This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
Andover-Harvard
Theological Library

Nagy György. 81

ERKÖLTSI

TANÍTÁSOK

PRÉDIKÁTZIÓKBANN.

KÉSZÍTETTE

ÉS (FŐKÉPENN) HALLGATÓI SZÁMÁRA

KIADTA

DIÓSZEGI SÁMUEL.

Debreczeni Prédikátor.

I. DARAB.

DEBRECZENBENN

Nyomtatta CSÁTHY GYÖRGY. 1808.

Az Úré a' Föld' egész kereksége;
Övé a' száraz, 's valami azonn van.
(A' Tengereknél feljebb emelte ezt,
Hogy a' vizek lefolyjanak róla.)
Ki láthatja meg az ő Ditsőségét?
Ki közelíthet a' SZENT ISTENHEZ?
Az ártatlan kezű és tiszta szívű;
Ki nem forral gonoszt, nem hamis lelkű.

DÁVID 'SÓLT. 24.

Imprimatur.

Debrecini die 10. Apr. 1808.

ANDREAS GÁL *m.p.*
V. D. M. et Censor Libr. per Superintendentiam constitutus.

BX
1756
.D56
v.1

A'

DEBRECZENI

HELVÉTZIAI VALLASTÉTELT KÖVETŐ

KERESZTYÉN EKKLÉSIA

NAGY ÉRDEMŰ

ELŐLJÁRÓINAK

ÉS

MINDEN RENDŰ

TAGJAINAK

AZ

ITT MEGTELEPEDETT HÍVEK

EGÉSZ

GYÜLEKEZETÉNEK

BUZGÓ SZERETETTEL

ÉS

TISZTELETTEL

AJÁNLJA

a' Szerző.

KERESZTYÉN ATYÁMFIAI!

Midönn a' közelebb múlt esztendökbenn, a' Magyar Füvész Könyv' kidólgozásábann és kiadásábann, jó Barátomnak és Atyámfijának társaságábann, vele egyenlö erövel és igyekezettel munkálkodtam: megfordúlhatott, meg is fordúlt elmémbenn az a' gondolat, hogy kiváltképenn Ti, a' kikhez Hivatalomnál fogva más tekintetböl vagyok köteles; inkább várnátok, és örömestebb fogadnátok én tölem, valamely vallásbeli dolgokat egyenesenn illetö munkát; mint ollyat a' melly Hivatalomtol távol járni látszik.

Engedjétek meg, hadd tegyek eggy jegyzést erre a' gondolatra!

Az igaz, hogy az én kötelességem nem a' Füvész Tudomány tanítása: de erössenn meg vagyok gyözödve, hogy átaljábann a' Természettel való esmerkedés, a' Vallással nem tsak

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
Andover-Harvard
Theological Library

legközelebbröl a' fáknak, füveknek és virágoknak sok ezerci vagynak elöttünk, mellyekbenn tsudálatosok az Úrnak tselekedetei, és nyilván vagynak mind azoknak, a'. kik azokbann gyönyörködnek: tehát eleitöl fogva mind ez ideig, találtattak sokann a' Vallás Tanitói között is, a' kik ezekbenn szerettek magoknak esméreteket szerzeni, üres óráikbann magokat azokkal gyönyörködtetni, és azokat másokkal is megizelíttetni. — Legelsö a' ki magyar nyelvenn a' füvekröl könyvet írt: vólt ez elött 230 Esztendökkel Debreczeni Prédikátor és Szuperintendens, Horbi Melius Péter, a' kinek Magyar Herbariuma kijött Kolosváronn 1578-bann; ö utánna kevéssel hasonló Füves-Könyvet írt, és Német-Ujváronn 1595-benn kinyomtattatott Bejthe István, a' ki a' Gróff Battyán Bóldizsár Udvaráhann, udvari

Pap

ERKÖLTSI

TANÍTÁSOK

PRÉDIKÁTZIÓKBANN.

KÉSZÍTETTE

ÉS (FŐKÉPENN) HALLGATÓI SZÁMÁRA

KIADTA

DIÓSZEGI SÁMUEL.

Debreczeni Prédikátor.

I. DARAB.

DEBRECZENBENN

Nyomtatta Csáthy György. 1803.

ből esmertetik az embert magával, és mint-eggy fülébe sugvánn a' vallás ígéreteinek reménységét, serkentgetik ötet az erköltsi ártatlanságra.

Tselekedje az Isten, ki a' Természetnek Ura, és az emberi Nemzetnek Édes Attya, hogy az ö Fiji nevelkedjenek az ö esméretébenn, és a' szentségbenn az ö hasonlatosságára törekedjenek; hogy a' Természetnek és Kegyelemnek könyvéből, közönséges intést vegyünk Ti nálatok eggymás hiti által, a' Ti hitetek és az én hitem által. *Ámen.*

Debreczenbenn. Mártzius 31-dikénn 1808.

I. PRÉDIKÁTZIÓ.

A Gyermekek' neveléséről, főképenn az értelemre nézve. vagy. Az Oskolai nevelésről.

Példabesz. 27: 11.

Böltselkedjél Szerelmes Fiam, és vídámíttsd meg az én elmémet; hogy megfelelhessek annak, a' ki énnékem valamit szemeimre vetne.

Szóbann forgó panasz vólt a' régieknél, szóbann forgó panasz a' mai embereknél, hogy az emberek ez előtt jobbak vóltak mint most. Szomorú szemre vetés! de nagyonn közönséges. Többnyire minden idős emberek az ő ifjúságoknak idejét ditsekedve emlegetik; és azzal tartják, hogy az akkori gyermekek és ifjak, sokkal betsületesebbek vóltak a' mostaniaknál. Sok Szülék mikor az ő gyermekeiknek vásottságokat meg akarják szégyeníteni; azt hozzák elő, millyen engedelmesek és jó erkőltsűek vóltak ők magok, gyermek korokbann. Eggy szóval: azt beszéllik és mindenkor

kor azt beszélték az emberek, hogy az elébbeniek jobbak vóltak ő nálok; hogy a' természeti romlotság minden ízenn nagyobb nagyobb erőt vészen; hogy a' maradék minden őltő emberenn jobbann jobbann fajúl; mind addig, míg eggyszer osztán a' föld a' gonoszságot nem bírja, 's vége leszsz a' világnak.

Én ugyan ezt a' szemrevetést nem tartom átaljábann igasságosnak, sőt Bőlts Salamonnal azt állítom, hogy nem bőltsességből származik az illyen panasz *a*); mindazáltal nem vítatom; hanem tsak azt mondom; hogy ha tsak ugyan igaz talál lenni, hogy mi roszszabbak vagyunk a' mi Atyáinknál: úgy ez a' vádolás nem annyira minket érdekel, mint őket, a' kik a' magok roszszaságokat eléggé kimutatták abbann, hogy minket magoknál is roszszabbakká neveltek. És ha igaz, hogy a' mi gyermekeink roszszabbak, mint mi vóltunk: ez a' szemrevetés egészenn a' mi ortzánkra tér viszsza; mert az ő elvetemedéseknek egyenes oka az, hogy őket roszszúl neveljük.

Nem a' földből terem az ember mint a' plánta, a' melly akár ártatlan akár mérges legyen, tsak ez az oka; hogy úgy termett; nem is a' természeti vak ösztönből tudja meg, a' mit néki tudni kell, mint az oktalan állatok: hanem az

a) Préd. 7: 10.

az okos Léleknek még ki nem fejtődzött tehetségeivel születik ő e' világra. Lassanként fejtődznek azok ki, és a' mint azok indúlnak, a' szerént leszsz az ember vagy értelmes vagy értetlen, vagy jó vagy gonosz. Lehet ő az ő tehetségeinél fogva, ha jól vezéreltetik, bölts, kellemetes, tiszteletre méltó, az emberi társaságnak hasznos, az Isten és a' szent Angyalok előtt kedves: de lehet ugyan azoknál fogva, ha felhagynak vele, tudatlan, goromba, gyűlölséges, veszedelmes, és az Isten előtt utálatos állat; mert követi csak a' tesnek indúlatit, jár csak az állati kívánságok utánn. Ez a' természeti romlottság, ez az eredeti bűn!

Éppenn azért a' bölts Teremtő úgy rendelte, hogy sok ideig légyen az ember az ő Szüleinek gondviselések alatt; hogy ezek őrizzék meg az ő erkőltsét az elvetemedéstől, és formálják a' gyermeket emberré; mert a' mint azok ötet gyermek korábann szoktatják, nevelik, tanítják; ollyan leszsz ő ember korábann. A' ki ezt igazánn szívére tudja venni: gondolhatja, hogy Atyának vagy Anyának lenni nem kitsiny dolog. Mert a' mint ő az ő nevelő kötelességébenn, vagy okosonn vagy balgatagúl jár el: a' szerént leszsz az ő gyermeke vagy bölts vagy bolond; és ha roszsz nevelésével a' gyermeket ostobává vagy gonoszszá tette, vagy azzá lenni hagyta: számolni tartozik érte az Isten-

Istennek, számolni az emberi társaságnak, számolni a' maga lelki esméretének, sőt idővel számolni magának az elrontott gyermeknek is. Nem is felelhet semmit a' maga mentségére, mikor ezek a' viszsza szerezhetetlen kárt néki szemére vetik.

Mi légyen a' gyermek nevelésnek fő kötelessége; mellyet a' ki véghez viszen örömöt láthat magzatibann, nem is félhet a' szemrevetéstől: azt adja elő summásonn Bőlts Salamon a' felvett beszédekbenn: *Böltselkedjél Szerelmes Fiam, és vídámitsd meg az én elmémet* 's a' t. Én is ezt terjesztem rövidedenn a' ti figyelmetességtek eleibe.

Megvídámítja az elmét a' magzatoknak tsak lételek is; természettel örűl az ember az ő gyermekének: de hányszor lett már keserűséggé ez az öröm a' roszsz nevelés által elfajúlt magzatokbann? hányszor kesergettek már egész a' koporsóig a' magok menthetetlen szűlék, az ő gonosz gyermekeik miatt? Mi az oka? Ez, hogy az ő gyermekekbenn való gyönyörűségek, tsak állati gyönyörűség vólt; gyermeki észszel örűltek, kedveztek az eleven Bábnak; eszekbe sem jutott hogy ember leszsz még abból, és vígyázni kellene abbann az emberi lélek nevelkedésére. Azombann a' kellemetes alak, a' kedves fiú, a' kedves leány tsak ugyan felnevelkedett emberré, még pedig roszsz

roszsz emberré; mert böltsesség nélkül nevelkedett; és már most boszszúlja az ő vele való felhagyást azokbann, a' kik őtet roszsz emberré tették, vagy azzá hagyták lenni. Már illyenkor osztán keseregni késő, a' panasz a' panaszolkodónak nyakába viszsza húll; a' kár viszsza szerezhetetlen, a' lelki esméretnek szemre hányása kiállhatatlan, az Isten előtt való számadás rettenetes.

Végyük eszünkbe hát K. A! hogy az ember nem tsupánn földi élő állat, hanem okossággal bíró erkőltsi valóság is; és így mikor gyermekeinket emberekké akarjuk nevelni, nem elég azoknak tsak testi életekről gondoskodni; *hanem* kivált az ő okosságoknak és erkőltsöknek kifejtődzésére kelletik vígyázni.

1) A' gyermek nevelésbenn első dolog, annak testi életéről való gondviselés; és erre maga a' természet, ellene állhatatlan ösztönnel szorítja is a' Szüléket, mihelyt a' született magzat a' világra jött; és ebből az állati kötelességből tsak azok vonhatják ki magokat, a' kik nemzettekugyan; denem Atyák szültek ugyan de nem Anyák. Minden ember természettel szereti az ő gyermekét; örül, ha látja, hogy az ép és egésséges; ha annak eledelt és őltözetet adhat. A' világonn kapó szorgalmatos ember, az ő minden munkájának és éjjeli nappali nyughatatlanságának azt

az

az okát adja, hogy ő kívánja gyermekeit halála utánn is jó állapotbann hagyni; (mintha ugyan tsak azok vólnának világhoz ragadtak és telhetetlenek, a' kiknek gyermekeik vagynak.) A' ki tisztségeket, hívatalokat, betsületbeli fényt keres; ezt a' színlett okát adja nagyravágyásának, hogy az által az ő gyermekeire nagyobb tekintet légyen, és azok az ő szerentséjeket könnyebbenn elérhessek; (mintha ugyan nem épenn az a' kedve és kívánsága vólna néki abbann az esetbenn is, ha gyermekei nem vólnának.) De akármint légyen az illyen színlett okokra nézve a' dolog; bizonyos az, hogy a' minémű karbann, állapotbann, 's környül állások közt van az ember, kívánja az ő gyermekeinek gondját viselni, és azoknak eledeleket 's ruházatjokat kiszolgáltatni.

De még az a' testi nevelés magábann nem emberi nevelés; mert ennyit többnyire egyéb állatok is véghez visznek; szorgalmatosann gondját viselik fajzatjaiknak, és eltartják azokat mind addig, mig azok magoktól elélhetnek. Nem is ád az a' természeti ösztönből származó állati szeretet, a' magzatokbann állandó gyönyörűséget; mert ennek az a' törvénye, hogy az indulát gyengűljön és fogyatkozzon a' szerint a' mint a' gyermek nevelkedik. Lehet is erre példákat látni a' közönséges életbenn, hogy a' kik tsupánn állati esdeklő szeretettel viseltetek

tek az ő aprós gyermekeik eránt; mikor azok felnevelkednek, meghidegednek erántok, és kéfzek őket megvetni, megtagadni. Kiváltképpen pedig mikor az értelembenn és erkőltsbenn nem nevelt gyermekbenn, a' bőltsességnek nem léte által, a' balgatagság, gorombaság, engedetlenség, gonoszság, szüléivel való nem gondolás 's a' t. ki kezdi magát mutatni: azonnal méreggel elegyedik az a' vak gyönyörűség, mely vólt ő erántok a' szülékbenn, és meglehet, hogy a' meg vídámítás hellyett hóltokig fogja fojtogatni az ő szíveket. Nem is felelhetnek semmit a' magok mentségére, midőnn az ő gyermekeiknek elvetemedett állapotját, vagy a' lelkiesméret, vagy más emberek nékik szemekre vetik; mert érzik hogy a' rosz nevelés által magok gerjesztették azt a' tüzet, melyet már most óltani késő.

2) Tulajdonképenn hát a' gyermeknek emberré való nevelése abbann áll, hogy az ő okos lelke neveltessék, az az, hogy az ő értelme és akaratja, vagy az ő ítélő tehetsége és szíve, jól vezéreltessenek; hogy ő a' tudományokbann és jóerkőltsökbenn előmenjen. A' Tudomány vagy Tanítás nem egyéb, hanem a' mások' sok esztendőktől fogva öszveszedett tapasztalásaiknak és elmélkedéseiknek, rövid útonn a' gyermek' elméje és ítélő tehetsége elébe való terjesztése. Az Erkőltsbenn való nevelés

pedig, az okos akaratnak az Isten és a' lelkiesméret törvénye szerént való igazodása. Ezt a' kettőt foglalja magába a' bőltsesség, mely által a' fiú megörvendezteti az ő Attyát, mert tsak az értelmes és jó erkőltsű fijakbann és leányokbann lehet a' Szüléknek igaz és állandó örömök.

Immár ha a' világra született ember magára hagyatik a' lelkére nézve: az ő elméje és ítélő tehetsége, kéntelen tsak az előtte lévő dolgok körűl forogni; és a' több állatoknál elébb megyen ugyan annyival, hogy ő beszéllni is megtanúl; de a' dolgoknak megítélésekre nézve azoktól nem sokat külömböz. Az ő akaratja pedig tsupánn az állati indúlatok és kívánságok utánn indúl; és nints ollyan gonoszság, ollyan igasságtalan és szeretetlen tselekedet, mellyet minden belső tartalék nélkűl kész ne vólna véghez vinni.

Itt kell már K. A! megjegyezni és megítélni a' mit mondok; hogy a' Szülék, ha kívánnák is hogy az ő gyermekek bőltselkedjen, és örűlnének, ha abból értelmes és jószívű ember lenne: de ők magok ennek az emberi nevelésnek eggyik ágára részszerént, a' másikra pedig talám átaljábann alkalmatlanok.— A' gyermekeknek a' jó Erkőltsökbenn való nevelések, egyenesenn őket illeti, és már a' bőltsőnn el kell azt kezdeni; mellyet ha elmúlattak, már elkezdő-

dődött a' romlás; mellyet azutánn hellyre hozni nehéz. Ügyde nem úgy vagyon-é, hogy a' szülei szeretetből származó kedvezés, őket sokszor a' gyermekek' hibáinak látására vakokká, és akaratjok ellen is azoknak erkőltsöknek elrontóivá tészi? sőt szokszor nem az ő magok viseletébenn vagyon-é ollyan, a' mi a' gyermeknek legártatlanabb erkőltsét is megvesztegeti, és a' jó nevelésnek tzélját semmivé tészi? — A' másik ágára pedig az okos nevelésnek t. i. a' Tanításra, azt lehet mondani hogy a' Szülék átaljábann szólvánn, alkalmatlanok, vagy azért, hogy a' mit magok tudnának is, a' gyermek elméjéhez intézve nem tudják előadni; vagy azért, hogy az ő életbeli foglalatosságok, nem enged nékik időt és kedvet az ő gyermekeikkel való tanításbeli pepetselésre; vagy azért a' mi legigazabb ok, mert a' szülei indúlat nem engedi nékik azt a' békességes-tűrést, a' melly a' tanításra megkívántatik. Ritka példa ollyan szerentsés természetű embert látni, a' ki a' tanításbann is maga szeretnè vezére lenni a' maga gyermekének, és ezt a' szent szándékot ahhoz megkívántató békességes tűréssel, és kívánt előmenetellel véghez is tudná vinni. Többnyire a' tapasztalás azt mutatja, hogy még a' külömbenn tanúlt emberek is, bár ha az ő hivatalbeli kötelességek a' tanítás is, a' magok gyermekeiknek tanításokra ingyen sem

ollyan alkalmatosok, mint azokéra, a' kik eránt magokbann szülei indúlatot nem éreznek.

3) Ezeket K. A! a' végre hozám elő, hogy ti magatok lássátok által és érezzétek meg, hogy mind azok között a' dolgok között, mellyeket valaha az emberi Társaság a' maga bóldogítására feltalált, legfelségesebb és legelső az Oskola. Ti magatok megesmeritek azt, hogy a' szülék mint szülék, nem egészszenn alkalmatosok arra, hogy az ő gyermekeiket emberekké neveljék, még pedig épenn a' miatt a' természet szereteti miatt, mellyel magzatjaikhoz viseltetnek. Mitsoda jóltévő Rendelés hát az, mikor az oskolákbann alkalmatos Tanítóknak kezek alá adódnak a' gyermekek, a' kikből embereket kell formálni; hogy ők ott mind a' tudományra, mind a' jó erkőltsökre vezéreltessenek.

A' jó Tanítóbann, nintsen ugyan az ő tanítványa eránt semmi szülei esdeklő indúlat (és épenn az a' jó hogy nints); hanem vagyon eggy más nemű, de szinte ollyan érzékeny szeretet, eggy ollyan szívet megnyitó öröm, melly nem a' testhez, hanem a' kifejtődzésre törekedő lélekhez repes; mellynek igazánn ez az értelme: *Böltselkedjél szerelmes Fiam és vídámítsd meg az én elmémet.* A' közönségesenn esmeretes emberi indúlatok között, eggy sintsen a' mellyet hasonlíthatnék ahoz az érzés-

hez,

hez, melly a' jó Tanítónak lelkét egészszenn által járja, mikor látja hogy az ő tanítványa igyekezik, ért, okoskodik, épül. Nem lehet ezt jobbann kitenni, mint a' hogy Bölts Salamon kitette: *Böltselkedjél szerelmes Fiam és vídámítsd meg az én elmémet;* mert a' jó Tanítónak az a' kintse, mikor jó tanítványra talál, mennyei gyönyörűséget érez az ő lelke, mikor más gyengébb lelket a' kifejtődzésre segít, és akkor szaporodik az ő élete mikor szül. Ti! kik Tanítói hívatalt mertetek magatokra vállalni, 's azombann vagy ahoz való tudománytok és okosságtok nintsen, hogy ki tudnátok keresni az elménck nyitját, mellyenn tanyitványitoknak értelméhez beférjen az oktatás; vagy az az indúlat és szívbeli nemes érzés a' mellyről szóllok, esméretlen előttetek, és annál fogva *nem is* értitek beszédimet; óh távozzatok el szentségtörők! és ne fertéztessétek meg a' hellyet a' mellyenn állotok, mert szent az; ne legyetek az oskolákbann otsmán vázak és az ostobaságnak tzégéri; menjetek és válaszszatok ollyan élelem modját, a' melly eszetekhez és szívetekhez való; miért lennétek a' kifejtődzésre törekedő elméknek megfojtó gyilkosi!! Ti pedig a' kikre néz ezekre a' szent hellyekre az oskolákra való vigyázat! távoztassátok el a' romlást és a' viszszaszerezhetetlen kárt; ne szenvedjétek el az alkalmatlan tanítókat semmi

tekintetből; az alkalmatosokat pedig ne tsak szeressétek és betsűljétek, hanem tartsátok tiszteletbenn, mert az ő foglalatosságoknak szentsége, az igazánn ítélő elménck és tisztánn érző szívnek ezt az adóját megérdemli. Vígyázzatok, hogy a' ti hidegségtek miatt a' külső környyűlállásoknak szorongatási, őket abbann a' felséges és jóltévő indúlatbann a' mellyről szóllottam, meg ne háborítsák.

A' jó Tanítványbann is nintsen ugyan az ő Tanítója eránt az a' részszerént negédes, részszerént tsapodár függés, mellyel ő az ő utánna járó Szülei eránt viseltetik: hanem vagyon eggy vígyázó tisztelet és maga kedveltető bizodalom, mellyet az ő okos lelke, mint háládatos érzést, a' maga jó vezérének jutalomúl ád; és a' mellyet ugyan az ő szemeinn kinéző léleknek tekintetéből ki lehet olvasni, de szóval előadni nem lehet. A' mint az emberi ábrázat a' lélek belső érzéseinek tsudálatos tűkőre szokott lenni: mindenkor ki lehet nézni a' Tanítója előtt álló Tanítvány szeméből, mitsoda állapotbann vagyon ő az ő Tanítójára és a' tanulásra nézve; és akármelly oskolábann maga a' tanúló seregnek tekintete mindenkor ollyan examen, a' melly mind a' Tanítónak minéműségéről, mind a' tanúloknak előmenetelekről bizonyos bizonyságot tészen.

A' midőnn illyenek a' Tanítóknak és Tanúlóknak eggymás eránt való költsönös érzé-

seik: mikor a' jó lelkiesméretű és Hivatalokat értő Tanítok, igazi Tanítványokra találnak, vagy ollyanokat formálnak; akkor az oskola eggy kis Menyországot ábrázoló társaság; a' hol a' Tanítók viselik az Istennek képét, a' ki gyönyörködik az ő teremtett állatibann *b)* a' Tanúlók pedig formálódnak emberekké; az okos vígyázat alatt eggymással való társalkodás által szoknak a' társasági élethez, az esmerkedés által az eggymás eltűréséhez, és ember szeretethez; megkóstolják a' baráttságnak örömét is, és gyakrann megvetik a' jövendőbeli esmeretségnek és szeretetnek fundamentomát; az okos tanítás és intés által pedig nevelkednek a' tudománybann, az erkőltsökbenn, az Istén és emberek előtt való kedvességbenn.

Az oskolák azok a' bőltsők, a' mellyekbenn a' Társaságnak, a' Városnak vagy Helységnek, az Ekklésiának gyermekéi emberekké készűlnek; és így legelsők mind azok közt a' dolgok közt, mellyekre az Igazgató-Felsőség a' maga figyelmetességét fordíthatja. A' minémüek az oskolák, ollyan leszsz a' Város vagy Hellység is; a' minémű ez a' kis Ekklésia, ollyan leszsz a' nagy Ekklésia is. A' hol az oskolai jó nevelés értelmes polgárokat hazafiakat készít a' Hazának, a' Városnak vagy Helységnek kebelébe: ott tartatik tiszteletbenn a'

b) 'Sólt. 104: 31.

törvény, ott tudja mindenik polgár, mi légyen a' betsületnek és tisztességnek regulája, és azt meg nem sérti; ott az Elöljároknak igazgatni könnyű, mert tudja minden tag a' maga kötelességét, és önként tselekeszi. Ott vann az Istenhez és Valláshoz való buzgóság értelemből; ott nem esik az Isten beszédének magva az útra, hogy eltapodtassék; mert mennél inkább virágoznak az oskolák, annál kevesebb a' halló de nem értő halgatóknak száma. Azért mondám hogy legelső és legszükségesebb dolog az oskoláknak jó karba való helyheztetése és virágoztatása.

Az oskolák segítségül vagynak a' szülöknek az ő legnagyobb kötelességekbenn, melly a' gyermekeknek emberi nevelések; megszabadítják őket attól a' mi legnagyobb tereh, sőt a' mi tőlök ki nem telhetik, t. i. az ő gyermekeiknek tanításától. A' hol alkalmatos oskolák vagynak; ott tsak ezt mondhatják az okos szülék az ő magzatjaiknak: *Böltselkedjél szerelmes Fiam és vídámítsd meg az én elmémet;* bár ha magok őket a' böltsességre nem tanítják is. És ha ők magok nem akadályoztatják az oskolai tanításnak tzélját; ha az ő gyermekeikbenn otthonn le nem rontják azt a' mit az oskola épített: nem testi hanem lelki gyönyörűséggel láthatják mimódonn nevelkedik az ő szemek előtt a' gyermekből az ember; és mindenkor

denkor *megfelelhetnek annak a' ki nékik valamit szemekre vetne.*

Mitsoda neműek légyenek pedig azok a' szemrevetések, mellyek még az oskolai tanítatás mellett is a' szüléknek ortzájokra térűlhetnek: *ha az Ur akarándja*, más alkalmatossággal elő fogom számlálni. Most pedig eggy szóm vagyon hozzátok K. Szülék!

Ti vagytok annak a' bóldogságnak közepette, a' mellyről szóllok; ti közöttetek virágoznak ama gyermeki bőltselkedésnek műhellyei, a' ti Fiúi és Leányi oskoláitok, ti közöttetek emelkedik fel amaz Anya-Oskola is, mellybenn már az ifjakbann látni lehet az embereket, a' kik azokból lesznek; amaz Anya-Oskola, mellybe az Országnak minden részéből forranak az Ifjak, hogy tanúljanak bőltselkedni. Óh melly sok távol lévő szülék, kik sok költséggel és a' magok megszorításával is, elküldik ide Fijaikat, boldogoknak mondanak titeket ezért; méltánn is, mert tinéktek legkevesebbe kerűl amaz okos szülei kívánságnak tellyesitése: *Bőltselkedjél szerelmes Fiam és védámítsd meg az én elmémet.* Ha örömötökre vagyon a' ti Fijaitoknak bőltselkedése, nem kell egyébb, tsak az okos akarat; hellyetekbenn vagyon annak műhelye 's a't. *c*) — — — —;

c) A' mellyek itt kimaradnak, azok egyenesenn és különösenn tsak a' Debreczeni népet illetik.

Vegyétek szívetekre K. Szülék a' B. Salamon szavait! Bizony ha a' gyermek tudatlanságbann és gorombaságbann nevelkedik fel, kiváltt ollyan hellyekenn a' hol alkalmatos oskolák vagynak: a' szülékre hárámlik a' gyalázat; őket illeti a' számadás, mert ők tették a' visszaszerezhetetlen kárt; nints is hol keressenek vígasztalást, mikor idővel a' tudatlanságbann felnevelkedett gyermek, kesergetni fogja az ő szíveket; nem is felelhetnek mentségekre semmit, mikor az Isten előtt számolni kell arról, hogy az ő gondviselésekre bízódott okos lélekkel bíró teremtés, az ő vétségek miatt baromi állapotbann maradt.

Mit is felelhetnének, kérlek, azok a' boldogtalanok, a' kik midőnn magok kerűlik a' világosságot; elnézhetik azt is, hogy az ő gyermekeik, az ő hozzájok hasonló ostobaságbann nőjjenek fel; és azokat Tanítók keze alá adni nem akarják; vagy ha meg kóstoltatják is velek az Oskolát (hogy mégis neve légyen) hírtelen félbe szakasztatják velek a' tanúlást, mikor még annak ő bennek semmi sikere nints? Ezt felelik-é hogy szegénységek nem engedte hogy gyermekeikért fizessenek? óh ez nem felelet, hanem haszontalan kifogás! Hiszem mindenütt ollyan tsekélység a' Tanítók esztendei munkálkodásának bére, hogy azt a' legszegényebb ember sem érzi meg. Azombann min-

minden Keresztyén hellyekenn vagynak ollyan *jóltévő* rendelések, mellyek által az igen szegényeknek gyermekeik, fizetés nélkül juthatnak a' bőltsességhez; mindenütt így kiált a' Bőltsesség: *Ti is kiknek pénzetek nints jöjjetek el, és végyetek minden pénz és jútalom nélkül.* d)

Nem az az ok, hanem maga az ember tudatlan és értetlen lévénn, nem tudja betsűlni az értelmet, vagy fél hogy az ő gyermeke okosabb talál lenni ő nála. Megtetszik ez abból, hogy a' Pásztornak örömestebb fizet az ő barmáért, miat a' Tanítónak az ő gyermekéért; és hogy azt ennél fellyebb betsűli nyilvánn kimutatja 's a't.

De elhagyom most ezeket a' gyalázatokat; hanem titeket K. Szülék! kik kívántok eljárni abbann a' kötelességbenn, mellyre titeket a' *természet*, az okosság, és az emberek Attya hív, kérlek és intelek az Isten nevébenn, kérlek és intelek arra a' szeretetre, mellyet gyermekeitek eránt szívetekbenn viseltek: ne nézzétek az oskolát úgy, mint a' gyermeki idő töltésnek hellyét; a' hová tsak azért kellene küldeni a' gyermeket, hogy otthonn ne alkalmatlankodjon. Ha örömötökre van a' gyermek' bőltselkedése; adjátok őtet a' Tanítók keze alá, a' kik őtet arra vezérlik. Ne fogjátok el őtet a' ti idétlen kedvezéstekkel és pártfogástokkal,

attól

d) Esa. 55 : 1.

attól a' kitsiny sanyarúságtól, mellybe kerül a' tudományoknak kezdete, kevés ideig tart az, és mikor a' tanúlásba ízeledik a' gyermek, gyönyörűséget talál abbann, és azutánn a' szorgalmatosság nem esik terhére. Kiváltképenn akkor őrizzétek meg a' ti fijaitokat a' kényeztetéstől, mikor azok fundamentomot vetnek. Ha ekkor őket hátráljátok; már ezzel az ő tanúlásoknak minden következő idejét semmivé tettétek; nints annak semmi haszna ha ők fundamentom nélkül elébb elébb mennek; mert ez által az eszekbenn a' zürzavar nötönnő, a' tanúláshoz való kedvek elenyészik és utóljára is bele kell szakadni. Ne dolgozzatok ti ellenére a' Tanítók igyekezetének, sőt inkább segéljétek azt; mikor ők a' ti gyermeteiteket a' tudományokbann nevelik, neveljétek ti őket otthonn a' jó erkölcsökbenn.

Így ha jó lelkiesméret szerént véghez viszitek azt, a' mi a' ti kötelességtek; és nem akadályoskodtok abbann, a' mit a' Tanítók ti hellyettetek magokra vállalnak: így mondhatjátok szülei édes örömmel, és Salamoni bizodalommal a' ti nevelkedő gyermekeiteknek: Bőltselkedjél szerelmes gyermekem és vidámítsd meg az én elmémet, hogy megfelelhessek annak, a' ki nékem valamit szememre vetne. *Ámen.*

II. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' Gyermekek neveléséről, az Erköltsökbenn. vagy, A' Házi nevelésről.

Példabesz. 6: 20.

Őrizd meg szerelmes Fiam a' te Atyádnak parantsolatját, és a' te Anyádnak tanítását el ne hagyjad.

Más alkalmatossággal K. Gy! arról értekeztünk vala, hogy az emberi nemzetre nézve legfővebb pont, és eggy a' legszentebb kötelességek közzűl, a' gyermeknek emberré való nevelése. Láttuk hogy annak két ága van, t. i. a' *Tudománybann* és az *Erköltsökbenn* való nevelés. Láttuk hogy a' tudománybann való nevelésre magok a' szülék alkalmatlanok; és azért az oskolák a' leg jóltévőbb talalmányok az emberi társaságbann; mert azok magokra vállalják a' szülék hellyet azt, a' mi ő tőlök ki nem telik; úgy hogy a' hol alkalmatos oskolák vagynak, ott csak azt mondhatják a' szülék az

ő magzatjaiknak: *Böltselkedjél szerelmes Fiam és vidámítsd még az én elmémet;* bár hà magok azokat a' bőltsességre nem tanítják is.

De még ezzel le nem fordúl a' szülék vállairól a' nevelésnek egész terhe; mert annak másik ága t. i. az Erkőltsökbenn való nevelés ő reájok néz. Igaz ugyan hogy a' jó oskolák, nem csak a' tudományoknak, hanem az erkőltsöknek is műhellyei: de eggy az, hogy a' tanúló gyermek is, azokat az óráit a' mellyekbenn készűl és kimutatja magát az erkőltsi, otthonn tőlti el, más az, hogy mikor a' gyermek oskolába adódik, már akkor megvan vetve az ő erkőltsének fundamentoma, már akkor magával hordozza az ő Attyának parantsolatit, és az ő Annyának tanításit; a' mellyek ha roszszak, az oskolai nevelés' elébe is akadályt vetnek, és annak tzélját semmivé tészik.

Erről a' nevelésnek másik ágáról akarok hát most szóllani, t. i. a' gyermekeknek jó erkőltsökre való szoktatásokról. Azt tévén fel B. Salamon, hogy a' szülék, ebbenn az őket illető kötelességbenn igyekeznek jól eljárni; így inti a' magzatokat: *Szerelmes Fiam! a' te Atyádnak parantsolatit őrizd meg, és a' te Anyádnak tanítását el-ne hagyjad.*

K. H! Ez az intése Salamonnak ollyan természeti dolog, hogy ennek átaljában minden gyer-

gyermekek engedelmeskednek; minden gyermekek megőrizik az ő Attyoknak parantsolatit, és az ő Annyoknak tanítását el nem hagyják; mert a' mint az ő szüleik őket nevelik, szoktatják, valósággal ollyan leszsz az ő erkőltsök. *Itt* azombann meg kell azt vallani, a' mit a' tapasztalásból tudunk, hogy gyakrann akkor romlik el a' nevendék, mikor az ő szüleinek kezek alól kikelvénn, idegen kezek alá mégyen. Sok szomorú példák mutatták már azt meg, hogy a' jól indúlt és jó reménységű gyermek, hijábavaló és feslett erkőltsű ifjúvá lett. Szülék! Szülék! sirassátok meg azt az órát, mellyenn szerelmes gyermeketeket kibotsátjátok kebeletekből! Az ifjúságnak magábann is sikamló útja, tele van botránkozásnak köveivel; nem tudjátok mellyikbenn fog az elesni. *Méltó* hogy kövessétek a' Jób példáját, a' ki az ő gyermekeinek távol létekbenn, imádkozott és áldozott azokért, mert ezt gondolja vala: *Nétalám vétkeztenek az én Fiaim, és az ő szívekbenn az Isten ellen gonoszt gondoltanak.* a) Mindazáltal e' mellett is azt mondom, hogy ha az Atyai és Anyai tanítás jó vólt: elkíséri az az ifjat ebbenn az útbann is, és megőrizi az ő erkőltsét az elvetemedéstől; bátrabb lépésekkel vezeti azok közt a' botránkozás kövei között;

a) Jób. 1: 5.

zött, mellyekbenn rakásra húllanak azok, kiknek erkőltsöket a' szülei jó nevelés meg nem állapította.

Figyelmezzünk hát K. A! először is arra: mitsoda az a' mit mi az erkőltsnek nevezete alatt értünk? Az emberi természetnek figyelmetes megnézéséből azt lehet észre venni; hogy valamint a' testnek úgy a' léleknek munkássága is mindenkor az eggyformaságot követi, azaz, a' mint eggyszer akart és tselekedett, másodszor is, harmadszor is, ezerszer is épenn úgy fog tselekedni hasonló környűlállásokbann, ha tsak valami akadálya nints, ha tsak más indító okok másra nem határozzák. Ha eggyszer engedetlenkedett, vagy hazudott, vagy káromkodott, vagy lopott, vagy embert szóllott, vagy megrészegedett 's a't: másodszor is, harmadszor is, ezerszer is, épenn úgy fog tselekedni hasonló környűl állásokbann, még pedig mindég nagyóbb nagyobb készséggel, ha tsak valami akadálya nints. Ez az indúlatoknak és tselekedeteknek eggyformasága, ez a' természetté vált szókás az, a' mit erkőltsnek nevezünk. Már hát könnyű általlátni, hogy a' melly indúlatokat és tselekedeteket hellybenn hagynak, vagy felserkentenek a' gyermekekbenn az ő nevelőjik; nekik szűkségesképenn azokhoz kell szokni, és azokbann fog állani az ő erkőltsök; ők szükségesképenn az ő *Attyok-*

tyoknak parantsolatját meg őrizik, és az ő Annyoknak tanítását el nem hagyják. Minden attól függ hát millyenek azok az Atyai parantsolatok és Anyai tanítások. Ha ezek ollyanok, hogy a' roszsz indúlatokhoz és tselekedetekhez való szokást megakadályoztatják (a' minéműekre Bölts Salamon tzéloz): akkor ezek vezéri lésznek a' gyermeknek, és megőrizik őtet tellyes életében. De ha ezek magok adnak alkalmatosságot arra, hogy a' roszsz indúlatokhoz és tselekedetekhez való szokás, erköltsé váljon a' gyermekbenn: akkor az ő elromlásának és gonoszságának természeti oka ez; hogy *az ő Attyának parantsolatit megőrizte, és az ő Annyának tanításit el nem hagyta.*

K. Szülék! akármelly nagy vígyázást és szorgalmatosságot fordítsunk a' mi gyermekeinknek jó erköltsökbenn való nevelésekre, soha sem lehet az felettébb való; és akármely gyenge korokbann kezdjük el az ő igazgatásokat, soha sintsen az idő előtt; mert az ő életekkel eggyütt kezdődnek bennek felserkenni az indúlatok, és az indúlatokkal eggyütt a' munkásság; ők mindent megpróbálnak tselekedni, a' mire az indúlat őket viszi, és a' mit mástól láttak, és ha azt eggyszer akadály nélkül tselekedhették: mászszor is megtselekeszik; és szokássá 's erköltsé válik bennek. Ha osztán ekkor a' szülei nevelés vagy a' vígyázat-

lanság és gondviseletlenség által, vagy a' rosz tanítás és példaadás által, oka leszsz annak, hogy a' gyermekbenn a' roszsz erkölts erőt vegyen: már ekkor a' lobogó tüzet óltani nehéz, a' meggyökerezett szokást ki akarni irtani, késő reménység; és sem az Isten sem a' lelkiesméret előtt nem sok mentséget és vígasztalást ád ama hideg kifogás: Lám hiszem eleget kérem a' jóra; mert az a' jóra való kérés felette sikeretlen hang, mikor már a' gyermeket a' gonosznak útánn elindúlni megengedtük, vagy talám abba magunk belevezettük.

Illő lészen hát K. Szülék! gondolóra vennünk a' szülei nevelésnek azokat az eltévelyedéseit, mellyek által a' gyermekek roszsz erkőltsűekké, roszsz emberekké lehetnek. Ezek közzűl a' legközönségesebbeket és legfővebbeket akarom előhozni 5 pontokbann.

I.

Akármelly nagy igyekezettel kívánjuk a' mi gyermekeinket jó erkőltsökbenn nevelni: minden mi igyekezetünket semmivé tészi az a' gondatlanság, ha arra nem vígyázunk, kikkel és miképenn társalkodnak, és játszanak ők? Könnyenn megengedjük hogy menjenek el szemünk elől, és múlassák magokat; — addig legalább nintsenek a' nyakunkonn — 's azombann

bann a' gyermek mindég azt szeretvénn szóllani és tselekedni, a' mit mástól lát és hall; eggyik gyermektől a' másikra ráragad az erkőlts. Továbbá mivel a' gyermek mindég szereti majmolni azt, a' mit a' nagyobbaktól lát *és hall*: némely fertelmes szájú és oktalan maga viseletű tselédektől, 's másoktól, megtanúlja a' rothadt beszédeket és goromba magaviselést. Eggyszer a' szülék ollyanokat látnak a' gyermekbenn, 's ollyanokat hallanak tőle; mellyekenn magok is elhűlnek; intik őtet mint Éli a' Fijait *b*) hogy azt ne tselekedje; de ha szemmel tartó vigyázással ellene nem állanak a' gonosznak: gyökeret vér az, és a' gyermek erkőltse úgy marad, a' mint azt a' roszsz társalkodás formálta. Mentség-é osztán illyenkor, az a' közönséges kifogás: Tudja az Isten *hogy én tőlem nem tanúlja? Az meg lehet;* de azt is tudja az Isten, hogy ha a' te gondviseletlenséged miatt tanúlta: te vagy az oka az ő elvetemedésének. Közönséges hiba sőt vétek az, hogy a' Gazdáknak és Gazda Aszszonyoknak, nints gondjok a' szolgáknak inasoknak, és szolgáloknak erkőltsökre, és magok viseletére; elszenvedik azokbann a' trágárságot, éktelen beszédeket, gorombaságot és mindenféle illetlenségeket: holott ha annak

b) Sám. 2: 23, 24.

meggondolása nem indítaná is őket, hogy azok ő velek eggyütt eggy vérből teremtetett emberek, és ő velek eggyütt eggy reménységre hívattattak; ha világos parantsolatunk az Évangyéliombann nem vólna is a' felől, hogy ezeknek erkőltsökre vígyázzunk, és vezéreljük őket a' jóra *c*); bizony annak meggondolása, hogy a' magok gyermekinek erkőltse azoktól szüntelen veszedelembenn van, kötelezhetné őket arra, hogy azoknak erkőltsökre való vígyázást ne nézzék úgy mint rájok nem tartozó dolgot. Most pedig a' mint ezek az elhagyatott erkőltsű szerentsétlenek, változtatják az ő szolgálatjoknak hellyét, viszik magokkal eggyik háztól a' másikhoz a' romlást, vesztegetik azoknak a' gyermekeknek erkőltsöket, a' kiknek szüléik bele nem tekintenek abba, minémű tselédekkel és mennyibenn társalkodnak ők. Eggy nevezetes Görög Fejedelem *d*) nem pirúlt el, mert nem tartotta kissebbségnek, mikor őtet más Fejedelem Követei az apró gyermekei között való nád-lovaglásbann találták. Valósággal nem is rágalmazást hanem tiszteletet érdemlenek az ollyan Szülék és Tanítok, a' kik a' gyermekeknek még játékjokbann is részt vesznek, hogy ez által is az ő erkőltsöket őrizzék.

El-

c) Efes. 6: 9. *d*) Agesilaus.

II.

Eltévesztjük a' nevelést és alkalmatosságot adunk a' roszsz erkőltsökre, ha megengedjük, hogy a' mi gyermekeink mi rajtunk uralkodjanak. Születése utánn nem sokára kimutatja a' gyermek, hogy ő nem szenvedheti, ha valami az ő kivánsága ellen esik, és hogy ő azt akarja, hogy minden az ő kedve szerént legyen; úgy hogy ha valami ánnak ellenére van, legalább sírással 's makattsággal mutatja ki, hogy abbann meg nem eggyez. A' szülék és kivált az édes Anyák, — természeti szánakozásból-é vagy valami másnemű gyengeségből? — önként alá adják magokat ennek a' gyermekek kényének, és azt tselekeszik, hogy nékiek mindenbenn kedvek teljen. Nevelkedvénn a' gyermek, nevelkedik vele eggyütt a' negédesség, öröködik a' makattság; mert a' szülék azt hiszik, hogy még a' fenyítéknek nints ideje. Okosodvánn a' gyermek, mikor már őtet a' szófogadatlanságért szóllongatni kezdik: van annyi esze, hogy ki tudja keresni az ő szüleinek gyengéjét, és vagy hizelkedéssel, vagy sírással, vagy makattsággal, ki tudja tsinálni, hogy tsak ugyan annak kell meg lenni a' mit ő akar. Azt gondolod osztán, hogy majd nagyobb korábann, mikor a' rajtad való uralkodást már megszokta, fellyűl hágy ma-

gánn fordúlni; és beveszi a' zabolát, mellyet kitsiny korábann szájába nem tettél? Óh már ekkor az ő szája ahoz tsiklandós! Panaszalkodol azonn, hogy a' gyermeked nagyobb korábann nem fogadja szódat, és téged nem betsül? Nints igazságod! mert kérlek hogy kivánhatsz tőle ollyat, a' mit ő soha sem tanúlt? Ő tsak abbann marad a' mit tanúlt, t. i. hogy rajtad uralkodjon. A' te sorsod pedig, és a' te okos nevelésednek gyümőltse ez, hogy nyögj a' te gyermekednek járma alatt, és az ő szavát megfogadd, mert arra tanítottad, arra szoktattad őtet; ő pedig *az ő Attyának parantsolatit megtartja, és az ő Annyának tanítását el nem hagyja.*

III.

Hibássá tészi a' nevelést; és sok roszra alkalmatosságot ád, a' fenyiték veszszejével való felhagyás; szintúgy mint annak gondolatlan és helytelen gyakorlása. Bőlts Salamon abbann az értelembenn vólt, hogy a' nevendékekbenn a' rendeletlen indúlatoknak, minéműek a' negédesség, makattság, harag 's egyebek legbizonyosabb orvossága a' fenyítő veszső; mert ez a' lélek figyelmetességét ama rágó indúlatokról a' test fájdalmára vonja, mellyet a' veszső okozott; és ez által ama pártos indúlatoknak időt ád a' letsilapodásra. (Hellyesenn, mert

mert tudjuk, hogy még a' megijjedésnek rettenetes következéseit is, a' hirtelen okozott testi fájdalom által, meglehet előzni.) Salamon a' veszszőt és annak árnyékát, annyira szükségesnek tartja a' nevelésbenn, hogy egyenesenn kimondja, hogy a' ki megtartóztatja az ő veszszejét, gyűlöli az ő Fiját. *e*) Ezzel a' Salamon bőltsességével ellenkezik azoknak a' szüléknek és nevelőknek gondolkozások, a' kik a' veszszőnek tartalékja nélkűl akarnak nevelni; és azt hiszik, hogy az indúlatokat tsupánn tsak szóval is lehet igazgatni. Ez a' vélekedés, sok szüléket és Nevelőket tett már akaratjok ellen az ő megkiméllett nevendékjeiknek elrontóivá! Megengedem én azt, hogy ha a' gyermeknek Szüntelen sarkában van az okos nevelő, a' ki a' bőltsőtől fogva figyelmezteti őtet az illendőségre, és belétsepegteti a' betsűlet érzést: vezérelheti osztán ennél fogva az ő erkőltsét fenyitő veszszőnélkűl is; mert az úgy nevelt gyermek enged a' szónak. De a' hol úgy nevelkednek a' gyermekek, hogy mikor az ifjúság idejét elérik is, alig van bennek valami nyoma a' betsűletérzésnek, és illendőségre való vigyázásnak; hanem a' hellyett a' pajkosság szeleség és negédes kevélység látszik magok viseletében: ott a' fenyítő veszszőt félre tenni annyit

e) Péld. 13: 24.

tészen, mint a' nevendék erkőltsét elhagyni vadúlni, hogy az a' maga rendeletlen indúlati és kívánsági utánn, tartalék nélkűl rohanjon.

De még a' fenyíték is rontására vagyon a' gyermeknek, ha azt a' nevelők helytelenűl gyakorolják. Ez arra való vólna, hogy a' gyermek elméjétől űzze távol a' gonoszságot, és akadályoztassa meg a' roszsz tselekedeteknek erkőltsé való változását. Úgyde mitsoda következése lehet már annak, mikor a' gyermekbenn a' valóságos roszszat vagy egészszenn elnézzük, vagy beérjük illyen formával: Ne mond azt, vagy ne tsináld azt Fiam, mert láddé nem szép az; ellenbenn valami vígyázatlanságból vagy játékból ejtett kártételért, a' mellybenn gonoszság nem vólt; vagy ollyanért a' miről ő nem tehet, p. o. az elméjének lassúságáért keservesenn megverjük? Ez, hogy a' gyermek azt gondolja bűnnek a' mi nem bűn; a' valóságos gonoszt pedig tsekélységnek nézi. Mitsoda következése vagyon annak, mikor akár a' Szülék akár a' Tanítók, nagy indúlatba jőnek, mikor a' gyermeket fenyíteni kell: úgy hogy ő maga általlátja, hogy nem annyira őtet akarják jobbítani, mint a' magok mérgét sietnek rajta kiönteni? Mitsoda következése vagyon, mondom, ennek? Ez, hogy a' tanításnak veszszeje a' maga egész tzélját elveszti; úgy nézi a' gyermek a' fenyítéket, mint

mint a' Szülék és Tanítok ő rajta való hatalmoknak gyakorlását, és ha lehet, elvonja magát azoknak mérgek elől. Hidjétek el Szülék és Tanítók, — a' mit, ha gyermek korotokra viszsza emlékeztek, a' magatok tapasztalásából is tudnotok kell, — hogy megtudja azt a' gyermek ítélni, mikor és mennyiben érdemlette ő meg a' fenyítéket, és a' rajta esett méltatlanságot, bizony sok esztendők múlva sem felejti el. A' helytelenül gyakorlott fenyíték elidegeníti az ő szívét: mikor azombann a' tanításnak okosonn és szeretettel felemelt veszszeje, bár ha a' környülállásokhoz képest sullyos és kemény is, az ő Szülei és Tanítói eránt való bizodalmát és szeretetét, nem hogy gyengítené sőt inkább erőssíti.

IV.

Egyenesenn az erkőltsök megvesztegetésére tzélozó balgatagság a' nevelésbenn az, mikor a' szülék az ő gyermekeiket: magok tanítják és szoktatják ez vagy amaz vétekre; vagy a' kevélységre, mások megvetésére, emberszóllásra, tsúfolásra; vagy a' fösvénységre, könyörűletlenségre, embertelenségre, tsalásra, lopásra; vagy a' részegségre, fajtalan beszédekre, káromkodásokra, esküvésekre 's a't; és a'

kek örül mikor látják, hogy a' rájok ütött fajzat, már őket meglehetősenn tudja majmolni. Már itt szélesenn ki lehetne terjeszkednem annak előadására, miképenn szokták a' szülék megtanítani az ő gyermekeiket azokra a' vétkekre, mellyekbenn magok lélekzenek; a' pávák a' kevélységre, a' farkasok a' ragadozásra, a' rókák a' ravaszságra, a' majmok a' tsúfolásra 's a' t; hogy bebizonyítsák ama mondásnak valóságát: nem meszsze esik a' gyümőlts a' fájától; és hogy kitessék ama' régi közbeszédnek igassága: a' miném mű az Anya, ollyan a' Leánya is *f*): de én most megelégszem tsak eggy vétket előhozni; a' melly minden egyéb vétkeknek szállás-tsinálója, kísérője, hív barátja; a' melly nélkül semmi gonoszság fel nem emelheti fejét, és a' melly, ha eggyszer a' szívbe magát befészkelte: vége van ott a' jó erkőltsnek, és tágas kapu van nyitva minden gonoszságoknak. Ez a' bűn A! a' Hazugság. Erről azt mondja édes Idvezítőnk, hogy ennek saját Attya maga az ördög *g*); és így a' hazug emberről azt mondhatjuk igaz értelembenn, hogy ördög vagyon benne; mert az ördögnek minden munkái, azaz minden bűnök, ennek dajkálkodása alatt születnek és nevelkednek fel.

f) Ezek. 16: 44. *g*) Ján. 8: 44.

fel. Valamennyi titkos és nyilvánn való tolvaj, gyilkos, parázna, Istent-káromló, rágalmazó 'sa't. van az emberek között; az mind abbann a' mértékbenn hazug, a' mennyire vitte már gonoszságát, és a' ki hazug, arról nints ollyan kivált titkos vétek, a' mit fel ne lehetne tenni. Erre a' vétekre minden embereknek hajlandóságok van, mert mindnyájann bűnösök, bűn pedig hazugság nélkűl nints; és Sz. Dávid azt akarvánn mondani, hogy minden ember bűnös, ezzel tészi ki, hogy *minden ember hazug h*). A' gyermekekbenn is a' gonoszra való hajlandóság a' hazugságbann mutatja ki magát; úgy hogy ha akarod előre megtudni mitsodás ember leszsz gyermekedből, igaz szívű-é vagy hamis lelkű? tsak arra vígyázz, mennyire kap a' hazugságonn? és abból tsalhatatlanúl megtudhatod.

Ebből a' jegyzésből K. Szülék! elhiszem észre veszitek azt, hogy ha gyermekeinket a' bűntől megőrizni, és a' jó erkőltsökbenn nevelni akarjuk: mindenek felett ettől az ördögtől a' Hazugságtól kell őket őriznünk. De áljatok már Szülék! a' magatok lelkiesméretének törvényszéke elébe, és számoljatok ott arról, miképenn őrzitek gyermekeiteket ettől a' gonosz vétektől? Én merem mondani, hogy vagy-

h) 'Sólt. 116: 11.

vagynak ollyan szülék, a' kik még magok szoktatják és tanítják gyermekeiket, erre az útálatos bűnre. Némelyek magok adják azoknak szájokba a' hazugságot: Tsak ezt mond Fiam vagy amazt mond; a' miről pedig a' gyermek nyilvánn tudja hogy nem úgy van. Mások ollyan vígyázatlanok, hogy ha a' gyermek megvallja hibáját; megbüntetik őtet, semmi tekintetbe nem vévénn, és meg nem dítsérvénn benne az igaz mondást: ha pedig elhazudja és tagadja; végire nem járnak a' dolognak; és a' gyermek látvánn, hogy a' hazugság által könnyű megszabadúlni, megkedvelli ezt a' módot, és gyakorolni fogja. Másokat ismét az oktalan kedvezés ollyan roszsz szívűekké tészen, hogy ha gyermekeknek roszsz tselekedetéről, másoktól panaszt hallanak: annak a' legszemtelenebb hazugsággal pártját fogják, és őtet magát is hazudtatják: Úgy-é Fiam nem tselekedted! Dejszen az én Fiam, az én Leányom nem ollyan! Ne búsúlj! majd megmutatja nem sokára a' te Fijad, a' te Leányod millyen! Most látja — és úgy tetszik néki mintha eggykevéssé megütközne benne — hogy te, a' kitől ő mást várt vólna, ő mellette hazudsz, és őtet is hazudtatod: de ne félj! könnyenn hozzá szokik ő ahoz, és idővel megláthatod millyen embert tettél belőle: mert ő bizony *az ő Attyának*

nak parantsolatit megőrízi, és az ő Annyának tanításit el nem hagyja.

V.

Végezetre semmi sem lehet a' gyermek nevelésbenn nagyobb konkoly, mint a' szülék-nek roszsz példájok. A' szülék' magok viselete a' gyermek előtt, mindenkor oskola néki; mellyből ő erkőltsöt tanúl; mert minden gyermek szemmel tartja az ő szüleit, sokat tart azok felől; azt hiszi, hogy jobbann tudják azok hogy kell? és ő is úgy viseli magát a' mint azoktól látja és hallja. Ha az ő szüleitől káromkodásokat, esküvéseket, gonosz beszédeket hall, megtanúlja abból, miképenn kell a' harmadik parantsolat szerént az Isten nevét tisztelettel említeni. Ha veszi észre, hogy az ő szülei a' Vallásról, Isteni tiszteletről, Vallásbeli gyakorlásokról keveset tartanak: ő is megtanúlja a' negyedik parantsolat szerént, mennyire lehet betsűlni azokat az ezközöket, mellyek az embert az igaz lelkűségre, és jó lelkiesméretre serkentgetik. Ha látja, hogy az ő szülei eggy más közt veszekednek, és eggymásonn minden illetlenségeket elkövetnek; megszégyenli őket szívébenn; és hallvánn miképenn bestelenitenek azok minden náloknál fellyebb valókat. Előljárókat: majd fel serken ő benne is az

ötö-

ötödik parantsolat szerént a' szülék és Előljárók eránt való tisztelet. Ha látja hogy az ő szülei másokkal versengenek; ez vagy amaz emberrel, ez vagy amaz Ház-néppel, haragbann gyűlölségbenn élnek, reájok irígykednek, utánnok áskálódnak: hogy ne tanúlna meg ő is a' hatodik parantsolat értelme szerént, egyenes jó szívű, és emberszerető lenni? Hallvánn a' szüléknek fajtalan beszédjeket, és látvánn azoknak szemérmetlen magok viseletét, dobzódásokat; azt lehet várni; hogy majd a' hetedik parantsolatnak értelme szerént, a' lator Atyának Fija, és a' parázna vagy szemtelen Anyának Leánya, szemérmetes szűz és tiszta, és a' részeges szüléknek gyermeke, jozán életű ember leszsz. Mikor látja, mennyire kapnak az ő szülei a' másénn, és millyen jól esik azoknak a' préda; és osztán okosodvánn a' mesterséges tsalásnak és lopásnak, több több jeleit veszi azok körűl észre: majd megtanúlja ő is, miképenn lehet a' nyóltzadik parantsolatnak értelme szerént, igazánn és okosonn élni. Mikor hallja szüleitől az ember-szóllást, a' mások tsúfolását, rágalmazását: ez néki a' kilentzedik parantsolat' értelmére egész magyarázat. — — Szegény gyermekek! be sok török vagynak előtökbe hányva, mellyekbenn megfogattassatok! Az Isteni Gondviselésnek ez vala a' ti bóldogí-

tás-

tástokra való szent tzélja, hogy a' ti szüleiteknek szerető gondviselések alatt nevelkednétek a' jó erkőltsökbenn emberekké: és ímé gyakrann ez a' ti szerentsétlenségtek, e' tészen benneteket gonoszokká és bóldogtalanokká, *hogy a' ti Atyátoknak parantsolatit megőrzitek, és a' ti Anyátoknak tanittásit el nem hagyjátok!*

Szomorú dolog K, Szülék! de tsak meg kell vallanunk, mert az igasság szembetünőbb mintsem tagadni lehetne; hogy ha a' mi gyermekeink erkőltstelenek, gorombák és gonoszok: annak egyenesenn mi vagyunk az okai; vagy azért; hogy az ő erántok való kötelességünkbenn, úgy a' mint kell vala, eljárni vagy nem tudtunk, vagy nem érkeztünk, vagy restellettünk; vagy pedig azért, hogy mi magunk adtunk nekiek alkalmatosságot, akár *idétlen* kedvezésünkel, akár gondolatlan és *roszsz példa*adásunkal, az erkőltstelenségre.

Ennek a' valóban szomorító és terhes vádnak megelőzésére és elhárítására, nem vólna semmi jobb annál, mint ha a' gyermekeket, mihelyt beszélni tudnak, kivenné a' Társaság a' szülék kezéből, közönséges hellyenn neveltetné, és akkor adná viszsza, mikor azok mind erkőltsökre mind tudományokra nézve, szépenn elkészült ifjak vólnának. De minthogy valami afféléről gondolkodnunk nem lehet, minthogy a' mi gyermekeinknek

a'

a' mi kezünk alatt kell nevelkedni; és azoknak erkőltsökről az Isten és magunk lelkiesmérete előtt mi tartozunk számolni: ne felejtsük el A! hogy az erkőlts nem egyéb, hanem az idúlatoknak és tselekedeteknek megszokása; tartsuk hát mindenkor vígyázó szemekkel a' mi gyermekeinknek indúlatit és tselekedeteit, és ne engedjük meg, hogy azok között felnevelkedjen a' konkoly. Ne adjunk alkalmatosságot se gondolatlan kényeztetésünkel, se gyáva vígyázatlanságunkal, sem ő körűltök való botránkoztató forgolódásunkal arra, hogy ők mi általunk megtanúlják a' bűnt. Sőt inkább légyenek a' mi parantsolatink és tanításink ő hozzájok ollyanok, hogy ha ők azokat megőrizik és el nem hagyják: azok vezéreljék őket a' jó erkőltsnek útánn, valahová menéndenek; mikor alusznak is megőrizzék őket, mikor felserkennek is beszéljenek ő velek. Így fogunk igazánn eljárni a' mi szülei kötelességünkbenn; így menttek lévénn a' mi lelkünknek vádolásától, bizodalmunk lészen Istennél; és mikor az ő ítélő széki előtt megállunk is, ezt fogjuk mondani a' mi Jézusunknak szavai szerént: *Imhol vagyok én és a' gyermekek, a' kiket adtál nékem, és eggy is azok közzül el nem veszett.*

Ámen.

III.

III. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Ember Kis-Világ.

Jób. 26: 7, 10.

Az Úr kiterjesztette az Égnek kerekségét az üregenn; és a' Földet a' semminn függesztette fel. A' vizeknek színét megtzirkalmazta, a' világosságnak és setétségnek határával.

Jóbnak ezen szavai felemelik és ragadják K. Gyülekezet! a' mi gondolatinkat a' Kezdetre, a' Mennynek és földnek ama Kezdetére, mellybenn az *Örökkévaló kiterjesztette az égnek kerekségét az üregenn; a' földet a' semminn függesztette fel; és a' vizeknek színét megtzirkalmazta a' világosságnak és setétségnek határával.*

Fellengős beszédek ezek K. H! mellyek alatt az eggyűgyű ember' elméje alig gondol valamit; a' tanúlt ember pedig eltelik álmélkodással, midőnn abbann a' nagy régiségbenn, mellyre tevődik a' Jób ideje, ilyen nyomait

látja a' Természet fundamentomos esméretének:

Hogy az Isten *kiterjesztette az égnek kerekségét*, vagy (hellyesebbenn) meggörbítette, bóltozva körűl hajtogatta az ő lakó hajlékát *az üregenn*; az valamennyire érthető; mert a' tsillagos égnek bóltozatját a' föld felett minden látja. De *hogy a' földet a' semminn függesztette fel:* már annak megértésére tudomány kell. Hanyadik ember elméje alkalmatos tsak arra is, hogy feltegye magának ezt a' kérdést: Mi tartja a' földet? vagy ha feltette is: hogy arra felelhessen? Hanyadik veszi eszébe tsak azt is a' mit mindennap láthatna; hogy az ég, a' nappal hóldal és minden tsillagival eggyütt, minden 24 óra alatt a' föld körűl eggyet fordúlni látszik, és a' szerént a' földnek túlsó része alatt is, szint' ollyan ég bóltozatnak kell lenni mint a' mi fejünk felett? —

Hogy pedig azt mondja Jób, hogy az Isten *megtzirkalmazta a' vizeknek színét a' világosságnak és setétségnek határával:* annak értésére azt kell tudni, hogy a' régi napkeletiek, azt a' mi az égenn kékellő szinűnek látszik, kiterjesztetett erősség felett való víznek, magasságbeli víznek, vízzé válható levegőnek hitték; mellyből az Isten mikor akarja (sokszor szemmel láthatóképenn) fellegeket formál,

mál, és azokat ezen ő kútjából, égivizekkel megtölti. Ezen értelem szerént mondotta Dávid *a*) hogy *az Úr a' vizekbenn* azaz az egekbenn *szerzette az ő lakóhellyeit*; ezen értelem szerént mondja Jób is, hogy az Isten *a' vizeknek színét* azaz a' kékellő eget *megtzirkalmazta a' világosságnak és setétségnek határával.* A' ki tiszta időbenn a' sík mezőnn széllyel néz, megérti mit tészen ez a' megtzirkalmazás; mert körös környyűl a' mennyire láthat: látja karikábann az úgy nevezett égalját; látja, hogy az ő látásának széllyelnézésének határa, vagy *Láthatárja*, mindenfelől egyenlő kerekségnek tzirkalmazását mutatja, és az ég golyobisának felét láthatóvá, felét láthatatlanná teszi. — Ez a' Láthatárnak megtzirkalmazott kereksége, *teszi a' világosságnak és setétségnek határát.* Mert mikor a' nap erre feljő; akkor itt világosság vagyon, a' tulsó részenn pedig setétségnek kell lenni: mikor pedig lemégyen; akkor a' mi láthatárunkat a' föld árnyékának setétségébenn hagyja, és a' tulsó részenn világít.

De K. H! Ennek a' Gyülekezetnek sokkal nagyobb részére nézve, hijába veszteném el ezt az órát, ha a' Jób ezen szavainak tulajdonképenn való értelmére kiereszkedném. Ha

a) 'Sólt. 104: 3.

azt emlegetném hogy az az üreg, mellyenn az ég kereksége ki van terjesztve, ollyan képzelhetetlen nagy, hogy az égő tsillagok közzűl, az is a' melyiket legközelebb valónak gondolnánk, az égvisgálók számvetése szerént kétszáz ezerszer tíz milliom mértföldeknél tőlünk távolabb van; és ennek a' szörnyű üregnek közepénn vagyon a' nap, a' körűlötte forgó földekkel, vagy hújdosó tsillagokkal. Ha azt beszélleném, hogy a' semminn felfüggesztetett föld, ebbenn a' nagy üregbenn minden esztendő alatt eggyszer megkerűli a' napot, és minden 24 órábann eggyet fordúl a' maga tengejénn. Ha azt mutogatnám, hogy a' láthatárnak megtzirkalmazott kereksége, a' földnek gömbölyűségétől származik 's a't. Elveszteném mondom ezt az órát, ha ezekre terjeszkedném ki; mert a' Természet tudományának ezen kintsei, belől vagynak a' kárpitonn. Nem is oly tzélból vettem fel Jóbnak ezen túdós szavait, hogy a' nagy Világnak visgálására emelkedjem; mert abból a' magasságból leszédűlnének a' mi gondolatink: hanem közelebb hozom magunkhoz az elmélkedést; és mivel a' Bőltsek ítélete szerént, a' nagy világbann lévő tsudálatos dolgoknak rövid summája az ember, annyira hogy őtet Kis-Világnak nevezték; én is a' nagy világnak ezen tűkörébenn, mellyet

Jób

Jób előnkbe tart, ezt a' Kis-Világot az embert akarom megmutatni. Ennek a' Kis-Világnak ege, az égi eredetű lélek; földje a' földi eredetű test; az ő világossága a' tudomány, és az Erkőltsijóság; setétsége a' Tudatlanság és a' Bűn; ő bennne is *kiterjesztette a' Teremtő az eget az üregenn, és a' földet a' semminn függesztette fel; megtzirkalmazta az ő egének sztnét is, a' világosságnak és setétségnek határával.*

I.

A' Kis-Világbann szintúgy mint a' nagy-világbann kiterjesztette az Úr az egeket az üregenn. Kitsiny helyet látszik ugyan eggy ember foglalni a' látható világbann; *de az* ő ege a' Lélek, tsudálatosann kiterjeszkedik a' gondolkodó tehettség által, mellyel ő a' rajta kivűl lévő dolgok körűl forgolódik. Egészenn üressenn, és minden esméret nélkűl jön ugyan az ember e' világra: de osztán a' tapasztalás által megmozdúlvánn benne a' léleknek tehettségei, nem tsak a' közel lévő dolgokra terjed ki a' Gondolat; hanem sebesebbenn mint a' villámás, béjárja a' mesze lévő Tartományokat, napkeletet és napnyúgotot, az északot és a' délt, a' tengert és a' szárazt. Neki a' fellegekenn felyűl emelkedni semmibe sem

kerül; sőt az üregenn által elhat az Elmélkedés a' tsillagok közzé, és az égi testeknek seregei között kiterjeszkedik minden határ nélkül. — Vissza tud menni a' gondolat az időkönn az ő lételét megelőző elmúltakra, és a' régenn történt dolgokat szemléli mint jelenvalókat, felemeli magát a' századokonn és ezredekenn által a' világ kezdetéig; sőt a' kezdetet megelőző örökkévalóságba is mérész maga-hittséggel bétekint; onnan leszáll a' jelenvalókra; innen a' jövendőkre kimégyen, és megállvánn a' partonn, a' bizonytalankodó kívánságnak nyughatatlanságával, nézi a' vég nélkül való örökkévalóságnak általláthatatlan tengerét. — A' Képzelődő-tehettség által, öszveszedi a' lélek a' tapasztalt dolgokat, és lerakja azokat az esméretek tárházába; a' nagyokat kitsinyekké, és a' kitsinyeket nagyokká tészi; sőt ez által az ő tehettsége által, formál olyanokat is a' mellyek nintsenek, és látja azokat mintha vólnának. — Az Ítélő tehettség által pedig, még szélesebbenn terjed az ő esméretének mezeje; mert ez által a' láthatatlan dolgok is nyilvánn valókká lesznek ő előtte. Ez által esméri meg a' rendet, tzélt, függést; a' következéseket és az okokat; ez által esmeri meg annak lételét is, a' kit az egek és az egeknek egei be nem foghatnak, t. i. az ÖRÖKKÉVALÓNAK, a' Világ-

lág láthatatlan TEREMTŐJÉNEK lételét. — Ezen tehettségeknek gyakorlása által meſſze béhat az ember a' teremtett dolgoknak titkaiba is; e' földönn az élő testeknek, az Állatoknak és Plántáknak seregeit számba szedi, az élet nélkűl való testek tulajdonságiból sokakat kitanúl; az égitestek forgásának törvényeit is eszébe veszi, az azokbann történő változásokat kikálkulálja, előre megmondja, és úgy leſsz.

Avagy nem nagy-é hát ennek a' Kis-Világ egének, a' gondolkozó léleknek kiterjedése, mellyenn az ő tehettségi által szerzett esméretek, mint meg annyi tsillagok fénylenek? De még szélesebbé és ditsőségesebbé tészi ezt a' Vallásnak Tudománya: Mert valamint az egekről azt mondjá az Írás, hogy ott lakozik az Urnak ditsőssége: úgy a' Kis-Világ ege, az emberi lélek, arra vala teremtve, hogy abbann lakozzék az Isten; mert teremtette őtet a' maga képére és hasonlatosságára; az ő Szent Lelke által beírta az ő lelkiesméretébe a' jónak és szentségnek esméretét; hogy fényljen ennek világossága ő benne, mint a' nap az égenn; és hogy ez által legyen az ember szent és bóldog, mint az Isten szent és bóldog. Igaz hogy a' bűn bejövetele által megfertéztetett a' Kis-Világ ege, és alkalmatlanná 's méltatlanná lett arra, hogy az Isten lakozzék abbann: de most

is a' megtérés által megjobbúlt, tiszta szívű, ártatlan életű, jó lelkiesméretű emberekről azt mondja az Írás: *b*) *Avagy nem tudjátok-é hogy ti az Isten Templomi vagytok, és az Isten Lelke lakozik ti bennetek?* azt mondja, hogy a' szeretetnek Istene lakozik abbann a' szívbenn, a' melybenn kimutatja magát az igaz emberszeretet. *c*) Továbbá valamint az egekről azt mondja Dávid *d*) hogy az Isten *megerősítette azokat mind örökkönn örökké, rendet szabott azoknak melly meg nem változik*: úgy erről is azt tanítja a' Vallás, hogy az Isten az ő örökkévalóságának képére halhatatlanná teremtette ezt, és valamint magának az Istennek, úgy ennek is esztendeinek vége nem lészen soha örökké; azt tanítja, hogy mikor eltőltvénn e' földönn a' réfzfzerént való esméreteknek esztendeit kikerűl az oskolából, és le rázza magáról ezt az állati port: akkor vírad fel az ő tökélletességének és ditsőségének esztendeje, és ha itt a' szentségre és ártatlanságra törekedett, többé nem is a' földnek lakosa lefz, hanem az egekbe vitetik által, és azoknak számtalan seregei, táplálni fogják az ő tudomány kívánságát, és mennyei gyönyörűséggel tőltik be őtet mind örökké; hogy

b) 1. Kór. 3: 16. *c*) 1. Ján. 4: 12. *d*) 'Sólt. 149: 6.

hogy az ő ditsőssége is néműnéműképenn abbann álljon, a' mit magáról mondott az Örökkévaló: A' Menny nékem ülőszékem és a' föld az én lábaimnak 'sámolya. *e*)

Tanúld óh ember esmérni a' te ditsőségedet, és az állati testnek kedve keresése közbenn ne felejtsd el, hogy EMBER vagy!!

II.

A' nagy Világról azt mondja Jób, hogy abbann az Isten a' földet a' semminn függesztette fel: a' Kis-Világ földjéről; az állati testről is, ezt lehet és kell mondanunk.

A' földnek is meg van az ő ékessége, ez is annak munkája, a' ki az egeket kiterjesztette, és az itt lévő számtalan teremtett dolgok is, az ő Hatalmának, Bőltsességének és Jóságának nyilvánnvaló tanúbizonysági: de külömb ditsőségek vagyon a' mennyei testeknek mint a' földieknek; 's azombann az égnek kiterjedéséhez és annak seregeihez képest, ez a' föld tsak eggy morzsa, és szembe se tűnő pont. Így a' mi testünknek is meg van az ő tökélletessége, ez is az Isteni kéznek remek

e) Ésa. 66: 1.

munkája, és kimagyarázhatatlan bőltsesség látszik ennek alkotásábann: de a' Léleknek ditsősségéhez, az övét hasonlítani sem lehet; és a' léleknek szélesenn kiterjedő és szabadonn járó gondólatihoz, és a' dolgokba mélyenn bélátó ítélő tehettségéhez képest, a' földhöz ragadott állati testnek, minden ereje és tehettsége merő lomhaság.

Mint a' Nagy Világbann a' földet a' semminn függesztette fel a' Mindenható, úgy ezen Kis-Világ földének, az állati testnek, erős fundamentomot és állandóságot nem adott. Ennek a' semminn való felfüggesztetése a' Szent Léleknek szava szerént *f*) ebből áll; *Minden test olyan mint a' fű és annak ditsősége mint a' fűnek virága. Megszárad a' fű, elhúll a' virág, mihelyt az Úrnak szele fuvall arra. Bizony ollyan a' test mint a' fű.* Nem bízhatik az ember az ő testének erejéhez egésségéhez; mert az ezer nyavalyák ostrominak van kitétetve, mellyek minden szempillantásbann ólálkodnak utánna, és az ő békességét minden léptenn nyomonn megháboríthatják. Az Isten a' jót a' gonosznak ellenébe helyheztette, annyira hogy az ember semmit abból eszébe nem vehet a' mi reája következik. *g*) Nem bízhatik az ember a' testnek éle-

f) Esa. 40: 6, 7. *g*) Péld. 7: 14.

életéhez, nem ditsekedhetik a' hólnapi nappal, mert azt sem tudhatja mit hozhat reá a' mái nap. A' test olyan mint a' fű, melly virágzik 's elszárad, földből vette eredetét, viszsza kell menni a' földbe, mert kiment a' Mindenhatónak szájából a' szententzia, és meg nem változik: *Por vagy és porrá kell lenned.* Mint maga ez a' semminn felfüggesztetett föld az Isten beszéde által eltétetvénn tartatik tűzre, és néki az ő levegő egével eggyütt meg kell emésztetni: *h*) úgy a' mi testünkre nézve elvégeztetett dolog Isten előtt, hogy az emberek eggyszer meghaljanak, és azutánn ítélet légyen.

Mi tartja hát fel tsak eggynehány esztendeig is ennek a' mi földünknek, a' testnek életét a' semminn? Mint a' természet-vízsgálók *tanítják*, hogy a' semminn felfüggesztetett földet, *két* külömböző erők, t. i. a' napnak vonó ereje, és a' forgásból származó taszító erő, tartják egyenlő forgásbann; úgy hogy ha a' napnak vonó ereje megszűnnék, a' taszító erő kivinné a' földet rendes forgásából, és elvesztené azt: úgy ezt a' mi földi részünket, a' testet, két külömböző erők, t. i. a' Léleknek a' rothadás ellen munkálkodó élet-ereje, és a' földi rothadandó

h) 2. Pét. 3: 7.

dó természetű, eledelekkel való tápláltatás tartják elevenségbenn. Mihelyt pedig a' Lélek a' testtől elválik, és az ő éltető erejét tőle megvonja: azonnal öszverogyik az, és viſszaesik a' porba; a' mellyből vétetett a' rothadandóság sebes lépésekkel elhatalmazik rajta, annyira, hogy legkedvesebb szerelmesünknek hólt testét is alig várjuk hogy eltakarítsuk szemeink elől.

Az igaz hogy valamint a' semminn felfüggesztetett föld elpusztúl ugyan; de nem leſſz semmivé; hanem tűz által megtisztíttatvánn megújjúl, és más ábrázatbann áll elő; *i*) *elváltozik mint a' viasz a' petsétnyomó alatt, és más formát mutat: k*) így a' mi testünk is elrothad ugyan, de megujjúlást ígér ennek a' vallás, és azt tanítja, hogy ama naponn mellyet az Úr tud, *l*) megtisztúlvánn ez a' földi lakozáshoz alkalmaztatott rothadandó részektől, *m*) rothadatlanná és ditsőségessé változik *n*) angyali ábrázatba öltözik, *o*) hogy a' megditsőült léleknek alkalmatos lakó hellye lehessen. De míg itt a' földönn lakvánn hordozzuk a' földi Ádám képét: alá van vetve testünk a' rothadandóság törvényének, és valamint magá-

i) 2. Pét. 3: 13. *k*) Jób. 38: 14. *l*) Mát. 24: 36. *m*) 1. Kór. 15: 34, 54. *n*) Fil. 3: 21. *o*) Luk. 20: 35, 36.

gának a' földnek, úgy ennek is el kell változni.

Tanúld óh ember esmérni a' te földi természetedet, és az állati testnek kedve keresése közbenn, ne *felejtsd* el hogy HALANDÓ vagy!!

III.

Ekképpenn ez a' Kis-Világ, az ember, az ő egére a' lélekre nézve illy nagy és felséges; az ő földjére pedig, az állati testre nézve, illy kitsíny és gyarló! Ennek a' nagynak, ezzel a' kitsínnyel való eggyesülése, tzirkalmazza meg az emberi természetet, a' világosságnak és setétségnek határával, az az; a' testel való eggyesség a' *lélek tehet*tségeinek is határt vét; az ő erkőltsi jóságát részszerént való jósággá, az ő esméretét részszerént való esméretté tészi.

Az erkőltsi jóságra és tökélletességre nézve, a' világosságnak és setétségnek határa az emberbenn, a' jónak és gonosznak tudása. Mikor jót tselekeszik; világosságbann jár: mikor gonoszt; akkor a' setétségnek munkáit követi: *p*) Fénylik a' Kis-Világ egénn a' lelkiesméretnek világossága, a' melly tud-

ja

p) Ján. 3: 20, 21.

ja mi a' jó, mi a' roſſz; mit kell, és mit nem kell tselekedni. De az ő földénn, a' testbenn, ott vagynak az állati kívánságok, az élet gyönyörűségeihez való vonszódás, és az indúlatok, a' mellyeknek rendeletlenségéből származik a' bűn. Mint mikor a' nap az égenn van; az ő világosságánál bizonyos és bátor lépéseket lehet tenni; de mikor a' nap lemégyen; a' földet a' maga árnyékába borúlva hagyja, és a' félelmes setétség megülepedik azonn: így mikor a' Kis-Világ egénn fénylik a' lelkiesméretnek világa; annak fénye és ereje, kórmányozza a' testnek tselekedeteit, és megőrzi az elvetemedéstől; az erkőltsi ártatlanságnak tiszta világosságábann jár és örvendez az Angyaliember; de mikor a' lelkiesméret elaluszik vagy félre tevődik; kirohannak az állati testnek indúlati és kívánsági; mindenféle igasságtalan és szeretetlen tselekedeteknek setétségébenn tébolyog az emberiállat.

A' Tudományra nézve is. Mint a' nagy világbann a' földnek színe tzirkalmazza meg az ég alját, kimutatja a' világosságnak és setétségnek határát, és azt tselekeszi, hogy azok a' dolgok, mellyek a' láthatárbann vagynak, láthatók légyenek; a' mellyek pedig azonn kivűl vagynak, azok ne láttassanak: így a' Kis-Világbann; a' test tzirkalmazza meg a' gondolkodó lélek esméreteinek határát; ez mu-

mutatja ki, mellyek azok a' dolgok, mellyeket az ember világosonn érthet és tudhat; és mellyek azok, mellyeket homály és setétség fedez el az ő visgálódó elméje elől.

A' Kis-Világnak láthatárja, a' test érzékenységei által való tapasztalásnak mezeje. A' tapasztalásbeli dolgokból, gyűjtögeti a' lélek az ő esméreteit; ezeket szedi széllyel és rakja öszve a' képzelődő tehettség által; ezek körül forgolódik az ő Itélő-tehettsége; és ezekbenn látja meg az Értelem a' tzélt, rendet, függést, és okokat. A' melly dolgok a' tapasztalás alá nem esnek: kivül vagynak azok a' láthatáronn, és a' test azoknak megesmérésére nyílást nem mutat. Így már a' számtalan teremtett dolgokbann, a' külömb külömb formákat, színeket, 's más minéműségeket, világosonn látjuk, értjük, tudjuk: de itt is a' világosság mindjárt határos a' setétséggel; mert mi légyen a' teremtett dolgoknak az a' belső valóságok melyből származnak a' természeti erők p. o. az élő testekbenn a' formáló erő, élet erő 's a't, arról semmit sem tudhatunk. Innen vagyon az főképenn, hogy a' midőnn a' Természet-Tudománya eggy felől világos és a' lelket angyali gyönyörűséggel bétöltő felséges esméreteknek és igasságoknak tárháza: ugyan akkor más felől azon Tudomány nem egyéb, hanem

az

az esméretlen erőknek, okoknak, és végére mehetetlen dolgoknak laistroma.

Mennyivel inkább túl vagynak hát azok a' dolgok a' Láthatáronn, mellyek semmi tekintetbenn nem esnek a' tapasztalás alá, minéműek a' láthatatlan Istennek esmérete, és a' magunk lelkének a' koporsónn túl lejendő állapotja! Annyibann ugyan ezek is érdeklik a' láthatárt, hogy valamint mikor éjtszakának idejénn látjuk, hogy valamelly felől megveresedik az ég alja; bizonyosonn kihozzuk, és nem hibázunk hogy ott a' láthatáronn alól tűznek kell lenni: úgy azokból a' bőltsességnek és hatalomnak nyomaiból, mellyeket a' teremtett dolgokbann látunk, tapasztalunk, és azokból, a' mellyeket a' magunk lelkének tulajdonságibann észre veszünk; nyomosonn ki lehet hozni, mind az Isten lételét és tökélletességeit, mind a' lélek halhatatlanságát. De hogy ez az esméret magábann, nagyonn részszerént való és tsekély, megtetszik onnan, hogy a' magának hagyatott okosság, ezek körűl mindenkor homálybann, és bizonytalankodva tapogatott.

De K. H! az emberi természetnek ezen szükségénn és gyarlóságánn is, segített az, a' ki megtzirkalmazta az egeket a' világosságnak és setétségnek határával. Mint a' Nagy világbann, a' feltalált égvisgáló tsővekenn és mesz-

sze

sze látó üvegekenn, számtalan dolgokat lehet az égenn látni, mellyeket az ember puszta szemmel, vagy épenn nem, vagy tsak homályban és zűrzavarosonn lát: úgy a' Kis-Világra nézve, ajándékozta nékünk a' Jó *Isten*, a' Vallásnak meszszire mutató Tudományát, melly által az ő Atyai esméretét, és a' mi lelkünknek reménységét, világosonn láthatjuk. Ha ezen Tudomány által megnyilatkozott szemeket emelünk fel a' magasságba: úgy látjuk meg világosonn és buzgó tisztelettel azt, a' ki teremtette mind azokat, és azoknak seregeit mind névenn szóllitja *q*); tekintvénn a' tsillagos égre, repesni fog lelkünk erre a' gondolatra, hogy a' mi mennyei Atyánknak házában olly sok ezer hajlékok vagynak a' mi számunkra *r*); tekintvénn a' földönn lévő *számtalan* teremtett dolgokat, Séráfim Angyali *érzésekkel*, magasztaljuk az örökkévalónak ditsőségét ekképenn: Szent Szent Szent a' seregeknek Ura, tellyes minden a' széles föld az ő ditsőségével. *s*)

Ezekből K. H! nem az következik, mintha minden emberre nézve eggyeránt vólna kitzirkalmazva a' világosságnak és setétségnek, a'

q) Esa. 40: 26. *r*) Ján. 14: 2; 3. *s*) Esa. 6: 3.

a' tudománynak és tudatlanságnak határa; mert hiszem tudjuk, hogy az észre, értelemre, gondolkozás modjára, ítéletekre nézve, olly véghetetlenül sokképenn külömböznek az emberek eggymástól, hogy talám ezekre nézve kettőt eggyformát nem lehetne találni. Mint a' Nagy Világbann, úgy a' Kis-Világbann is, minden a' maga Láthatárjának közép pontjánn áll; 's tsak azokat a' dolgokat látja, a' mellyek ott láthatók, és ollyan az ő ítélő tehetsége, a' minémű tárgyak által gyakoroltatik. Úgy de a' minémű hellyenn, és a' millyen környűlállások közt áll az ember ollyan az ő Láthatárja is. Nevezetesenn.

a) Mint a' Nagy Világbann, hogy a' láthatáronn valamit látni lehessen, szükség hogy az égből jöjjönn világosság; mert az éjtszakai töpött setétségbenn semmit sem láthat az ember: úgy a' Kis-Világbann, szükség hogy ennek egéről, a' lélekből jöjjön a' világosság, az az, hogy az embernek legyen esze, és egésséges ítélő tehetsége, melly által az előtte forgó dolgokat, józanonn gondólora vehesse; szükség hogy ne tudatlanúl nőtt légyen fel, mint a' vad szamárnak fija, hanem légyen az ő értelmének néműnémű gyakoroltatása; mert a' ki ollyan szerentsétlen, hogy ezekbenn fogyatkozása van, nem érhet ki a' setétségből, tsak a' világosság határáig is; hanem mint a' vak

dél-

délbenn is tapogat. Még pedig ez az elménck világossága, úgy terjed és vészen erőt, mint a' Természetbenn az égi világosság. Mint a' Nagy Világbann még hajnal hasadtakor tsak eggynéhány lépésekre lehet látni; azutánn a' világosság nevelkedésével, nevelkedik a' láthatár is; és a' napnak feljövetelekor tetszenek ki a' távol lévő erdők, hegyek, faluk és városok a' láthatáronn: úgy a' Kis-Világbann; az élet hajnalánn, a' gyenge gyermeki korbann, igen rövid még a' kifejtődzni kezdő értelemnek látása; de naponként a' mint nevelkedik és taníttatik a' gyermek, szaporodik az ő tapasztalása és esmérete, és ha jól vezéreltetett, az ember-kornak közelítésével kivilágosodik az ő elméje, és ekkor osztán táplálja magát az esmeretek gyönyörűségeivel.

b) Mikor a' levegő-ég tsendes és tiszta; mindenek tisztánn és igazi formájokbann látszanak a' láthatáronn: de ha a' nap erejétől felmelegülő föld, gőzöket és lenge párázatokat lebegtet a' mezőség színénn; az ezekből lett tsalfa Dilibábok *t*) könnyenn megtsalják a' látást, vizet mutatnak ott is a' hol nints, és a' távol lévő tárgyakat nagyobbaknak és más formájúaknak mútatják, mint a' milyenek

t) A' *Dilibáb* (vagy a' mint némelyek hívják: *Délibába*) tsak a' síkmezőségekenn esmeretes.

valósággal. A' Kis-Világbann is, ha meghíggadtt az ítélő tehetség, és a' gondolkozás módja egyenes és tiszta; józanok akkor az értelemnek ítélet-tételei: de ha bele férkeztek valami balvélekedések, és a' gyermekségnek idejétől fogva megrögzöttek abbann, ezek mint meg annyi Dilibábok, megjátszodtatják az elménck esméreteit; igasságot hazudnak ott, a' hol tévelygés vagyon; és az elmélkedés előtt a' gondolatok tárgyait elformátlanítják.

c) Mikor a' földre setét köd és sűrű homály száll; maga se tehet az ember róla, hogy akkor meszsze nem láthat; hanem tsak a' legközelebb való tárgyakat veheti fel valamennyire. Így mikor az embert a' testi életnek sanyarú környűlállási nyomják; mikor a' szegénységnek szorongatási legszükségesebb kötelességére tészik a' mindennapi kenyérről való gondoskodást, hogy eggy napról más napra élősködhesseń; mikor kénteleníttetik a' más szolgálatjába, a' más tzéljának és akaratjának eszközűl adni magát, és óránként való foglalatosságibann tsak a' parantsolattól vár: nem tsuda ha illyen szoros környűlállások között, megrövidűl az ő látásának határa és tsak azokra fordítja figyelmetességét; mellyek az ő mindennapi gondjai. Kiváltképenn ha a' hatalmasok és tehetősök, ha a' Gazdák és Gazdaszszonyok, nem úgy nézik az ő tselédjeiket, mint

mint embereket, hanem mint haszna vehető állatokat; és arra se gondjok se akaratjok nints, hogy azoknak esméretek, az elejekbe adott szolgálatonn túl terjedjen. Mintha ugyan attól a' tselédtől lehetne hűséget várni, a' kinek elméje ostoba, és szíve pallérozatlan.

d) Mikor az ember sűrű erdőbe veszi lakását: ekkor önként elzárja magától a' láthatárt, abbann találvánn gyönyörűségét, hogy ne lásson egyebet a' körűlötte lévő erdőségnél. Igy mikor az ember az életbeli foglalatosságoknak valamely nemébe bele veszi magát, és azt teszi fő gyönyörűségévé: érzéketlenné leſſz ez által egyéb dolgokra való figyelmezés eránt, mellyek nem az ő kedves tárgyára tartoznak; a' maga dolgaibann az ő neme szerént bőltsé, egyebekbenn pedig balgataggá leſſz. P. o. A' *ki a' hasznot* és nyereséget tartja fő dolognak, mellyet az ember kívánhat, gazdagodni szeretne, telhetetlenkedik: esmeretlen az előtt az a' gyönyörűség, melly a' tudományból és a' szívnek jóságából származik; megveti mindazokat á' dolgokat és foglalatosságokat, mellyekből hasznot nyereséget nem reménylhet. A' ki magát az állati kívánságoknak adványn, ételébenn, italábann, ruházatjábann, testiségébenn bujálkodni szeret: nem tud az, nem is tudhat egyéb gyönyörűséget a' testi gyönyörű-

ségeknél; az elménck nemesebb foglalatosságira alkalmatlan. 's a' t.

e) A' hegyes-völgyes hellyekenn, annyiféleképenn külömbözik a' láthatár, a' mennyi hellyenn megállhat az ember. A' ki a' hegynek tetejénn áll; szélesenn kiterjedő gyönyörű láthatárja vagyon annak; minteggy érezi, hogy a' helly a' mellyenn áll, még a' gondolatokat is segíti emélkedni; lábai alatt látja a' völgyönn megülepedett ködöket, maga pedig a' tiszta napfénynek gyönyörűségével él. A' ki a' hegy óldalánn kissebb vagy nagyobb felemelkedésre jutott, a' szerént keskenyebb vagy szélesebb az ő láthatárja, a' minémű magosságonn áll. A' ki pedig a' völgybenn van; tsak kevés kinézése lehet annak, tévedez a' ködbenn, és maga a' hegy elveszi tőle a' látást. — Illyen hegyes-völgyes hellyek K! a' Kis-Világra nézve a' nagy Társaságok, a' népes Városok, a' hol a' Tudományok az Oskolák által, a' Kereskedés és Mesterségek az igyekezet és munkásság által virágoznak, és az erkőltsök a' társalkodás által tsínosodnak. A' kik ezekbenn, az emberi természet pallérozódásának nevezett eszközivel élvénn, a' hegy tetejére törekednek: minden tekintetbenn megtetszik rajtok, hogy széles az ő láthatárjok, felyűl emelkedtek az eggyűgyűségnek ködeinn, és tulajdon ítélő tehetségeknek szemeivel látnak. De minden

den népes városbann lehet az emberek közt az értelemre nézve véghetetlen sokféle külömbségeket látni, a' szerént, a' mint annak lakosi a' hegy óldalának felemelkedésénn, kissebb vagy nagyobb magosságra hágtak fel; a' mint az elménck gyakoroltatásábann kissebb vagy nagyobb részt vettek. Meg kell pedig vallani azt a' szomorú igasságot is, hogy valamint a' nagy hegyek tövébenn szoktak lenni az ingoványos lápok, és posványos fertők: úgy a' nagy Társaságokbann és Népes városokbann, lehet látni gyalázatos tudatlanságbann lévőket, kik elméjekre nézve az ostobaságnak fertőjébenn hevernek; szívekre és indúlatjokra nézve pedig a' vadállatokkal határosok. —

K. Gy! Ti, kik tudjátok azt vóltaképenn betsülni, hogy emberek vagytok, és ditsőségteket érzitek abbann, hogy okos lélekkel bírtok! Hozzátok le az égről, és szabjátok magatokra ezt a' fontos igasságot, hogy az Isten *kiterjesztette az égnek kerekségét az üregenn, a' földet pedig a' semminn függesztette fel; megtzirkalmazta az egeknek színét a' világosságnak és setétségnek határával.*

Hálaadó tisztelettel imádjátok a' Teremtőt, a' ki a' ti világtok egének, a' Léleknek, illyen kiterjedést adott. Szélesíttsétek ennek értelmét, gyakaroljátok gondolkodó tehettségét az okos elmélkedés által, és a' Vallás Tudományára

való figyelmezés által; hogy bételly esedjetek az esméreteknek örömével, és látvánn itt alatt az Urnak ditsőségével betőlt főldet, ott fenn pedig megnyilatkozott egeket, angyali gyönyörűségeket érezzetek. Vegyétek eszetekbe a' ditsőséget, mellyet ád tinéktek az Ur. Ő, ki az egeket tette az ő ditsőségének Királyi-székévé, azt igérte hogy a' szentségnek esmérete és követése által ti bennetek lakozik. Tisztittsátok meg hát a' ti szíveteket az ártatlanságra és erkőltsi tökélletességre való törekedés által, és adjatok helyt az Urnak, hogy bennetek lakozzék, és az ő ditsősége környűl végyen titeket.

Ne felejtsétek el, hogy a' főld a' semminn van felfüggesztve, hogy ez a' földi test nem erős fundamentomonn épűlt, és nints ennek állandóság igérve. Miért tennétek hát az ő javát a' ti kívánságtok fő tárgyának, és az ő kedve keresését fő bóldogságnak miért tartanátok, ha tudjátok, hogy a' por főlddé lészen, a' lélek pedig megmarad? Sőt inkább Ti Keresztyének! kik már az Évangyéliomnak Tudománya által, megvilágosítva vagytok, és a' Ti Mennyei Atyátoknak Hajlékira számot tartatok: nézzétek más szemekkel a' Nagy-Világot, nézzétek más szemekkel ti magatokat; mint azok, a' kik az állati testiségbenn és tudatlanságbann vakoskodnak, és a' setétségnek 's világosságnak határibann bizonytalankodnak.

Az

Az igaz, hogy valamíg e' testbenn élünk; meg lesz előttünk tzirkalmazva a' világosságnak és setéttségnek, a' lélek erejének és a' test erőtlenségének, a' tudománynak és a' tudatlanságnak, a' jónak és gonosznak tudásának, vagy a' jóra való igyekezetnek és a' bűnökre való kísértetésnek határa. — De valamint a' nagy világbann, ha felmehetnénk a' fellegekenn fellyűl; mennél magassabbra emelkednénk, annál kissebbnek látszanék a' föld szinének az ég alját meghatározó tzirkalma, annál nagyobb része látszanék az ég-bóltozatjának, míg eggyszer osztán az égnek egész kiterjedését meglátnánk az üregenn, a' föld pedig eltűnne szemeink elől: így mikor majd a' mi lelkünk elhagyja ezt az ő semminn felfüggesztetett földjét a' testet, és azt viszsza hagyja esni a' porba; *megkis*sebbűlnek és elmúlnak a' világosságnak, és setétségnek, a' tudománynak és tudatlanságnak, a' jónak és gonosznak határi; a' maga egész erejébenn és tehetségébenn kimutatja magát a' lélek; elnyelettetik a' setétség a' világosságtól, a' tudatlanság a' tudománytól, a' bűnre való hajlandóság a' szentségtől, a' halandóság az élettől, a' réfszerént való esméret tökélletes telyességgé változik, és meglátjuk az Urnak ditsőségét úgy a' mint vagyon. *Ámen.*

IV. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Isten Törvénye, benne van az ember szivében.

5 Móz. 30: 11, 14.

Monda Mózes az Izraelnek: E' parantsolat, mellyet parantsolok én ma tenéked, nem titkoltatott el te tőled, sem távol nintsen. Nem a' Mennyekbenn vagyon, hogy azt mondanád: Kitsoda hág fel mi érettünk a' mennyekbe, hogy aláhozná azt minékünk, és arra minket megtanítana, hogy betellyesítsük azt? Sem a' tengerenn túl nintsen, hogy azt mondanád: Kitsoda megyen által mi érettünk a' tengerenn, hogy előhozná azt minékünk, és megtanítana minket arra, hogy betellyesítsük azt? Hanem felette közel vagyon te hozzád ez ige, a' te szádbann és a' te szivedbenn, hogy betellyesítsed azt.

Míg az ember az ő okosságának tsak azt a' hasznát akarja venni hogy az őnéki szólgáltasson módot az ő világi tzéljainak elérésére: kí-

ván-

vánságainak tellyesitésére, a' Lelkiesméretre pedig keveset ügyel, vagy míg az ember meg nem tért: mikor a' Vallásnak prédikáltatásábann hallja az Isten parantsolatit, és eszébe vészi, hogy az ő gondolati, beszédi és tselekedetei ennek az Isten Törvénnyének ellene vagynak; bár ha szóval ki nem mondja is, de óhatatlan, hogy eszébe ne ötöljenek illyen forma gondolatok: „*Jaj! titkos dolog az, és talám tsak költemény! Hiszem ki látta valaha az Istent, és ki beszélt vele, holott Ö láthatatlan? Ki vólt az égbenn, hogy megmondhatta vólna, mit izent onnan az Isten? A' ki azt mondja is, hogy itt a' földönn az Isten néki megjelent, miből tudhatta azt, hogy az Isten vólt az, és nem más, a' ki ő vele beszélt? Sőt ki tudja tsak azt is, hogy van-é Isten, holott őtet senki se látta?*" — Mikor pedig a' meg nem tért ember hallja, hogy ez élet utánn a' jóknak bóldog, a' gonoszoknak pedig bóldogtalan állapotjok leſſz, mert az Isten megfizet kinek kinek az ő tselekedetei szerént: ha szóval ki nem mondja is; nem lehet hogy ottann ottann az ő gondolatibann a' kételkedésnek illyen forma súgását ne hallja: „*Jaj! soká leszsz az! és ki tudja ha úgy lesz-é? Ki látta valaha az embernek lelkét halála utánn? Jött-é valaha valaki viszsza a' halottak közzül, hogy onnan hírt hozott vólna, ha vannak-é, és mitsoda állapotbann vannak az embe-*

ri

ri Lelkek a' halálonn túl? Jobb hogy az ember éljen a' mint élhet, vegye ki a' világbann a' mit kivehet, ne botsássa el a' bizonyost a' bizonytalanért, ne hajtson azokra a' sivatag törvényekre, mellyeket Isten Törvényének mondanak, a' mellyek őtet az ő kedve követésébenn meg akarják gátolni. "

K. H! Mikor a' bűnös ember magábann illyen forma gondolatokat forgat: ezzel nyilvánn kimutatja, hogy van valami ott belől, a' mit az effélékkel tsendesíteni és elhallgattatni kell. De hijába mondja ő az ő szívébenn hogy nintsen Isten: hijába próbál a' jövendő életnek reménységéről lemondani; hijába küszködik magával, hogy annak félelmét fejéből kivervénn, kedvére élhessen; mert tsak ugyan nem élhet ő az'ő gonoszságábann megháborítás nélkűl. Az említett kifogásokkal el lehet ugyan rengetni és altatni a' Lelkiesméretet, de nem hal az meg; ha megölik is feltámad, és akkor osztánn az Írás mondja, hogy soha meg nem haló féreg, soha meg nem aluvó tűz leſſz belőle. A' melly Törvényt az Isten nékünk előnkbe ád, és a' mellynek tselekedésére serkentget bennűnket a' jövendő életnek reménysége alatt, éppenn azt diktálja mi bennünk a' Lelkiesméret, a' szerént ítél az Isten, és megfizet kinek kinek az ő tselekedetei szerént.

Ezt

Ezt a' nagy Igasságot tanítja Mózes, és a' testi bátorságnak ama szemfedelét vonja le az Izrael fijainak szemeikről az el osvastatott beszédekbenn. Ő az Isten nevébenn szóllott az Izraellel, és azt mondotta, hogy egyenesenn az Ő Felsége szájából vette által a' Parantsolatokat mellyeket nékik adott. Tudhatta azt Mózes, hogy akkor is vóltak, az ő halála utánn is lesznek hihetetlenek, a' kik nem hiszik azt, hogy az Isten néki szóllott vólna: azért midőnn tőlök bútsúzni akarna, ezt adja tudtokra; hogy hijába gántsoskodnak és akadékoskodnak abbann, ha valyon igazánn az Istentől vette-é Mózes azokat a' Parantsolatokat, mellyeket az Isten nevébenn adott ki; hijába keresnek abbann akár kétséget, akár vigasztalást, hogy talám a' halál utánn nem leſſz más élet, mert azzal a' Törvénynek kötelezése alól magokat ki nem vonhatják. Kéntelenek arra rá esmerni, hogy az a' Törvény, a' mellyet ő kő-táblákonn hozott le a' Hegyről, éppenn az, a' mi az ő szívekbe bé vólt írva, minekelőtte a' kő-táblákra irattatnék. *Ez a' Parantsolat*, úgymond, *mellyet parantsolok én ma tenéked, nem titkoltatott el te tőled, sem távol nintsen. Nem a' mennyekbenn vagyon, hogy azt mondanád: Kitsoda hág fel mi érettünk a' mennyekbe, hogy alá-hozná azt minékünk, és arra minket megtanítana hogy bétellyesítsük azt? Sem a' tengerenn túl*

túl nintsen, hogy azt mondanád: Kitsoda megyen által mi érettünk a' Tengerenn, hogy előhozná azt minékünk, és megtanítana minket arra, hogy bétellyesítsük azt? Hanem felette közel vagyon te hozzád az Ige, a' te szádbann, és a' te sztvedbenn, hogy bétellyesítsed azt.

Erre a' szóra: *a' tengerenn túl*, ezt jegyezzük meg: Az Égyiptomiak a' Nilus folyóvizét az ő nagyságára és áradásaira nézve nevezték tengernek, és ezenn a' vízenn túl vólt az ő nagy temetőjök; a' honnan ez a' szóllás formája: a' tengerenn túl menni, Égyiptombann a' fő Városbann és ott körűl-belől ezt tette: a' temetőbe menni, vagy meghalni. *a*) Ezzel az Égyiptombann tanúlt szóllás formájával él hát itt Mózes is, és az ő beszédének ez az értelme:

Az Isten ugyan a' kijelentetett Vallás által kiadta nékünk az Ő Parantsolatit, és az engedelmeseknek életet ígért, de ezek az Ő Parantsolati nem valami esmeretlen Törvények, hanem éppenn azok, a' mellyek a' mi szívünkbe is be vannak írva. Vagy:

Ha azt akarjuk megtudni, mi legyen a' Teremtőnek akaratja a' mi magunk viseletére nézve, és mit kell tselekednünk, hogy a' mi halhatatlan lelkünknek a' testnek halála utánn is jól legyen dolga; arra nézve nem szükség, hogy

a) Vesd-öszve Róm. 10: 6, 7.

hogy valaki az égbe felmenjen, és ott az Isten akaratjának végére járjon; sem hogy valaki a' halottak közzül viszsza jöjjön, és tudósítson bennünket a' testtől elvált Lelkeknek állapatjokról; mert a' Teremtő, a' mint minden teremtett dolgokba beléjek adta azokat a' tulajdonságokat, mellyek által azok az ő lételeknek tzéljára eljutnak; úgy a' mi okos és halhatatlan lelkünkbe beírta a' maga akaratját, a' mellynek tellyesítése által mi is eljussunk arra a' tzélra a' melly előnkbe van téve. Vagy:

Minekutánna az Isten az Ö kijelentett Beszéde által élönkbe adta az Ö Parantsolatit: hijába formálnánk az ellen kéttségeket, mert a' Vallásnak Törvénye nem valami idegen dolog, hanem ollyan a' mit külömbenn is a' mi szánk és szívünk jól esmér.

I.

Nosza kérdezzük meg Atyámfijai! a' mi szívünket, mit ítél róla? kérdezzük meg a' mi szánkat, mit szól hozzá? vallyon esméretlenek-é ő előtte azok a' Törvények, mellyeket a' Vallás úgy ád előnkbe mint Isten Parantsolatit? Tudjuk hogy az Isten minden Törvényeinek summája az Igazság és a' szeretet. *Óh ember! megmondatott té néked mi légyen a' jó*, így szóll Mik. 6: 8. *és mit kiván az*

Isten

ségeknél; az elménck nemesebb foglalatosságira alkalmatlan. 's a' t.

e) A' hegyes-völgyes hellyekenn, annyiféleképenn külömbözik a' láthatár, a' mennyi hellyenn megállhat az ember. A' ki a' hegynek tetejénn áll; szélesenn kiterjedő gyönyörü láthatárja vagyon annak; minteggy érezi, hogy a' helly a' mellyenn áll, még a' gondolatokat is segíti emélkedni; lábai alatt látja a' völgyönn megülepedett ködöket, maga pedig a' tiszta napfénynek gyönyörüségével él. A' ki a' hegy óldalánn kissebb vagy nagyobb felemelkedésre jutott, a' szerént keskenyebb vagy szélesebb az ő láthatárja, a' minémü magosságonn áll. A' ki pedig a' völgybenn van; tsak kevés kinézése lehet annak, tévedez a' ködbenn, és maga a' hegy elveszi tőle a' látást. — Illyen hegyes-völgyes hellyek K! a' Kis-Világra nézve a' nagy Társaságok, a' népes Városok, a' hol a' Tudományok az Oskolák által, a' Kereskedés és Mesterségek az igyekezet és munkásság által virágoznak, és az erkőltsök a' társalkodás által tsínosodnak. A' kik ezekbenn, az emberi természet pallérozódásának nevezett eszközivel élvénn, a' hegy tetejére törekednek: minden tekintetbenn megtetszik rajtok, hogy széles az ő láthatárjok, felyül emelkedtek az eggyűgyűségnek ködeinn, és tulajdon ítélő tehetségeknek szemeivel látnak. De minden

den népes városbann lehet az emberek közt az értelemre nézve véghetetlen sokféle külömbségeket látni, a' szerént, a' mint annak lakosi a' hegy óldalának felemelkedésénn, kissebb vagy nagyobb magosságra hágtak fel; a' mint az elménck gyakoroltatásábann kissebb vagy nagyobb részt vettek. Meg kell pedig vallani azt a' szomorú igasságot is, hogy valamint a' nagy hegyek tövébenn szoktak lenni az ingoványos lápok, és posványos fertők: úgy a' nagy Társaságokbann és Népes városokbann, lehet látni gyalázatos tudatlanságbann lévőket, kik elméjekre nézve az ostobaságnak fertőjébenn hevernek; szívekre és indúlatjokra nézve pedig a' vadállatokkal határosok. —

K. Gy! Ti, kik tudjátok azt vóltaképenn betsülni, hogy emberek vagytok, és ditsőségteket érzitek abbann, hogy okos lélekkel bírtok! Hozzátok le az égről, és szabjátok magatokra ezt a' fontos igasságot, hogy az Isten *kiterjesztette az égnek kerekségét az üregenn, a' földet pedig a' semminn függesztette fel; megtzirkalmazta az egeknek színét a' világosságnak és setétségnek határával.*

Háláadó tisztelettel imádjátok a' Teremtőt, a' ki a' ti világtok egének, a' Léleknek, illyen kiterjedést adott. Szélesíttsétek ennek értelmét, gyakaroljátok gondolkodó tehettségét az okos elmélkedés által, és a' Vallás Tudományára

Gondviselésnek útairól való gondolkozásokbann; vifszásnak tetszett ő előttök e' világnak igazgatása, midőnn a' gonoszoknak jó szerentséjeket, és a' kegyes jámboroknak nyomorúságokat látnák. A' kegyes Ázsáf megvallja *b)*, hogy ő tsaknem eltántorodott ezeket látvánn; Jerémiás *c)* még perlődni is mér ezért; a' Jób könyve pedig, ez e' felett való vetélkedéssel van tele. Ímé tudja hát a' mi szívünk mi légyen az Isten Törvénye, mert másoktól azt kívánja, hogy ollyanok légyenek, á' minéműeknek lenni az Isten Törvénye parantsolja, t. i. jó szívüek, igasság szeretők, és ártatlanok.

Kimutatja azt a' mi szívünk, hogy tudja mi légyen a' jó, az által az indúlat által is, mellyel az emberekhez az ő tselekedeteiknél fogva viseltetünk. Ha valakibenn látunk szép elme és testbeli ajándékokat, tudományt, vágy hatalmat, méltóságot, vagy gazdagságot, szorgalmatosságot, állhatatosságot 's a' t. betsűljük ő benne, ezeket a' természetnek és szerentsének ajándékit; de ha megtudjuk, hogy ő ezek mellett igasságtalan, kevély, könyörűletlen és nem jó szívű ember; soha rá nem mehetünk akarmint erőltessük magunkat, hogy a' mi szívünk őtet tisztelje, sőt inkább a' mi belső érzéseink útálják őtet. Ellenbenn mikor látjuk va-

b) 'Sólt. 73: 2—14. *c)* Jerém. 12: 1, 2.

valakibenn, hogy ő egyenes szívű, igasságszerető, és ártatlan lelkű ember: akarmilyen légyen az ő külső állapotja, tiszteletre méltónak ítéli őtet a' mi lelkünk, megérezzük magunkbann, hogy az ő magaviselete a' mi tselekedeteinknek ítélőbírája; az ő látására a' lelkiesméret megmozdúl bennünk, és az ő ösztönével illet bennünket, ha érezzük hogy nem ollyanok vagyunk mint ő. Honnét van ez? Onnét, mert az Istennek képét látjuk ő benne, mellyet a' mi szívünk is jól esmér, és a' mely nékünk szinte úgy mint néki, előnkbe adja kötelességünket. Ímé hát a' mi szívünk nem tsak tudja, hanem érzi is azt mi légyen a' jó, és a' mit az Isten parantsol nékünk nem távol vagyon az mi tőlünk, hanem a' mi szívünkbenn vagyon hogy tselekedjük azt.

Ha továbbá arra figyelmezünk, miképpenn szoktuk mi elfogadni a' mások velünk való tselekedeteket, itt is kimutatja a' mi szívünk, hogy éppenn azt tartja ő jónak, a' mit az Isten parantsol, t. i. az akaratnak jóságát; mert inkább szoktunk nézni a' mások tselekedetének kútfejére, mint magára a' tselekedetre. Ha valaki nékünk kárt tészen, vagy akarmiképpenn megbánt, még pedig azt tudva és akarva tselekeszi ellenünk való rosſz indúlatból; úgy nézzük azt mint ellenségünket: de ha tudjuk hogy nem akarva és nem rosſz indúlatból tselekedte,

már mindjárt hajlunk arra hogy néki megeg gedjünk. Ha valaki jót tselekeszik velünk, né künk szolgál, és bizonnyal tudjuk hogy jó aka rattal, igaz szívvel van hozzánk; annak tsele kedete kedves előttünk, és őtet Jóltévőnknek Lelkibarátunknak tartjuk: de ha tudjuk hog kedvetlenül és nem a' mi hozzánk való jó szív ből tselekedte; már az ő tselekedete előttün minden valóságos betsét elvesztette. Ha a gyermek az ő Szüleinek, a' tseléd az ő Gazdá jának engedelmeskedik ugyan és elvégzi köte lességét, de nem jó szívvel: úgy gondolon hogy sem a' Szüléknek, sem a' Gazdának nem tetszik az ollyan engedelmesség, mert nintse benne az, a' mit megkíván a' lélek, t i. az aka ratnak jósága. Így hát a' mi szívünk előtt nin tsen titokbann a' mit az Isten parantsol, mer valamint az Istennek szabad akarat szerént va ló nép kell: úgy ő is tsak azt a' tselekedete kedvelli, a' mellynek fundamentoma 'a' tiszt szív, és a' jó akarat.

2.) Ha már megkérdjük a' mi szánkat mit szóll hozzá? úgy találjuk, hogy akkor mikor a' szívnek tellyességéből szóll, akkor mikor nem a' szívnek tellyességéből szóll akkor is mikor helyesenn szóll, akkor is mi kor vétkezik; nyílvánn kijelenti, hogy nem tsa szívvel tudjuk, hanem szánkkal is vallást te szünk arról, mi légyen a' jó, és mit kíván a Isten mi tőlünk.

Mi

Mikor valakit meg akarunk dítsérni; abbann tartjuk az ő valóságos dítséretét, ha azt mondhatjuk felőle, hogy ő jó szívű, ártatlan életű, kötelességébenn igazánn eljáró ember. Mikor mást meg akarunk gyalázni, ollyat mondunk róla hogy tselekedett, a' mi az Isten Törvényével, vagy az Igassággal és Emberszeretettel ellenkezik. A' rágalmazó mikor valakit betsteleníteni akar, ollyat fog arra hogy tselekedett, a' mit a' mi szívünk kárhoztat.

Mi magunk, akarmi légyen a' mi tselekedetinknek indító oka, azt szoktuk szóval állítani, hogy jó szívből, jó indúlatból tselekeszünk, mert tudjuk hogy a' nélkül a' tselekedet semmirevaló; és ezért semmi sem esik nékünk nehezebbenn; mint ha valaki a' mi jó szívünk felől kételkedik; és nem hiszi hogy ollyan jó indúlatból tselekednénk a' mint szóval mondjuk. Maga a' Hipókritaság nem egyéb, hanem arról való vallástétel, hogy az ember tudná mi légyen a' jó, és hogy kötelessége vólna néki azt tselekedni; sőt arról való vallástétel, hogy mások is minden emberek tudják mi légyen a' jó, és a' szerént ítélik meg az ő embertársaikat, és azért mutat a' hipókrita szóval és külsóképpenn jó indúlatot, mikor az benne nintsen is, hogy mások ennél fogva ő róla jól ítéljenek. Mikor az ember illyen formánn

szóll, — illyen formánn pedig gyakrann szoktak az emberek szóllani — Bártsak minden ember ollyan vólna mint én! Bezzeg nem kell nékem a' másé, bezzeg nem irígykedem énsenkire, nem áskálódom én senki utánn, megadom én mindennek a' mivel tartozom, könyörűlök én a' szegényenn 's a't. nem azt mutatja é ez, hogy esméri az ember szíve mi légyen a' jó, és az ő szája is vallást tészen arról? A' mit pedig osztán a' Vallás erre felel, a' tsak ebből áll: Menj el tehát és akképpenn tselekedjél: ha nem tselekeszel, a' te szádból ítéllek meg tégedet gonosz szolga.

II.

Ha hát azt akarjuk megtudni, mi légyen a' Teremtőnek akaratja a' mi magunk viseletére nézve, és mit kell tselekednünk hogy a' mi lelkünk, a' halál utánn is boldog légyen; azért nem szükség hogy valaki az égbe menjen, és ott végére járjon az Isten akaratjának, sem hogy valaki a' halottak közzűl jöjjön vissza, és beszélje el mint vagyon ott a' dolog. Mert az Isten minden dolgokba a' mellyeket teremtett, beléjek adta a' Törvényt, melly által azok elérik azt a' mire vagynak rendelve. Az

élet

élet nélkűl való dolgokat vezérli a' természetnek kénszerítő törvényei által; az élőállatokat a' természeti ösztönöknek, a' kívánságoknak és indúlatoknak édesdedenn és hatalmasonn vonszó törvényei által; az okos lelkeket pedig ama szabadságnak törvénye, a' jónak esmér te által; mellyet kinek kinek lelkiesméretébe bérott, és a' mellyet a' mi szánk és szívünk is jól esmér.

Immár, hogy a' mi lelkünk a' testnek halála utánn is megmarad, ezt a' kívánatos igasságot ugyan világosann és egyenesenn tsak az Istennek kijelentett beszédéből tudjuk, a' ki világosságra hozta az életet és halhatatlanságot az ő Fiának Évangyélioma által: *d.)* mindazáltal ugyan ezen reménységet magából a' léleknek törvényéből is nyomosonn ki lehet hozni. Ugyan is éppenn abból hogy a' mi lelkünknek okossága; és a' jót a' gonosztól megkülömböztetni tudó lelkiesmérete van; kitetszik, hogy tehát az embernek rendeltetése nem tsak az, hogy az ő állati létele, ez a' testi élet egynéhány esztendeig fenntartassék; mert annak fenntartására a' természeti ösztönöknek, kívánságoknak és indúlatoknak törvénye elégséges, az okosság pedig és a' lelkiesméret arra a' tzélra szükségtelen. A' Természetnek Ura megtaníthatta vólna az embert minden néki

d.) Tit. 2: 14.

szükséges mesterségekre tsupánn tsak a' természeti ösztönök által, mint a' több állatoknak sok ezer nemeit, mellyeknek sem okosságok, sem lelkiesméretek nintsen, még is meg tudják keresni az ő eledeleket, óltalmazzák magokat a' levegőég ártalmaitól 's más ellenségeiktől, tudnak tsudálkozásra méltó mesterségeket, 's a' t. — Az okosság és lelkiesméret még inkább akadály a' testi élet kedve keresésében; mert a' gondolkodás sokasitja meg a' mi szükségeinket, és nyughatatlanokká tészen bennünket akkor is, mikor sorsunkal megelégedve lehetnénk; ha pedig a' lelkiesméretnek törvényére figyelmezünk, sokszor ellene kell állani a' természeti ösztönöknek, indúlatoknak és kívánságoknak, le kell mondani a' bűnnek hasznáról, szenvedni kell az igasság mellett. Ugyhogy valóbann sokszor világ szerént bóldogabbak azok, a' kik az okosságnak kitsíny mértékével birnak, és bóldogoknak tartják magokat azok, a' kik félre tévénn a' lelkiesméretet, keresik tsak a' testnek kedvét az állati kívánságok szerént. — Miért van hát bennünk az okosság és a' lelkiesméret, ha mindenik nélkül fennállhatna a' testi élet? Valósággal ha jól gondolóra véſſzük ez a' léleknek törvénye, melly a' test törvényétől annyira külömböz, meg győz bennünket, hogy vagyon hát a' léleknek magának élete,

melly

melly a' testnek életétől független, és a' melly megmarad akkor is, mikor a' testnek élete a' halálbann megszűnik.

Ha tehát azt akarjuk megtudni, mitsoda állapotbann lészen a' lélek a' testnek halála *után*? annak megtudására nem szükség hogy valaki a' halottak közzűl jöjjön fel, és beszéllje elő; mert azt maga a' léleknek törvénye eléggé kimagyarázza. Tudnunk kell ugyan is, hogy minden dolognak létele és megmaradása attól függ, ha az a' maga törvényét megtartja; ha pedig annak törvénye akarmimódonn megrontatik; akkor magának a' dolognak romlani kell. A' tűznek törvénye az, hogy világíttson és melegittsen; ha se nem világítana, se nem melegítene; megszűnnék tűz lenni. A' *test életének* törvénye a' tápláltatás, a' vérforgás, a' lehellés, ezek közzűl akarmellyik szűnjön meg, azonnal az életnek bomlani kell. Az okos lélek életének törvénye ez, hogy gondolkodó tehetsége által szerezzen a' tapasztalásból esméreteket, és esmerje meg a' világnak láthatatlan Teremtőjét is; a' lelkiesméret által pedig tudvánn mi légyen a' jó és gonosz, kerűlje a' gonoszt és kövesse a' jót. Ha a' lélek ezt az ő törvényét megrontja, ostobává és gonoſszá leſz. — Ítéljétek meg már magatok mitsoda állapotbann lészen a' halál utánn az

ollyan lélek, a' melly a' maga törvényét h
megé vetette, és tsak a' test kívánságinak
indúlatinak szolgálvánn tudva és akarva
vette a' gonoszt. Ha valaki a' halottak köz
vissza jöne, és azt beszéllené, hogy az ollyan
lek túl á' halálonn, gyönyörködtetni fogja
gát azoknak emlékezetével mellyeket a' te
benn tselekedett, és ebbenn az új állapotba
a' megvilágosodott értelem és szent akarat
tal angyali bóldogságot érez: el hinnénk-é
ki? Sőt inkább nem úgy kell-é lenni termés
szerént, hogy az ő ostobaságát és gonoszsá
általvigye magával a' gonosz az örökkéval
ságra is? nem lessz-é néki gyötrelem mik
látja hogy örökre elvált azoktól a' földi do
goktól, mellyeket fő bóldogságnak tartott
Lehet-é békés az ő lelkiesméretével, a' me
lyet megútált, és annak ellenére követte
gonoszt? Lehettséges-é hogy a' kevélységnel
fösvénységnek és bujaságnak, a' gyűlölségne
és szeretetlenségnek indúlati, mellyek bem
természetté váltak, akkor is nyughatatlansá
bann és zűrzavarbann ne tartsák az ő megb
dúlt elméjét? — Bizony nem szükség hog
valaki a' halottak közzűl előjöjjön és beszé
jen velünk; mert maga a' léleknek törvény
eléggé megmutatja nékünk előre, mitsoda
lapotbann lehet az emberi lélek, mikor a' p
földé lészen, ő pedig az örökkévalóságra m
gy en.

Ez

Ezért adta a' bőlts Teremtő olly hatalmasonn a' mi szánkba és szívünkbe az ő törvényinek esméretét, hogy az légyen nékünk vezérünk arra az állapotra a' mellyre menendők vagyunk.

De mivel mi emberek egyszersmind élő-állatok is vagyunk, és bennünk vagynak az állati kívánságoknak és indúlatoknak ösztöni; könnyenn megeshetett és meg is esett, hogy ezek megfojtsák vagy meghomályosíttsák bennünk a' léleknek törvényét; hogy inkább hallgassunk az állati kívánságokra, mint a' lelki-esméretnek törvényére: mellyet a' mi szánk és szívünk jól esmér. Azért az Isten segítségűl jöt a' mi gyarlóságunknak, és külsőképpenn is tudtunkra adta az Ő Szent Emberei által, és az Ő Szent Fija által, hogy az Ő *akaratja és* parantsolatja az, hogy az Igasságnak és Szeretetnek szent kötelezései szerént éljünk; azért adta annak esméretét a' mi szánkba és szívünkbe, hogy tselekedjük azt; mert attól függ a' mi lelkünknek jövendőbeli állapotja. Az egész Vallás, annak minden tudománnya arra való, hogy bennünket erre serkentsen. Azért *adta a' Krisztus magát mi érettünk, hogy megváltana minket minden hamisságtól, és tisztíttana magának kiváltképpenn való néppé, jó tselekedetekre igyekezővé. c.)* Azért jelentette ki elő-

c.) 2Tim. 1 : 10.

előre az örök életnek reménységét is, h
ennek előre való látása által is, indítson
Ő Törvénye iránt való engedelmességre, n
lyet a' mi szánk és szívünk jól esmér.

III.

Minekutánna hát a' Kijelentetett Vallás
tal tudtunkra van adva, hogy az Isten akar
ja a' mi megszenteltetésünk: hijába gánts
kodik és akadékoskodik azonn az emb
hogy vallyon igazánn Isten akaratja és para
tsolatja é az a' mit annak mondanak? mert l
hetetlen azt nem látni, a' kinek tsak okossá
van, hogy ha soha ki nem lett vólna is j
lentve, Isten akaratjának kellene azt hinnün
a' mit Ő a' mi Lelkünkesméretébe béírot
illyen hatalmasonn szívünkbe és szánkba adot
Ha pedig valaki még is akadékoskodik, kö
nyű eltalálni hol van az ő baja, (nem
nyilvánnvaló gonosz életű emberről szóllol
a' kinek lelkiesmérete már meg van ölv
mert hiszen az illyen az Istennek és a' Józa
okosságnak egyeránt ellensége — hanem arr
szóllok a' ki külömbenn az emberségnek
betsületnek régulájit szereti megőrizni) t
hogy ha ő a' Kijelentetett Vallásbann gántsc
kodik; ennek az az oka, hogy az ő szíve g
nosz, és ha külsőképpenn kívánja is mag

nak mutatni, ő tsak az emberektől keresi a' hitsöséget. Tudja ő és érzi, hogy az ő szívében és szajábann vagyon a' Törvény; melly az embert emberré tészi, és úgy is viseli magát, hogy az emberek előtt jó szívűséget és szeretetet mutasson akkor is mikor titkos gonoszságokat szö fon, mert az emberek szemeik elébe pókhálót vonni könnyű: de nem szenvedheti az ollyan Törvényadót, a' ki a' szívbe is bélát, hogy azt mondhassa magábann az ő tsendesítésére, a' mi vagyon 'Sólt. 94: 7. *Nem látja ezt az Úr, és a' Jákóbnak Istene, nem tudja ezt.* Ö az örök életet unalmas időtöltésnek tartja, a' hol többé sem a' titkos lopásnak, sem a' tisztátalan bujaságnak helye nem lészen. — Ha pedig a' Vallás ellen még ki is kél, azt óltsárolja és tsúfolja: még jobbann elárúlja az ő belső hánykódásit; hasonlatossá tészi magát ahoz a' vadhoz, a' mellybe a' vadász bele lőtte az ő nyilát, a' pedig fut a' mint futhat a' vadásztól, de azzal el nem kerűlheti a' fájdalmat, és a' halált, mert viszi testébenn a' halálhozó nyilat, és mikor néki dühödvénn martzongja azt, tsak fájdalmát neveli, és halálát sietteti: úgy ő is hijába fut az Istentől a' Vallástalansággal, mert ott vagyon az ő lelkiesméretébenn halálos nyíl gyanánt a' kárhoztató Törvény *f.)* a' beszéd mellyet

f.) Haeret lateri lethalis arundo.

lyet az ő szíve és szája jól esmér, az ő meg őtet amaz utólsó naponn.

K. A! Azt mondja a' Krisztus egy helyen a' 'Sidókról: *Ha én nem szólltam vólna néki nem vólna bűnök: most pedig nints mivel menteni magokat. g.)*. Végyük szívünkre Atyánk fijai, ezt a' mondást. Ha a' Kijelentetett Vallás tudtunkra nem adta vólna, hogy az Isten parantsolatja az a' Törvény, melly a' mi Lelkünkesméretébenn van, úgy legalább nem esnénk Felség sértésbe mikor az ellen vétünk; hanem tsak balgatagok vólnánk — a' mint az Irás nevezi is a' bűnösöket — hogy az okosság ellen tselekeszünk: de most mikor tudtunkra van adva, hogy az Igasságnak és Szeretetnek Törvénye, mellyet a' mi szívünk és szánk esmér, az Istennek parantsolatja; ha még is a' Lelkiesméret ellen tselekeszünk, mivel menthetjük magunkat majd mikor az Isten előtt számolni kell? Vegyük eszünkbe magunkat, és ne sántáljunk kétfelé. Ne Farizeuskodjunk a' Vallással, azt gondolvánn, hogy tsak az Isten kedvét keressük, tsak az Istent szolgáljuk akkor, mikor az Ő parantsolatit tselekeszszük; mert a' mi magunk lelkének törvényei azok; ne hitetlenkedjünk a' lelkiesmérettel, azt gondolvánn hogy mi-

g.) Ján. 15: 22.

mikor azt megsértjük, könnyenn megbékélünk magunkkal, és az idő vagy bégyógyítja, vagy elfelejteti a' sebet; mert az Isten Törvénye van akkor megrontva, mikor a' lelkiesméretenn tsorba esik.

Tanúljuk hát a' mi szívünknek és szánknak törvényét tiszteletbenn tartani azért, mert tudjuk hogy az az Isten Törvénye; és az Isten Törvényét kedveljük azért, mert a' mi szánk és szívünk tészen arról tanúbizonyságot. Ha hiszszük, hogy az Isten Lelke a' mi lelkeinkkel eggyütt tészen bizonyságot arról, mi légyen a' mi kötelességünk; igyekezzünk a' tökélletességre, mellyre az okos és halhatatlan lélek vagyon rendeltetve. Most nem szükség sem az égbe menni, sem a' halottak közzé azért, hogy megtudjuk az Isten akaratját, és a' mi lelkünknek jövendőbéli állapotját; de ha itt elvégezzük azt, a' mit az Isten, és a' mi szívünk és szánk elönkbe ád hogy tselekedjünk: a' Kijelentetett Vallásnak ígérete szerént hisszük, hogy leszállunk ugyan a' halottak közzé, de tsak azért hogy ottann levetkezzük ezt a' port; azutánn pedig feltámadvánn, ditsőségbe menjünk a' mi Atyánknak hajlékiba, és tselekedjük az Ö akaratját, és a' mi akaratunkat mind örökké. *Ámen.*

V. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Öregek megbetsülésé.

3 Mós. 19: 32.

A' Vén ember előtt felkelj, és a' Vén embernek ortzáját megbetsüljed.

Az Embereket egymástól és egymás között megkülömböztette először maga a' Természet rendi; mert a' származásra és élet időre nézve eggyik Atya, másik fiú, eggyik Anya, másik leány, eggyik gyermek, másik ifjú, harmadik vén; a' testnek és léleknek ajándékira nézve eggyik szép, másik formátlan; eggyik ép termetű, másik nyomorék; eggyik tökéletes eszű, másiknak hijja van. Azutánn megkülömböztette a' Társaságbéli rend; mert eggyik Fejedelem, másik Jobbágy; eggyik Előljáró, másik Polgár; eggyik Tanító, másik tanúló, hallgató, eggyiknek eggy, másiknak más mestersége, hivatala, rendi, helye van. Végre megkülömböztette az úgy nevezett Szerentse: mert eggyik

eggyik gazdag, másik szegény, eggyik nemes, másik közönséges születésű, 's a't.

Ez az embereknek egymástól való szükséges külömbözések, ezt a' kötelezést hozza magával; hogy kinek kinek légyen annyi okossága, hogy esmérje meg azt a' ki több ember ő nála, és azt bizonyos tekintetbenn tartsa; a' gyermek az ő Szüléit tisztelje, az ifjú a' vénnebbeket megbetsülje, az Előljáróknak az őket illető tiszteletet adja meg a' Polgár, és végre a' szegény a' gazdag előtt, az alatsony születésű a' nemesebb előtt térjen ki.

Hogy a' szegény a' gazdagnak, és a' közönséges születésű ember, a' fényesebb születésűnek megadja az elsőséget, arra őtet a' kéntelenség is szorítja: a' Polgári függést is pedig fenntartja maga a' Polgári-Törvény, és büntetéssel *is* megzabolázza azt a' vakmerőt, a' ki az ő *Előljárójával* szembeszállani mer: de az a' tiszteletnek adaja, mellyel mi a' betsületes embereknek, és nevezetesenn az öregebbeknek tartozunk, szabad akarat szerént való, úgymint a' mellyre a' magunk okossága, az igasság és illendőség kötelez bennünket. Hányszor esik pedig a' meg, hogy az ember nem tselekeszi azt a' mire őtet az okosság és illendőség kötelezi? Hányszor esik meg nevezetesenn, hogy a' betsületes embernek az őtet illető tisztességet meg nem adja az embertelen?

hogy az idősebbenn tiszteletlenűl keresztűl jár a' fijatalabb? hogy az öregeknek nyögni kell a' tsufoltatás, pironság, és megvettetés alatt, mellyet szenvedni kéntelenek. Ennek 1.) eggy kiváltképpenn való oka, a' gyermekeknek rosſz nevelése. Helytelen kényeztetésünkkel és utánnok járásunkkal arra kapatjuk őket, hogy hozzánk engedetlenek légyenek, és rajtunk uralkodjanak; a' mellyből először is azt tanúlják meg, hogy minket kevésre betsűljenek, azutánn pedig bizonyos dolog, hogy mások eránt sokkal inkább gorombák lesznek. 2.) Másik oka ez, hogy hajlandó az ember a' kevélységnek vagy eggyik vagy másik nemére, a' melly szerént azokat, a' kiket magánál akarmi tekíntetbenn tsekélyebbeknek gondol, szereti maga alatt nézni; és innen eshetik meg, hogy mivel a' hanyatló időbenn már fogyatkozik az erő, változnak a' kedvek és indúlatok; tehát az erőtelen és tehetetlen vén embert semmire se nézi a' még erejébenn lévő goromba, és a' kedvetlen öreget megtsúfolja és boszszúval illeti a' víg kedvű balgatag. — Azokat szokták az emberek szemmel tartani és betsűlni, a' kik előttök mennek és haladnak; a' hanyatlókat pedig keresztűl nézik. A' gyermek vígyáz a' nagyobb idejű gyermekre még a' játékbann is, és a' kissebb tanúló a' nagyobb tanúságú eránt valami ollyat érez magábann a' mi

a'

a' tisztelettel határos; a' gyermek az ifjakra, és az ifjú a' meglett emberekre vágyódva figyelmez; de mihelyt eljön az a' pont, mellyenn az élet idő meghajlik, es az embernek lefelé kell menni: már mindjárt tsökönik az eránta való figyelmetesség, és az öregekre való tekintet fogyatkozik. Végre 3.) azok a' külömbségek is, mellyeket az emberek között tészen a' Társaságbéli rend, és a' szerentse, gyakrann arra viszik az embert, hogy az öregek eránt tartozó tiszteletet megsértse; ha p. o. a' Tisztviselő vagy Hivatalbeli ember, a' Köz-tereh hordozásábann megvénhedett Polgárral illetlenűl bánik; ha a' magahitt tehetős megtsúfolja az öreg szegényt; ha a' Nemes születésű büszkénn nézi és semminek tartja az ő nála talám nemesebb szívű de közönségesebb *születésű* öreget 's a' t. Akárminémű karbann 's állapotbann légyen az ember, mindenütt talál ha akarja, nyílást a' büszkeségre, és mások megutálására: tsak az öregség úgy látszik a' mellytől naponként szedegeti el az idő a' ditsekedésnek okait; külsőképpenn szólvánn tsak az óránként terhesedő esztendőknek száma, és az elmúltaknak emlegetése az ő ditsekedések, a' mellyel rendszerént eggyütt jár a' mai világnak vádolása, és az ő megutálásokról való panasz.

Mivel hát olly könnyenn megeshetik, és meg szokott esni; hogy az ember az öregek eránt való tiszteletről elfelejtkezzen; illő lész K. H! 1.) gondolóra vennünk azt, miképpenn lehet és kell néznünk azokat a' kiknek fejekenn fénylik a' Vénségnek ékes koronája, és osztánn 2.) mibenn álljon az a' tiszteletnek kötelessége, mellyet ő erántok a' természet, az okosság, és az illendőség kíván, a' melyet az Isten Törvénye is parantsol az elolvastatott beszédekbenn ezekkel az ígékkel: *A' Vén ember előtt felkelj, és a' Vén embernek ortzáját megbetsüljed.*

I.

Nem szükség nékem itt említenem az ő erőtelenségeiket, mellyek az öregségnek idejével eggyütt járnak, sem az ő erkőltsöknek szokott megnehezedését, melly által a' legjobb szívű öregek is az ifjakra sokszor ok nélkűl is terhelődni szoktak: hanem tsak azt hozom elő, a' mi mind ezek mellett is a' jól őszült öregekbenn tiszteletes, és tekíntetet érdemel.

Úgy lehet, és úgy kell hát nézni minékünk a' tisztes öregeket, a' nálunknál idősebbeket, mint a' mi Tanító mestereinket, és Jóltévőinket. Mindenik tekintet elégséges indító ok lehet arra, hogy nékik az érdemlett szeretetet, tiszteletet és betsűletet megadjuk.

Ok

1. Ők a' mi Tanítómestereink a' világi életbenn előforduló dolgokra nézve, mert sok esztendőktől fogva öszveszedett tapasztalások van, sok kedves és kedvetlen, bizonyos és bizonytalan kimenetelű dolgokbann forgottak. Minden mi tudományunk nem egyéb, hanem a' mások tapasztalásának és okoskodásának öszveszedése, minden mi Könyveink nem egyebet hanem ezeket foglalják magokba. Úgyde a' tisztes öregeket úgy nézhetjük, mint élő könyveket, a' kik a' magok tapasztalásából szóllanak, és eligazítanak bennünket sok ollyan dolgokbann, mellyeket a' könyvekbenn hijába keresnénk. Ők már elmentek azonn az útonn, megfutották azt a' pályát, mellyenn az ifjak utánnok menni vágynak, mivel mindnyájann szeretnék elérni az öregségnek idejét; ők élő *tanúbizonyságot* tehetnek arról, mennyire lehet *bízni* azoknak a' dolgoknak állandóságához, mellyekbenn az ember az életnek külömböző szakaszzaibann gyönyörködik, és ők is gyönyörködtek. Jegyezzétek meg Aiyámfijai! ezt a' környűlállást, hogy minden ember szeretne eljutni az öregségre, azaz sokáig élni, mert abból láthatjátok melly balgatag légyen az ollyan goromba ember, a' ki az öreget bántja, úgymint a' ki nem eszmél magára, és nem gondolja meg hogy ha ő is eléri azokat a' kivánt de nem szeretem napokat

kat, miképpenn fog néki esni ha ő vele is úgy bánnak.

Az öregek a' mi Tanítómestereink a' dolgoknak megítélésekre nézve, ő nálok van a' tanáts, mert az ő látások messzebb terjed mint az ifjabbaké, tudják ők mi hogy vólt máſszor, és mi lett a' kimenetele; ő bennek már meghiggadtak azok a' hirtelen indúlatok a' mellyek az ifjabbak ítéletébe szükségesképpenn belé elegyednek. Sokszor megmutatta már azt a' kimenetel, hogy jobb vólt úgy, vagy jobb lett vólna úgy, a' mint a' tisztes öreg mondotta, mert ő látta azt a' mit az ifjak nem láttak, meggondolta azt a' mit az ifjak nem vettek gondolóra, jól megfontolta azt a' mivel az ifjak hirtelenkedtek. Innen láthatjuk, hogy boldog Ország, boldog Város, boldog Háznép az, a' mellybenn értelmes és igaz lelkű öregek is űlnek a' kormányonn; ellenbenn jaj annak az Országnak, Városnak, Háznépnek, a' mellybenn tsupánn tsak az ifjaknak gondolatjok szerént mégyen a' dolog, és az öregek eltapodtatnak.

Az öregek a' mi Tanítómestereink a' mi magunk viseletére nézve is: Már ők közelítvénn a' parthoz, igazánn le tudják írni az útat a' mellyenn ők általmentek; hányattattak ők is az ifjúi indúlatoknak szélveszeitől, forgottak azok közt a' kősziklák közt, a' mellyek miatt ve-

veszedelmes az út; vóltak nékik jó és gonosz útitársaik. Ha ők magok szenvedtek hajótörést, inthetnek bennünket, hogy az ő példájokonn tanúljunk; ha elkerűlték a' kőszirteket, megmondhatják nékünk is, hogy vígyázzunk magunkra, megtaníthatnak miképpenn kerűljük el a' gonosz útitársaknak tőreiket. Az értelmes és igazánn Istenfélő öregek tudják nékünk vóltaképpenn előbeszélleni, és a' magok példájával bébizonyítani, mi ez életbenn a' valóság, mi a' hijábavalóság, mi a' jó mi a' gonosz, ők inthetnek legszívesebbenn hogy iszonyodjunk a' gonosztól, ragaszkodjunk a' jóhoz.

2. De nem tsak Tanító-mestereink, hanem Jóltévőink is minékünk a' tisztes Öregek; mert az a' munkásság, mellyre az ember teremtetett, *az élet*-idő hanyatlásával nemszűnik, hanem *inkább* nevelkedik; valamíg erejek engedi munkálódnak az ő módjok szerént, gondosok takarékosok, és tudják hogy nem a' magok hanem a' maradék számára. Fákat plántálnak, a' melyeknek gyümőltséből tudják hogy magok nem esznek; megtakarítják a' vagyont szinte a' mellette való zsugorgásig, nem azért hogy magok megéljék, hanem hogy a' maradéknak légyen kezét mire tenni. — Azombann, tsudáljátok itt Atyámfiai a' gondviselő Istennek bőltsességét, a' ki az okos lélekkel bíró

emberbe is tudott adni ollyan hatalmas állá ösztönöket, a' mellyek által azoknak végh kell azt vinni, a' mit ő akar. Ez a' természe gondosság, és a' vagyonnak féltő me takarítása megvan az ollyan Vénel benn is, a' kiknek eszekbe sem jut hogy a' maradéknak munkálkodná nak, sőt megborzadnak erre a' gon dolatra, hogy majd meg kell halni és akkor más kezére juta' keresmény De hijába! így kell ennek lenni, így akar ja az Isten fenntartani e' Világot. A' gyermekek, a' kik előtt még sok esztendők lehetnek, a' takarékosságról keveset tudnak, az Ifjak inkább a' bőv költésre hajlandók, az Öregek pedig mennél közelebb vannak a' koporsóhoz, annál esdeklőbb féltéssel őrzik azt, a' mi a' kezek közt vagyon. Valyon ezzel is nem arra taníť-é bennünket az Isteni mindeneket bőltsenn rendelő Gondviselés, hogy az Öregeket megbetsüljük, mint a' következő maradéknak Tútorit, és az Emberi nemzetnek Kintstartóit, és nem vesztegető Sáfárit.

Ha tehát az emberek dolgainak jó előmenetellel való folytatásokra nézve igaz ama' közrégula: több kell ész mint erő, és ha a' világi jóknak bírására nézve nem lehet tagadni, hogy szintannyi vagy még nagyobb gond kívántatik a' szerzett vagyon-

gyonnak okos megtakarítására, mint annak beszerzésére: ebből lehet látni, hogy a' tisztes Véneket, a' kiknél van a' tanáts és a' gondosság, méltánn nevezi az Írás az emberi társaság' Támaszinak és Táplálóinak. *a*) A' virágjokbann lévő és dologtehető Ifjak tészik mintegy a' Társaságnak testét és erejét; de az Öregeknek próbált értelmekbenn vagyon annak okos lelke. Mint az okosságától megfosztatott ember, olyan az a' Társaság, a' melybenn nintsenek tanátsadó Vének, vagy azok illendő betsületbenn nem tartatnak, és valósággal terhes fenyegetés, mikor a' hálátlan Jérusálemet azzal fenyegeti az Isten, hogy elvészi közzülök a' vén embert, és gyermekek uralkodnak ő rajtok, és a' gyermek a' Vén emberenn, és az alávaló ember a' betsületes emberenn hatalmaskodik. *b*) — Bóldog időnek mondjuk mi a' régi Pátriárkáknak idejét, 's mibenn állott ez a' bóldogság? Ebbenn, hogy az öregektől való természeti függés fenn tartódott ő közöttök; az egész Familia a' tisztes öreg Atyára vígyázott, annak szájából várta a' parantsolatot és a' tanátsadást, és az ifjabbak az idősebbektől mint a' lántzszemek függöttenek. De ha az elmúlt időknek három négy ezer esztendeire viszsza nem megyünk is;

ta-

a) Ésa. 3: 2. *b*) Ésa. 3: 3, 5, 6.

találtatnak ma is, találtatnak mi közöttünk olyan tsendes és bóldog háznépek, a' melyek benn a' tisztes Öregeknek megadódik az ők illető tisztelet, és a' kissebb tudja mivel tartozik a' nagyobbnak, találtatnak mindenütt szívűek, a' kik a' Vénségnek tiszteletes koronáját meg tudják betsűlni, és a' náloknál idősebbeknek az őket illető tiszteletnek adóját örömest lefizetik.

II.

Lássuk már, mitsoda az a' tisztelet, a' mellyet az Öregek eránt kíván az okosság és ez a' Törvény: *A' Vén ember előtt felkelj, és a' Vén embernek ortzáját megbetsűljed.*

Valamint a' betsületérzés egyedűl az okos Léleknek munkája mi bennünk; úgy az okos embernek semmi kedvesebbenn nem esik, mint ha vészi észre, hogy mások ő felőle jó ítélettel vagynak, és őtet bizonyos tekintetbenn tartják; a' minthogy ellenbenn semmi sints ollyan éles megbántódása: mint ha azt mások akármiképenn kijelentik, hogy őtet megvetik és semminek tartják. Jóbnak az ő terhes nyomorúságábann, úgy látszik, semmi sem esett nehezebbenn, mint az a' mit R. 19. panaszol, hogy még az ő szolgái és szolgálói is, mikor kiáltja őket, nem felelnek, hogy még a' kis gyer-

gyermekek is megútálták őtet, és visszafelelnek néki.

Annak a' tiszteletnek, mellyel mi mások iránt viseltetünk, mindenkor vóltak és vagynak külső czeremóniáji, p. o. a' kit meg akarunk betsülni, felállunk előtte, magunk előtt botsátjuk, jobb kézfelől ültetjük, 's más egyéb magunk viseletével és bévett szóllás formájival kimutatjuk, hogy néki a' betsületet meg akarjuk adni. Ezekről a' betsület czeremoniáiról az emberek mindenkor sokat tartottak, és a' ki ezekre nem vígyáz, azt méltánn vagy kevélynek vagy gorombának tartják. Annyira megkívánják ezeket a' czeremoniákat az emberek egymástól, hogy mikor két ravasz összevetalálkozik is, a' ki egyik a' másiknak ellensége, tsak ezeket adják meg egymásnak, meg vagynak vele elégedve; ámbár egymást szívekből gyűlölik is. Nem is szokták ezt az emberek elmúlatni azok eránt, a' kiknek bosszúállásoktól félnek; hanem azok eránt bátorkodnak embertelenek lenni, a' kiktől gondolják hogy nem lehet félni. Ilyenek lévénn pedig az Öregek, könnyenn megesik, hogy ezt a' tiszteletnek ártatlan adaját is megtagadják tőlök; ónékik pedig annál keservesebbenn esik, hogy a' méltatlanságot és megútáltatást tsak nyelni kell.

Mikor már a' Törvény azt mondja: *Vén ember előtt felkelj, és a' Ven emberi ortzáját megbetsűljed*, arra kötelez bennünk hogy az Öregeknek a' tiszteletnek mind jeleit megadjuk, őket a' szóllásbann megv juk, nékik ellenek ne mondjunk. Az ő ortz jokat megbetsűljük, azaz, az ő jelenlétekbe semmit se szólljunk vagy tselekedjünk ollya a' mi nékik nehezenn esnék, vagy a' mib azt hoznák ki, hogy mi őket megútáljuk, sen minek tartjuk. Azt kívánja tőlünk az Isten tö vénye; mert valósággal a' mi az emberi ter mészetbenn tiszteletes és betsűletre méltó, a a' tisztes öregekbenn mutatja ki magát min azok közt az erőtlenségek közt is, a' melyek kel nékiek küszködni kell.

1. Ők ugyan már testekbenn tsüggednek, erejekbenn fogyatkoznak; de mikor a' *külső* ember romol, épül a' belső; mert a' mint már láttuk, a' megért elme és a' Józan ítélet ki mutatja magát bennek; nem inkább a' *lélek-é* pedig mint a' test az, a' mit az emberbenn betsűlni kell? Ha igaz talál lenni ez a' közmondás: A' hol a' félelem, ott a' betsület, ha, mondom, ez igaz talál lenni, nem nagy betsületire válik az emberi természetnek, mert azt tészi fel, hogy valamint a' több állatok, úgy az ember is tsak azt tudja tekintetbenn tartani, a' kitől félni kell; és hogy a' go-

goromba ember azért nem ád az Öregekenn semmit, mert már azok erőtlenek, és néki nem árthatnak. Már így igazánn nem az ész és a' szív, hanem a' félelem vólna az emberi tselekedeteknek a' rugója, valamint a' barmoké. De a' ki igazánn ember; azt mondja Dávid 'Sólt. 32. hogy nem ollyan az mint a' ló és az öszvér, mellyek nem engednek, ha tsak zabolával meg nem szorítják az állokat. A' ki igazánn ember; szánakozó részvétellel könyörül az Öregekenn az ő erőtlenségeknél fogva, és megkíméllí őket; a' bennek lévő nemes léleknél fogva pedig betsüli és tiszteli őket: a' megvénhedett oroszlánt bosszantó szamárhoz hasonló pedig az az embertelen, a' ki az Öregnek erőtlenségeinn kikap, és őtet bosszúval illeti.

2. Az Öreg embernek erőtlenségeit tetézi *az is, ha* ő egyszersmind szegénységbenn, elvettetett állapotbann van. Ez ismét másik oka szokott lenni az ő megútáltatásának, de valósággal a' megútálásnak bűnét terhesíti, mert meg vagyon írva, hogy a' ki megtsúfolja a' szegényt, annyival inkább az öreg szegényt, gyalázattal illeti annak Teremtőjét. *c*) Lehet ő benne tiszteletre méltó Lélek az ő szegénységébenn is, annyival inkább, mert ezzel is kevesebb vonattatása van a' világhoz. A' szegény-

c) Péld. 17: 5.

génységi ha valakibenn, a' már tehetetlen ő emberbenn érdemel könyörületességet; de se miféle adomány és alami'sna fel nem óld bennünket az alól a' tiszteletnek kötelessé alól, mellyel az ő személlyének tartozunk.

3. Legközönségesebbenn pedig e' szok megháborítani az Öregek eránt való tisztelete hogy ők nehéz erkőltsűek, és másokat m goktól elidegenítenek: de hiszen éppenn ez a ő erántok való tiszteletnek egyik ága, hog az ő gyengeségeket eltűrjük, nékiek engedjünk és őket megkíméljük. Minden időszakasznak megvan a' maga gyengéje, a' mit abbann el kell tűrni. Elnézünk a' gyermekbenn sok bolondságot, az Ifjúbann sok hijábavalóságot: hát ugyan ezekbenn nem néznénk-é el azt a' gyengeséget, mellyet az idő és az unalom szükségesképenn szül. Mind ezek mellett is meglehet ő bennek a' tiszteletre méltó Lélek, a' mely ezt kívánja, hogy *a' Vén ember előtt felkeljünk, és a' Vén embernek ortzáját megbetsüljük.*

Megjegyzésre méltó pedig K. H! hogy ez a' Törvény: *A' Vén ember előtt felkelj, és a' Vén embernek ortzáját megbetsüljed*, tsak a' polgári illendőségről, vagy a' betsületnek külső megadásáról szóll, és nem azt parantsolja, hogy szívünkbenn tiszteljünk és betsüljünk minden Öregeket. Ennek ez az oka, mert ez a' bel-

belső tisztelet ollyan dolog, a' mellyet az emberek eránt semmi Törvény által parantsolni nem lehet, valamint azt nem lehetne, hogy mindent a' mit kóstolunk édesnek érezzünk. Mert a' tisztelet az az indúlat, a' mely származik bennünk tsak azok eránt, a' kikbenn jó szívet, nemes gondolkozást, jó erkölcsöt, és ártatlan életet látunk. Tsak úgy lehetne hát ezt a' szívbéli belső tiszteletet minden Öregek eránt parantsolni, ha minden Öregek jó szívűek, ártatlan életűek, egy szóval tiszteletre méltók vólnának, a' mely pedig hogy nem úgy van, a' Szent Írás is mondja, a' tapasztalásból is tudjuk.

Itt hát már ti reátok fordúlna a' beszéd megélemedett Vének! a' kik az ifjabb világnak szemei előtt vagy a' betsületnek vagy a' *gyalázatnak* tárgyai vagytok. Elő kellene adnom, *kik* azok, a' kiknek ékes korona, és kik azok, a' kiknek gyalázatos tzégér az ő vénségek; kik azok, a' kik ifjúságoktól fogva megőrizték az igazságnak útát; kik azok, a' kik kiverekedvénn az ő elébbeni bűneikből, valósággal Istenfélő élettel váltották fel elébbeni hibás életeket, és a' sebhelyek nintsenek nékik gyalázatjokra, és kik azok, a' kik vénségekbenn is magokkal hordozvánn az ő útálatosságaikat, a' betsület és tisztelet helyett gyalázatot és megvettetést érdemlenek.

De

De megelégszem tsak azzal, hogy közö ségesenn kérjelek bennteket arra, hogy betsűltetni és tiszteltetni akartok, légyet valóbann tiszteletre méltók. Akarmelly nag légyen is az emberek között az erkőltsi ror lottság, tsakugyan nem vetemedett el anny ra a' világ, hogy meg ne tudná külömbözte ni a' tisztes Öreget a' gyalázatos Véntől. K vés szó de sokat tészen és szép tisztelet, m kor a' köznép valamelly Öreget a' régi jó közzűl való-nak mond. Vegyétek eszetek be, hogy ez által a' kőltsön adódik néktek visz sza. Ti azt mondjátok, hogy az Ifjak e előtt nem ollyanok vóltak mint most ők pedig ezzel azt állítják, hogy ez előt az Öregek nem ollyanok vóltak min most. Ti az ő hibáikat látjátok, ők pedig a' tiéiteket. Annakokáért:

1. Tiétek a' Tanáts, titeket illet a' bőltsesség, a' megért elme és a' józan ítélet. Mutassátok meg hát az Ifjak előtt, mennyi tapasztalást és bőltsességet szedtetek öszve olly számos esztendők alatt, hadd tanúlják meg tőletek, miről miképenn kell ítélni, és adjatok nékik értelmes és jó tanátsokat; mert ha az ifjabbak tőletek sótalan beszédeket, és idétlen ítéleteket hallanak, lehetetlen meg nem botránkozniok, és akkor a' botránkozásnak oka nem ő bennek, hanem ti bennetek vagyon.

2. Ti-

2. Tinéktek illik az Ifjak előtt példáknak lenni az erkőltsbenn, a' magatok mérséklésében. Mutassátok meg hát nékik; millyen erkőltsöt tanúltatok és szívtatok bé annyi esztendők alatt. Mit várhattok az ifjabbaktól, ha ti magatok az ő szemeik láttára részegesek vagy talám fajtalanok is vagytok; ha káromkodtok, rágalmaztok? 's a' t. mit használ illyenkor más vétkek ellen szüntelen zörgölődni, a' mellyekből már ti kiéltétek magatokat? Ne légyetek igasságtalanok az ifjabbak eránt, és ne terhelődjetek vagy kell vagy nem ő reájok, hanem hagyjátok meg minden időszakasznak azt, a' mi az ő tulajdonsága; ne kívánjátok, hogy a' gyermek egyszersmind meglett ember, és az ifjú megaggott vén ember légyen, mintha ti soha se gyermekek se ifjak *nem* lettetek vólna; ne gyönyörködjetek abbann, hogy a' házi békességet fellármázzátok a' ti örökkévaló békételenségtekkel 's zsémbelődéstekkel.

3. Titeket illet az Ifjak előtt példáknak lenni a' kegyességbenn és Isteni félelembenn. Már ti közelítetek a' véghez, kevés dolgok vonnak benneteket viſſza a' Világhoz; a' bűnöknek kísértetei is már kevéssé környékeznek benneteket, előre nem hátra kell nézni, az ajtónál vagytok, a' melly megnyílik nem soká, és ki kell menni a' világból. Mutassátok

meg hát az élő reménységet, a' mellyet vé tok, ártatlan és emberszerető szívetekkel. I féljetek! mert ha kegyesek, igasságosok, er berszeretők, és okosok lésztek, nem kell ar erőltetni az ifjabbakat, hogy adják meg nékt a' tisztességet; önként meghódolnak ők arr mert mikor kéntelenek belsőképenn is tisztel bennetek azt a' mi tiszteletre méltó, nem leh félni, hogy a' ti ortzátokat is meg ne betsüljé

Közönségesenn pedig K. A! vegyük eszün be, hogy kiki közzülünk a' mint áll a' mag életidejének pontjánn, lát maga előtt vénebbe ket, utánna ifjabbakat, körülötte egykorátsúa kat, és ezek eránt mind más más a' mi köte lességünk; de mind azokat tsalhatatlanúl meg tudjuk abból az eggy Törvényből, mellyet a Idvezítő elönkbe adott. *d*) Ha azt akarom meg tudni, miképenn viseljem magamat az Ifjabba eránt, tsak azt kell magamtól kérdenem, mi képenn kívánnám hogy az öregebbek bánja nak én velem? Ha azt kérdem: miképenn vi seljem magamat az öregekhez? itt a' felelet miképenn kívánnám hogy az ifjabbak viselj magokat erántam. 's a' t. — Azombann vala kinek közzülünk akarja az Isten életét megtar tani, naponként és esztendőnként az öregség nel

d) Mát. 7; 12.

nek idejéhez közelít. Ezt a' tiszteletes időt nézzük hát előttünk mint eggy tzélt, és vi'sgáljuk meg szorgalmatosonn, millyennek kell annak lenni. Az előttünk lévő öregeknek példáibann nézzük meg, mi abbann tisztességes, mi gyalázatos, mi a' követésre, mi az eltávoztatásra méltó, hogy ha eljutunk erre a' tzélra: ékes korona légyen a' mi vénségünk; ha nem jutunk is, ne találtassunk éretleneknek, hanem teremjük meg jókor az Igasságnak gyümöltseit. *Ámen.*

VI. PREDIKÁTZIÓ.

A testi gyönyörűségekbenn va mértékletességről, nevezetesen a' Tisztaságról, Szemérmete ségről.

Job. 31: 1, 2, 4.

Az én szemeimmel erős szövetséget tettem vala miért is vetettem vólna magamat valamel Szűz utánn. Mert mitsoda jutalmam le vólna onnan felyűl az Istentől? avagy m tsoda örökségem a' magasságból a' Min denhatótól? Avagy nem látja-é ő az én úta mat, és minden lépésimet nem számlálja meg?

Ezek a' szók Atyámfiai! egy haldokló em bernek szavai. Jób az ő gyógyíthatatlan bete ségébenn elszánta vala magát a' halálra, 's k véssel ez előtt ezt mondotta: *Már vesze eszembe, hogy a' halál, és a' minden élőkn készíttetett ház a' koporsó elhív engemet.* Mo

hát mint az a' betsületes Tisztviselő, a' ki tisztességgel lépvénn ki viselt hívatalából, ditsőséget és belső megelégedést érez abbann, ha viszszatekintvénn minden magaviseletére, látja hogy hívenn és igazánn eljárt abbann, a' mi reá vólt bízva: úgy ő is az ő világi életének végénn számot vét Lelkiesméretével, és viszszatekintvénn az elmúltakra, előbeszélli, miképenn viselte magát az ő életének minden időszakaszábann. Jertek Atyámfijai! mintha az ő beteg ágya körűl állanánk, halljuk meg az ő magával való számvetését, és lássuk az ő példájábann, millyen a' jó lelkiesméretű ember, mikor a' világból ki kell menni, melly bátrann és megrettenhetetlenűl várja be amaz utólsó ellenséget, a' félelemnek Királyát, a' halált.

Felszedegeti rendre az ő egész életének tselekedeteit, és a' most elolvasott szavaibann számol az ő fiatal esztendeiről, az ő ifjúságának idejéről. Viszszaemlékezvénn arra, azt mondja, hogy ő az Ifjúságnak sikamló esztendeibenn szorgalmatosann megőrizte a' tisztaságot, és erkőltsét trágár bujasággal el nem keverte. Nem tsuda hát, hogy ollyan nagy tekintetű Férjfiú vólt Jób, mikor az emberkorra jutott, a' mint maga mondja: Mikor a' városbann mégyek vala, még a' Vén emberek is tisztességet tésznek vala nékem; a' melly fűl

engemet hall vala, bóldognak mond vala engemet, és a' melly szem lát vala, betsűl vala engemet. *a*) Nem tsuda, mondom, mert ő annak fundamentomát még ifjúságábann megvetette. A' ki gyermek korától fogva érzékeny a' valóságos betsűlet eránt; és ifjúságábann sem szemérmetlen maga viseletével magát nem útáltatja; sem annyival inkább fajtalan és tisztátalan tselekedetével eszét egésségét és betsűletét nem rongálja: abból lessz idővel az igazánn betsűletes ember. De a' ki már ifjú korábann ledér bujaságával és tisztátalan életével megölte magábann az illendőségérzést: tellyes életébenn is nehezenn fog többé kievitzkélni a' tertőből, a' mellybe keveredett; az Öregségnek tiszteletes idejére is viszi magával az ifjúi rendetlen életnek gyalázatját, és sem a' világi szerentsének, sem a' polgári tekintetnek külső fénnyével, sem az erőltetett hipókritasággal magát úgy el nem takarhatja, hogy a' mások vígyázó szemei mind ezek alatt a' fedelek alatt is meg ne lássák a' hijábavaló lelket.

Meg tudta ezt Jób ítélni már az ő ifjúságábann; azért mint valamelly veszedelmes gonoszt, úgy kerűlte a' testi gyönyörűségekbenn való mértékletlenséget, úgy hogy a' mint hallánk, az ő halálra való maga elszánásábann, a'

a) Jób. 29. R.

a' mikor a' színmutatásnak semmi helye nints, így számol lelkiesméretével: *Az én szemeimmel erős szövetséget tettem vala; miért is vetettem vólna magamat valamely szűz utánn. Mert mitsoda jutalmam lett vólna nékem onnan felyűl az Istentől? avagy mitsoda örökségem a' magasságból a' Mindenhatótól? Avagy nem látja-é ő az én útaimat, és minden lépésimet nem számlálja-é meg?* Az ő szavaiból és az ő példájából alkalmatosságot vévénn, jertek egy kevéssé K. H! figyelmezzünk 1. A' testi gyönyörűségekkel való élésnek és viszszaélésnek természetére; és 2. Végyük gondolóra azt a' fő és eggyetlen eggy indító okot, a' melly az embert arra bírhatja, hogy az ő szemeivel erős szövetséget tégyen.

I.

A' testi gyönyörűségek magokbann gondoltatvánn, ártatlanok; mert az embernek állati természetéhez köttetett ösztönökből folynak, és magától az élettől elválhatatlanok; ezek által tartatik fel az élet, ezeknél fogva kedves a' halandóknak az élet; mert gyönyörűség-érzést kötött a' jó Teremtő azokhoz a' dolgokhoz, a' mellyek által eggyenként minden embernek élete, és a' melly által az egész emberi nemzetnek a' halandóság alatt való

megmaradása fenntartatik. Gyönyörűség v gyon az ételbenn, gyönyörűség az italbam gyönyörűség a' nemi ösztönökbenn, és ezel nek a' gyönyörűségeknek édesdeden vonſzó ös töni által tart a fel a' Teremtő Gondviselés a ő élő állatit eggyenként és az ő nemek sz rént. Ezeknek kórmányozója az oktalan á latokbann maga a' Természet, és ez alatt a kórmány alatt nékik jól vagyon dolgok. Mer a' mint minden gyönyörűség-érzésnek ez a természete, hogy a' mikor legnagyobb mér tékre felhág, akkor osztánn alább száll és megszűnik; ők magokat tsak ahoz tartják, és sem a' múló félbenn való gyönyörűséget tartóztatni, sem azt újra felgerjeszteni nem tudják; esznek isznak gyönyörködnek addig a' meddig kell, és mikor a' gyönyörűség-érzés megszűnik, megszűnnek ők is.

a) De már az emberre nézve másképenn vagyon a' dolog. Ő benne a' természetenn kívül az okos Lélek a' tselekedeteknek vezére és kórmányozója; de éppenn ez az emberi természetnek nyavalyája, hogy az okosság az igazgatást könnyenn eltéveszti, és az által a' bajt, romlást, nyomorúságot megsokasítja. Nevezetesenn a' gyönyörűségekkel való élésre nézve: Látja az ember, hogy a' gyönyörűség érzés kedves dolog, és mikor tapasztalja hogy az múlni kezd, módokat gondol, hogy azt tar-

tartóztassa, p. o. ínyét ingerlő étkeket és italokat keres, hogy ehessék és ihassék tovább is, mikor már a' természet nem kívánná. Továbbá, bírván a' gondolkozó Lélek emlékező és képzelődő tehetséggel, eszébe jut a' gyönyörűség a' mellyet máſſzor érzett, és igyekezik azt újra felélesztení, mikor a' természetnek arra semmi szüksége nints. Látja a' mások példáját, és vagy a' barátságért, vagy hogy ő is olly bóldog lehessen, a' millyeneknek azokat képzeli, ingerli magát akkor és arra, a' mikor és a' mire a' természet nem ingerlené. Ezekből származnak azok a' testi gyönyörűségekkel való viszszaélések, mind azok az elvetemedések, a' mellyeket mértéklenségnek, részegeskedésnek, szemérmetlenségnek, bújaságnak, fajtalanságnak nevezünk.

Immár ezek a' vétkes testi gyönyörűségek, a' természeti és ártatlan testi gyönyörűségtől egészenn és átaljábann külömböznek ezekbenn:

1. Valamint a' zavaros folyamat vizének soha az a' tiszta íze nem lehet, a' mi van a' tiszta forrás víznek: úgy azok a' keresett gyönyörűségek ízetlenek és émelygősök a' természeti és rendes gyönyörűségekhez képest; p. o. soha a' mértékletlen életű ember minden fűszerszámival, tsemegéivel, ételkívánást gerjesztő szereivel is nem érezheti az ele-

delbenn azt az ízt, a' mellyet a' munkálkod utánn megéhezett ember abbann érez. 's a' t.

2. A' természeti testi gyönyörűségek tzé hoz vagynak kötve, és eltsendesedn mikor elérődik a' tzél, a' keresett gyönyör ségek pedig tzél nélkűl és határ nélkűl v lók. p. o. A' józan életű ember bevévénn nag gyönyörűség érzéssel az ő rendes eledelét é italát, megelégszik, és többet nem kíván; részegesnek kívánsága pedig nőttönn nő, nem mondja hogy elég, valamint a' pokol é a' koporsó. 's a' t.

3. A' természeti gyönyörűségeknek az éle fenntartása lévénn tzélja, azok által erősö dik és vídúl a' test; a' keresett gyönyö rűségek pedig, minéműek a' részegség, fajta lanság, latorság, paráznaság, az egésséget rongálják, a' testet vesztegetik, és sok fertel mes nyavalyáknak tészik útálatos fészkévé.

4. A' természeti testi gyönyörűségek ma gát az elmét is élesztik és megvída mítják, mikor ellenbenn az ingerlett gyö nyörűségekkel való élés azt butává tészi és eltsüggeszti. Amazok nem is ragad nak az ember erkőltséhez és gondolko zása módjához; mikor ők változnak vagy, el múlnak, vagy a' test többé nem hajlik azokra, könnyenn elválik az elme is tőlök, és vissza utánnok nem kapkod: a' keresett gyönyörűsé-

gek

gek pedig az elmébe mint valamelly rozsdák beleforranak; a' képzelődésbe ahol és a' melly által születtek, belerothadnak. Ugy hogy a' ki ifjúságábann tisztátalan, lator, vagy parázna vólt, az öregség esztendeibenn is vén lator és vén parázna lefsz az; és az ő szívének tellyességéből szólló szája nyilvánn megmutatja, hogy mikor már az elrongált test kiaggott is a' bűnből, akkor is a' képzelődés által tsak ugyan lator a' lélek.

Így hát nem tsak az állati testnek, hanem maga magának is rontására jár az emberi Lélek, mikor a' testi gyönyörűségeket élesztgetvénn, serkentgetvénn, ingerelvénn, azokat rendeletlenségbe hozza, és magát azoktól hurtzoltatni engedi. Ugy jár, mint az a' balgatag kotsis, a' ki a' külömbenn is könnyenn megbokrosodó lovakat esztelenűl zavarja, és magát vélek elragadtatja. Jegyezzük meg pedig:

b) Hogy ez a' rendeletlenség az emberi természettel, vagy is, annak romlottságával eggy idős, és az igasságbann teremtetett ember ezenn kereste magának először a' hijábavaló gondolatokat. — *Látá az Aszszony, hogy jó vólna a' megtiltott fának gyümőltse enni, és hogy igen kedves vólna a' szemnek, és kívánatos vólna a' bőltsességnek megnyeréséért, szakaszta azért annak gyümőltséből, és megevé.*

evé. b) Ettől fogva, hogy a' testi gyönyörűségbenn való telhetetlenség által megkóstolta az emberi természet a' bűnt, mind inkább inkább nevekedett az Éva fijaibann a' keresett testi gyönyörűségekbenn való telhetetlenség, annyira, hogy 1656 esztendők múlva látvánn az Isten, hogy az egész világ a' részegeskedésnek és paráználkodásnak ádta magát, így szóllott, a' mint olvassuk 1. Mós. 6: 7. Bánom, hogy az embert teremtettem. És a' mint tudjuk, az akkori világot özönvízzel elvesztette.

Méltánn! mert semmi nints, a' mi az embert az ő természetéből úgy kivetkeztetné, és az ő lételének 's teremtetésének tzélját annyira semmivé tenné, mint a' testi gyönyörűségekbenn való bújálkodás.

1. Az embert emberré tészi az okosság; tsak addig lehet őtet igazánn embernek mondani, míg az ő gondolkozó lelkének értelme és akaratja helyénn van; úgyde a' bujaság egyenesenn ennek az emberi méltóságnak rontására jár. Minden nemei a' testi gyönyörűségeknek, a' mint rendivel élesztik és vídámítják a' lelket is; úgy a' mértékletlenség által annak minden tehettségeit rongálják és leverik, és őtet az okosságtól megfosztják. Tudjuk

b) 1. Mós. 3: 6.

jük a' szemmel látásból, hogy a' részegség, eggy ideig tartó esztelenség, és hogy a' kik ezt gyakorolják, ha még nem kábúlnak is, de mindenre, a' mire ész és okosság kívántatik, alkalmatlanokká lésznek. Éppenn így van a' ki a' testi gyönyörűségeknek más nemeitől is magát elragadtatni engedi. Nintsen akkor a' lélek hatalmábann maga magának; nem az okosság parantsol akkor, mikor a' fellázzadt indúlatok hevesek; nem az ész, hanem a' képzelődés hordozza akkor magát az ítélő tehetséget is; és úgy van, úgy kell lenni, hogy valamíg az ember a' keresett és felingerlett indúlatok utánn jár, mind addig a' tiszta észtől és okosságtól távol van.

2. Elhallgatvánn most azt, hogy a' külső Polgári Társaságnak is, a' testi gyönyörűségekbenn való mértékletlenség ollyan, mint a' tsontokba esett rothadás, úgy hogy a' melly városbann társaságbann, az emberek tartalék és szemérem nélkűl magokat ez utánn vetik, annak a' városnak társaságnak elébb utóbb veszni kell — elhallgatvánn most ezt, azt mondom, hogy az ember lételének tzélja ez, hogy az ő okos lelkének tehetségei kifejtőzvénn, emelkedjenek fel az ő gondolati az Istenre, az Ö véle való társalkodásnak keresésére; és készíttse magát az ő lételének második részére, a' jövendő örökkévalóságra. Úgyde ezt

a'

a' tzélt a' testi gyönyörűségeknek követése eggyátaljábann semmivé tészi; mert a' részegesnek és kivált a' fajtalan életűnek tsupa lehetetlen Vallásának lenni, a' mint viszont nem lehet, hogy a' kinek Vallása van, az részeges és kivált lator és paráznа légyen. A' vallás az okos akaratnak legnemesebb foglalatossága, és a' gondolkodó tehetségnek legfeljebb való emelkedése; hogy lehetne hát annak Vallása, a' kinek eszét a' testiség kivetette sarkából, és akaratját az állati indúlatok elbaromították? Ez a' kettő eggymással soha öszve nem férhet, úgy hogy nem tsak eggyenként az emberekbenn, hanem egész Társaságokbann is mitsoda állapotbann légyen a' Vallás, tsalhatatlanúl meg lehet tudni, tsak azt kell megnézni, mitsoda mértékre hágott benne a' szemtelenség és bújaság. — Ez az oka, hogy az Ó Testamentomi Szent Irás a' Vallástól való elidegenedést átaljábann paráznaságnak nevezi; az Új Testamentombann pedig azt mondja a' többek között Szent Pál Éfés. 5: 5. *Tudjátok, hogy eggy paráznának is vagy tisztátalannak nints öröksége a' Krisztusnak Országábann.*

II.

Gondolóra vette Jób már az ő ifjúságának idejébenn, a' testi gyönyörűségekkel való

lő visszaélésnek illyen veszedelmes következéseit, és az előre vígyázó Lelkiesméret által igazgatvánn az ő tselekedeteit, ezt mondja: *Az én szemeimmel szövetséget tettem vala.*

Látá az Asszony, hogy a' megtiltott fának gyümőltse kedves vólna a' szemnek, és követte az ő szemeit. Láták az Isten Fijai az emberek leányit, hogy szépek vólnának, és követék az ő szemeiket. *c*) Látá a' hívalkodó Dávid a' mosódó Bethsabét, és követé az ő szemeit. *d*) A' szemmel való látás lehet a' bujaságnak alkalmatossága, de annak soha sem *ő az* oka, hanem a' hívalkodó lélek, a' melly a' látás utánn felserkenti magábann a' képzelődést, és rohan a' maga gondolati utánn. Mert külömbenn, ha a' léleknek ítélő okossága helyénn van, igen megnemesíti az embert az ő *szemével* vetett szövetsége; mert a' szemnek látása utánn ítéli meg a' lélek azt, mi illik, mi nem illik, és illyenkor hűségesek a' szemek a' szövetségbenn, mert elfordúlnak ők természettel, és minteggy erővel leesnek annak látásáról, a' mit a' lélek illetlennek ítél. Nagy megvesztegetődése már az a' léleknek, mikor a' szemnek látása annyira megkeményedik, hogy nézheti azt a' mi illetlen, vagy nézhet

c) 1. Mós. 6: 2. *d*) 2. Sám. 11: 2.

het akkor is, mikor a' léleknek szégyeni kell. Jegyezzétek meg itt K. H! hogy a' nemzeti nyelvünkönn szemérmetességn nevezzük az illendőség-érzést; a' ki pedig levetkezte, szemtelennek mondjuk. Ts ez a' nevezet is megmutatja, hogy a' mi rt Eleink a' léleknek a' szemmel való szövets gét esmerték, és tiszteletbenn tartották; és l valaki valamelly nagy illetlenséget tselekedet tsudálták hogy ki nem ég a' szeme.- *Az én szemeimmel erős szövetséget tettem val.* E' hát tsak azt teszi: Én az én ifjúságomban szemérmes vóltam, és a' szemtelenségtől ma gamat megőriztem, tisztánn tartottam szíve met, elfordítvánn szemeimet, hogy hijábava lókra ne nézzenek; *miért is vetettem vólna magamat valamelly szűz utánn?*

Azt is megmondja Jób, mitsoda tartotta fel ő benne ezt a' szemeivel tett szövetséget vagy szemérmetességet, t. i. az Istenre és az ő Törvénnyére való tekintet. *Mert mitsoda jutalmam lett vólna nékem onnan felyűl az Istentől? avagy mitsoda örökségem a' magasságból a' Mindenhatótól? Avagy nem látja-é ő az én útaimat, és minden lépésimet nem számlálja-é meg?* Az állati ösztönök a' mi testünkbenn, azok körűl az okosságnak mesterséges és elmés forgolódása, a' másokkal való társalkodásra baráttságra való édes vonattatás,

a'

a mások példájának látása, és azoknak követésére való természeti hajlandóság: mind ezek K. H. ollyan erős kísértetek, kivált az ifjú személy előtt, hogy bátrann el merem mondani Jób utánn, hogy meglévénn az ösztön, a' példa, és az alkalmatosság, semmi sem őrizheti meg az ő erkőltsét az elvetemedéstől, hanem egyedűl a' Vallás, és az Istenre való tekintet; ennek meggondolása: *Látja az Isten minden én útaimat, és minden lépésimet megszámlálja.* Ugyanis:

A' maga egész kiterjedésébenn igaz Salamonnak ama' mondása: *Mivelhogy hamar szententzia nem mondatik a' bűnös ember ellen, melly az ő gonoszságának büntetésére vólna, azért viszi őtet az ő szíve e' bátorságra, hogy gonoszt tselekedjen.* e) A' testi gyönyörűségekkel való vísszaélésbenn pedig éppenn ez a' dolog, hogy hamar szententzia nem mondatik az ellen, a' ki abbann vétkezik, azaz, nem látja az ő bűnének elkerűlhetetlen rosſz következését, vagy büntetését Mert:

a) A' Természet Törvénnyei szerént úgy kellene lenni, és sokszor úgy is van, hogy a' mértékletlenség, bújaság, tisztátalanság a' testet epeſſze, a' lélek tehettségeit rongálja, az

e) Préd. 8: 11.

az életet rövidíttse, és vagynak is erre példák; úgyde arra is vagynak példák, h a' mértékletlenek jó erővel bírnak, és a' telmesek vénséget érnek, midőnn azomb azok, a' kik ezen tekintetbenn ártatlan élet idő előtt eltsenyevésznek és elenyésznek. jábann terjesztenék hát az Ifjú személy el a' szomorú példákat indító okúl, mert ő azo nak erejét az ellenkező példákkal könnye kikerűli.

b) A' Polgári Törvények sem mondan szententziát ellenek; mert ezek vagy azér hogy a' közönségessé lett vétekkel nem bí ván, belé fáradtak, vagy más tekintetb megtágították a' gyeplőt, és a' bujaságn büntetését többnyire tsak a' természetre hagyjá

c) Az Isten boſſzúállása sem mond szen tentziát ellenek, mint régentenn az özönvíz kor; mert a' mint az ő beszédéből a' kijeler tetett Vallásból tudjuk, az ő gondviselése bi zonyos tekintetbenn az emberek dolgait Természet Törvénnyeinek rendére, és az magok szabadakaratjokra hagyja; a' jövend életre halasztotta pedig azt, hogy kiki elv gye jutalmát annak, a' mit e' testbenn tsele kedett.

Így hát mivel sem a' Természet Törvé nyei által, sem a' Polgári Törvények által sem az Istennek ítéletei által ez életbenn szen ter

tentzia nem mondatik a' mértékletlenek parázná̇k, buják ellen; mitsoda tartóztathatja az ifjú személyt, hogy ő az ő ösztöneinek, képzelődéseinek intselkedései által ingereltetvénn és segíttetvénn, a' mások példája utánn ne rohanjon? Semmi sem egyéb, hanem tsak a' Vallás. A' ki gyermekségétől fogva Istenfélőktől neveltetvénn Isteni félelembenn, előtte tartja azt, a' mit Jób maga előtt tartott: Az Isten látja az én útaimat, és minden én lépésimet megszámlálja: az az ember tarthatja meg a' szemekkel való frigyet a' szemérmetességet; és az a' frigy őtet minden bolond tselekedettől megőrizi. — Mikor osztánn ez az ember arra a' pontra jut, mellyenn Jób ezen szavait mondotta, t. i. az ő halála órájánn a' Lelkiesmérettel való számvetésre, a' mikor sem a' *tréfának*, sem a' Farizeusságnak többé helye nints: bátor lélekkel tekint vissza életének elfolyt idejére, a' mellyről a' vakmerő bűnös gondolkodni se mer, és ditsekedve mondja Jóbbal: Az én ifjúságomnak idejében az Istennek társasága vólt én velem,*f*) mert előttem tartottam, hogy ő látja az én útaimat, és az én lépésimet megszámlálja.

f) Jób. 29: 4.

K. H! Tegyünk már most a' Jób helyé
eggy más embert, a' ki életében az Istent
az ő Törvényét semmibe hajtotta, a' Vall
és annak ígéreteit 's fenyegetéseit gúnyolta,
így ifjúságától fogva rendeletlen életű vólt. M
kor az ő halálos ágyában eszébe talál jutn
hogy hátha tsakugyan megmarad a' lélek a' te
halála utánn is, és vissatekint elfolyt életére
miképenn számol ő akkor Lelkiesméretével

Ha kéntelen így szóllani a' férjfiú: Az é
szemeimmel frigyet kell vala vetnem, de em
lékezem, hogy gyermekségemtől fogva tisztá
talanná tettem magamat; vetettem magama
a' szűzek és tisztátalanok utánn, eltsábítottan
ez vagy amaz személyt; vagy ha nyilvánn
nem is, de titkonn tselekedtem és szívembenn
forgattam ollyanokat, a' mellyekre most visz
szaemlékezni szégyenlek és irtódzom. — Ha
kéntelen így szóllani az Asszony személy: Az
én szemeimmel szövetséget kell vala tennem;
de én magamat megfertéztettem; tőröket hány-
tam, és magamhoz tsábítottam ez vagy amaz
ifjat, vagy engedtem magamat eltsalattatni an-
nak intselkedéseitől, hűségtelen vóltam ifjúsá-
gomnak Férjéhez; vagy ha ezt nem tseleked-
tem is, gyönyörködtem a' tisztátalan gondo-
latokbann, hízlaltam képzelődésimet a' trágár
beszédekkel, nem vólt tiszta az én szívem if-
júságombann; Az emberkorra is általhoztam

az

az ifjúságnak gyalázatját, a' megszokott bűn legalább gondolatimbann megmaradott, tisztátalan vólt egész életem. Már most miképenn állhatok meg a' tisztaságot szerető, és bűnt gyűlölő Istennek szemei előtt? Hogy tarthatok számot az ő Országára, holott tudom, hogy oda semmi tisztátalan bé nem mehet? — Mikor a' Lelkiesméret magával így számolhat, kitsoda fordítja el ezt a' nehéz követ ő róla? Senki sem! nints egyéb hátra a' kétségbe esésnél.

De hogy ezt a' szomorú és rettenetes állapotot megelőzhesse és elkerűlhesse az ember, arra való a' Vallás; mert kitsoda tehet tisztát a' tisztátalanból? hanem tsak az Isten. Ha tehát valaki a' Jób ártatlanságával nem ditsekedhetik is, és ha elfolyt életének napjaira *ollyan bátrann*, mint ő viszsza nem nézhet is; még van reménység, míg a' kegyelemnek ideje tart; mert az Isten, a' ki látja az embernek útait, és minden lépéseit megszámlálja, azt ígéri a' Vallásbann, hogy ha megtisztítja magát a' bűnös ember a' testnek és léleknek fertelmeitől, kegyelmet talál; de tsak úgy bíztathatja magát ezzel a' bűnbotsátó kegyelemmel, ha figyelmez az Istennek hívogató szavára, és míg idő van, igyekezik megjobbítani vétkekbenn töltött életét; mert külömbenn *késő akkor* a' sírás és könyörgés, haszontalan

a' segedelem kiáltás, mikor a' halálos ág bann a' Lelkiesmérettel való számvetésn utólsó ideje eljő.

Ezért nem szűnünk meg titeket kérni in ni az Úrnak nevébenn, hogy minekelőtte jőne a' nyomorúságnak ideje, nézzétek kö magatokat, és minden bűnt, a' mellynek te he mint valamelly kőszikla úgy fekünne s vetekenn ama' számadásbann, igyekezzet míg idő vagyon elhárítani; mert az Istennel idvezítő kegyelme, melly a' Krisztusbani megjelent, minket arra tanít, hogy megta gadvánn minden hitetlenséget, világi gonosz kívánságokat, mértékletesenn igazánn és szentűl éljünk e' mostani világbann, és úgy várjuk ama' bóldog reménységet, és ama nagy Istennek és a' mi Megtartónknak a' Jézus Krisztusnak ditsőséges megjelenését. g)

Keresztyén Szülék! vegyétek gondolóra, vegyétek szívetekre, mit kelljenn tselekednetek, hogy a' ti nevendékjeiteket a' bújaságnak veszedelmes bűnétől előre mególtalmazzátok. A' ti kezetek alatt vagynak a' gyermeki ártatlanságnak esztendei, mellyeket őrizni és vezérelni a' ti kötelességtek. A' gyermekekről mondja az Isten Fija, hogy illyeneké a' mennyek.

g) Tit. 2: 12, 13.

nyeknek országa. *h*) Nints hát még ezeknek erköltsök a' szemérmetlenséggel elkeverve, mert tudjuk, hogy a' szemérmetlenek és tisztátalanok az Isten Országának örökségét nem vehetik. *i*) Úgyde majd mikor a' serdülésnek esztendei megmozdítják bennek a' természeti ösztönöket: tágas mező nyílik előttök az elvetemedésre; és ha ti az ő erköltsöket előre meg nem erősítettétek az ártatlanságbann: ti lésztek okai, ha ők az ifjúságnak sikamló útjánn tántorgás nélkül nem járhatnak, és eggyik esetből másikba húllanak. — Szoktassátok hát őket idejekoránn arra, hogy meg tudják ítélni és érezni, mi illik: mi nem illik; hogy szégyenleni tudják azt a' mi illetlen, és ez a' nemes érzés a' szemnek látása által is magát bennek kimutassa.

E' végre vígyázzatok szorgalmatosann, hogy a' gyermek soha tőletek trágár és bolond beszédet ne halljon, magatok viseletébenn illetlenséget soha ne lásson; rejtsetek el a' legkissebb gyermeknek szeme elől is minden ollyan tselekedeteket, mellyek elébe a' szemérmetesség kárpitot húz. Jaj néktek! ha a' ti sótalan és fajtalan beszédeteknek hallása öli meg ő benne

h) Mát. 19: 14. *i*) 1. Kór. 6: 9.

ne a' szemérmetességet és illendőségérz
Jaj néktek! ha a' ti szemérmetlen magatok
seletének látása mozdítja meg és ingerli a
képzelődésébenn a' hívalkodó gondolatok
és alkalmatosságot adtok arra, hogy tőletek
általatok tanúlja meg a' bűnt. Tsepegtessét
a' ti gyermekeiteknek szívekbe ideje korá
ama' Fő Bőltsességet az Úrnak félé
mét, hogy az ő bennek vígyázó Lelkiesmér
ne felejtse el soha, hogy a' mindentudó Ist
látja minden ő útjaikat, és minden lépéseik
megszámlálja. Ez a' Bőltsesség fog nékik len
ni hív úti társok, tanítójok, vezérek és őriző
jök mindenütt valahová menéndenek, és meg
óltalmazza az ő erkőltsöket az elvetemedéstől

Ifjak és Szűzek! kik már az élet idejének
virágzó korára jutottatok! vegyétek gondoló-
ra vegyétek szívetekre, hogy az Ifjúságnak
kellemetességei között legdrágább gyöngy, leg-
betsesebb gyémánt a' szemérmetesség, az
illendőség-érzés. Ez ékesíti meg az ifjú
személynek maga viseletét, e' szedi rendbe az ő
indulatit és kívánságit, ez őrizi meg őtet a' sze-
lességtől, értetlen kevélységtől, maga megala-
tsonyításától, és minden hijábavalóságoktól; e'
szerez néki néműnémű tekintetet az idősebbek
előtt, hogy lássák és betsüljék benne azt a' re-
ménységet, mellyet az ő benne lévő testi és
lelki ajándékoktól idővel várni lehet.

Őriz-

Őrizzétek meg Ifjak ezt a' drága kintset! ne engedjétek, hogy az alkalmatosság és rosz társaság elrabolja ezt a' ti ékességteket. Esméri a' ti szívetek a' léleknek a' szemmel való frigyét. Mikor a' még el nem romlott ifjú személy illetlenséget érez: tűzbe jönek szemei, és ábrázatja elpirul. Óh ez a' nemes érzés minden környülállásokbann légyen előttetek szent, és a' léleknek a' szemekkel való szövetségét minden őrizetnek felette őrizzétek meg, hogy ez titeket minden éktelen tselekedetektől tartóztasson! Még pedig ezt a' szemérmetességet, ne tsak az emberek ítéletétől függesszétek fel, a' kik elől az illetlenségeket gyakrann el lehet rejteni: hanem tartsátok előttetek szüntelen azt, a' mi Jóbot hűségessé tette a' szemeivel vetett szövettségnek megőrizésébenn, t. i. hogy a' *Mindentudó* látja a' ti útaitokat, és minden lépésteket megszámlálja; látja az ollyan tselekedeteket is, mellyeket az emberek nem látnak; érti a' gondolatokat is, mellyeket az emberek nem tudhatnak. Örvendezz hát Ifjú! a' mint Salamon int, a' te ifjúságodnak idejénn, és vídámítson meg tégedet a' te szíved: de meglásd és el ne felejtsd, hogy az Isten minden tselekedetet az ítéletre előhoz, minden titkos dologgal, akár jó akár gonosz légyen az. *k*)

k) Préd. 12: 1, 16.

Közönségesenn pedig K. Gy! az életn minden foglalatosságibann a' mi világi mind kívánságinknak tellyesítésébenn, légyen a' szívünknek igazgatója, és a' mi magunkvisel ténck vezére ez a' nagy Igasság: A' minde tudó Isten, a' mi Ítélő Bíránk, lát minden útainkat, gondolatinkat, szá dékinkat, és minden lépésinket meg számlálja. Ez az Igasság, azokat a' kik á lanak, megőrzi az eleséstől; azokat a' kik e hajlottak az útról, vissza térîti a' veszedelem nek útjáról az életnek útjára; az elesteket pe dig felemeli a' megtérés által. Ez az Évan gyéliomi vígasztalás pedig, hogy A' Jézus Krisztusnak az Isten Fijának vére tisztít meg minket minden bűneink ből, bátorítja a' megtérteket, hogy ne félje nek azoknak a' bűnöknek kárhoztatásától, mellyeket megútáltak és elhagytak, mert azok nak az Isten Fija bűnbotsátó kegyelmet nyert. *Annakokáért mivelhogy illyen ígéretink vagynak Atyámfijai! tisztíttsuk meg magunkat a' test nek és léleknek minden tisztátalanságától, hogy a' mi szentségünket Isteni félelembenn vigyük véghez. l)* Amen.

VII.

l) 2. Kor. 7: 1.

VII. PRÉDIKÁTZIÓ.

A Házassági életről.

Préd. 9: 11.

Élj a' te Feleségeddel a' kit szeretsz, a' te hijábavaló életednek minden napjaibann, a' melly Feleséget Isten adott néked e' világonn a' te hijábavalóságodnak minden napjaibann. Ez a' te részed a' te életedbenn és a' te munkádbann, mellyel e' világonn munkálkodol.

Ímé K. H! úgy ítél Bölts Salamon, hogy az ember világi életének bóldogsága a' tsendes és békességes Házasságbann áll; hogy megnyerte a' jót a' ki talált jó Házastársat, és vett jóakaratot az Urtól; hogy a' ki az ő szeretett élete párjával tsendességbenn töltheti el az élet hijábavalóságának napjait: az az ember kivette az ő részét a' világbann, és minden munkáibann, mellyekkel munkálkodott a' nap alatt.

Helyesenn! mert ha felmegyünk gondolatinkkal, a' mint a' Szent Írás vezet bennünket,

az

az emberi nemzetnek kezdetére; látjuk o hogy az Isten, a' ki mindent jónak talált a' n teremtett, mikor bévitte vólna az első emb a' minden jóknak bővségébe a' Paraditsomb úgy találta hogy a' bővölködésnek közepet is eggy nagy hijja vólna még az ember bóldo ságának. *Nem jó*, úgymond, *az embernek egy dűl lenni, szerzek neki segítőt a*) és ekkor ma gából az Ádám testéből formálta az Aſszonyt a' kit ő mellé adott, hogy ezzel is tanítaná a embert, hogy a' Házasok egymáshoz mint a magok tulajdon testéhez kötelesek, és hogy mind a' kettőjök életeknek örömé és bóldogsá gok az egymáshoz való tiszta szeretetbenn és jóakaratbann áll.

Melly szent dolog, és a' jó Teremtőnek tzélja szerént, mitsoda bóldogságnak kútfeje légyen a' Házassági tiszta szeretet; azzal is tanít bennünket az Isten, hogy ö a' maga bóldogí tó szeretetét az emberek eránt, ennek példájá bann adja elő. Azt mondja az Ó Testamento mi Anyaszenteggyháznak Esaiás által: *b*) A' te Férjed a' te Teremtőd, Seregeknek Ura annak neve. Szent Pál pedig az Éfézusi Levelébenn (R 5.) hoſzasonn tanítja; hogy *mint a' Férjfiú Feje az ő Feleségének: úgy a' Krisztus Feje*

az

a) Mós. 2: 18. *b*) Ésa. 57: 5.

az *Anyaszenteggyháznak; és úgy kell néki szeretni az ő feleségét, mint a' Krisztus az Anyaszenteggyházat szereti.* c)

Óh melly bóldogok lehetnénk hát mi emberek, ha a' bóldogságnak előnkbe adatott eszközeivel helyesenn akarnánk élni! De van-é valami ollyan Felséges dolog a' nap alatt, a' mit meg ne alatsonyítana az emberi hijába való gondolat, és a' mellyet az ő igazi formájából ki nem vetkeztetne a' vissaélés? Mi sokszor a' bóldogságnak közepette is nyomorúltak vagyunk, mert azokká tésszük magunkat, és nem tudunk a' magunk szerentséjével élni. Sokszor magunk keserítjük meg azokat a' forrásokat, a' mellyekből a' bóldogságnak folyamatjai származnának a' mi életünkre. — Az életnek bóldogságai közt legfővebb és legelső vólna a' Házi nyúgodalom, és a' szeretetnek öröme: 's hány ember fosztja meg maga magát attól? Hány Férjfiú hány Asszony öldökli meg azt az örömet és tsendességet, melly az ő házábann lehetne? holott a' nélkül keserű az élet, és a' bóldogságnak minden más neme ízetlen. — Mit használ kérlek! Tisztségbenn betsületbenn lenni, pénzel és kiterjedet jószággal bírni; ha mikor vissatér az ember a' maga

c) Efés. 5: 23—33.

ga házába; ottan kedvetlenséget, keserűséget, háborgást, lármát talál, vagy tsinál? Nem ollyan-é illyenkor az embernek minden mások előtt látszó bóldogsága, mint mikor a' nevetés közbenn is fatsarodik és fáj az embernek szíve! Jaj annak a' Férjfiúnak jaj annak az Aſszonynak, a' kinek ki kell menni az ő házából hogy búját felejthesse, és tsak egy víg órája is lehessen!! Ollyan nyavalya ez, a' melly ellen már sok bóldogtalanok nem is tudnak egyébb orvosságot az érzékenységeket megtompító és elbódító szereknél, a' szerént a' mint mondja Bölts Salamon: *Adjátok a' részegítő italt az elveszendőnek, és a' bort a' keseredett szívűnek; Igyék, hogy feletkezzék el az ő fájdalmáról, és az ő nyavalyájáról ne emlékezzék meg.* d)

Figyelmezzünk reá Atyámfijai! Igazat, nagyonn igazat mond B. Salamon a' Letzkébenn, és jó tanátsot ád: *Élj a' te Házastársaddal a' kit szeretsz a' te életednek minden napjaibann. Ez a' te részed a' te életedbenn, és a' te munkádbann, mellyel e' Világonn munkálkodol.* Úgy van! valósággal úgy van! A' mit mi az életbenn jónak nevezünk, vehet abból az ember bőv-

d) Péld. 31: 5, 6.

bövséges részt a' Házassági állapotonn kívül is, vehet a' vissás Házasságbann is; de hogy azzal szíve szerént élhessen, vagy annak ízét megérezhesse, az lehetetlen. Lehetetlen, mert Isten szava ez: *Nem jó az embernek egyedül lenni.*

I.

Nézzük meg hát Atyámfijai! miképpenn nyeri az meg a' jót, a' ki talál jó Házas-társat, és miképenn bírnak az élet bóldogságával az eggymást igazánn szerető Párok.

1) Ezek élnek a' Léleknek és a' testnek ollyan gyönyörűségeivel, mellyek mások előtt, és a' vissás Házasok előtt is esmeretlenek.

Az egész Világ azzal tartja, hogy nintsen nagyobb kints, és a' Léleknek nagyobb öröme, *mint ha* ollyan igaz lelkű barátja vagyon az embernek, *a' ki mind halálig hív*: de hol vagyon ollyan a' világonn? Mikor mi tökéletes barátot akarunk gondolni, képzelünk ollyat, a' ki minden javait, sőt életét is oda adná barátjáért: de hol vagyon ollyan a' világonn? nem egyébütt, hanem a' képzelődésbenn és a' régi mesékbenn. — De szóljatok ti egymást hívenn szerető Házasok! Mikor egyik közzületek haldoklik; nem váltaná-é azt meg a' koporsótól a' másik fél, a' maga tulajdon életével is ha lehetne? vagy ha az egekkel alku-

kura lehetne lépni, az ő életének még hátra lehető esztendeit nem osztaná-é örömest kétfelé, és nem adná-é által az eggyik részt az ő lelke felének? Bizony a' mit mi a' baráttságnak gyönyörűségeiről a' képzelődés utánn beszellení tudunk; annak valósága talám nem is egyébütt, hanem tsak a' jó Házasok közt mutathatja ki magát, a' kik között mind az örömöt, mind a' bánatot, mind a' szerentsét, mind a' szerentsétlenséget egyeránt érezi mind a' két szív. — A' Tisztviselő, a' közönséges dolgoknak gondjaitól egész nap megterheltetve, ha az őtet szívesenn szerető élete Párjához mehet haza; kimennek ott az ő fejéből ezek a' gondok, és a' Házi nyúgodalom és bóldogság édes örömének adnak helyt. A' Kereskedő útazik, fut, fárad; de ha az ő szívének fele van otthonn a' háznál: haza érkezésekor elfelejti minden törődéseit, és vígann teszi közre az ő faradozásának hasznát, hogy azzal is a' házi örömet nevelje. A' Mesterember vígann lát dolgához az ő műhelyébenn, ha tudja hogy az őtet szerető élete Párja jó rendenn tartja a' háznak egyébb dolgait; vígann űl osztánn az ő asztalához mellyet a' szerető pár terít, mert előre tudja, hogy jó ízű és megújjító leſſz az az eledel, mellyet a' szeretet fűszerszámoz meg. A' szegény ember, reggeltől fogva estvéig izzad a' munkának terhe alatt: de megnyúgodt lélekkel

lekkel tér alkonyodáskor az ő kunyhójába; ha tudja hogy szíveszakadva várja ötet a' szerető Társ; és ha a' szegény háznál nintsen több egy portzio kenyérnél, édesdeden töri azt kétfelé a' szeretet, és nyájas vetélkedések közt engedné mindenik fél a' másiknak a' nagyobb részt.

Mitsoda pedig hasonlatos ahoz a' gyönyörűséghez — De már itt keveset érthetnek a' Házasságonn kívül valók; mert ezt a' képzelődéssel kitsinálni szint ollyan lehetetlen, mint a' soha nem kóstolt ízt. Ezeknél is kevesebbet érthetnek pedig a' latrok és paráznák, a' kiknek elfajúlt szívek azt gondolja, hogy a' lopott jószág, és az igazságos kereset mind egy. De legkevesebbet érthetnek a' viffzás Házasok, mert az ő gyönyörűségek lélek nélkül való test. — Mitsoda, mondom, hasonlatos ahoz a' Lelki 's testi gyönyörűséghez, mellyet az egy lélekké és egy testé lett Párok, a' Házassági szent szeretetnek kötelességeiből, és annak gyümőltseiből a' magzatokból éreznek? — Óh fordúljatok el most innen tisztátalan és paráznà fülek!!! mert a' dolog a' miről itt szó vagyon Szent, és maga az Isten beszéde is tisztelettel emlékezik erről. — Jaj annak a' fertelmesnek, a' ki ezt a' gyöngyöt sárba keveri, és észe nélkül rohanván az állati gerjedezések után,

élfelejti hogy Ember. — Nem tsupa lelkes állatokról vagyon itt a' szó, hanem Isten képére teremtetett emberekről, a' kik által, a' mint maga szóll a' Teremtő, szaporodni kell az Isten magvának. *e*) — Gyönyörűséget kötött a' jó Teremtő a' természetnek minden szükségeihez. Gyönyörűség vagyon az ételbenn, gyönyörűség az italbann, gyönyörűség az álombann; gyönyörűség van kötve a' Házasságnak szentséges tzéljához is; de a' mellynek tiszteletbenn való tartására, halljátok minémű tsínos szemérmetességgel inti Salamon az Istenfélő Házasokat: *Igyál vizet a' te kútadból, és a' te forrásodnak közepiből a' folyásokat. Kifollyanak a' te forrásid, az útszákonn légyenek a' te vizeidnek folyási. De légyenek azok tiéid, és nem a' kívül való idegenekéi veled. Lészen a' te forrásod áldott, és örvendezz a' te ifjúságodnak Feleségének. Lészen tenéked a' te Feleséged, mint a' szerelmes nyőstény szarvas és kedves vad-ketske; az ő emlői megelégítsenek tégedet minden időbenn az ő szerelmébenn gyönyörködjél szüntelen. És miért bujdosnál szerelmes Fijam az idegen utánn, és miért ölelnéd mejjét az idegennek? Holott az Úrnak szemei előtt legyenek mindennek az ő útai, és kinek-kinek ösvényit eszébe vészi.*

e) Mal. 2: 15.

szü. Az ő álnoksági fogják meg az istentelent, és az ő bűnének kötelével kötöztetik meg. f.)

Mint a' forró nyár utánn pedig következik a' mértékletesebb és érlelő ősz, melynek gyümőltsei megvídámítják a' télnek komor napjait: úgy az egymást buzgónn szerető Házasokra, az ifjúi erőnek tüzes esztendei utánn eljő lassanként a' mértéklettebb-ember-kor, a' mikor ők látvánn magok körűl az ő forró szereteteknek, a' már nevendék és okos, a' még most beszélni kezdő 's már is emberi okosságot mutató, 's a' még most *csak* gőgitsélő gyümőltseit. — Mit mondjak? —Ti bóldog Szülék! érezzetek itt a' hallás helyett! érezzétek itt a' magatok lelkének örömét, mellybenn az idegen nem részes! *g*) mert ennek lerajzolására az emberi beszédnek szava *nintsen.* Ha osztánn elkövetkeznek a' hideg Vénségnek komor esztendei: óh! melly édes nyúgódalomnak öröme az előrégedett Szüléknek naponként kóstolni a' jól nevelt fijaknak és leányoknak háládatos szeretetéket! Megelégedve hajtják le fejeket a' halálos álomra az élet hijábavalóságának napjainak végénn, mert tudja az ő lelkek, hogy kivették az ő részeket az

f) Péld. 5: 15—22. *g*) Péld. 14: 10.

életbenn, és minden munkájokbann mellyel munkálkodtak a' nap alatt.

2. De nem tsak a' gyönyörűség, hanem a' betsület, tisztesség és jó erkőlts is a' Házassági szent szeretetnek jutalma; mert abbann az eggymás megkímélése által, az eggymás akaratjára való vígyázás és eggymás kedve keresése által, az eggymásnak való engedés által, és végre a' Szüléi új és ez előtt esméretlen indúlatok által, megtanúlja mind a' két fél az emberi érzéseket, és a' mások eránt való betsületes magaviselést. — A' negédes és vad erkőltsű szeles Ifjú megházasodik; a' durva és erkőltstelen leány Férjhez mégyen; és ha ollyan szerentsések hogy megvagyon a' Házasságokbann amaz indúlatok hódoltatója a' szeretet: szemlátomást lágyúlnak és szelídűlnek az erkőltsök, higgadnak az elébbeni zavaros indúlatok. A' szeles ifjúból betsületes ember, a' negédes és erkőltstelen leányból betsülletes asszony lesz. A' gonosz férjfiú megszenteltetik az ő jó Feleségébenn, a' gonosz aſſzony megszenteltetik az ő jó Férjébenn: mindenik a' szeretet által.

3. Végezetre a' jó Házasság ha nem mindenkor is, de igen sokszor a' bővölködésnek is forrása. *A' bőlts Asszony építi az ő házát* azt mondja Salamon. *h*) Igen is! mert minden tud-

ja,

h) Péld. 14: 1.

ja, hogy ott van a' Férjfiú fáradozásának sikere, a' hol az aſszony valósággal segítő társ; a' hol a' Férjfiú be tudja keresni, és az Aſszony meg tudja azt takarítani. Az illyen aſszonynak leírását olvassátok meg kérlek ti Aſszonyok és Leányok! a' Bölts Salamon Péld. 31. Részében és tanúljátok meg belőle, millyennek kell lenni a' jó Aſszonynak! Olvassátok meg ti Férjfiak! és osztánn ítéljétek meg, ha nem nyerte-é meg a' jót, a' ki ollyan Házastársra talál, és a' ki ollyannal tőltheti el szeretetbenn az ő hijábavaló életének napjait; nem vette-é ki az ő részét a' Világbann, és minden munkáibann, mellyekkel munkálkodott a' nap alatt?

II.

Ezeket hallvánn: azok a' kik a' Házassági szent szeretetnek igaz bóldogságával élnek; tudom hogy igazolják szavaimat, és még ezeknél többeket is tudnának mondani: de nem lehetetlen hogy sokann ezeknek hallására elfolytódnak, és szívekbenn elkeseredvénn illyen formán szóllanak: No! bezzeg ha így van a' dolog, nints hát nékem részem a' Világbann, mert én az én Házastársammal nem élek, hanem tsak gyötrődöm. Lehetnek szenvedő Jóbok, a' kiknek az a' nyavalyájok, hogy az ő Feleségek úgy szokott szóllani és tselekedni,

mint a' bolondok közzűl eggy; lehetnek a' jó szí vű Abigailhoz hasonló Aſszonyok, a' kik azonn keseregnek, hogy őket vesztegeti a' darabos és gonosz erkőltsű Nábál; egyik azonn boſszankodik, hogy az ő Házastársa dologtalan, préda; másiknak a' fáj, hogy az hűségtelen, fajtalan, és az idegenek utánn jár; más ismét azonn epekedik, hogy az istentelen fiú, vagy a' gonosz leány reá nőtt és kesergeti az ő lelkét. Kiki maga érzi a' maga baját, és a' közmondás szerént ott tartja kezét a' hol fáj.

Szerentsétlen emberek!! Nintsen a' Világonn sem ollyan tökélletes baráttság, sem ollyan bóldog Házasság, a' melybenn ollykorollykor egy kis háború ne támadna; de az szinte ollyan szükséges, mint a' természetbenn az olykori menydörgés és zivatar, hogy aztánn annál szebb légyen a' Napfény. Nem is nékünk embereknek való a' Jábesi élet, mert az tsak ollyan vólna mint az esső nélkűl való nyár. Hanem a' ti állapatotok szeretetlenségbenn kinlódó Házasok! valósággal sajnos és fájdalmas; mert az igaz, hogy a' hol szeretet nints, ott a' bóldogságról álmodni se kell. De valamint minden nyavaját, úgy a' tiéteket is tsak úgy lehetne orvosolni, ha az okait kitanúlnátok, és elhárítani igyekeznétek. — Ha pedig ezt már késónek vagy lehetetlennek gondol-

doljátok: legalább hogy a' ti szomorú példátok intés és tanúság légyen azoknak, a' kik ebbenn az állapotbann kezdenek élni, vagy erre menendők: szükség leſſz a' tapasztalásból némely okokat említenem, a' mellyek a' szeretetet meg szokták őldökölni, de ezt is tsak kimélve tselekeszem; mert tudom hogy bántására vagyon az embernek, ha tudtára adódik, hogy maga szerzi magának a' bajt.

Legtöbbször a' Házasság azért bóldogtalan, mert a' kezdete sem jó vólt. Az eggymáshoz való tökélletes szív nélkűl, gyötrelem a' Házasság; de hogy találnák fel a' szeretetet a' kik keresve sem keresik azt? — A' kik tsak azért adják magokat erre az állapotra, hogy még is a' nélkűl ne legyenek, és így eggymás szívének és erkőltsének előre való visgálása nélkűl, tsak bele botlanak eggymásba, tsak a' szemektől, nem a' szívektől kérdvénn tanátsot; a' kik tsak arra nézvénn hogy a' Házasság élelem és felkapás módja is lehet; vagy tsak szorgalmatos és dolog tehető, vagy tsak pénzzel és jószággal bíró, vagy tsak jeles születésű Férjet vagy Feleséget keresnek az ő szíveknek és hajlandóságoknak ellenére is; mikor osztán egybekelnek, meglehet hogy ott van a' szépség, de az szeretet nélkűl hamar tsömörré leszs; ott van a' dolog-tehető Társ, de a' szeretetnek nem léte megkötő-

annak kezeit, és tehetetlenné tészi azt; ott van a' pénz a' jószág, de ez szeretet nélkül minden napi ízetlenségnek és szemrehányásnak oka; ott van a' jelesebb házból való Férj, vagy Felesség, de szeretet nélkül tsak azért van ott, hogy a' másik féllel a' maga felsőbbségét, amannak alatsonyságát, minél tsipősebbenn lehet megéreztesse. Megesik pedig, hogy ezt a' nyomorúságot magok a' Szülék szerzik; mikor az ő gyermekeiket erőltetik ollyan Házasságra, a' melytől azok idegenek; elszakasztják pedig attól, a' melly az ő szíveknek igazságos érzésénn indúlna, mintha ebbe a' dologba mindennek egyébnek szóllója vólna, tsak annak nem a' kit illet. Kegyetlen hatalom a' melly azt gondolja, hogy jussa vagyon néki így megölni a' szeretetet, és azzal eggyütt az élet bóldogságát!!

A' már kész Házasságbann élők között mitsoda okok szokták megfojtani a' szeretetet és házi bóldogságot, azok a' tapasztalásból eléggé esméretesek. Mert a' hol a' Férj hatalmaskodó, szenvedhetetlen erkőltsű, kegyetlen, gyalázattal illeti Feleségét, és azt kíméletlenűl rongálja; vagy a' hol az Aſszony mord kedvű, feleselő, nyelves, és sem tűrni, sem hallgatni, sem elhallgatni nem tud; végre a' hol a' Házasok úgy vagynak eggymással mint hegyes tő-

vők; és legkissebb dologból, a' szó tserélgetés által lármát veszekedést tsinálnak, 's a't: Ki ne látná, hogy távol van attól a' Háztól a' szeretet, és azzal eggyütt a' házi bóldogság? mert sem a' farkas a' báránnyal eggy akolbann, sem a' tigris és a' párdutz eggy Társaságbann békességbenn nem lakhatnak. — — Szerentsétlenek az illyen Házból származott magzatok is; mert ők mindennap látván az ő Szüléiknek magok viseletét, beszívják abból az erköltsöt, és idovel majd az ő fogaik is kinővénn, megmutatják azt másokonn is, de legkeservesebbenn az o Szüléikenn, hogy ők mérges kígyóknak fajzati.

Hát azt még említsem-é, hogy sokszor az ifjú Házasok békességének és Házi bóldogságának az öregek a' konkólyi? Hogy az *Atya* és Anya ingerli az ő fiját a' menye ellen, hogy az Anya az ő leányának rosſz tanátsokat ád, hogy a' minémű az Anya ollyan legyen a' leánya is; hogy az Ipaktól és Napaktól illettetnek boſſzúsággal a' Vők és a' Menyek? Említsem-é mondom ezeket a' gyalázatokat? — Ellhallgatom. — hanem inkább mivel tagadhatatlan igaz az, hogy az az embernek része a' Világbann, ha néki házi tsendessége és bóldogsága lehet: némely dólgokat hozok elő tanáts formábann; mellyek ennek a' jónak megnyerésére, és ama kedvetlen dolgoknak

vagy megelőzésekre, vagy elhárításokra sz gálhatnak.

III.

Ti Keresztyény Szülék! a' kiknek olly Ifjaitok és Szűzeitek vagynak, a' kik ne már nem jó egyedűl lenni; éjjeli napp li gondjaitokat fordíttsátok arra, hogy ezek e érhessék azt a' mi e' Világonn legkívánatosab t. i. a' Házi bóldogságot a' szeretet által. V zéreljétek őket a' ti tanátsadástokkal, és őri zéték meg a' hirtelenkedéstől, a' melly má olly sokakat veszedelembe ejtett: de legalább ebbenn az eggy dologbann ne uralkodjatok rajtok; ne próbáljátok az ő szíveknek igaz in dúlatit, vagy kénszeríteni a' ti tetszéstekhez vagy azoknak ellenek állani; mert így őket tel lyes életekbenn bóldogtalanokká tennétek, és azt tselekednétek, hogy majd mikor már ti nem lésztek; ők akkor is sirassák a' rajtok el követett erőszakot, és átkozzák a' szülei igaz ságtalan hatalmat. — Úgy is természettel haj landó arra az ember, hogy a' maga nyomorú ságának okát másra vesse. — Mikor ők a' Há zassági állapotra mennek, a' ti segíttségtek ál tal ugyan, de már ti nálatok nélkűl kell önék kik élni; mert Isten szava ez — és ti meg nem másolhatjátok — hogy elhagyja ember Attyát és Annyát, és ragaszkodik az ő Házas-társá-

hoz

noz, és kettemn lesznek eggy testé. — Ne légyen az nehéz tinéktek, hogy az Ifjak Ifjak, és ne irígyeljétek az ő örömöket, ne légyetek izgágák az ő bóldogságokbann, melly a' szeretet. — Sőt a' se légyen felettébb ellenetekre, ha az Ifjak nem mindenkor veszik bé az Öregek tanátsát. Mindég illyen vólt az ember, és mindég illyen leſſz. Nem szerette bevenni a' más tanátsát, nem tanúlt a' más káránn — ti ezt meg nem változtathatjátok. — A' melly tanátsot most ti nékiek adtok, ti is a' magatok káránn tanúltátok azt. Engedjétek, hadd tanúljanak ők is a' magok káránn. — 'Az idő és a' tapasztalás tanítja meg a' gyermeket, hogy a' tüzhöz nyúlni nem jó.

Ti Ifjak és Szűzek! a' kik elébb vagy későbbenn arra menendők vagytok, hogy a' Házassági élet által a' világi életnek bóldogságát keressétek. Gondoljátok meg fijaim! hogy az a' nap, mellyenn magatoknak eggy hóltig való életetek párját választatok a' ti egész életetekbenn legfontosabb; mert az vagy hóltig bóldogokká tészen benneteket, vagy hóltig való veszödésre és nyomorúságra szententziáz. Soha sintsen néktek nagyobb szükségtek az észre, és a' hív tanátsadóra, mint illyenkor. Ne hirtelenkedjetek, hanem jól megfontoljátok, mit szóll tinéktek a' józan ész, mit szóll ama' legközelebb

lebb

lebb való tanátsadó, a' magatok tulajdon szív és mit szóllanak a' nálatok okosabbak és pasztaltabbak, a' kik javatokat kívánják. Vegyétek eszetekbe Fijaim! hogy nints rettenetesebb esküvés a' Házassá esküvésnél. Bétellyesedik az mindenko és megbolſzúlja magát azokbann, a' kik a hamis Lélekkel tették le, vagy felbontották Magok mondották, hogy úgy segíttse ők az Isten, a' mint eggymást szeretik. Bizon úgy is segíti az Isten a' Házasokat, úg ád nékik házi bóldogságot, a' mint megesküd tek, hogy eggymást szeretik. Ha pedig iga hív szeretet nints köztök, vagy az gyűlölségg változott: maga az esküvésnek bolſzúállás hozza magával, hogy ne légyen rajtok az Is ten áldása; veszödjenek a' mint érdemlik; e az ő bűnöknek idő szerént való büntetése.

Ti pedig, a' kik már ebbenn az állapot bann több vagy kevesebb időt töltöttetek! el hiszem, hogy megesmeritek a' Salamon állítá sának igasságát, hogy ez az embernek részi a' világbann, az él bóldogúl, a' ki az ő szere tett élete párjával békességbenn, tsendesség benn, szeretetbenn tölti el az ő hamar elmúló életének napjait. Ennek a' bóldogságnak meg nyerésére, állandóvá való tételére, és a' kö zöttetek megeshető kedvetlenségeknek orvos lására, ajánlja' tinéktek a' titeket igazánn szeretö

tő édes Atyátok az Isten, ezt az eggyetlen eggy eszközt: a' Kegyességet, vagy az Istени félelmet. — A' ki az Urat féli, megszabadúl mind azoktól a' balgatagságoktól, mellyek az életnek ezt a' bóldogságát megháboríthatnák. — Az Istenfélő, jó szívű, jó lelkiesméretű Férjfiú, nem lehet igasságtalan, nem lehet kegyetlen, gyűlölséges, nem lehet hitiszegett az ő Házastársa eránt. — Az Istenfélő Aſszony nem lehet nyelves, nem lehet durva, feleselő, nem lehet prédáló, nem lehet tisztátalan 's a' t. És így mind a' kettenn eltávoztatvánn a' szeretetlenségnek tselekedeteit; békességbenn, bóldogságbann, szeretetbenn tölthetik eggyütt az ő hamar elmúló életeknek napjait.

Mellyre nézve én is bérekesztheteм beszédemet azzal, a' mivel Salamon az ő világi élet felől való okoskodásit bérekesztette: A' dolognak summája ez: *Az Istent féljed, és az Ő parantsolatit megtartsad; mert ez az embernek fő dolga. Ámen.*

VIII. PREDIKÁTZIÓ.

A hibás Szeretetnek Kártételéről.

Péld. 27: 14.

A' ki áldja az ő barátját beszédével, reggel jó idejénn felkelvénn, átkozás gyanánt vagyon annak.

Ez a' mi közönséges erőtlenségünk a' mások megítélésébenn; hogy azokbann a' kikhez semmi közünk nints, minden hibát és rendeletlenséget meglátunk, sőt azokbann a' kikkel valami ellenkezésünk van, azt is hibának mondjuk a' mi nem az: de már a' mi jóakaróink, barátink gyermekeink körül ollyan részre hajlással forgolódunk, hogy ő bennek még a' tetemes hibákat sem akarjuk meglátni. Elhallgatjuk, sőt mentegetjük az ő helytelen tselekedeteiket; a' mi bennek valósággal rosſz, még azt is az ő jóságok közzé számláljuk; helybe hagyjuk bennek azt a' mi helytelen, dítsérjük a' mit gyalázni, áldjuk a' mit átkozni kellene.

Eb-

Ebből származik az a' mi mások felől való ítéleteinknek tétovázása, melly szerint ugyan azon dolgot és tselekedetet, eggyik emberbenn gyalázzuk, a' másikbann dítsérjük, eggyikbenn kárhoztatjuk, másikbann mentegetjük. Úgy hogy ha a' mi jóakarónkbann, barátunkbann meglátjuk a' rosszat, mindenkor tudunk annak ollyan nevet adni, a' melynél fogva az ő magaviselete menthetőnek sőt ditséretesnek látszik. A' mi Atyánkfia kevély; mi pedig azt mondjuk hogy jól teszi hogy magát reá tartja, minek is alatsonyítaná meg magát? A' mi Barátunk fösvény; mi pedig azt mondjuk hogy okosonn megtudja takarítani a' mit keres, jól teszi hogy nem vészteget. A' mi Jóakarónk mértékletlen életű, és mi nem győzzük eléggé dítsérni az ő nyájjas baráttságos vóltát. A' mi gyermekünk gonosz erkőtsű, gorombа, és mi annak örülünk hogy életre való emberleszsz belőle. Eggyszóval: a' mi jóakaróinkkal, barátinkal, gyermekeinkel úgy bánunk mint mi magunkal; valamint magunk, bann, úgy bennek is a' bűnt palástolni, mentegetni, szépíteni szoktuk. De valamint magunknak nem használunk azzal, mert megvagyon írva, hogy a' ki elfedezi az ő vétkeit, jól nem lészen dolga: úgy ha jóakaróinkbann, barátinkbann, gyermekeinkbenn pártfogással, men-

mentegetéssel; dítséréssel tápláljuk a' bűnékik azzal nem hasznokra, hanem károkra veszedelmekre járunk. Erre tanít bennünk B. Salamon ezen felvett szavaival: *A' ki áldja az ő barátját reggel jó idejénn felkellvénn átok gyanánt vagyon annak.*

Különösnek látszik ez a' mondás, mert hiteljen azt gondolhatná valaki hogy talám a' reggeli szokott köszöntéseket bántja itt Salamon: de ingyenn sem! Ennek az ő mondásának megértése ezen szóktól függ: *reggel jó idejénn felkelvénn.* Tanúljuk meg hát erre, hogy reggel tselekedni valamit, többnyire mindenkor annyit tészen a' Szent Íróknál, mint jókor elkezdve, folytábann szorgalmatosonn tselekedni azt; mint mikor valaki reggel jókor elkezdi a' munkát, és nap estig folyvást dolgozik. Így már Jób 7: 18. azonn panaszolkodik, hogy *az Isten reggeli időkbenn látogatja meg az embert*, azaz (a' mint maga megmagyarázza) *minden szempillantásbann próbálja őtet.* Az Izráel így könyörög Sólt. 90: 14. *Uram! tőlts bé minket a' Te jóvóltoddal reggel*, azaz minden időbenn. Ásáf. Sólt 73: 14. azt panaszolja, hogy ő *minden reggel ostoroztatik*, azaz *minden időbénn nyomorgattatik.* 's a't. E' szerént hát a' Sálamon mondásának is ez az értelme: A' ki szüntelen áldja, dítséri azt a' kit szeret, annak minden tselekedeteit helybehagy-

hagyja, hibáit szépíti, mentegeti; ollyan kárt tészen annak, mintha ellensége vólna, és az ő áldása átok gyanánt vagyon annak; a' mint ugyan ezt világosabb szókkal is mondja Salamon, Péld. 29: 5. *A' Férjfiú a' ki hízelkedik az ő barátjának; hálót vét annak lábai ellen.*

I.

Hogy a' hízelkedő álnok embernek áldása átkozás gyanánt vagyon, azt minden tudja, mert ő azt is áldja beszédével, a' kit szívébenn gyülöl, ditséri szembenn a' kit háta megé rágalmaz, sőt rendszerént a' hízelkedést veszi elő mikor mást meg akar tsalni: de én most nem erről szóllok, hanem azt mondom Salamonnal, hogy a' ki jó szívből jó indúlatból hízelkedik is azoknak, a' kiket ő szeret, az az azoknak minden tselekedeteket helybehagyja, dítséri, hibájokat elnézi mentegeti; ez az áldás átok gyanánt vagyon azoknak.

Meg kell vallani, hogy az emberekkel való társalkodásbann valami szomorú kéntelenség láttatik arra szorítani az embert, hogy a' mások magok viseletét helybehagyja szóval akkor is, mikor azt hibásnak és rossznak látja; mert senki se veszi jó névenn hogy más ő véle ellenkezzen; senki sem

szereti hogy néki az ő hibáját s
mére vessék. A' nagyobbak sértés gyan
veszik azt és megboszszúlják, az egyenlő
nem veszik azt fel eggymástól; az alatson s
súk is morognak, ha a' Felsőbbektől vala
effélét kell hallani. Így már sem az illendőség
sem a' természeti és Polgári függés nem eng
di, hogy a' gyermekek a' Szüléknek, a' Pol
gárok az Előljáróknak, a' Tanúlók a' Tan
tóknak hibájokat kijelentsék—ezek azoktól hely
behagyást vagy hallgatást kívánnak — sőt a
legkedvesebb barátjától sem örömest hallja a
ember, hogy az néki ellenemondjon; mindei
azt kívánja attól a' ki néki embere akar lenni,
hogy az, az ő indúlatival kívánságival és gondo-
latival ne ellenkezzen, és egészlen a' tapaszta-
lásból van véve a' mit mond Salamon: A' ki
elfedezi a' más vétkét szeretetet talál; a' ki pedig
szemreveti azt, elszakasztja a' baráttságot: *a)*
Úgyde éppenn ez a' kény szokott osztánn lenni
sok kedvetlenségeknek és veszedelmeknek eg-
gyik kútfeje, mert bizonyos az a' mit mond a'
Bölts, hogy *a' ki áldja az ő barátját beszédével*
reggel jó idejénn felkelvénn, azaz szüntelen: *át-*
kozás gyanánt vagyon annak. És mikor az em-
ber azt kívánja, hogy néki minden tselekede-
tit

a) Péld. 17: 9.

rá helybe hagyják, dítsérjék, átkot kíván magának. Vegyük tsak gondolóra ezen két dolgokat.

1. Mikor az ember annak a' kit szeret, a' kinek sajnál megbántani, minden tselekedeteit jóváhagyja, szépíti: kegyetlenül megtsalja azt, és megfosztja eggy ollyan kintsétől, a' mi az embernek az ő világi életébenn legdrágább. K. H! vagyon eggy ollyan világi kints, eggy ollyan drága jószág, a' mellyet sem elzárni, sem magunkal hordozni nem lehet; mert az nem mi nálunk, hanem szüntelen más embereknél áll, még pedig szoros helyenn, t. i. az ő szívekbenn. Ez a' drága kints a' Betsűlet a' jó hír név, a' melyről azt mondja Salamon hogy az kívánatosabb az aranynál. Ez a' betsűlet nem egyéb, hanem a' mások felőlünk való *jó ítéletek*; betsületes ember nem az a' ki magát annak tartja, hanem az, a' ki felől mindenjók és értelmesek jó ítélettel vagynak; a' kinek tselekedeteit pedig mások útálják, kárhoztatják, nintsen annak betsületi, bár ha minden jóakarói dítsérik is őtet, bár ha a' kik vele szembenn vagynak, a' külső tiszteletnek minden tzeremóniájit megadják is néki. Nints ollyan ember, ha tsak még az okosságnak valami maradványa van nála, a' ki ne kívánná a' betsületet, azaz, hogy mások őtet a' maga állapotjábann alkalmatos és

jó embernek tartsák; úgyde az emberek ab
ítélnek a' mit látnak és hallanak; tsak úgy
het hát ő tőlök a' betsületet megszereznün
ha magunkat úgy viseljük, hogy mások k é
telenek legyenek a' mi magunk visele
és forgolodásunkat helybehagyni, és az ő s
vekbenn rólunk jól ítélni, még akk
is mikor reánk irígykednek, még akkor is m
kor bennünket rágalmaznak.

Immár valamint más egyéb jószágna
úgy ennek a' drága kintsnek a' betsületnek
vagynak tolvaji; még pedig kétféleképpen l
het az embert az ő jó hírétől nevétől megfos
tani, t. i. vagy a' Rágalmazás vagy a' H
zelkedés által. — A' rágalmazók felkeres
ezt a' mi kintsünket ott a' hol áll, t. i. a' m
sok szívébenn; ott igyekeznek a' mások fel
lünk való jó ítéletét elrontani, és azokban
felőlünk roſſz gondolatokat serkenteni: de
hízelkedők magunkat támadnak meg, miko
elhitetik velünk hogy dítséretesek és jók a' n
tselekedeteink, a' melyekről pedig sem ők se
mások nem úgy ítélnek — Szeretjük mindny
jann azt, hogy mások felőlünk jól gondolkod
janak; az a' gyengeség is sokszor meg van ben
nünk, hogy örömest halljuk ha sze
münkbenn jól szóllanak rólunk: mi
kor hát a' Hízelkedő — bár ha hozzánk val
jó indúlatból is — a' mi hibás tselekedetünke

hely

melybe hagyja, dítséri, a' melly felől pedig mások roſſzúl ítélnek; kegyetlenűl meg tsal és foszt bennünket, mert eltsábítvánn elhiteti velünk, hogy betsűletesek azok a' mi tselekedeteink is, a' mellyeket pedig más értelmes emberek betsteleneknek tartanak. — Megnyeri-é kérlek a' betsűletet az az Előkelő, a' kibenn az ő Jóakarói tsudálva dítsérik éppenn azt a' magaviselést, a' mellyel a' Polgárok szívét magától elidegeníti? Leſſz-é annak a' Polgárnak betsűlete, a' kit az ő baráti dítsérve késztetnek ollyan tselekedetekre, a' mellyekkel magát tsúfſá tészi? Van-é betsűlete annak a' Gazdagnak, a' kibenn az ő örökösi arany-borjút imádnak, midőnn mások az embertelenséget és ravaszságot útálják benne? vagy annak a' Szegénynek, a' kit az ő tzimborái betsűlnek az ollyan élelmességért, a' mellyért mások ótet gyűlölik? Betsűletes ember-é az, a' kibenn az ő múlató társai dítsérik azt a' nyájasságot, a' mellyet mások dobzódás és trágárság neve alatt kárhoztatnak? Betsűletes Aſſzony-é az a' kibenn az ő lator baráti éppenn azt magasztalják, a' mit mások szemérmetlenség neve alatt útálnak? Igaz hát, hogy a' Hízelkedő midőnn áldja dítséri az ő barátját reggel jó idejénn felkelvénn, azaz szüntelen: átkozás gyanánt vagyon annak.

2. Vegyük gondolóra, hogy semmi se ronthatja el könnyebbenn és veszedelmesebbenn az ember erkőltsét, mintha más az ő hibás tselekedeteit helybehagyja, ditséri, mentegeti. Eléggé ólálkodik a' mi erkőltsünk utánn a' magunk tulajdon szíve, a' mely tsalárd minden dolgok felett; Tudja ő szépíteni, mentegetni a' mi legroſſzabb tselekedetinket is, a' honnan nints a' Világon nehezebb dolog, mint magunkat igazánn esmérni. Minden ember szereti magát jónak tartani; és nehezenn van a' világonn ollyan roſſz ember, a' ki azt ne hinné hogy van még ő nála roſſzabb: hátha még osztánn ezt a' szívnek ravaszságát segíti a' mások hízelkedése; ha van ollyan barátunk, jóakarónk, a' ki minden hibáinkat szépíti, minden tselekedetinket dítséri? Óh már így nem lehet kételkedni hogy az erkőltsnek romlani kell, és a' szüntelen való áldás, dítsérés, átkozás gyanánt vagyon. — Megesik hogy az ember észbe vészi, hogy hazugság van a' pártfogásbann és ditsérésbenn, még is tsak örömest elhallgatja, azt gondolvánn hogy talám a' másik nem vette észre a' hibát; azutánn pedig hozzá szokvánn ollyan vígyázatlan leſſz, hogy a' hibát maga se látja, és a' vétek szokássá, 's a' szokás természetté válik benne. Valljuk meg hát, hogy *a' ki áldja az ő barátját reggel*

gel *jó idejénn felkellvénn* azaz szüntelen: *átkozás gyanánt vagyon annak.*

Igy van ez az emberekkel való társalkodásbann, barátkozásbann! a' hízelkedö áldás veszteget meg minden rendű embereket; e' tészi az embert kevéllyé, vakmerővé, megátalkodottá: de sohol sem mutatja ki magát veszedelmesebbenn ennek következése, mint a' gyermekek nevelésébenn. Valamennyi gyermek és nevendék elromlik és roſſz erköltsűvé leſſz; talám mind ezenn az útonn romlik-el. Elkezdik a' Szülék reggel jó idejénn már kitsinységekbenn áldani dítsérni a' kedves gyermeket; elnézik, sőt mentegetik annak hibáit; nem vévénn gondolóra hogy minden illyen pártfogás meg annyi átok a' szegény gyermekre; mert a' szeretetnek óltalma alatt megerősödik benne a' roſſz erkölts, és idővel a' gonoszság siralmasonn fogja magát kimutatni. Ez az áldás formábann járó átok fogta vólt meg Absolont, mert ő talánn Attya ellen való pártütésre nem vetemedett vólna, ha különös és pártfogó kedvességbenn nem lett vólna Szűléi előtt a' Szép Fiú. Ez az átok fogta meg az Eli fijait is, mert talám nem pusztúlt vólna el az ő háza, ha eleitől fogva kedvezéssel és pártfogással nem nézte vólna el a' fiak vétkét az élhetetlen Atya.

II.

Ezekből végyük eszünkbe Atyánkfiai hogy még a' szeretettel is tehet az ember az embernek kárt. És miért ne? Hiszem ha a magunk vétkes szeretetével elronthatjuk magunkat: bizony ha Felelebarátinkat is vétkesenn szeretjük mint mi magunkat, nékik is ezzel veszedelmekre járunk. A' ki elfedezi az ő vétkeit a' magához való szeretetből, jól nem lészen dolga: de a' mások eránt való jó indúlatból is a' szüntelen való helybehagyást és dítsérést, akár mi vesztegessük másokra, akár mások mi reánk, minden módonn átok gyanánt vagyon az áldás. Ugyan vessünk még eggy tekintetet az embereknek eggymás eránt való magok-viseletére! bizony az erre való gondos figyelmezés — ha haszonra akarjuk fordítani — minket vígyázásra és okosságra tanít.

A' tapasztalás úgy mutatja, hogy minékünk legközönségesebb és legkedvesebb foglalatosságunk a' más emberek tselekedeteinek szemmel tartása és megítélése. Ezt az ítéletünket ki is mondjuk hátok megé, és megítéljük, megszóljuk őket ez vagy amaz hibájokért mások előtt. De a' millyen sűrű ez a' mások hátok megé való megszóllása; szinte ollyan ritka dolog az, hogy az ember az embernek szemébe mondaná meg szeretettel az ő hibáját, úgyhogy a' legnagyobb rá-

rágalmazó is ha szembe vagyon azzal a' kit megszóllott, már vagy hallgat, vagy más nyelvenn beszél, és simítja, helybe hagyja, sőt dítséri benne azt, a' minél fogva már mások előtt megszóllotta, Sőt megesik az is, hogy az ember az ő legszívesebb barátjáról, jó akarójáról is szólí mások előtt úgy a' mint szemébenn nem szóllana. —Többnyire mindég bolſzúságból veszekedésből szokott az megesni, hogy eggyik ember a' másiknak hibáit felforgatja, szemére hányja, és itt jeles megjegyzés lehet az, hogy mikor megbolſzankodik, akkor szokta azzal fenyegetni hogy majd megmondja néki az igazat; a' mellyel felteszi hogy mikor nem haragszik nem igazánn beszél. Úgy van! mert hogy az ember annak a' kivel pere nintsen tudtára adná azt, a' mit benne nem szeret; az olly ritka dolog, hogy ha maga jár is az ember utánna, még is nehezenn mehet igazánn végére, mit ítélnek mások az ő magaviseletéről.

Ennek az oka igen természeti. Rend szerént senki se veszi jó névenn, ha szemére vetik a' hibáját. mások tehát az ízetlenségnek elkerüléséért nem adják néki tudtára azt a' miről hallani nem szeret. Azombann hogy az ő tselekedetéről ítéletet ne tégyenek, az lehetetlen; hogy pedig osztánn azt ki is mondják mások előtt, úgy tetszik hogy ez a' szabadság bizo-

nyos határig az emberi természettől elválhatatlan.

De éppenn ez a' kedvezés osztánn átok gyanánt esik annak, a' kinek vétkeit elfedezi; mert az illyen hallgatás és kíméllés által nem eltöröltetik; hanem tsak elfedeztetik ideig a' hiba, vagy inkább egybegyűl annak rovássára, a' kinek tselekedeteit szemmel tartják; mert bomoljon fel tsak a' baráttság, és légyen vége a' kedvezésnek akármi okból: majd akkor látja meg a' megtsalatkozott ember, hogy az ő régi tselekedetei is mind fel fordúlnak, és szemére térnek; tsak elhül bele mikor hallja hogy azzal is vádolják őtet a' mit az előtt benne dítsertek, mint régenten Mózest ama 'Sidó, a' ki néki így szóllott: *Talám engemet is megakarsz ölni, a' mint megölted az Égyiptombéli embert?* b) Akkor látja meg, hogy mikor legjobbann áldották is őtet az ő jóakarói, akkor is számot tartottak az ő hibáira, és a' hallgatással tsak mintegy botsátották őtet, hogy kövesse tselekedeteit mind addig, míg osztánn azoknak következései egy summábann tódúlnak reá, — Sok ember egéſſzen másképpenn viselné magát, legalább sok tselekedeteitt megváltoztatná, ha tudtára adódnék, miképpenn ítélnek mások ő fe-

b) 2 Mós. 2: 14.

ülle; de mivel ezt kimélésből sok ideig el-szokták titkolni; ez a' kedvezés, és palástolás átok gyanánt vagyon önéki, mert nem tudván mégerősödik abbann a' mibenn mások megbotránkoznak, és tsak akkor látja, mikor már tapasztalja az ő maga-viseletének kárát.

III.

Mind ezek így lévénn, ha ezt a' kedvetlen megtsalattatást elakarjuk kerülni, ne bízzuk arra magunkat, hogy mások semmit sem vetnek szemünkre, és hogy a' mi Jóakaróink barátink dítsérik a' mi magunk viseletét, mert ahoz nints mit bízni: hanem magunk szemesenn vígyázzunk minden mi tselekedetinkre. Azombann szoktassuk arra magunkat, bár ha nehezenn esik is, hogy tsendesenn megtudjuk hallani ha valaki valami hibánkat szemünkre veti, ha szinte azt bolſzúságból tselekeszi is (minthogy jó kedvéből nem szokta tselekedni) mert az a' mi megjobbúlásunkra való. A' mi Jóakaróinktól, barátinktól pedig ne kívánjuk azt, hogy mindenkor a' mi indúlatinknak és kívánságinknak hízelkedjenek, mert az illyen áldás átokra szokott fordúlni; hanem azt tartsuk igaz jóakarónknak, barátunknak, a' ki szeretettel értésünkre adja azt, a' mi bennünk kivető; Mondjuk ezt Dáviddal: *Feddjenn meg engemet*

met az igaz, és jó nevenn vésszem; dorgáljon n engemet és nékem ollyan lészen mint a' dr balsamom. c)

A' mások eránt való magunk viselet nézve pedig, minthogy tudjuk azt, hogy s ki se veszi jó névenn, ha az ő hibáját néki eg nesenn szemére vetik; úgyhogy még szent l is *d*) a' szeretet tulajdonsági közzé teszi a hogy *az mindeneket elfedez, eltür, és minden reményl*: tehát a' másokbann észre vett hib először is fordítsuk mindenkor a' mi javunkr azaz, nézzük meg ha nintsen-é ahoz hason mi magunkbann; és ha van, nyombann min járt a' magunk jobbításánn igyekezzünk. — A ő hibáiknak kijelentésére nézve pedig, légyün szelídek mint a' galambok, és okosok mint kígyók. A' nálunknál Felsőbbeknek Szüléin nek Előljáróinknak hibáikat szemtűl szemb tudtokra adni, sem az illendőség sem a' függé nem engedi; ő reájok nézve a' szeretetnek szer kötelessége elfedezést kívánn; tsakhogy soh hazug tsapodársággal és alatsony lelkű híze kedéssel ő bennek is ne mondjuk jónak azt mi gonosz, mert az illyen áldás ő reájok né ve is bizonnyal átok gyanánt vólna. — A' ma gunk sorsúaknak, jóakaróinknak, barátinknal má

c) 'Sólt. 141 : 5. *d*) 1 Kór. 13: 7.

már szabadabbann fedezhetjük fel a' vétket, tsak hogy itt is ne felejtsük el, hogy minden élő állat közt az ember az, a' mellyel legnehezebb bánni; mert egy hiba felfedezésének, egy kérésnek vagy intésnek, ha az nem jó móddal esett, mindenkor több kára mint haszna van, és nem szeretetet, hanem haragot szül. Régi mondás, hogy a' ki a' barátját megpirítja, elveszti annak barátságát. A' mit itt átaljábann mondani lehet, tsak ez: hogy soha a' legkedvesebb barátinkbann is azt a' mi gonosz, ne mondjuk jónak, és ha külömbenn nem lehet, legalább magunk viseletével kijelentsük, hogy azt a' mi hiba helybe nem hagyjuk, mert ha az ő roſſz tselekedetekbenn hunyorítással részesülünk, vagy azt mentegetjük, szépítjük, ditsérjük: ez az áldás átok gyanánt lészen nékiek. — De már azok körül, a' kiket vagy a' Természet vagy a' Rend, vagy a' Hivatal a' mi vezérlésünk alá bízott, szoross és főbenn járó kötelességünk úgy forgolódni, hogy a' reggeli áldás képébenn átkot ne mondjunk reájok. Sokszor megesett már az, hogy a' szerető Férjnek reggeli áldása, a' Házasság eleinn való hízelkedése, párfogása, dítsérése, átok gyanánt esett a' gyengébb edénynek. Sok öregek, a' kiknél kell vala lenni a' jó tanátsnak, a' szer felett való párfogással elrontották, mert szelesekké, büszkékké,

és

és mások előtt gyűlőlségesekké tették az Ifjakat. Sok nevelők, sok Tanítók, a' felettébb való kiméllessel, és meg nem érdemlett dítsé retekkel rontották el az ő Tanítványokat, ne vendékjeket. Sok Szülék azzal vették fejét a gyermekeknek, hogy nem akartak benne látni egyebet a' jónál; szépítették, mentegették minden tselekedetét, 's idővel kimutatta magát a' gonoszság; és mind ezek a' példák fájdalmasonn bizonyitották bé a' Salamon állításának igazságát, hogy *a' ki áldja az ő barátját beszédével reggel idejénn felkelvénn, átok gyanánt vagyon annak.* azaz, hogy a' ki felettébb megkiméli azt a' kit szeret, és annak minden tselekedetét helybe hagyja, dítséri, ez a' kedvezés és áldás átok gyanánt vagyon annak.

Mind ezeket hallvánn, arra figyelmeztetlek titeket Atyámfijai! hogy nintsen nekünk senki ollyan igaz barátunk, hív Tanítónk, mint az Isten, és az ő beszéde. Ő minékünk nagy és drága igéreteket ajándékozott, hív bennünket a' Szentek örökségére, bíztat az ő kegyelmes ígéreteivel, hogy ő szeret minket; és ha a' jó tselekedetekbenn való állhatatossággal ditsőséget, tisztességet és halhatatlanságot keresünk, megbotsátja bűneinket, és megfizet örök élettel. De nem szüntelen áld és bíztat; mert ha szüntelen áldana, az ő reggeli áldása is átok gyanánt lenne minékünk, testi bátorság-

ba

a esnénk, és megkeményednénk bűneinkbenn; hanem elővészi Ő Felsége az ő fenyegetéseit is, rettent az ő szoros Igazságával, szemünkre hányja bűneinket, még azokat is mellyek a' mi titkos gondolatinkbann vagynak; megmondja hogy sem a' kevélyek, sem a' fösvények, sem a' buják, sem a' haragosok, sem a' szitkozódók 's a't. az Isten Országának örökösi nem lehetnek.

A' mit hát az emberek szeretetétől nem lehet várni hogy tudtunkra adjon, tanúljuk azt megesmerni magunkbann, mikor a' szíveket vizsgáló Isten arra figyelmeztet, és mikor az ő feddőző szavát halljuk, száljunk magunkba, mert a' mi javunkra dorgál, hogy e' Világgal el ne veſszünk; hanem félelemmel és rettegéssel munkálkodjuk idvességünket. Ha azt magunkból szorgalmatosann kitisztítjuk, a' mit ő bennünk nem szeret: így lehetünk a' felől bizonyosok, hogy az ő változhatatlan ígérete szerént az ő Szent Fijának vérével eltörli minden mi bűneinket; és a' mi nagy vígasztalásunkra megfogjuk tapasztalni, hogy bár az ő bűnt gyülölő igazsága átkot halált és kárhozatott kiált is a' bűnért, ezt az átkot az ő Irgalmassága áldásra fordítja minékünk. Ámen.

IX. PREDIKÁTZIÓ.

A mások hibáinak szeretettel való szemrevetéséről.

3 Mós. 19: 17.

Ne gyűlöljed a' te Atyádfiját szívedbenn, hanem megfeddjed bátorsággal a' te Felebarátodat, és el ne tűrjed ő benne a' bűnt.

Megfeddjed a' te Felebarátodat, és el ne tűrjed ő benne a' bűnt! Úgy látszik Atyámfiai! hogy inkább tilalmazni kellene ezt a' szeretetért, mint parantsolni; mert hiszem tudjuk, hogy az emberek között az háborítja fel legtöbbször a' békességet, a' szerez tzivakodásokat, és gyűlölséget, ha ők az eggymás hibáját meglátják, és azt eggymásnak szemére vetik. A' szemrevető láttatik kikapni azonn a' kibenn hibát lát, a' hibás ezt úgy vészi mint méltatlan sérelmet, és osztánn a' bolsúságból való szó tserélgetések által a' harag és gyűlölség nőttönn nő; úgyhogy az eggymás tselekedeteinek szemmel tartása, és eggymás hibáinak

nak felfedezése, nem a' szeretetre, hanem inkább a' gyűlölségre és gonoszságra láttatik adni alkalmatosságot.

Mi háborítja fel gyakorta a' Házasok között a' Házi békességet és bóldogságot? Ez, hogy eggyik Fél a' másiknak valami hibáját veti szemére; akkor ez is éppenn azzal adja viſſza a' másiknak a' költsönt, hogy ne tsak maga láttassék hibásnak, és addig hánnyák költsönösönn a' mérő serpenyőbe az által ellenbenn lévő hibákat, mindenik azonn igyekezvénn hogy a' másiké nyomja le a' fontot; addig vítatják a' szőt és szaporítják a' sértegető beszédeket; hogy eggyszer készenn van a' lárma, veszekedés és zűrzavar. — Mi tészi sokszor a' testi-lelki barátokat eggymásnak halálos ellenségivé? Ez, hogy kitalálták eggymásnak mondani az igazat, és mindenik a' másiknak a' már régtől fogva szemmel tartott hibáit szemére hányta. — Mi tartja fenn a' haragosok között a' koporsójok bezártáig való gyűlölséget? Ez hogy mindenik szemmel tartja a' másiknak tselekedeteit, és az azokbann való hibákat feszegeti. — Mi szerez minden rendű és állapotú emberek között olly sok versengéseket, ízetlenségeket, gyűlölségeket? Ez hogy az emberek igen is szemesek a' mások életének tzirkálásábann, és örömest piszkálják a' más szemébenn a' szálkát. — Legjobb vólna hát talám

a' szeretetért és békességért, hogy az ember effélékbenn se ne látna, se ne hallana, hallg ná el mikor másokbann hibát lát, tűrné el fe barátjábann a' bűnt, sőt tettetné hogy az rosſz tselekedetét is helybehagyja.

K. H! A' tehetetlen szerekkel akárho éljen a' beteg, se nem ártanak se nem haszn nak azok néki, de a' leghathatósabb és jól vőbb orvosságok változnak halálos méreggé ha azokkal rosſzúl él az ember. Tsak ebbol hasonlításból is lehet gyanítani, hogy mivel mások tselekedeteinek megítélése, és azokn hibáinak felfedezése illy sok veszedelmek okoz az emberek között, talám tsak annak l het tulajdonítani ezt a' mérget, hogy az emb rek azzal nem jól élnek, mert ha helyesenn é nének azzal az eggy igen hathatós és jóltév orvosság lehetne.

A' régi Világnak Bőltsei közzűl eggy, a állította, hogy a' magát tökéletesíteni kívá embernek nem lehet nagyobb kintse, mint néki vagynak igaz jó baráti, és vagynak őt gyűlőlő 's rágalmazó ellenségei is; mert úg mond, az ő baráti nyájjasonn adják tudtára n ki az ő tetemesebb hibáit, és tanátsot adna de az ő ellenségei rágalmazzák, és kigúnyolj őtet legkissebb erőtlenségéért is, sőt az ő le ártatlanabb 's legjobb tselekedetéről is megn tatják, hogy lehet azt balra magyarazni; úg hog

hogy eggy magát tökélletesíteni 's jobbítani kívánó embernek még nagyobb hasznára vagyon a' rágalmazó ellenség, mint a' szerető barát. — Megkell vallanunk, hogy ennek a' régi Bölts-nek igazsága van, mert hogy az ember magát jobbíthassa, szükség hogy megesmérje mitsoda jobbítani való van ő benne. Ezt pedig mivel az ember magábann sokféle okok miatt nem esméri meg: tehát igen jó ha mások szemmel tartják az ő tselekedeteit, és felfedezik mi hiba van ő benne, a' mit pedig még örömöstebb tselekeszik a' rágalmazó ellenség, mint a' szerető barát. — Ha tehát Atyámfiai! még a' gonosz nyelvek mérgét is haszonra lehet fordítani, akármely nehezenn essék külömbenn a' méltatlanság: mennyivel inkább bekell vennünk az Isten Beszédének ama szelíd intését: *Megfeddjed bátorsággal a' te Felebarátodat, és el ne tűrjed ő benne a' bűnt;* hát. i. ez a' feddés szeretettel és ollyan indúlattal megyen véghez, a' mint az Isten parantsolja: *Ne gyűlöljed a' te Atyádfiját szívedbenn.* Lehet hát, sőt kell a' mások tselekedeteit szemmel tartanunk, és azokat megítélnünk; És az elolvastatott beszédeknek alkalmatosságával 1.) éppenn ezt a' kötelességet, azutánn pedig 2.) ennek módját akarom előadni.

I.

Ez a' Parantsolát: *Mégfeddjed bátorságg a' te Felebarátodat, és elne tűrjed ő benne bünt*, ezt a' kötelességet adja előnkbe, ho a' mi ember társainknak magokviseletekbe okosonn és vígyázva megnézzük azt, mi a' és dítséretes, mi pedig a' hiba és feddésre mé tó dolog, részre hajólva rólok ne ítéljünk, mi bennek roſſz azt hazug pártfogással ne s míttsuk, a' feketét fejérnek és a' gonoszt jóna ne mondjuk; hanem ítéljük őket a' szerént mint van az ő tselekedetek. Ha osztánn ő be nek jót látunk, ennél fogva szeressük őket, é mi is kövessük őket a' jóságbann; ha pedi roſſzat veszünk észre bennek, ezt Atyafiúi sze reretetből jó móddal adjuk tudtokra, kérjük é intsük őket, 's jó példát mutassunk előttök.

De K. H. a' ſsak meglehet, hogy az em ber a' más hibáit 's erőtlenségeit meglássa, mer lám hiszem a' legroſſzabb szívű embereknek i az a' rendes foglalatosságok, hogy másoka szóllanak, gúnyolnak, 's belőlök tsúfot űznek azoknál a' hibáknál fogva a' mellyeket benne vagy látnak, vagy rájok fognak; az is megle het hogy a' másokbann lévő jót meglátják a' j lelkű emberek, és azt betsűlik, követik: d már mikor a' jó szívű ember a' másbann észr vett hibát annak tudtára adná, vagy őtet azér

meg

megfeddené — a' mint az emberi dolgok folyását tudjuk — könnyen azt a' letorkoló feleletet nyerhetné: **Mi gondja arra, vagy ki bízta reá?** — A' honnan méltán lehet kérdeni, ha vallyon közönséges és minden embereket illető parantsolat-é ez: *Megfeddjed bátorsággal a' te Felebarátodat, és el ne tűrjed ő benne a' bűnt?* vallyon vagyon-é jussa minden embernek a' mások tselekedetét visgálni, és megítélni, és az abbann való hibákat kijelenteni, vagy pedig bizonyos személyekre kell azt bízni, a' kiket hivataloknál fogva is ez a' kötelesség illet?

Az tagadhatatlan hogy a' Törvényszékeknek, Bíráknak és minden Előljáróknak hivatalbeli kötelességek az, hogy minden bűnt és gonoszságot nem tsak megdorgáljanak, hanem meg is bűntessenek; az is igaz hogy az Évangyéliom rendes Hirdetőinek kemény parantsolatjok vagyon, hogy az uralkodó bűnöket szemmel tartsák, és azokat közönségesenn úgy előadják, hogy a' ki mellyikbenn benne van, rá esmérjen, és magára vegye az intést, sőt hogy különösönn is megintsenek valamelly bűnöst ő közötte és magok között; tudjuk azt is hogy a' Szülék és Tútorok, 's az Oskolai Tanítók hivatalok szerént az ő nevendékjeiknek erkőltsökre vígyázni, 's őket meginteni tartoznak: de ebbenn a' parantsolatbann nem tsak a' Felsőség-

nek és hivatalbeli személyeknek, hanem egg átaljábann mindeneknek vagyon adva ez a' j egymás között, hogy ők megfeddjék bátorsá gal az ő felebarátjokat, és el ne tűrjék benn a' bűnt. Ugyan is:

Maga a' Természet adja azt a' just minden embernek a' szerént a' mint kinek-kinek az okossága van, mert a' mint másokkal egytársaságbann él, minden okos ember jól tudja mi az igazság, mi nem, mi az emberség, mi az embertelenség, mi az illendőség, mi az illetlenség, és ez az esméret ő benne az a' próba kő, a' mellyhez az ő okossága mintegy kéntelen mérni a' mások magok-viseletét Legelőször ugyan a' maga tselekedeteit kellene ehez a' próba-kőhöz mérni, mert főképpenn arra való vólna az ő benne: de ebbenn a' tekintetbenn gondosabb az ember mások eránt mint maga eránt. Mihelyt a' más ember tselekedete szemébe tűnik, abbann a' szempillantásbann ítéletet tészen ő arról, a' mint azt helyesnek vagy helytelennek, illendőnek vagy illetlennek látja. Így hát az ember a' mások magok-viseletét szüntelen szemmel tartja, és ha a' Polgári függés nem engedi is azt meg, hogy az alatsonyabb a' Felsőbbnek hibáit kijelentse, szemére vesse; tsak ugyan látja ő azokat, és az ő szívébenn megítéli, bár sokszor magábann tartja és szívébenn elrejti is ezt az ítéletet. És ezt a' just szintúgy el-

el nem veheti az embertől semmi erő, mint magát az okosságot.

Ezt a' just osztánn, mellyet a' természet minden embernek ád, kötelességé tészi a' Vallás, melly azt kívánja tőlünk, hogy a' mi felebarátinknak idvességekre is gondunk légyen, mint a' magunkéra, és ha látjuk őket gonosz utonn járni, igyekezzünk őket minden jó móddal az igaz útra vissza vinni. Ezért mondja az Idvezitö: *Ha vétkezik a' te Felebarátod te ellened, dorgáld meg őtet te közötted és ő közötte.* a) és Szent Pál: *Kerünk titeket Atyámfijai! intsétek azokat a' kik rendeletlenül járnak.* b)

Igaz hogy vagynak ollyan Szent Írásbéli helyek is, a' mellyek tilalmazzák a' mi felebarátinknak megítélését, mint mikor azt mondja az Idvezítő: *Ne ítéljetek, hogy ti is ne ítéltessetek.* c) De tudjuk hogy itt az ollyan képmutatásból való ítélet ellen szóll, mikor valamely tetemes bűnökbenn lévő ember mást magánál sokkal jobbat megítél és óltsárol, keresvénn a' más szemébenn a' szálkát, mikor a' magáébann gerenda vagyon. Szent Pál is *Róm.* 14. tiltja a' mások megítélését a' Vallásbéli vélekedésekért. Helyesenn! mert mitsoda büszkeség, szemtelenség, és vétek az eggyűgyű embert megútálni és kárhoztatni azért, hogy néki nem

a) Mát. 18: 5. b) 1Thess. 3: 14. c) Mát. 7:

lehet mély bélátása a' Vallás dolgába, és hogy a' melly vélekedésekbenn neveltetet, azokat jó szívből megtartja, és azokbann bár hibások légyenek is, indító okot talál magának a' bűnöknek elkerűlésére, és a' jó tselekedeteknek követésére?

Legnagyobb dolog a' mi a' mások tselekedetének visgálását és megítélését megtílthatná, az a' vissza élés mellyet Tanításomnak kezdetébenn említettem, hogy t. i. az emberek szeretetlenűl ítélik meg eggymást és gyűlölségre fordítják az eggymás szemmel tartását, de ha mindenről lemondunk a' mivel az emberek vissza-élnek; úgy minden Lelki és testi jókról, 's magáról az életről is le kell mondanunk. Nem az következik hát a' visszaélésekből, hogy az eggymás tselekedeteinek visgálásáról és megítéléséről le kellene mondanunk, mert az lehetetlen is; hanem az hogy a' visszaéléseket távoztassuk el, a' mely úgy esik meg, ha azt a' módott tartjuk mágunk előtt a' mások megítélésébenn és megfeddésébenn, a' mellyet az Isten parantsol.

II.

Úgy parantsolja az Isten, hogy megintsük és feddjük a' mi vétkező Felebarátinkat, hogy azombann semmi harag és gyűlölség ne légyen

ellenek szívünkbenn. *Ne gyűlöljed* úgymond *te Atyádfiját szívedbenn; hanem megfeddjed őtet bátorsággal.* Ezzel a' szavával meghatározza azt a' just, a' mellyet a' természet és az okosság minden embernek adott a' mások megítélésére, és az azzal való minden viſſza élésekét hátravér, mert ha tsak az ollyan szemmeltartása és megítélése eggymásnak, jó és Istenfélő emberhez illendő, a' melly szeretetből származik, és szeretettel megyen véghez: következik hogy tehát minden ollyan megítélése a' mi Felebarátinknak, a' melly megútálásból gyűlölségből származik, és a' melly sem magunknak sem felebarátinknak nem használ, balgatag, vétkes, és az idvesség vesztegetése alatt tilalmas. Az illyen tilalmas viſſzaélésnek némely nemeit szükség említenem.

a) Vétkes megítélése másoknak az, mikor azt az ember hivalkodásból, időtöltésből, 's valami alatsony lelkűségből tselekeszi, tsak azért hogy magát múlassa a' mások betsületének rovására. Illyenkor szereti az ember vadászni a' híreket, és a' másokkal való beszélgetésbenn résenn van szeme füle, hogy valakiről valamit kaphasson, a' minél fogva azt megnevethesse, tsúfolhassa. Igaz, hogy mikor valakibenn valami balgatagság vagyon, az nevettséget és tsúfolást érdemel; de még is mikor így tartja szemmel az ember az ő felebará-

rátját, minthogy maga magáról és a' maga h
báiról egéſſzenn elfelejtkezik, minthogy a' n
jó lehetne felebarátjábann, azt látni sem kívá
ja, a' hibát pedig nem olly tzélból nézi hog
azért őtet megfeddje, hanem hogy kikapjo
rajta, eggyszóval minthogy az illyen máso
rostálgatásábann semmi szeretet nints: tsa
ugyan rágalmazás az, és alá esik az Idvezítő
ezen feddésének: Képmutató! vesdki elöszö
a' gerendát a' te szemedből; és azután legye
arra gondod hogy a' szálkát a' te Atyádfija sze
méből kivessed. *d*)

b) Vétkes megítélése másoknak az is, a
melly részre hajlásból és a' magunk szeretetéből lészen. Ha mi valakivel baráttságbann vagyunk, vagy valami jót tett velünk, vagy akármi módonn hasznunkra van: nem látunk abbann egyebet a' jónál, ditsérjük őtet minden szavunkbann, és mások előtt is óltalmazzuk az ő betsületét: de ha a' baráttság akármi okból felbomlott, már nem látunk többé ő benne semmi jót, kevélynek, gorombának háládatlannak, roſſz szívűnek kiáltjuk őtet. Látnivaló, hogy illyenkor az ítéletettel nem hogy felebarátunknak szeretetéből származnék, sőt inkább éppenn arra való, hogy meg erőssittsen bennünket az eránta való gyűlölségbenn.

c) Vét-

d) Mát. 7: 5.

c) Vétkes, sőt ördögi megítélése az a' mi felebarátinknak, mikor valaki irígy lélekkel és gonosz szívvel forgolódik a' mások magokviselete körűl. Az illyen ember fanyalog ha másról jót kell hallani, örűl pedig pokolbéli örömmel, mikor valamit ollyat talál, a' minél fogva azt gyalázhatja, és mások előtt is gyűlölségesenn festheti le; kész ő a' más legártatlanabb magaviseletének is rút színeket adni, hogy annak legjobb tselekedeteit is gyanúba hozhassa; otthonn van ő nála szüntelen a' hazugság és a' hazugságnak Attya, hogy ezek által a' maga gyilkos tzéljait élérhesse, és kibotsáthassa rágalmazó nyelvét naponként az öldöklésre.

d) Vétkes szemmel tartása másoknak az is — jóllehet gyűlölség nintsen benne — mikor az ember azért nézi másokbann a' hibát, mert *jól esik néki*, hogy magához hasonlókat, vagy még bűnösebbeket lát. Ha lát ártatlan életű és magánál jobb szívű embereket, ez néki mintegy szemrehányás, és azt nem szenvedheti; *azért* örömestebb nézi másokbann a' hibákat, a' vétkeket, néminémű vigasztalást keresvénn abbann hogy más sem jobb ő nála. Nem szokta-é a' parázna 's más bűnös is azzal dugni bé a' Lelkiesméret száját, hogy nem ő az első, sem az utólsó? nem emlegeti mintegy vígasztalásúl a' parázna, hogy lám az a' szent ember Dávid is paráznaságba esett? — Így keresik

a'

a' bűnösök a' tágas kaput és széles útat, azt gon dolván hogy ők kevesebb büntetésre méltó ha sokad magokkal vétkeznek. Több nemeit i mások vétkes szemmel-tartásának előszámlá ni nem szükség, mert úgy gondolom, hogy sen ki sints közzűlünk, a' ki az előszámláltak közzű valamelyikbenn magát meg ne találná. Vala hányszor mi másokat úgy vi'sgálunk és megíté lünk, hogy az által sem ők, sem mi magunkat atyafiúi szeretetre nem indíttatunk, mind annyi szor vétkezünk, és nékünk szóll ama letzke: Ne ítéljetek, hogy ti is ne ítéltessetek. Képmutató miért nézed a' szálkát, melly vagyon a' te atyád fijának szemébenn, a' gerendát pedig melly a' te szemedbenn vagyon, nemveszed eszedbe? e)

III.

Hogy tehát ezen parántsolatot egyenes szívűséggel, szeretettel, és Isteni félelemmel vihessük véghez, és a' feddés mind magunkra mind felebarátinkra nézve épületes légyen, vígyázzunk e' következendőkre:

1) Okosonn és ugyan tartózkodva méreszeljünk a' mások hibáiról ítéletet tenni. *Az igaz* hogy minden emberek bűnösök, de azért senkiről se hidd,jük vaktábann, tsak gondolomra, vagy

e) Mát. 7: 1, 3.

vagy a' mások pletykája utánn, hogy ez vagy amaz bűnbenn vólna, valamíg azt az ő tselekedetei tsalhatatlanúl nem mutatják. Sok szomorú példái vagynak annak naponként, hogy az emberek az azt mondják, utánn, a' hazug szóhajtások utánn el indúlnak, és a' Házastársak eggymás ellen, a' barátok eggymás ellen, a' Háznépek eggymás ellen, a' Famíliák eggymás ellen öszveháborodnak; az Ördög pedig, ez az emberek gyilkosa, gyönyörködve nézi, hogy az ő mestersége a' hazugság az emberek előtt ollyan kedves, és úgy tudják azzal eggymást vesztegetni. Soha vakmerőképpenn, ha tsak világos okaink nintsenek, a' mások tselekedetének belső indító okait ne feszegessük, mert mi nem vagyunk a' szíveknek vi'sgálói; soha senkinek egyszeri vagy kétszeri hibájából azt ne hozzuk ki, hogy az ő benne megrögzött bűn vólna, eggyszóval ne ítéljünk külső ábrázat szerént, hanem igaz ítélettel ítéljünk. *f*)

2. Mikor a' más magaviseletét meglátjuk, igazsággal és egyenességgel, és nem megvetéssel vagy részre hajlással ítéljünk arról; azaz mikor meglátjuk ember társunkbann a' hibát, lássuk meg azt is mi jó van ő benne. Azt a' mi jó szeressük és betsűljük a' mi gyűlölőinkbenn, a' mi leggonoszabb ellenségínkbenn is; azt pedig

f) Ján. 7: 24.

dig a' mi bűn, vétek és gyalázat, utáljuk a mi legkedvesebb barátunkbann is, a' mi gyermekeinkbenn, a' mi Szüléinkbenn és Elöljáróinkbann, sőt mi magunkbann is; mert az igazság és egyenesség azt kívánja hogy a' mit másokbann hibának meglátunk, meglássuk azt mi magunkbann is, hogy alá ne essünk ama kárhoztatásnak: Képmutató! vesdki először a' gerendát a' te szemedből, és azután legyen arra gondod, hogy a' szálkát a' te atyádfija szeméből kivessed.

3. Szeretettel forgolódjunk a' mi Embertársainknak hibáik körül. Mikor bennek erőtlenséget veszünk észre, takarjuk-el azt a' szeretetnek palástjával. Megesik gyakran, hogy mi magunk vigyázatlanságból erőtlenségből hibázunk vagy beszédünkbenn vagy tselekedetünkbenn, és azt magunk is észre veszszük, sajnáljuk, szégyenljük. Ha illyenkor mikor már magunk is érezzük, a' legjobb barátunk veti is azt szemünkre, megsért bennünket. Ezt a' megsértést kerüljük hát mi is a' mások erőtlenségei körül Mikor pedig bennek tetemes bűnt és gonoszságot látunk: igyekezzük azt szelídenn tudtokra adni, őket kérni és inteni. Ettől a' kötelességtől tsak azaz eggy környül állás szabadít fel bennünket; ha látjuk hogy a' kérésnek és intésnek több kára leszz mint haszna, midőn t. i. a' kérés és intés által néki dühösödött bűnös, a' szeretetnek szentségét és a' Ke-

re-

reztyéni intésnek gyöngyeit lábai alá tapodja, és az intőre fordúlváun, szaggatással fenyegeti otet, a' mint éppenn erre a' dologra mondja édes Idvezítőnk: Ne adjátok azt a' mi szent, az ebeknek, se a' disznók elébe ne hánnyátok a' ti drága gyöngyeiteket; hogy azokat megne tapodják lábaikkal, és reátok fordúlvánn, meg ne szaggassanak titeket. *g*)

4. Tartsuk szemmel a' mi Ember-társainknak magok viseletét a' mi meg szenteltetésünkre. A' bűnnek rúttságát sokkal világosabbbann meglátjuk ő bennek mint mi magunkbann: a' *mit hát* ő bennek utálunk, tisztítsuk ki mi magunkból. Azombann kevés ember ván ollyan elfajúlt, a' kibenn semmi se vólna helybehagyható; meglehet hogy valaki irígykedik a' Felsőbbekre, de a' maga-formákkal békességbenn él, *és* a' szegényekhez könyörűlő; Másik fösvény, *de* a' magaviseletébenn alázatosságot mutat; másik nagyravágyó kevély, de a' rendet és a' közjót szereti; másik hazug, esküvő, gonosz szájú, de külömbenn a' maga viselete nyájas 's a't. ezek közzűl a' tövissek közzűl szedjük ki a' ró'sákat a' mi ember-társainknak sok hibákkal tellyes magokviseletéből, válogassuk ki azt a' mi bennek ditséretes, és kövessük a' mi követésre méltó. Igy osztán megfelelünk az

g) Mát. 7: 6.

az Isten tzéljának, mert a' midőnn eggymás szemmel-tartjuk és megítéljük; nem leſſz szívünkbenn semminémű gyűlölség a' mi vétkező Atyánkfia ellen; sőt a' kőltsönös feddés által építni fogjuk eggymást a' Felebarát igaz szeretetre és az erkőltsi ártatlanságra, melly kedves Isten előtt.

De mikor leſſz az a' bóldog idő? mikor leſſz az, hogy a' Keresztyének eggymást indítvánn a' jóra, számkivettessék közzűlök az irígység, tsúfolás, rágalmazás, káromlás, a' gyűlölség és az alattombann járó álnokság, a' mellyek most annyi zűrzavart tsinálnak a' Világbann: Ha meſſze látszik is még most ez az aranyidő; de eljön valahára! Vallyon hijjábann kérnénk-é a' mindennapi könyörgésbenn, hogy jőjjön-el az Isten Országa? Ha kevesenn vagynak is a' sok hivatalosok közt a' választottak; ez azért kötelességek hogy munkálkodjanak és igyekezzenek erre a' tzélra; bizony el kelljőni annak az időnek, mellybenn a' kitsiny ezerre szaporodik, és a' kevés erős nemzettségre, a' mikor az Isten Fijainak örvendező serege így áldtsőíti az Örökkévalót, a' mint megvagyon írva: Hálákat adunk néked Uram! mindenható Isten! ki vagy ki valál, és ki eljövendő vagy, mert a' Te nagy birodalmadat kezedhez vetted, és a' Te Országlásodat elkezdetted. *Ámen.*

X.

X. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Évangyeliomi Ember-szeretetről.

Ján. 13: 34, 35.

Új parantsolatot adok néktek hogy eggymást szeressétek. A' mint én szerettelek titeket úgy szeressétek ti is eggymást. Erről esmerik meg mindenek hogy én Tanítványim vagytok, ha eggymást szereténditek.

Akkor szóllótta K. Gy. édes Idvezítőnk ezeket az igéket, mikor elvégezvénn e' földönn a' dolgot mellyet az Atya reá bízott, közelítene az idő, mellyenn elhagyja a' Világot és elmenjen az Atyához. Eggybegyűjti az ő Tanítványit, és kezd előttök beszélleni a' legfontosabb dolgokról. Minteggy Testamentom szerént által adja nékik az ő utólsó akaratját; vígasztalja őket az ő tőlök lejendő elválása felőll, és először is ezen szókkal nyitja meg száját ama vég vatsora utánn: *Fiaim! még eggy kevés ideig vagyok veletek. A' hova én mégyek, ti oda még most nem jöhettek; hanem ímé új paran-*

tsolatot adok néktek, hogy eggymást szeressetek 's a't.

Úgy lehet nézni A! az Idvezítőnek ezen testamentom tévő szavait, mint minden ő parantsolatinak és tanításinak summáját és velejét mert ímé ő maga mondja, hogy arról lehet megesmerni azokat, a' kik az ő tudományát bévették és az ő tanítványi lettek; ha eggymást szeretik. Figyelmezzünk hát eggy kevéssé erre a' parantsolatra, mellyet az Isten Fija az egész Evangyéliomi tudománybann 's a' Keresztyén vallásbann fő dologgá tészen, és magának az Idvezítőnek beszédéből tanúljuk meg, mi légyen ennek tulajdonsága és természete. Az eggymás eránt való szeretetről, a' mindenekre kiterjedő jó indúlatról szóll ez; ezt nevezi édes Idvezítőnk új parantsolatnak; erről mondja hogy ezt az ő példájából kell megtanúlni, és hogy ez az igaz Keresztyén embernek megesmértető jele. Lássunk mindenikről rövidedenn.

I.

Ne gondoljuk A! mintha ez a' parantsolat valami idegen dologról szóllana, melly az emberi szív előtt esmeretlen vólna. Tudta azt eleitől fogva minden ember, mik légyenek a' mások eránt való szeretetnek kötelességei, és gya-

ko-

korolták is azt eleitől fogva mindenek azok eránt, a' kiket barátjaiknak tartottak; és az Évangyéliom is tsak ezt az emberek között gyakorlásbann lévő, de személyválogató szeretetet akarja közönségesebbé, és felségesebb indító okok által nemesebbé tenni. Úgyhogy, mibenn álljon ez az évangyéliomi ember-szeretet, mellyet annyira magasztal az Írás, és az Isteni tiszteletbenn fő dologgá tészen; egésszenn megérthetjük, tsak tekintsünk a' személyválogató szeretetnek előttünk esmeretes indúlatira és munkáira.

A' kiket mi szeretünk; jó indúlattal vagyunk azok eránt; örömest vagyunk azoknak társaságábann; szelídenn nyájasonn viseljük magunkat erántok; alkalmaztatjuk magunkat az ő tetszéseikhez; és mindent elkerülünk, a' mibenn *nékiek* bántásokra lehetnénk. Az Évangyéliom tsak azt kívánja, hogy minden emberek eránt így viseljük magunkat. — A' kiket mi szeretünk; azoknak előmenetelekenn örülünk, bajaikonn pedig 's szerentsétlenségeikenn szánakozunk; nem tsak, hanem készek vagyunk nékik segítségül lenni, mind az ő bóldogításokbann, mind a' bajnak 's nyomorúságnak rólokvaló elhárításábann; eggyszóval, azoknak mind kedves mind kedvetlen állapotjokban úgy részt veszünk, mintha az magunkat illetne. Az Évangyéliom tsak azt kívánja hogy minden emberek

eránt így viseljük magunkat; szeressük embe társainkat, mint minnagunkat. — A' kiket szeretünk; azokról jó ítélettel vagyunk; hírek neveket betsületeket óltalmazzuk; reájok ne irígykedünk; nékik sokat eltűrünk; nem hiszi el eggy könnyenn hogy ők rosz szívűek vólnának, valamíg annak tsalhatatlan jeleit nem mutatják; ha velek valami háborúságunk, viszszavonásunk történik, hajlandók és-készek vagyunk velek megbékélleni. Az Évangyélion tsak azt kívánja, hogy minden emberek eránt így viseljük magunkat. — Ha azokbann a' kiket szeretünk valami erőtlenségből származott hibát veszünk észre, megkíméljük őket, és a' mint lehet szeretet palástjával fedezzük az ő gyarlóságokat; ha pedig valami feslett erkölcsöt, bűnt, gonoszságot látunk bennek; minden módonn igyekezzünk őket megjobbítani, és az igaz útra visszahozni. Az Évangyéliom azt kívánja hogy így tselekedjünk minden emberekkel. — A' mi barátink szerelmesink eránt való szeretetünk néha ollyan buzgó, hogy ő érettek veszedelemre sőt halálra is adnánk magunkat. Az Évangyéliomi emberszeretetnek is ez a' legfelsőbb kötelessége, hogy ha a' szükség kívánja, életünket is adjuk a'mi atyánkfiaiért *a*) Így hát az Évangyéliomi emberszeretetről való pa-

ran-

a) 1 Jan. 3. 16.

rantsolat, tsak azt kívánja tőlünk, hogy minden emberek eránt vigyük véghez azokat a' kötelességeket, mellyeket a' személyválógató szeretetbenn, a' mi barátink eránt önként való indúlatból és hajlandóságból tselekeszünk.

Tudják is azt az emberek hogy ők a' barátságos indúlatokat és szeretetet másokra közönségesenn kiterjeszteni kötelesek, mert őket erre maga a' szükség, és a' magok szeretete eleitől fogva tanította. Tudnivaló ugyan is, hogy egyik ember a' másiknak társasága, szolgálatja és segítsége nélkül el nem lehet; eggyiknek bóldogsága és előmenetele, a' másiknak jó indúlatjától és segítségétől függ. Úgy hogy ha valaki az emberekkel gyűlölködik és azokat magától elidegeníti; azzal magának teszen kárt, magát gyűlöli; mert tsak azt várhatja, hogy azok is úgy tselekedjenek ő vele, a' mint ő azokkal tselekedett. Ha pedig azokat szeretvénn, az ő kóltsönös szeretetteket megnyeri; akkor a' maga javát munkálódja, magát szereti. És így tsak ebbenn az értelembenn is már, a' szükség és a' magunk haszna ezt teszi előnkbe törvényül: *Szeressed Felebarátodat mint te magadat; mert mikor másokat szeretsz, akkor a' magad javát munkálkodod; mikor pedig azokat gyűlölöd, akkor magadnak teszel kárt.* Innen vagyon, hogy még az is, a' kinek nints igaz lelke az ő felebarátjához, mikor az ő szívébenn álnokságot

gondol is: kivűlről szeretetet mutat, és annak ál-ortzája alatt fedezgeti azokat az útálatosságokat, mellyek az ő szívében vagynak.

Nem eggy átaljában új parantsolat hát a ember szeretetről való törvény. Tudták ennek kötelességeit a' Pogányoknak Bőltsei is, és azokat igen szép régulákbann adták elő. Mózes pedig, amaz Ó Testamentomnak Közbennjárója, a' mi felebarátink eránt való minden kötelességinknek ezt teszi summájává: *Szeressed Felebarátodat mint te magadat*, a' mint világosann olvassuk 3 *Mós.* 19: 18.

II.

Mindazáltal ímé még is édes Idvezítőnk új parantsolatnak nevezi ezt a' szeretetről szólló törvényt: Fijaim úgymond: új parantsolatot adok néktek hogy eggymást szeressétek. Új parantsolatnak nevezi nem tsak azért, hogy ő adta ezt egész tökélletességében az emberek elébe, és megtisztította azoktól a' félre magyarázásoktól és hitvánn tóldalékoktól, mellyeket a' 'Sidók és a' Pogányok ahoz raggattak: hanem azért

1. Mert ő Felsége ezt ollyan felséges fundamentomra építette, és ollyan indító okból parant olta, a' mellyről annakelőtte az emberek gondolkodni vagy nem tudtak, vagy nem mertek.

tek. Nem azt mondotta ő, hogy szeressük az embereket mint a' mi hasznunknak és világi bóldogságunknak eszközeit: hanem erről az alatson és földi dolgoknak tekintetéről, fellyebb emelte a' mi gondolatinkat, és az emberi természetet a' maga igazi méltóságábann, és szeretetre méltó vóltábann mutatta meg. Azt tanította ő, hogy az Istent úgy kell néznünk és gondolnunk, nem tsak mint Teremtőnket, hanem mint édes Atyánkat, a' kinek mi fijai vagyunk; és ebből hozta osztán ki, hogy mivel az Isten mint jó Atya minket mindnyájunkat szeret, és bóldogítani akar most és mind örökké: tehát minékünk is mint ugyan azon eggy Atya gyermekeinek, mint ugyan azon eggy örökség örökösinek, eggymást atyafiúi szeretettel szeretnünk kell. Ez az a' fundamentom *és indító* ok, melly a' szeretetnek törvényét szenté és újjá tészi. A' ki ezt a' tudományt igazánn szívére vészi, és az Istent mint az emberi nemzetnek Attyát úgy nézvénn, méltóságát érzi abbann, hogy ez a' tekintet az embereket az Isten fijainak méltóságára emeli: lehetetlen hogy az ember szeretetre való köteleztetését hathatósann ne érezze.

2. Új parantsolattá lett az Idvezítő szájábann a' szeretetnek törvénye; mert ő nem azt mondja, hogy az indúlatoknak hajlandósága által, és valami édes vonattatásból szeressük eggymást:

mást: hanem hogy a' tiszta jóakaratból és a' szí
nek egyenességéből szeressük azokat is, a' kikhe
semmi természeti vonattatásunk és hajlandósá
gunk nem lehet; szeressük azokat is a' kikt
való idegenségre igasságos okaink vólnának
Az az átaljában szóllvánn senkit meg ne bán
tsunk, méltatlansággal ne illessünk, senkinek
a' gonoszért gonosszal ne fizessünk; mindenek-
kel jól tegyünk; senkitől meg ne vonjuk segé-
delmünket a' ki a' nélkül szűkölködik, bár ha
nékünk ellenségünk is. Ha (így szóil ő) tsak
azokat szeretitek a' kik titeket szeretnek; mitsó-
da kedvességtek vagyon azért Isten előtt? nem-
de a' bűnösök is nem ugyan azt tselekeszik-é?
b) Annakokáért szeressétek ellenségeiteket is;
áldjátok azokat is a' kik titeket átkoznak, rá-
galmaznak; jól tegyetek azokkal is a' kik tite-
ket gyűlölnek, imádkozzatok azokért is a' kik
titeket háborgatnak. *c*)

9. Uj parantsolat az Évangyéliomi Ember-
szeretetnek törvénye kiváltképpenn azért is,
mert ennek tellyesítésére nem alkalmatos az
ember valamíg újjá nem születik: A' tzeremó-
niás Felebaráti szeretetet és annak tsábításait,
gyakorolhatja a' legnagyobb álnok is, sőt rend-
szerint ez az a' háló mellyet ő ki szokott tere-
getni, hogy azzal megfogja a' vígyázatlanokat
és

b) Luk. 6: 32. *c*) Mát. 5: 44.

és gyanakodni nemtúdó könnyen-hívőket, a' kik a' méz íz alátt lappangó mérget, más jelek ből észre venni nem tudják. De már az Evangyéliomi egyenes és tiszta szívből származó ember-szeretetet, még tsak nem is esmerheti a' gonosz szívű ember, tsak a' nevét hallotta annak. Akkor az ember ennek érzésére és gyakorlására alkalmatos, mikor már a' lelki halálból felserkent, vagy mikor a' szeretetlenségnek indúlatit, mellyeket ó embernek nevez az Írás, minden útálatosságival eggyütt magában megöldökölte, és az új embert megelevenítette; eggyszóval mikor már az ember megtért, és jó emberré, tiszta szívűvé lett. Világosonn tanítja ezt ama szeretetnek Apostola Sz. János: mi tudjuk *úgymond* hogy a' halálból által vitettünk az életre, mert szeretjük a' mi Atyánkfijait. A' ki nem szereti az ő Attyafiját a' halálbann marad. 1 *Ján.* 3: 14.

III.

Minthogy tehát a' mások eránt való szeretetnek törvényét, a' Jézus Krisztusnak Évangyélioma egésszenn új parantsolattá tészi; azért azt akarta Ő Felsége, hogy annak gyakorlását is az ő példájából tanúljuk meg. A' mint *úgymond* én szerettelek titeket; úgy szeressétek ti is eggymást. Úgy van K! az ő egész élete alázatosság szeretet és jótétemény volt, és ő nála tökélletesebb példát előnkbe

nem tehetnénk; mert ő a' mit tanított, tselekedetével bebizonyította, és maga-viseletével megmutatta és határozta azt, millyennek kell lenni a' mi eggymás eránt való szeretetünknek.

1. Mikor ő Isten Fija lévénn emberi testbenn e' világra jött, hogy e' földön békességet és az emberekhez jó-akaratot hirdetne: jóllehet néki tellyes hatalma vala mennyenn és földönn *d*), nem kívánta mindazáltal magát világi pompával és bóldogsággal megkülömböztetni, hanem szegény állapotbann és alázatosságbann járt, és nem szégyenlett minket attyafijainak nevezni. *e*) Azt mondotta hogy az ő Attya a' mi Atyánk, az ő Istene a' mi Istenünk; *f*) hogy az Atya a' mi hozzánk való szeretetéből botsátotta őtet e' világra; ő pedig kész az ő életét is letenni az ő attyafijaiért, tsak hogy őket az Istennek örökösivé, és magának örökös társaivá tehesse. Ez a' példa nem arra tanítja-é a' keresztyén embert, hogy tegye félre azt a' kevély szívnek bálgatag hijábavalóságát, mellyszerént a' nemes származású, a' közönséges születésűt, a' gazdag a' szegényt, az előkelő a' közrendűt, a' hatalmas az erőtelent, lenézi és mégveti? nézze úgy az embereket minden külső sors különbsége mellett is mint attyafijait, és viseltessen hozzájok ollyan igaz szívvel

és

d) Mát. 28: 18. *e*) 'Sid. 2: 11. *f*) Ján. 20: 17.

és indúlattal, a' minéműt kíván ez a' szent nevezet.

2. A' Krisztus az ő testének napjaibann sok méltatlanságot szenvedett a' roſſz emberektől: mindazáltal nem gyúlolte az ő rágalmazóit és üldözőit; magáért boſſzút nem állott, és a' gonoszért gonoſſzal nem fizetett. Szeretettel bánt a' legnagyobb bűnösökkel is, szeretettel igyekezett azokat megnyerni; sőt még az ő halálos ellenségiért, az ő gyilkosiért is imádkozott. Ez a' példa taníttson meg bennünket arra, hogy ne tsak azokat szeressük, a' kik minket szeretnek és nékünk kedvünkbe járnak: hanem legyünk boſſzúállás nélkűl való jó indúlattal, tiszta és egyenes szivvel a' mi gonosz-akaróinkhoz, és sértegetőinkhez is. Nehéz letzke ugyan ez, mert sokszor a' fájdalom és a' méltatlanság érzése erőssenn hartzol a' kötelesség ellen, erővel is kiront bennünk a' boſſzúállás kívánsága: de hijába! az indúlatokat meg kell hódoltatni, mert külömbenn a' Krisztus követői nem lehetünk a' szeretetbenn.

3. A' Krisztus minden bűn nélkűl való vólt, és azért vólt tökélletes a' szeretetbenn. Mi nem lehetünk minden bűn nélkűl valók, és így a' szeretetbenn sem lehetünk tökélletesek. De bizonyos az, hogy mivel minden bűn a' szeretetnek ellenére van: mennél inkább uralkodik bennünk valamelly bűn, akár a' fösvénység és gya-

gyanakodás, akár a' kevélység és bosszúállásnak kívánsága, akár a' bujaság és rágalmazás; annyival távolabb vagyunk a' szeretettől. Tisztítsuk ki hát szívünkből azt a' bűnt, mellyre vagy szokást, vagy nagy hajlandóságot magunkbann tapasztalunk; így a' Krisztus ártatlanságához és bűn nélkül való vóltához annál közelebb járúlunk, és annál alkalmatosabbak lészünk az Évangyéliomi ember-szeretetre. Ezt tészi az a' mit fellyebb mondottam, hogy tsak az újjászületett ember alkalmatos a' felebaráti szeretetnek gyakorlására.

IV.

Mind ezekből már az következik a' mit édes Idvezítőnk mond: Ebből esmérik meg mindenek hogy én tanítványim vagytok, ha eggymást szereténditek.

A' Keresztyén vallásnak tzélja ez, hogy tudtokra adványn az embereknek azt a' bóldogságot és ditsőséget, mellyet az Isten az őtet szerelőknek számokra készített, őket ez által az Istennel való eggyességre, és az erkőltsi tökélletességre vezesse. Ezt a' nagy tzélt az által érte el az Isten Fija, hogy azoknak a' kik őtet bevették, adott ollyan méltóságot, hogy Isten fijaivá lennének. Tsak azok hát a' Krisztusnak igaz tanítványi, azok vették be őtet; a' kik tse-

le-

lekedetekkel megmutatják, hogy ők Isten Fiai. — A' Fiúnak hasonlatosnak kell lenni az ő Attyához: tsak azok hát az Isten Fijai a' kik ő hozzá hasonlatosok. Mi a' mindenhatóságbann mindentudóságbann az Isten követői nem lehetünk: hanem az Évangyéliom a' mi ő hozzá való hasonlatosságunkat abbann helyhezteti, hogy a' szeretetbenn legyünk az ő követői. Tudniillik valamint maga az Isten Szeretet, és az ő jó akaratját magánn kívűl másokra, és nevezetesenn mi reánk kiterjeszti: úgy mi is a' mi jó indúlatunkat másokra, nevezetesenn a' mi ember-társainkra terjeſſzük ki. Ezt teszik amaz Évangyéliomi parantsolatok: Légyetek irgalmasok mint a' ti mennyei Atyátok irgalmas. Légyetek tökélletesek mint a' ti mennyei Atyátok tökélletes. Légyetek szentek miképpenn Szent az a' ki titeket elhívott.

Ez az oka annak, hogy az Apostolok a' Keresztyén Vallásbann, fő dolognak teszik a' felebaráti szeretetet. Azt mondja Sz. Pál 1Kór. 13. hogy ha valaki a' vallásnak minden titkait tudná is; ha jövendő mondásnak ajándékával és tsudatévő hittel bírna is; ha vallásához való hűségét mártíromi buzgósággal mutogatná is: ha szeretet nintsen benne, tsak ollyan mint a' pengő értz és a' zengő tzimbalom mellybenn értelem nints. Sz. János pedig

így

így szóll: A' ki azt mondja: szeretem az Istent, az ő Attyafiát pedig gyűlöléndi, hazug az; mert a' ki nem szereti az ő attyafiát a' kit látott, mimódonn szeretheti az Istent a' kit nem látott? Illyen parantsolatott vettünk ő tole hogy a' ki szereti az Istent, szeresse az o attyafiját is. *g*)

Még hát abból Al hogy Keresztyén vallásbann születtünk, és magunkat Keresztyéneknek nevezzük, nem következik hogy igaz tanítványi vólnánk a' Krisztusnak, Ha eggymáshoz való szeretet nints bennünk; ha irigyek, rágalmazók, haragtartók, ha fösvények könyörűletlenek tsalárdok 's a't. vagyunk: nints nékünk sem részünk sem örökségünk ő benne. Azt mondja Sz. János, hogy valaki gyűlöli az ő attyafiát gyilkos az; *h*) és így nem a' Krisztus tanítvánnya, hanem azé a' ki eleitől fogva ember-öldöklő vólt.

Ha annakokáért mi igazánn Keresztyének akarunk lenni, és az Istent Atyánknak merjük nevezni: mutassuk meg tselekedetinkel és szívünknek indúlatival azt, hogy mi Istennek Fijai, és a' Krisztusnak attyafiai vagyunk. Vetkezzük le a' szeretetlenségnek minden indúlatit: a' kevélységet, irígységet, gyűlölséget, és minden útálatosságokat, mellyek a' szeretetet megszokták háborítani; tegyük elönkbe példáúl a' szeretetbenn a' mi Tanítónkat és Megváltónkat

a'

a' Jézust. A' midőnn a' mi barátinkhoz, szerelmeseinkhez jó indúlattal és buzgó szeretettel viseltetünk; legyünk tiszta egyenes szívűk minden gyűlölség nélkűl, még a' mi ellenségink eránt is. Igy mutatjuk meg hogy nékünk valósággal van vallásunk, és mi a' Krisztus tanítványi, igaz Keresztyének vagyunk. Így tészen mi bennünk az Isten Sz Lelke a' mi lelkeinkel eggyütt bizonyságot arról, hogy mi Istennek Fijai vagyunk; hogyha Fiak, tehát örökösék is, Istennek örökösi a' Krisztusnak pedig örökös társai *Amen!*

---

g) 1Ján. 4: 20, 21. *h*) 1Ján. 3: 15.

Vége az első Darabnak.

ERKÖLTSI

TANÍTÁSOK

PRÉDIKÁTZIÓKBANN.

KÉSZÍTETTE

ÉS (FŐKÉPENN) HALLGATÓI SZÁMÁRA

KIADTA

DIÓSZEGI SÁMUEL.

Debreczeni Prédikátor.

II. DARAB.

DEBRECZENBENN

Nyomtatta CSÁTHY GYÖRGY. 1808.

XI. PRÉDIKÁTZIÓ.

Arról hogy az életnek javai nintsenek hatalmunkbann.

(Mondódott Új Esztendőbenn.)

Préd. 3: 12.

Megesmértem hogy nintsen az embereknek hatalmokbann a' jó, hanem hogy örvendezzen kiki és hogy jót tselekedjen.

A' Jó Isten, ezen beállott Új esztendőbenn, minden lelki testi jókkal áldjon meg mindnyájotokat K. Atyámfiai! A' mit én most néktek mindnyájotoknak kívánok, azt kívánjátok Ti is eggymásnak, mert a' közönséges ember-szeretetnek szokása szerint, ez a' mindeneknek szájokbann forgó új esztendei köszöntés.

A' jónak édes nevezete szüntelen elevenségbenn és felhúzva tartja a' mi kívánó tehetségünket. Az életnek viszontagsággal va-

lő változásibann, az örömöt, ezt az életnek savát és lelkét tsak a' szűli, ha valami jónak bírására jutunk; az attól való megfosztatás pedig, életet ölő szomorúsággal fojtogatja szívünket. Mikor a' jövendőre nézünk, mindenkor a' jót keresi abbann a' kívánság; valahányszor újnapra viradunk mindenkor jó napot kívánunk és reménylünk; valamikor újesztendőt érünk, mindenkor óhajtjuk hogy vajha az reánk nézve minden jókkal bővölködő lenne. Ezt a' kívánságot osztán a' szeretetnek régulája szerént másokra is kiterjesztjük, 's szóval is kijelentjük; minden napnak felviradtával kívánunk, nékik jó napot; minden esztendőknek kezdetével kívánjuk hogy az Isten őket is minden jókkal áldja meg.

Ez a' köszöntés, mikor nem tsak tsupa hang, hanem a' szívnek is része van benne; ezt a' vallástételt foglalja magaba, hogy közönségesenn megesmerik az emberek azt, hogy nintsen az embernek hatalmábann a' jó; nem áll ő rajta, mitsodás állapotja, szerentséje légyen néki; hanem az embereknek minden szerentséjek Istennek igazgatásától és gondviselésétől függ; a' ki úgy osztogatja ki a' jót, a' mint az ő bőltsességének jónak látszik.

Én is most, midőn ez esztendőnek kezdetébenn mindnyájann azt kívánjuk és óhajtjuk, hogy ez minden jókkal bővölködő légyen; arról akarok elmélkedni a' B. Salamon felvett

sza-

szavai szerént, 1: hogy nintsen az embernek hatalmábann a' jó, és még a' sints a' mit az ember a' maga szorgalmatosságának 's okosságának szokott tulajdonítani, és hatalmábann lenni gondol. Azutánn 2. azt a' következést és tudományt veszem gondolóra, mellyet ezen igazságból kihúz a' Bőlts, t. i. hogy mivel nints az embernek hatalmábann a' jó; tehát örvendezzen kiki és jót tselekedjen. Szóllok pedig tsak a' testi jókról, mellyeknek bírásábann tartja az ember az életnek bóldogságát.

I.

Azt mondja hát B. Salamon hogy ő azt meg esmerte hogy nints az embernek hatalmábann a' jó.

a) Hogy az embernek nints hatalmábann a' jó, abból is kitetszik, hogy a' Salamon ítélete szerént azt sem lehet tudni, mi légyen tulajdonképpenn a' testi jó, vagy az az életre tartozó világi dolog, a' mit az embernek, mint embernek, eggy átaljábann jónak lehetne tartani. Azt kérdi ő Préd. 6: 12. *Kitsoda tudhatja mi légyen embernek jó é' világonn az ő hijába való élete napjainak számok szerént, mellyekenn minteggy árnyékonn által mégyen?*

Ez a' tagadó kérdése Salamonnak különösnek látszik, mert hiszem minden ember

tudja, hogy az a' jó, a' minek bírása az életet gyönyörűségessé és bóldoggá tészi: de K. H. éppen azt mondja B. Salamon, hogy azt nem lehetne megmondani, mellyik ez a' dolog a' világonn, a' mellynek bírása az életet gyönyörűségessé és bóldoggá tészi. Lássuk ha úgy vagyon-é.

Azok a' számtalan sokféle dolgok, mellyeket az emberi természet a' jónak nevezete alatt kívánhat három rendbéliek. Az első rendbéliek ollyanok, a' mellyek magunkbann vagynak és magunknál állanak: ezek az élet, az ép elme, egésség, vígasság, érzékenységeinknek és képzelődéseinknek gyönyörködése. A' másod rendbéliek ollyanok, a' mellyek nem magunknál állanak, hanem másemberéknél, még pedig azoknak szívekbenn: ezek a' betsűllet, jó hír név, szeretet, barátság. A' harmad rendbéliek ollyanok, a' mellyek egészszen rajtunk kivűl vagynak, és magunktól megkülömböztetett dolgok: ezek a' pénz, marha, ház, fekvő jószág 's egyebek, a' mellyeket összveséggel gazdagság nevezete alatt értünk. Ezek tagadhatatlan hogy jók az embernek a' világonn, mert a' kinek egéssége, betsűllete, gazdagsága van 's vígann él; ki ne tartaná azt bóldognak? még is igaz K. H. hogy nem lehetne megmondani mi vólna

na az embernek, mint embernek átaljában szollvánn, a' világi jó. mert.

1. A' kívánság szüntelen válogat a' jóbann, mert az embereknek képzelődéseik, 's annál fogva a' jó felőll való ítéleteik, felettébb külömbözők: Eggyik főbóldogságnak a' gazdagságot tartja, a' gyalázatos haszonnak is örűl, 's annak kedvéért önként megfosztja magát az életnek örömétől: másik előtt a' betsűllet drágább az arannyál, és annak az életét is kész feláldozni: más ismét a' víg életet és bújálkodást tartja világi jónak; és csak kedve telhessen, se bestelenségével se kárával nem gondol. Eggyik dítséri a' hellybenn való nyúgodalmas életet, másik a' szárazonn és tengeren való útazást: eggyik gyönyörködik a' mesterségekbenn másik a' gazdálkodásbann, másik a' tudományokbann: eggy a' szépségét, más az erőt, más a' bőltsességet 's a' t. magasztalja; 's minthogy illy sokfelé mennek az embereknek képzelődései és tetszései; ki mondhatná hát meg mitsoda átaljában és minden emberre nézve a' világi bóldogság?

2. Azt sem lehet mondani hogy a' mit az ember maga jónak tart, és a' mi már birtokábann van, az néki mindenkor jó vólna. Az az igazi jó; a' mi által az élet és annak öröme fenn tartatik: úgyde a' Sz. Írás tan'tja, a' tapasztalásból is tudjuk, hogy a' gazdaság sok-

szor az ő uraknak vészedelmére tartatik; a' be tsűlletett kár és gyalázat követi, mert tsalár az emberek előtt való kedvesség; a' testi gyönyörűségek fájdalmat szűlnek, mert az örön siralomra változik. A' Nábál gazdagsága kevésbenn műlt el, hogy az ő egész házát vérrel nem száflította a' koporsóba *a*) Az Achitófel szerfelett való betsűlleti, melly szerént az ő szavát úgy nézték mint Isten szavát, *b*) akasztófát készített néki; *c*) a' Nóé borábann való gyönyörködése, néki magának gyalázatot, és eggyik gyermekének átkot szűlt. *d*) Kitsoda mondhatná hát meg az embernek, mi néki átaljábann jó, holott a' gonosz a' jónak úgy ellenébenn van téve, hogy semmit abból az ember eszébe nem vehet a' mi reája következik?

3. Azért sem lehet megmondani átaljábann mi légyen a' jó; mert annak mennyiségét, a' mibenn osztán a' kívánság megnyúgodnék, meghatározni lehetetlen. Valamint az éhező ember eggy morzsa kenyeret, és a' szomjúságbann elepedett, eggy tsepp vizet nem találhat jónak; mert az az éhséget, szomjúságot, inkább ingerli mint enyhíti: úgy a' testi jókból az igen kevés rész, inkább buslakodást mint örömöt szül. De kitsoda határozza hát meg annak

a) 1Sám. 25. R. *b*) 2Sám. 16: 23. *c*) 2Sám. 17: 23. *d*) 1Mós. 9: 21—25.

nak mennyiségét? Mennyi kell mindenikből hogy elég légyen? Mennyi a' gazdagságból elég? Ennek szerzésének módja, a' kereskedés, a' maga természete szerént nyereségről nyereségre törekedik, és valamint a' koporsó úgy az erszény nem mondhatja hogy elég már. Így van a' kívánság mindenre nézve. Kitsiny az Akháb szőleje, míg a' Nábótét hozzá nem ragasztja *e*) Kitsiny a' Hámán méltósága míg Mardókeus előtte fel nem áll. *f*) Kitsiny a' nagy Sándor birodalma míg ollyan népeket lát, mellyeket, meg nem hódoltatott. Ollyan a' kívánság a' világi jókra nézve mint a' tűz, mellyet az apránként reá rakott fával is táplálhatik; de ha a' világnak minden fáját reá raknák is, azzal nem hogy tsendesednék, sőt még nagyobb sebességgel emésztene. Hogy vólna hát az embernek hatalmában a' világi jó, ha tsak azt sem lehet eggy átaljában meg mondani mi légyen az?

Azombann ha szinte nem lehet is azt közönségesenn minden emberekre nézve, sem mennyiségére sem mennyiségére nézve meghatározni mi légyen a' világi jó 's a' bóldogság: tsak ugyan bizonyos, hogy sok dolgok vagynak a' világon, a' mellyeknek bírása nékünk gyönyörűséges, és ezeket méltánn nevezzük testi jók-

e) 1Kir. 21. R. *f*) Esther. 5: 9—13.

nak, 's minden ember szereti a' világi bóldogságot, úgyamint azt képzeli: de

b) Erről is azt mondja a' Bölts, hogy ez a' testi jó sintsen az embernek hatalmábann. Ez vagy azt teheti, hogy nintsen az embernek hatalmábann, hogy azokat a' jókat a' mellyekkel bír, megtartsa birtokábann 's azokkal éljen: vagy azt hogy nints hatalmábann hogy megszerezze azokat, a' mellyeket kíván. Mindenik értelembenn igaz a' Salamon mondása.

a) A' melly jóknak az ember bírtokábann van, minden tudja hogy azoknak annyi ártalmak vagynak ellenekbe tévé, hogy az ember sokszor a' legnagyobb vígyázással sem kerülheti el, hogy vagy eggyikbenn vagy másikbann kárt ne vallyon. A' melly világi kintsünk magunkbann van t. i. az élet, az egésség; ez eggyik sints hatalmunkbann. Az életet elragadja tőlünk a' halandóságnak törvénye; az egésséget, ha nem kíméljük a' Levegőégnek ártalmaitól, ha az eledelekre 's egyebekre nem vígyázunk; annak szükségesképpenn romlani kell; ha pedig nagyonn kíméljük, és minden ártalmat elakarunk távoztatni; az időnek hirtelen való változásait, mellyektől magát senki sem óhatja, az elkényeztetett test ki nem állhatja. A' melly világi kintsünk másoknál áll t. i. a' betsűllet, szeretet, másoknak hozzánk való jóindúlatja; ez még inkább nints hatalmunkbann.

ban. Az emberek ítélete könnyen megváltozik, a' szeretet meghidegszik, és a' rágalmazó nyelv mindég találhat rést ennek rontására. A' melly világi jók pedig egészenn a' rajtunk kívül lévő dolgoknak bírásábann állanak, minémüek a' pénz, jószág s' a't; hogy ezek az embernek hatalmábann mintsenek, hogy ezer ártalmaknak vagynak kitétetve, hogy az ember soha sem lehet bizonyos benne hogy a' keresett vagyon firól fira fog menni; ez ollyan igasság a' mellyett mutogatni éppenn nem szükség.

De más az a' mit akarok mondani, t. i. hogy a' melly világi jókat az ember bé szerez, azok a' mennyibenn jók, tellyességgel nintsenek az ő hatalmábann. Jónak nevezhetünk mi valamelly világi dolgot tsak annyibann, a' mennyibenn annak bírása bennünket gyönyörködtet. úgyde mindenféle testi jónak, tsak akkor örülünk tulajdonképpenn, mikor arra szert tészünk; akkor telhetetlenek vagyunk annak nézésébenn, de osztán betelünk vele; az idő a' mint hozta, úgy magával viszi a' mi gyönyörködésünket, és tellyességgel nem áll rajtunk, hogy megtartsuk-é a' birtok kezdeteibenn vólt gyönyörűségünket, vagy ne. — Mikor valaki betegségből gyógyúl fel, a' visszatérő egésségnek minden szempillatása mondhatatlan gyönyörűséget okoz néki: azutánn pedig, ha tartós jó egessége van, nem is

gyelmez reá, és semmi különös gyönyörűséget nem érez abból, melly drága dolog légyen az egésség. Mikor valaki a' világi jókat gyűjteni kezdi; minden nyereség, akár kitsiny akár nagy légyen, jól esik a' kívánságnak, és gyönyörködést okoz; de osztán a' ládára rakott gazdagságonn éppenn nem a' gyönyörködés, hanem más nemű indúlat, t. i. a' nyughatatlan gond, és sokszor a' félelem űl.

Mi következik innen? 1-ször ez, hogy a' ki szorgalmatossága által szerzett magának világi jókat, és már magát jól bírja, hijába szándékozik arra hogy leteszen minden nyughatatlanságról, és nyúgodalommal él a' kész vagyonból, mert ha tsak magát az életnek minden örömétől meg nem akarja fosztani, a' szorgalmatossággal, 's meg szokott élete módjával fel nem hagyhat, valamíg az ereje engedi. Ugyan is, a' mi már rakásonn van - ha szinte bizonyos lehetne is benne hogy az az ő birtokában mindig megmarad - nem szerez néki új örömöt, a' mi pedig az életnek sava és lelke: hanem szükség néki, ha a' maga bóldogságát szereti, új új keresetek 's az azokhoz köttetett édesség által, a' maga lelkét, a' megelégedéshez közelítő gyönyörködésbenn tartani — Salamon tsudálkozik azon g) hogy van ollyan ember

g) Préd. 4: 8.

ber a' kinek sem fija sem Attyafija nints, még is nints vége az ő szorgalmatosságának: én pedig azt gondolom, hogy itt se nem a' fiú, se nem az atyafi, hanem kinek kinek a' maga kedve, és a' birtokra való jutásból származó gyönyörűség a' fő-rugó. 2-szor még ebből az is következik, hogy valamint a' testi jókhoz való jutás gyönyörűséget, úgy az azoktól való megválás természettel unalmat és kedvetlenséget okoz. A' millyen mértékbenn hát valakinek esdeklő öröme van a' testi jókhoz való jutáson; éppenn ollyan mértékbenn fanyalgó kedvetlenségének kell lenni annak kiadásán. A' mellyből a' leſſz, hogy ha néki nemes szíve nintsen, 's esmeretlen előtte a' jótételnek 's szeretetnek gyönyörűsége; javainak kevesedését úgy nézi mint nagy gonoszt, és néki a' munkás szeretetre alkalmatlanná, fukarrá, és embergyűlölővé kell lenni.

β) Ha tsak az a' jó sints az embernek hatalmábann, a' mellynek már birtokábann van; annyival inkább nintsen az a' mit kíván, és megszerezni igyekezik. Minden embernek vagynak ollyan kívánsághoz hasonlo képzelődési, a' mellyekről maga is bizonnyal tudja hogy nintsenek az ő hatalmábann, és soha sem is tellyesednek be; még is szereti magát velek múlatni, és bennek néműnémű gyönyörűséget keres. Talám eggy ember sintsen a' kiknek szívé-

vébenn ne fordúlnának meg ollykor, ollykor illyen forma gondolatok: Ha én illyen nagy úr vólnék; ha ennyi pénzem vólna; ha illyen hatalmam vólna; ha nékem ezt vagy azt ádnák; ha találnék 's a' t. Ide számlálom azt is mikor valaki valamely jószágából való hasznot, a' következendő esztendőkre előre ki calculálja, 's hizlalja képzelődésit az előre gondolt haszonnal, 's azombann véletlenül elvész a' tőke, 's az égész calculus füstbe ment. Ide számlálom azt is, mikor valaki élőfának dúltét várja, ez vagy amaz ember halálából várja hívatalát, előmenetelét; mert sokszor megesik, hogy míg ő haszontalan reménységgel kétségteti magát, egyszer mikor maga meg sem gondolná kidűl; az élőfa pedig lábánn marad. De ollyan édes az ember előtt a' világi jónak nevezete, hogy midőnn látja hogy nints az embernek hatalmábann a' jó; legalább szeret róla ébrenn is álmodni.

De hát azok a' jók, mellyeket az ember maga szorgalmatosságával megszerezhet, vagynak-é az ő hatalmábann mindenkor, hogy azokat megszerezze? Igen tsudálatosonn van Atyámfiai öszve szőve az Isteni gondviselésnek igazgatása, azzal az okos léleknek szabadságával, a' melly szerént az ember munkálkodik. Tsudatévő gondviselésnek példáit mi magunk

gunk körül nem láthatunk, senkit az Isten erőszakosonn nem akadályoztat dolgábann, mindenek természettel mennek véghez; az ember munkálkodik, és az ő tselekedetének természeti következése van: még is sokszor a' ki minden eszközökkel hellyesenn él, feltett tzélját el nem éri, és megtetszik benne hogy nintsen az ő hatalmábann a' jó. Mert kérlek mondhatjuk-é előre? Ez a' tábor erőss Férjfiakból áll, jó Tisztjei vagynak, és így győzedelmes leſſz; ez az ember mértékletes, és így hoſſzúéletű leſſz; ez az ember serény, jó munkájú, és így jó gazda leſſz; ez az ember szemfül, jól tud előre nézni, mikor minek van ideje él az alkalmatossággal és így meggazdagszik; ez az ember érti hivatalát, tanúlt és derék erkőltsű, és így talál tisztességes kenyeret a' Hazábann. 's a't. Így kellene lenni a' mi gondólatink szerént, de a' tapasztalás gyakrann ellenkezőt mutat: Az erőss tábor megveretik; a' józan életű ember ifjúságábann meghal; a' jó munkájú mester ember minden szorgalmatossága mellett is szegény marad; a' gazdagodni kívánó minden szemfülsége mellett is sűrűnn bukik; és a' tanúlt ember sányarog; mikor azombann mást minden lépésébenn a' szerentse követ. Nem azt mutatja-é ez, hogy nem eggy átaljábann az embernek szorgalmatosságától függ a' testi joknak megszerzése; hanem a' gondviselésnek láthatat-

lan kezе munkálkodik ottann? nem mutatja-e annak igazságát a' mit olvasunk Préd. 9: 13 *Fordítvánn magamat, látám hogy e' világonn nem a' könnyű embereké a' futás, nem az erősseké a' viadal, nem a' bőltseké a' kenyér, nem az okosoké a' gazdagság?*

II.

Igen különösnek látszik pedig Atyámfiai az a' tudomány 's következés, mellyet Salamon kihúz abból hogy nintsen az embernek hatalmábann a' jó; t. i. hogy tehát örvendezzen kiki és jól tselekedjen: de ha jól megnézzük, ennél bőltsebb következést nem lehetne abból kivonni.

1. A' világi jókbann nem magokbann van a' jóság hanem annyibann nevezzük azokat jóknak, a' mennyibenn minket gyönyörködtetnek, p.o. a' pénz az embernek jó mert gyönyörűséget talál benne; de már a' baromnak nem jó, mert őtet nem gyönyörködteti. Ugyde láttuk hogy tsak a' hozzá jutásnak kezdetébenn, hozza magával a' testi jó a' gyönyörűséget, és nintsen hatalmunkbann hogy azt tovább megtartsuk; és ollyan az mint a' méz, melly a' szájban édes, de minekutánna a' gyomorba leszállott, többé nem édes. Ha valaki szorgalmatossággal gyűjtött gazdagságit ládákra zárvánn, megszűnik a' szor-

szorgalmatosságtól: az igaz hogy a' hol az ő kintse van, ott leszsz a' szíve is; de gondoljuk é hogy gyönyörködik benne? nem, hanem a' félelmes gond fogja azt szüntelen strásálni, végre a' homlokára is fel ül az embernek a' komor únalom, és ötet mind maga mind a' társaság előtt szenvedhetetlenné teszi. Mit kell hát az embernek tselekedni a' testi jókkal, hogy azokbann mindég gyönyörűségét találja? Ezt, hogy azokat szüntelen forgassa, változtassa, hogy uj uj ábrázatbann, uj uj nevekedéssel jelenjenek meg előtte, és ezek az uj uj ábrázatok újjabb újjabb gyönyörűséggel táplálják ötet; mert a' mi az örvendezést illeti, eggy garas uj jövedelembenn több a' gyönyörűség, mint az ezerekből álló elrejtett kintsbenn. Mikor hát Salamon a' világi jókra nézve arra int, hogy örvendezzen kiki; ez tsak azt teszi, hogy munkálkodjon kiki, és serényen lásson hívatalához. —Lássuk itt és tsudáljuk az emberek Teremtőjének bőltsességét: Ő az embert munkára teremtette, és azt akarta hogy az által fejtődzenek ki az ember testének és lelkének tehetségei; és hogy az ember a' Teremtő tzéljának e' részbenn megfeleljen, úgy alkotta az ő természetét, hogy maga az életnek öröme és a' világi jókbann való gyönyörködés, légyen néki a' munkálkodásra szüntelen való ösztöne

2. Igaz hogy minden munkánk és szorgalmatosságunk mellett is, nints nékünk hatalmunkbann a' jó, sem hogy azt megszerezhessük, sem hogy megtarthassuk; hanem a' gondviselő Istennek áldásától függ a' mi dólgainknak kimenetele: de éppen ez Keresztyének! az Istenfélő embernek eggy kiváltképpen való oka az örvendezésre. Mitsoda hátramaradása vólna abbann a' gyermeknek, hogy az ő Szüléinek javai nintsenek az ő hatalmábann, ha azok az ő eledelét és öltözetét kiszolgáltatják? Nékünk is kiadja a' mi Mennyei Atyánk, azt a' minékünk szükséges, munkánk utánn; és mindenkor igaz marad Dávidnak áma nemes vallástétele. *h) Gyermek vóltam és megvénhedtem, és nem láttam hogy elhagyatott vólna az igaz, és annak kenyérkereső magva.*

Örvendezzen hát kiki és jót tselekedjen. A' világi jókat nem egyenlő mértékbenn osztotta ki az Isten az emberek között, de azt a' mi azokbann jó, egyenlően adta mindeneknek. A' szegény szinte ollyan jó ízűn eszi az ő eggyügyű eledelét, mint a' gazdag az ő drága tsemegéit; a' szegénynek az élet és az egésség szinte ollyan édes, mint annak a' ki mindenekkel bővölködik. Ha keveset adott is hát az Isten az embernek, éljen azzal háládatos örömmel, mert az

h) 'Sólt. 37: 25.

az Isten az ő szívének örömét kedvelli. *i*) A' jövendőkre nézve pedig miért epesztenénk magunkat szükségtelen gondokkal? 's miért ketsegtetnénk magunkat képzelt reménységekkel? hiszem mikor új napra viradunk, nem tudjuk mit hoz az reánk; mikor új esztendőt érünk, nem tudhatjuk mire menendők vagyunk abbann; mert sem a' jó sem a' gonosz hatalmunkbann nintsen; nem is mi dolgunk tudni az időket, és az alkalmatosságokat, mellyeket a' mi Mennyei Atyánk az ő hatalmábann helyheztetett. Nékünk tsak az a' kötelességünk hogy örvendezzünk és jót tselekedjünk; azaz, kiki a' maga állapatja, rendi és hivatala szerént jó lelkiesmérettel lásson kötelességéhez; vígyázzon az igasságnak szent törvényére, mellyet az Isten elébe adott, hogy a' világi jóknak szeretetéért 's a' bűnnek ideig való hasznáért, lelkében kárt ne valljon. A' melly jóknak osztán bírására jut; éljen azokkal mint az ő jó Attyától vett ajándékokkal háládatos örömmel; a' jó tételményről is és a' szeretetnek munkáiról el ne felejtkezzen, hanem légyen jóltévő és könyörűlő, mint az ő Mennyei Attya irgalmas.

Végre mivel tudjuk, hogy maga az élet minden javaival eggyütt nintsen a' mi hatalmunkbann, hanem tsak kevés időre engedtetett mi-

i) Pred. 5: 20.

nékünk, 's nem tudjuk mellyik órábann, szempillantásbann veszi azt tólünk viszsza a' mi életünknek Ura: éljünk annak javaival úgy, mint ideig valókkal, és ne ragaszkodjon hozzájok szívünk annyira, hogy halhatatlan lelkünk állapotjáról elfelejtkeznénk. Sőt inbább mikor munkálkodunk a' testi jókért, ugyan akkor munkálkodjunk a' lélek javáért is jót tselekedvénn. Tartsuk ollyan állapotbann szívünket hogy mikor eljő az óra, mellybenn itt kell hagyni e' világot minden javaival eggyütt: szomorúság nélkül válhassunk meg azoktól, tudvánn hogyha itt eleget tettünk kötelességünknek, és szoktattuk magunkat előre a' mennyei indúlatokhoz; nagyobb bóldogságra megyünk által, és nem múló hanem mindenhai örömökkel elégíttetünk meg; a' mi Mennyei Atyánknak hajlékibann. *Ámen.*

XII. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Eszességnek, Tudománynak, és Bőltsességnek megszerzéséről.

Péld. 23: 23.

Szerezd meg az Igasságot, és el ne add, t. i. a' Bőltsességet, a' Tudományt, és az Eszességet.

Ollyan vételt javasol itt K. H! Bőltse Salamon, mellyet a' Vásárbann megszerezni nem lehet, mert a' drága arany ezért nem adattathatik, sem ennek árrábann ezüstöt nem adhatnak. *a*) Mondják ugyan hogy gyakrann elárúltatik, és eladódik ott is, másutt is az Igasság: de az akárhogy légyen, bizonyos, hogy akkor a' vevő nem Igasságot, hanem annak színe alatt hazugságot, hamis lelkűséget, és megtsalattatást vett. A' kereskedésbenn tsak ollyan dólgok forognak kézenn, a' mellyekkel az embernek külső birtoka szaporodhatik, 's a' mellyeket, ládákra, kamarákra, aklokra lehet

 zár-

a) Jób. 28: 15.

zárni: de az Igasság nem egyébütt, hanem tsak az ember szívébenn találhat helyet, és annak megszerzésével nem annyira a' birtok, mint az ember érdeme és személybeli betse nevel kedik. A' Vásárbann meglehet szerezni az élet bóldogságának eszközeit: de magát a' bóldogságot melly a' léleknek nyúgodalma az Igasság által, ott nem árúlják. A' Vásárbann tsak azoknak illik forogni, a' kiknek pénzek van: az Igasság pedig így kiált: *Jöjjetek el ti is a' kiknek pénzetek nintsen, jöjjetek el, és végyetek minden pénz és fizetés nélkül.* *b*) Ott kiki maga tudja mire van szüksége, és minden nógatás nélkül megveszi azt ha módja van benne: az Igasságra nézve pedig nem veszi az ember gondolóra, melly nagy szüksége légyen néki arra, és azért szükséges az unszolásnak szava, a' melly Salamonnal így serkentgesse őtet: *Ne menj el az Igasság mellett, akármibe kerül, vedd meg azt.* Végre a' Vásárbann a' mit az ember megvett, azt ismét eladhatja, sőt sokszor tsak azért vásárol valamit, hogy azt ismét nyereséggel adhassa el: az Igasságot pedig ha eggyszer megvette az ember, azt ismét eladni szentségtörés vólna. *Vedd meg*, így int Salamon, *vedd meg az Igasságot, és el ne adjad azt.*

Az

b) Esa. 55: 1.

Az Igasságnak széles értelmű nevezete alatt mit értsen a' Bölts, maga megmondja, t. i. a' Böltsességet, a' Tudományt, és az Eszességet; mert ezekből, és ezek által tudja meg az ember azt a' mi igaz. Vegyük gondolóra hát K. H! 1. miképpenn és mitsoda árronn lehet ezeket megszereznünk, és azutánn 2. mitsoda káros vólna ezeket eladni, ha eggyszer megszerezhettük.

I.

Ha az Eszességenn értjük az előre vígyázó okosságot; a' Tudományon azt a' nemes foglalatosságát a' Léleknek, melly által a' világot, a' világi dólgokat, és a' világnak lakosit az embereket igyekezünk megesmérni; a' *Böltsességenn* pedig azt a' mit átaljábann *ért az Írás*, t. i. a' magunk megesmérését, a' szívnek ártatlanságát, a' Vallást Istenifélelmet, és kegyességet: nem lehet tagadni hogy az a' tökélletes ember, a' ki a' Léleknek ezen három Tálentomival egyszersmind bír. Mert az Eszesség megtanítja őtet, miképpenn munkálódja a' maga javát, hogy kerűljön el sok kárt és veszedelmeket; a' Tudomány útba igazítja, mitsoda nemű bóldogságra tarthat ő számot a' Társasági életbenn, és miképenn kell az emberek között tisztességesenn for-

golódni; végre a' Bőltsesség, a' Vallás megtanítja őtet nem tsak arra, hogy az ő élete a' testnek halála utánn is megmarad; hanem arra is miképpenn viselje magát, hogy az ő halhatatlan lelkének jól légyen dólga akkor is, mikor ő majd a' látható világból, és az élőknek társaságából kilép. Nem ok nélkűl komendálja hát Bőlts Salamon: Vedd meg az Igasságot, t. i. Bőltsességet, a' Tudományt, és az Eszességet. Lássunk mindenikről rövidedenn:

1. Szerezd meg az Eszességet. A' több állatokat a' belé,ek adatott természeti ősztönök által megtanította a' Természetnek Ura, hogy megesmérjék mi nékik jó és hasznos, mi pedig káros és veszedelmes; és ez által tudnak is ók magokra vígyázni, hogy mególtalmazzák magokat, és jól légyen dólgok a' magok nemébenn: *de minket inkább tanít az Isten mint az oktalan állatokat, és az Égi madaraknál bőltsebbekké tészen minket*, a' mint szóll Elihu, Jób. 35: 11. mert adott nékünk okos lelket, a' melly által megítélvénn a' jót és a' gonoszt, iszonyodjunk a' gonosztól, ragaszkodjunk a' jóhoz. Hijábavaló és balgatag foglalatosság vólna az embernek azonn törni fejét: miért teremtette az Isten úgy e' világot, hogy abbann az embert annyi bajok és veszedelmek érhessék; elég az, hogy a' bőlts Teremtő szépenn

penn őszveillette a' mi természetünket, a' világi dólgoknak természetével; valamint azokat, úgy minket is változások és viszontagságok alá rekesztett, előnkbe tette a' jót és a' gonoszt, vezérűl adta pedig az okosságot, hogy keressük a' jót, és kerűljük a' gonoszt. Nékünk bizonyos értelembenn szüntelen előttünk van a' jónak és gonosznak tudásának fája, azaz a' tapasztalás; hogy bennünket eszességre tanítson, mellynek értelme ez: *A' jó szerentsének idejénn élj a' jóval, a' gonoszra pedig vígyázz.* c)

Megszerzi hát az ember az Eszességet a' maga tulajdon tapasztalása által, ha azt a' mit megpróbálvánn jónak talált, gyakorolja; a' minek pedig roszsz következéseit érzette, attól magát megóvja. Így már ha tapasztalta, hogy az értelbenn italbann való mértékletlenség árt az egésségnek, és a' részegítő ital megzavarja még a' gondolatokat is; légyen esze, és ne terhelje meg magát. Ha meg esett rajta, hogy haragjábann hirtelenségből ollyat tselekedett, a' mit azutánn megkellett bánni: azt kívánja az ész, hogy mérsékelje hát indúlatit, és ne hebehurgyáskodjon. Ha vette észre, hogy a' másokkal való ízetlenség, viszszálkodás néki sok únalmas és kedvetlen órákat okozott: ne légyen ollyan ostoba, hogy azokat fenntarta-

c) Préd. 7: 14.

ni és szaporítani kívánja. 's a' t. Igaz, hogy ez az eszességnek megszerzése kerül valamibe, mert sokszor a' legédesebb kívánságot is viszsza kell nyomni, a' legerősebb indúlatot is megkell zabolázni, hogy az ember eszesenn tselekedhessen: de éppenn azért helyesenn tészi hát fel Salamon az intést ekképenn: *Vedd meg az Igasságot, es el ne adjad azt.*

Azombann K. H! ha az embernek tsupánn tsak a' maga tapasztalásából kellene okoskodni: keskeny határokig terjedne az ő eszessége; mert hiszem mitsoda kevés az a' mit mi tapasztalunk? Hogy hát az ember az ő okossága által bóldog lehessen, szükség kitanúlni a' mások tapasztalásait is, és arra való a' Salamon intésének ez másik része:

2. Szerezd meg a' Tudományt. A' Tudomány nem egyéb, hanem annak öszveszedése és kitanúlása, a' mit mások tapasztaltak, tudtak, hallottak, és minden névvel nevezendő emberi Tudománynak utólsó tzélja az, hogy az által az ember eszessége nevelkedjen, és az által a' mit tanúlt, tisztességesenn élhessen. Tanúljuk a' régi dólgoknak históriáját, hogy megtudjuk hogy az emberek mindenkor emberek vóltak, és hogy most és ezutánn is mit lehet az emberektől várni; tanúljuk a' természeti dólgokat és azoknak törvényeit, hogy megtudhassuk miképpenn lehet azokat haszonra for-

fordítani, és azoknak ártalmait elkerűlni tanúljuk a' Társaságnak Törvényeit, és a' Polgári Igasságnak és illendőségnek ráguláit, hogy a' Társaságbann békességbenn, tisztességgel és betsűletesenn élhessünk; tanúljuk miképpenn szolgálhassunk a' Társaságnak, a' közjónak, azért, hogy osztánn a' Társaság is a' mi szolgálatunkat megjutalmaztassa; tanúlunk külömbkülömbféle kézimesterségeket, hogy azok által magunknak tisztességes élelmet szerezhessünk; tanúlunk ollyanokat is a' mellyek tsupánn elme-gyakorlásnak látszanak, azért, hogy azok által élesedjen bennünk az ítélő tehettség, a' melly az életbenn olly igen szükséges.

A' Tudományoknak akármely nemébenn, nagy gyönyörűséget talál a' magát reá adó elme; de minden Tudományokra kiterjeszkedni eggy embernek lehetetlen, ha még meg annyi ideig tartana is az élet, ha még meg annyi Tálentomokkal bírna is az elme: hanem tsak ugyan minden embernek vagyon a' Tudománynak valamely nemére szüksége, a' ki a' világonn betsűletesenn akar elélni, bár ha a' tulajdonképpenn úgy nevezett tudománybeli esméretekbenn sokra nem ér is. Tudni kell közönségesenn mindennek mit szabad és mit nem szabad tselekedni, hogy a' Törvény ellen ne vétsen, és bajba ne keverje magát; tudni kell az illendőség réguláit, miképpenn adja meg minden

dennek betsületét, mert a' nélkül goromba és betstelen embernek tartódik. Bírni kell különösönn kinek kinek azzal a' tudománnyal, a' melly az ő hívatalához és élete módjához megkívántatik. Nintsen olly an tsekély hívatal, mesterség, a' melly meg ne kívánná, hogy az ember annak tudománnyábann ugyan tsak járatos légyen, és a' mellybenn ki nem tetszenék az azt folytatónak buta esze. A' Szántóvető ha tudatlan a' Földmivelésbenn, tsak turkálja, nem miveli a' Földet; a' tudatlan napszámosnak kezéből ki rí a' munka; a' Mesterember ha jól meg nem tanúlta a' mesterségét, tsak nyövi, nem űzi azt; a' Hivatalbeli ember ha jól nem érti az ahoz való tudományt, tsak gyötri, nem folytatja a' hívatalt 's a't. Annak az embernek illik az előmenetel, és az érdemli meg a' betsületet és tekintetet az ő Polgár társai között, a' ki akárminemű tisztességes hivatalra, mestersége, állapotra adta magát, fundamentomosonn érti azt, mint a' folyóvíz megyen előtte a' munka, és a' nehézségek olvadnak.

De ezt a' Tudományt ingyen senkinek sem adják. Igyekezet, ész, erő, munka, szorgalmatosság és sanyarúság annak az árra. A' ki hát azt megakarja vásárolni, vessen számot először magával, ha van é néki ahoz való költsége, t. i. esze és ereje, és osztánn ha hivatalra szánja magát, ne kímélje az eszét; ha mes-

mesterségre, ne kímélje erejét; ha kereskedésre, ne irtódzon a' sanyarúságtól; mert ha akkor mikor ideje vólt, jó fundamentomot nem vetett; tellyes életében se mehet reá, hogy hivatalát vagy mesterségét kitanúlja.

De bár az ember az Eszességet, és az állapotjához szükséges tudományt megszerzette is, és azok által magát világ szerént bóldognak tartja is, tsak ugyan távól van a' tökéletességtől, és valóságos bóldogságtól, valamíg

3. A' Bőltsességet is meg nem szerzi. A' Bőltseségenn még a' Pogányok Bőltsei közzűl is a' nevezetesebbek, értették a' magunk megesmérését, és a' szívnek jóságát; a' Szent Írás pedig mit értsen azonn, szépenn előádja a' többek között *Jób.* 28: 23, 28. *Az Isten Ő maga tudja az ő tselekedeteit; az embernek pedig monda:* Az Úrnak félelme a' te bőltseséged, *és a' te értelmed a' gonosztól való elszakadás.* Az Úrnak félelme, vagy a' Vallás azt adja tudtunkra, hogy mi nem tsak egynehány esztendeig tartó földi állatok vagyunk; hanem mikor a' mi állati életünk megszűnik és elbomlik is a' testnek halálával, és a' világi dólgokkal való minden közösülésünknek vége szakad, megmarad a' mi lelkünknek élete akkor is, és azokat a' gondolatokat és indúlatokat viszi magával az örökkévalóságra, a' mellyekhez itt szoktattuk, és a' szerént lészen

szen vagy bóldog, vagy bóldogtalan, a' mi itt tselekedett vagy jót vagy gonoszt. E' vé re int bennünket, hogy megtisztítvánn szívün ket a' rendeletlen kívánságoktól és indúlatoktó az Igasságnak és szeretetnek szent Törvénye megőrizzük minden tselekedetinkbenn, mer abbann áll a' mi lelkünknek örök élete és ból dogsága. Bíztat, hogy bár sok bűnöket tsele kedtünk is; tsak jobbíttsuk meg magunkat, és szívünk szerént törekedjünk a' jóra; bátrann el hihetjük hogy az Isten a' Krisztusért megbo tsátja azokat minékünk, és semmi kárhoztatá sunk nem lészen; a' melyből láthatjuk, hogy a' magunkkal való hartz, és a' mi tulajdon indúlatinkkal való küszködés, ennek a' Bőltses ségnek az árra; azaz, tsak úgy szerezhetjük azt meg, ha érte adjuk a' mi legédesebb kívánságinkat, és leghevesebb indúlatinkat is, azaz, lemondunk azokról, mihelyt a' józan Lelkiesmeretnek szavával, és az Istennek kijelentett törvényével ellenkeznek.

Ez az Ísteni Bőltsesség; a' V a l l á s i s e s z e s s é g b ő l é s t u d o m á n y b ó l á l l. Eszességből, mert annak törvényeit maga a' mi Lelkünkesmérete is diktálja mi bennünk; Tudományból, mert ugyan azokat az Isten az ő kijelentett beszédébenn parantsolja, és az engedelmességre serkenget bennünket az örökéletnek reménységével. A' világi eszesség és tudo-

domány vezérlik az embert, mint okos élő-állatot: ez a' Bőltsesség pedig mint halhatatlan lelkű teremtést. Azok által bóldog lehet az ember világ szerént: ez á tal pedig mind örökké. Azok elmúlnak mikor az élet megszűnik: ennek bóldogító ereje pedig még akkor mutatja ki magát. Azok formálják az embert betsületes Polgárrá: ezek pedig igaz lelkű emberré. A' mi pedig itt különösenn méltó a' megjegyzésre ez: hogy a' világi eszességre és tudományra nem minden ember eggyeránt alkalmatos: erre a' Bőltsességre pedig minden ember eljuthat, a' legeggyűgyűbb szintúgy mint a' legélesebb elméjű, a' tudatlan szintúgy mint a' kinek széles tudománnya van; mert itt a' fő dolog és tökélletesség ebből áll: *Légy igaz Lelkű, Istenfélő, ártatlan életű, hidd el hogy a' halál utánn is jól lészen dólgod, mert az Isten Szent Fijáért a' te bűneidet megbotsátja, és örök életet ád.* Van é a' Világonn ollyan eggyűgyű ember, a' ki ezt még ne érthetné, által ne láthatná?

Igaz, hogy a' Vallásbeli Bőltsesség a' maga egész függésébenn szélesenn kiterjedő Tudomány, de a' fő dologra nézve azzal nints elébb az ember. Hálá légyen az emberek Attyának, hogy azt a' mi a' Vallásbann a' Lélek és valóság, minden ember lelkéhez olly közelvalóvá tette, annyira, hogy az eggyűgyű ember az ő Vallásbeli, kitsiny esmérete által szint ollyan

ki-

közel vagy még közelebb lehet az idvességhez, mint azok a' kik annak mélyebb visgálásába ereszkednek; mert minden időbeli tapasztalás megmutatta már azt, hogy sokann azok közzül, a' kik a' Vallásbeli dólgoknak vi'sgálása körül kiterjeszkedtek, nem lévénn ahoz való eszességek, vagy ollyan sűrűbe mentek, a' honnan többé a' tzélt nem láthatták; vagy botránkozás köveire találtak és elestek; vagy ollyan mélységre akadtak a' mellyből ki nem gázolhattak; vagy míg a' kapornak és méntának dézmálásánn átsorogtak, azt a' mi a' Törvenybenn fő dolog elmúlatták. Sokszor bétellyesedett, és bétellyesedik az a' mit az Idvezítő az Ő testének napjaibann mondott: *Atyám! elrejtetted ezeket a' Bőltsektől és értelmesektől, és megjelentetted a' kitsiny gyermekeknek. d)* Igaz azombann, hogy a' Vallás tudományának mélyebb értése, mondhatatlan gyönyörűséggel tölti bé az elmét, és az okos meggyőzettetést neveli; de a' következésre és haszonra nézve ollyan ez a' bőltsesség, mint régentenn vólt a' manna, a' mellyből a' ki sokat szedett, nem vólt néki több, mint annak a' ki kevéset szedett; mert nem az az Isten előtt kedves, a' ki erről többet tud beszélni, és okoskodni, hanem a' ki tudja és tselekeszi az Istennek akaratját.

Mint-

d) Mát. 11: 25.

Minthogy tehát az Eszesség, Tudomány; Bőltsesség, ezek azok a' három dolgok, a' mellyek által mi munkálódhatjuk mind világi, mind örök bóldogságunkat: látni való melly betses tanáts az, mellyet Salamon ád, mikor így int bennünket: *Szerezd meg az Igázságot, azaz, az Eszességet, Tudományt és Bőltsességet.* De mivel megeshetik, hogy az ember rá ún arra a' mivel bír, és drága javától is nem sajnál megválni; azért azt is hozzátészi Salamon az ő tanátsadásához: *El ne adjad azt.*

II.

Eladja az ember az Eszességet, Tudományt, és Bőltsességet, mikor ezekkel bírhatna, még sem akarja hasznára fordítani; vagy mikor azoknak ellenére tselekeszik; és ebből származnak az életnek ezer nyomorúságai, mellyek ellen panaszolkodunk, ebből fog származni a' jövendő életnek bóldogtalansága is, mellyel fenyegeti a' Vállás az engedetleneket.

1. Eladja az ember az Eszességet, mikor valami kevés ideig tartó gyönyörűségért ollyat tselekeszik, a' miből bizonnyal tudhatja, hogy néki kára, kissebbsége, romlása következik. Miólta az Eszességnek eladásában roszsz példával élőment Éva, a' ki a' szemnek gyönyörűségéért, és a' képzelt bőltsességnek megnyé-

réséért a' jó és gonosz tudásának fájáról tudva és akarva megkóstolta a' halált: azólta tudja a' részeges, hogy a' dobzódás ötet megbolondítja, egésségét rontja, javait pusztítja; de félretészi az eszét, és rohan árra. Tudja a' haragos, boszszúálló, mitsóda következései vagynak a' hirtelenkedésnek; de félretészi az eszét, és rohan árra. Tudja a' büszke kevély, hogy mások előtt nevetséges a' gőg; de félretészi az eszét, hogy mágát útáltathassa. Tudja a' veszekedő, harag kereső, harag tartó, hogy a' ki mindenek ellen van, mindenek ellene vagynak annak, de félre tészi az eszét, hogy gyűlőlöket kereshessen, 'sa't. Ennek a' balgatagságnak rendszerént a' szégyen szokott lenni következése, és megesik gyakrann, hogy magába térvénn az ember, meg is vallja hogy bolondúl tselekedett; de arra tsak az a' felelet, a' mit felelt a' Rómaiaknak szent Pál; *Mitsóda hasznot vettetek hát azokból, a' mellyeket most szégyenletek?* e)

2. Annak is sok roszsz következései vagynak az életbenn, mikor az ember a' Tudományt eladja. Ez akkor esik meg, mikor az ember hasznára nem fordítja a' mások tapasztalását, és mikor a' maga tudománnyával helytele-

e) Róm. 6: 27.

telenűl bánik. Mert mikor az embernek próbált és hív tanátsadói volnának, és ő azoknak intéseket kevélységből megveti; mikor látja a' más kárát, és azonn nem akar tanúlni míg maga nem próbálja; továbbá mikor kerűli azt az életnek nemét a' melyre alkalmatos volna, és ollyanra adja magát; a' melyhez való elméje és tehettsége nints: mikor változván a' környűlállási, megszégyenli és elhagyja az eddig való élelmének tudománnyát; mikor a' maga tudománnyát elhagyja, és a' máséba kap, p. o. a' szántóvető a' mesteremberébe, és a' mesterember a' földmivelőjébe: mind ezeknek a' tudomány eladásoknak világ szerént vagy kárvallás, vagy gyalázat szokott lenni a' következések. De.

3. Semmi sints veszedelmesebb, mint mikor az ember a' Bőltsességet adja el; a' bűnnek *ideig* való hasznáért; vagy, látván hogy a' Vallásnak egyenes tzélja az, hogy az embert tiszta szívűvé, igaz lelkiesméretűvé, és ártatlan életűvé tegye; ő ollyan lenni nem akar, és ellene szegezi magát a' Vallásnak. Őtet a' Vallás édesdedenn hívná, vonná a' jövendő élet reménységére, ő pedig magát oktalanúl viszszarángatja; inkább kívánná hogy a' barmok sorsa szerént légyen az ő állapotja, tsakhogy baromi módonn követhesse a' testnek kívánságit míg él; inkább szeretné hogy mikor

meghal semmivé légyen, tsakhogy az ő titkos gonoszságai maradjanak örökre titokbann; a' feltámadást és az Ítéletet neveti, mert érzi hogy az néki, nem Évangyéliom. De nem tsak ezek a' nyomorúltak adják el a' Vallást, hanem eladják azok a' rókák is, a' kik mutatják hogy szeretik azt, és buzognak a' mellett, de tsak azért hogy hasznok van belőle, tsak azért, hogy másokat annak színe alatt inkább megtsalhassanak. Eladják azok is, a' kik hiszik ugyan annak tudománnyát, de ravaszok, tsalárdok, szeretetlenek, egyszóval annak parantsolatival ellenkező életet élnek. Eladják azok is, a' kik a' Tudományokból kóstoltak valamit; azutánn pedig kikerűlvénn a' társasági életbe, azzal mutogatják hogy másoknál tanúltabbak, hogy lenézik a' Vallást, mint eggyűgyű népnek való vélekedést, és annak állításit tudatlan elméskedéssel gúnyolják. Mind ezek a' Vallásnak eladói mennél rugósabbak és negédesebbek életekbenn; annál félelmesebbek és gyávábbak szoktak osztánn lenni, mikor megszorongatják őket a' halálnak kötelei, mikor már sem fortély, sem erőszak nem használ — menni kell a' világból, és a' félelemnek illyen sugási borzogatja őket: *Hatha tsakugyan halhatatlan leszsz a' lélek? Hatha igazak találnak lenni a' Vallás fenyegetései?*

K. H!

K. H! Az Isten, a' ki minket földi látható testből, és lathatatlan okos lélekből álló, kettős természetű embereket, kettős életre, kettős világra, kettős bóldogságra teremtett; ímé meg is mutatta a' mi okos lelkünknek azokat az eszközöket, mellyek által mind a' mostani, mind a' jövendő életünknek javát és bóldogságát kereshessük. Az eszesség és tudomány által, keressük a' világi életnek, ama Bőltsesség pedig a' Vallás által, a' jövendő életnek bóldogságát.

Mihelyt a' Lélek a' testől elválik, nem ember az ember. A' test tsak egy hírtelen elsenyvedő és elosztó matéria, a' léleknek pedig test nélkül a' látható világgal semmi közösülése nints. De mint a' test lélek nélkül, ollyan e' világi élet és bóldogság, a' jövendő életnek és bóldogságnak reménysége nélkül, ollyan az *Eszesség* és Tudomány, a' Vallásnak Isteni Bőltsessége nélkül. Így az ember nem egyéb, hanem egy minden állatok közt legokosabb és legravaszabb ragadozó állat, a' ki a' maga kedve tőltésére, tsal a' mint tsalhat, lop a' mint lophat, ront a' mint ronthat, mig egyszer felfordúl, 's elrothad. Így az Eszesség és Tudomány nem egyéb, hanem ezer fortélyokat és álnok gondolatokat koholó mühely, és a' Társasági életet megölő pestis. Viszont mint a' lélek test nélkül, ollyan a' jövendő életnek vá-

rása, a' mostani életre való tekintet nélkül; olyan a' léleknek halhatatlansága, a' feltámadásnak reménysége nélkül, a' Vallásnak Bőltsessége az Eszesség és Tudomány nélkül. A' lélek tsak a' test által munkálkodhatik; a' jövendő élet e' mostani élet által kerestethetik; a' halhatatlan lélek tsak a' feltámadás által lehet bóldog; és a' Vallásnak bőltsessége tsak a' világi eszesség és tudomány által lehet munkás.

A' mit hát az Isten illy szorossann öszvekötött, azt az ember el ne válaszsza; keressük a' mi világi és örök bóldogságunkat eggyütt. Hiszem nem egyéb a' kegyesség, hanem a' mi világi dólgainknak jó lelkiesmérettel és Isteni félelemmel való folytatása; a' Templomba járás, éneklés, könyörgés pedig arra való eszköz, hogy ezek által serkentessünk a' kegyességre. Valamint nem az a' jó mesterember, a' kinek jó műszerei vagynak, hanem a' ki jó munkákat készít; úgy nem az a' kegyes ember a' ki tudja az Isten akaratját, és az Uram Uram mondásnak módját jól érti; hanem a' ki mindenkor és mindenekbenn igazánn tselekeszik.

Szerezzük és őrizzük meg hát az Eszességet, Tudományt és Bőltsességet eggyütt; lássunk utánna a' mi világi foglalatosságunknak Isteni félelemmel és tisztességgel. Ha minden dólgainkbann arra vigyázunk, hogy se nyilvánn, se titkonn, se kárért, se haszonért, az

Igas-

Igasságot és jó Lelkiesméretet, az ember szeretetet és a' tiszta szívet meg ne sértsük; így maga a' mi világi dólgainkbann való forgódásunk lészen a' kegyességnek gyakorlása, és a' mi fáradozásunk, törekedésünk, világi dólgainkbann való szorgalmatosságunk Isteni tisztelet. Amen.

XIII. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Adás-vevésről, Kereskedésről, Vásárokról.

Péld. 20: 14.

Igen hitván 'a' jószág, azt mondja a' vevő; de mikor elmenénd vele, akkor ditsekedik.

Igasság K. H! a' mit másutt mond Bőlts Salamon, hogy nintsen semmi új dolog a' nap alatt, *a*) és hogy nem bőltsesség azonn panaszolkodni, mintha a' régi idők a' mostaniaknál jobbak lettek vólna. *b*) Mert az embereknek

a) Préd. 1: 9. *b*) Préd. 7: 10.

egymáshoz való magok viselete mindenkor egyforma vólt; és ha bár a' külső környyűlállások egyszer is, mászszor is változtattak rajta valamit; de az embernek magaszeretete mindenkor ugyan azon természetű vólt, és mindenkor hajlandó és kész vólt az ember a' maga hasznát a' más kárával keresni. Legalább a' Salamon felvett szavai azt mutatják, hogy már az ő idejében is szokásbann vólt, ez az adásbann vevésbenn való fortély, mellynek példáit ma mindennap lehet látni, hogy t. i. az Adó, hazugsággal dítséri az eladó jószágot, és annak hibáit takargatja; akkor örűl osztánn mikor attól megszabadúlhatott, vagy azt igaz árrá felett eladhatta: a' Vevő pedig hasonló hazugsággal alázza gyalázza az árrúba vetett jószágot, mikor pedig elmenénd vele, akkor ditsekedik.

Valamint a' veszekedések és vérontások mindjárt kezdődtek, mihelyt emberek kezdettek a' földönn lakni: úgy azt lehet mondani, hogy ez a' lassú háború, mellybenn az emberek egymás között élnek a' Társaságbann, melly szerént eggyik a' másik ellen szűntelen felvan vonva, és eggyik a' másikat szereti tsalni, az emberi nemzettel és a' bűnnel eggy idős. De K. H! mikor valamely dolognak betsét megakarjuk ítélni, ne foglaljon el bennünket előre a' viszszaéléstektől való idegenség, mert hiszem,

hiszem, mi van a' világonn ollyan betses és szent, a' mivel az emberek viszsza nem élnek? Mennél szükségesebb és hasznosabb valamelly dolog, annál tetemesebbek az azzal való viszszaélések; úgy hogy talám nem hibázunk ha valamely dolognak betses vóltát abból ítéljük meg, ha látjuk hogy az azzal való viszszaélések igen veszedelmesek.

Az Adásbann-vevésbenn, Kereskedésbenn, a' viszszaélések majd szinte ollyan közönségesek, mint maga a' dolog; mert itt van főképpenn helye a' tsalásnak, mesterséges lopásnak, mások megrontásának. A' tapasztalás és a' Szent Írás állítása szerént, ez minden gonoszságnak gyökere lehet, c) és mindenféle istentelenségekre megedzheti az emberi szívet. Mennél virágzóbb a' Kereskedés, annál bővebbenn termi az illyen keserű gyümőltsöket. A' ki emberi módonn érezni tud, nem lehet hogy fel ne háborodjon a' vére, mikor hallja vagy olvassa, miket követett el, és miket követ el a' világnak minden részeibenn napkelettől fogva napnyúgotig a' kereskedés, mellyet roppant Társaságok és egész Nemzetek űznek. De már ebből következik é, hogy tehát Istenfélő embernek nem lehetne jó Lelkiesmérettel magát a' Kereskedésre adni? Ingyen sem! Sőt inkább már tsak abból is azt

c) 1 Tim. 6: 10.

lehet kihozni, hogy ha most ennyi viszszaélések között is ollyan nagy hasznú dolog a' Kereskedés, hogy tsak az által állhat fenn a' társaság: bizony nem vólna a' világi élet bóldogságának, semmi nagyobb és bizonyosabb eszköze, mint a' Kereskedés, ha azok a' kik azt űzik, mindnyájann emberi érzéssel és jó Lelkiesmérettel bírnának. Sőt többet mondok: lehet a' Kereskedés az Isteni tiszteletnek egy része, ha azt az ember szeretettel, igazsággal, és igaz Lelkiesmérettel gyakorolja, a' szerént a' mint az Apostol int, hogy akár észünk, akár iszunk, akármit tselekeszünk, mindent az Isten ditsőségére tselekedjünk. Mellyre nézve némelly dólgokat akarok megjegyezni, a' mellyekből az adás-vevésnek valóságos betse kitessen, ha abbann az ember igassággal és Isteni félelemmel forgolódik.

I.

Azt mondom, hogy az Adást-vevést, Kereskedést úgy lehet néznünk, mint az Istennek rendelését, bár világos parantsolat nintsen is adva felőle; mert tsak az által lehet jutni annak az Uraságnak birtokába, mellyet az Isten a' teremtéskor az embernek ajándékozott; *d*) tsak

d) 1 Móz. 1: 26—29.

tsak ez által szerezheti meg azokat a' dólgokat, mellyekre szüksége van, 's a' mellyek néki az életet kedvessé tészik.

A' több állatoknak kirendelte az Isten, mindeniknek a' maga lakó helyét, és hazáját a' földnek kerekségénn. Ezek, vagy azonn a' helyenn mellyenn születtek, vagy azonn a' kitsíny vídékenn mellyenn előhátra járnak, feltalálnak mindent a' mire tellyes életekbenn szükségek van, és eggyik a' másiknak segítségére, nem igen szorúl. Az Emberi nemzetet pedig elterjesztette az Isten a' földnek minden részeinn, azombann úgy rendelte el a' földnek határit, hogy sohol se találhassa fel az ember egy rakásonn azt, a' mi néki van adva. Egy helyenn a' gabonának vagyon bővsége, másutt a' nemes szőlőtő uralkodik, másutt az épületre való fák teremnek, más hegyekbenn vagyon a' sónak kamarája, más hegyekből ásattatik ki a' vasértz, másokból az arany, ezüst, réz, ón; másutt kell keresni a' mésznek való köveket 's a' t. Mind ezeket kinek kinek a' maga szorgalmatossága által öszvekeresni lehetetlen vólna, hanem szükség, hogy a' hol mivel bővölködnek a' földnek lakosi, a' felesleg valót adják által azoknak, a' kiknek nints; és viszont azoktól szerezzék meg, a' mire szükségek van. Nem nyilvánn azt mutatja é ez, hogy az adást-vevést, Kereskedést

kedést maga az Isten rendelte, mikor azt a' természet kintseinek illyen széllyelhintésével elkerűlhetetlenűl szükségessé tette?

II.

Tudjuk azt az ember természetéből is, a' Szent Irásból is, hogy az Isten az embert munkálkodásra teremtette. A' bűnnek béjövetele tsak megnehezítette és fáradságossá tette a' munkát; de a' még ártatlan emberekről is azt olvassuk, hogy azért vitte őket az Isten a' Paraditsomba, hogy azt miveljék és őrizzék. *c*) Bizonyos az, hogy az Isten az okos lélekkel biró embernek, sem ruhát, sem lakóházat, sem kész eledelt, mint az oktalan állatoknak nem ád; hanem azt akarja, hogy az ember az ő okosságával nézze ki, munkásságával szerezze meg, és szabja magához az ő testéhez alkalmatos ruházatot; készítsen magának a' mint tőle kitelhetik lakóházakat, szerezze meg munkával az ő eledelét, az állatokból és földnek terméséből, az ezekhez megkívántató mesterségeket találja fel, és a' természetbenn feltaláltató dólgokat, készíttse, alkalmaztassa a' maga javához.

Ugyde, hogy ez a' munkásság, mellyre az embert a' természet olly igen szorítja, az Isten

c) 1 Móz. 2: 15.

Isten tzéljának is megfeleljen, az emberiek is javára légyen: szükség hogy eggyik ember egynek, másik másnak lásson utánna, mert minden mesterség egészszenn elfoglalhat eggy embert, és a' ki eggyet jól el akar végezni. nem lehet hogy a' másikra is reá érkezzen. Azombann eggyik mesterség a' másik nélkül éppenn el nem lehet. Hogy szántana p. o. a' földmivelő, ha néki magának kellene vasat égetni, és minden vas és fa készületeket magának készíteni, mellyek a' földmiveléshez megkívántatnak? Hogy hát az emberi nemzet fenntartódjon; és gyakoroltassék a' munkásságbann mellyre teremtetett, szükség hogy eggyik ember a' másiknak kezére és számára, készíttse a' mi annak szükséges; eggyik készíttsen bővenn ruhákat, másik az épitésbenn és mesterségekbenn légyen tudós, másik ismét az elédelre való dólgok körül fáradozzon, és osztánn az adás-vevés által, eggyik ember a' másiknak, eggyik vídék a' másiknak, eggyik Ország a' másiknak, adja által a' mivel bővölködik. Így osztánn a' Kereskedés által az egész Emberi Nemzetet öszveköti, és eggy egészszé tészi a' költsönös haszon; és minden ember, kiki a' mint az ő rendi és hivatala van, munkásságbann lehet az Isten tzélja szerént. Eggyik barmokat legeltet, mellyeket majd száz mértföldnyire esznek meg; másik ruhának való

maté-

matériát; gyapjat, selymet, lent termeszt, szőn, mellyet majd más nemzet fog elviselni; másik értzeket ás; mellyek ezer kezekenn forogvánn; az egész világot be fogják járni 's a' t. kiki a' maga mesterségének utánna lát, elébbadja, és a' mire magának szüksége ván beszerzi.

III.

Az Isten minden élőállatokat boldogságra teremtett, hogy azoknak jól légyen dólgok, és örüljenek az ő életeknek; bizonnyal hát az emberre nézve is azt akarta, hogy őnéki a' munkásság mellett jól légyen dolga az életbenn, hogy betöltse az ő szívét eledellel és örömmel, mert a' mint Sálamon szóll: *az Isten az ember szívének örömét kedvelli.* Úgyde az ádás-vevés nélkül az ember talám legnyomorúltabb állat vólna a' földönn. Ha minden ember maga vólna kéntelen magának ruhát és lakóhelyet készíteni; eledelt szerezni: vagy mezítelen maradna, vagy legalább a' hólt állatoknak kérges bőrökkel fedezgetné magát, föld jukakbann lakna, gyümőltsel és gyökerekkel élne. Nem lehet azt leírni, mitsoda nyomorúságos vólna az élet az adás-vevés kereskedés nélkül: de most alkalmatos és kedve szerént való ruhákbann járhat az ember, mellyeket mások készítettek, alkalmatos házakbann lakhatik,

hatik, mellyekenn a' mások kezei dólgoztak; kedve szerént való eledelekkel élhet, mellyeket mások hordottak öszve az ő számára. Mitsoda nyúgodalom és bóldogság, p. o. hogy a' mesterember munkálkodhatik tsendességgel az ő házábann; és egyéb szükségeire nézve nem kell magát epeszteni! Tudja hogy majd vásárkor helyébe hozzák a' gábona termő helyekről a' kenyeret; a' hámorokból a' vasat, a' bányákból az értzeket; Indiákról a' fűszerszámokat, és a' földnek minden részeiből mindent a' mire néki szüksége lehet; és mind azokat az ő mesterségének hasznából megszerezheti; sőt kínálva kínálják sok ezer dólgokkal; mellyek nem annyira szükségre mint gyönyörűségre, ékességre és pompára valók; és ezekből is szerezhet szíve szerént annyit, a' mennyit az ő házi környűlállási engednek.

Régentenn egy világi Bölts megfordúlvánn valamely Országos vásárbann, midőnn látná ottann a' sok ezerféle árrú portékákat, azt mondotta egy szégénységet palástoló megelégedéssel: *Be sok dólgok vagynak, úgymond, a' mellyekre nékem szükségem nints!* Ez a' mondás azt akarná tenni, hogy egy bölts ember fel se vészi, megveti azokat a' pompára, gyönyörűségre való dólgokat, mellyeket egy Vásárbann nagy számmal lehet látni. Hijábavaló beszéd!! Hát abbann áll é a' boltsesség, hogy

az

az ember ne tudja megítélni azt a' mi szép, és ne tudjon abbann gyönyörködni? Az illik bőlts emberhez, hogy a' mesterségekbenn, kéziművekbenn, ne tudja betsülni a' tökélletességet? A' több állatoknak gondjok az eledelenn túl nem terjed; de az emberi léleknek esmérni kell azt is a' mi szép; és az ő életének bóldogsága, mellyet a' ki nem kíván nem bőlts, nem tsak a' szükségnek kielégítéséből, hanem a' gyönyörűségből is áll. Maga az Isten nem tsak szükségre és haszonra, hanem gyönyörűségre is teremtette a' világi dólgokat. Ennek a' Természetnek mellybenn élünk, leírhatatlan a' pompája. Nem annyira haszonra, mint gyönyörűségre és pompára valók, azok a' számtalan ízek, mellyek az eledelre való dólgokat megkülömböztetik; azok az ezerféle szagok, mellyekkel a' virágok és fűszerszámok illatoznak; azok a' kimondhatatlan sokféle színek, mellyekkel a' virágok, madarak tollai és bogarak felvannak tzifrázva; azok a' sokféle hangitsálások, mellyekre a' madarakat tanította a' természet Ura. Hogy vólna hát az az emberbenn hiba, ha ő, minekutánna szükségét betőltötte, a' gyönyörűségre és pompára is, ha módja van benne, és a' mennyibenn módja van, kiterjeszkedik? Itt is mint egyebekbenn tsak a' viszszaéléseket lehet kárhoztatni; de külömbenn a' pompa (értem ezenn közön-

közönségesenn abbann való gyönyörködést a' mi szép), minthogy a' tsinosságnak és rendnek szeretetével, eggyütt szokott járni; az emberi lélek nemes érzései közzé tartozik. És mivel a' Kereskedés, ezt a' legtsekélyebb dólgokkal is öszve tudta kötni, a' mesterségek virágoztatása által; ebből látjuk melly nagy eszköze lehessen az, a' külső pallérozódásnak, és az élet ártatlan örömének.

IV.

Hogy az emberek közzűl senki nem elég magának, hanem eggyiknek bóldogsága, azaz, kívánságinak tellyesedése, szűntelen a' másiknak segíttségétől és szólgálatjától függ: ezt úgy láttzik azért rendelte így az Istení bóltsesség, hogy az embereket a' *kőltsönös szűkség és segedelem által egybe kösse*, és őket a' magok szereteténél fogva is, az egymásra való szorúlás által, egymás szeretetére kötelezze. A' Keresztyéni tökélletességnek ama fő régulája: *Szeressed felebarátodat, mint te magadat*, megkeresi és szorítja az embert már akkor is, mikor még az ember ettől a' tökélletességtől távol van, és tsak a' maga szeretetétől viseltetvénn, jár a' maga tulajdon kívánsági és indúlati utánn. Mert tsak ebbenn a' legalatsonyabb értelembenn is igaz már ez:

Ha magadat szereted, szeresd az embereket, mert magadat szereted akkor, mikor őket szereted. Te ő nálok nélkül el nem lehettz; valami szükséged van, valamit kívánsz, valamibenn gyönyörködöl; mind azt tsak más emberek által szerezheted meg Gyűlölnéd é hát azokat, a' kiktől függ a' te hasznod és bóldogságod? Sőt inkább szeressed felebarátodat úgy mint te magadat; és ne idegenítsd el őket magadtól igasságtalan tselekedetiddel; mert úgy magadnak kárt tennél. — Így hát az emberszeretetről való törvény, nem tsak azokat kötelezi, a' kiknek szíveket már megtisztította a' Vallás, és a' kik ennek a' törvénynek szentségét, a' kárra és haszonra való tekintet nélkül, más felségesebb indító okból érzik: hanem átaljában azokat is szorítja ez, a' kiknek szívek még nem tiszta, a' kik tsak azért mintegy kéntelenek az embereket betsülni, és nékik utánnok járni, mert azoknak hasznokat veszik, és nálok nélkül nem lehetnek.

Ha ez a' magunk szeretetéből indúlt felebaráti szeretet, kezdete lehet, a' minthogy lehet is ama valóságos és nemes emberszeretetnek, mellyet az Evangyéliom tőlünk kíván: betseseknek kell tartanunk azokat az eszközöket is, mellyek bennünket az emberszeretetnek ezen legalsó gráditsára segítenek. Ezen eszközök között legszembetűnőbb az Adás-vevés,

kel es

Kereskedés, mellybenn olly szemlátomást eggyik ember a' másiknak szükségét költsönösönn segíti; kívánságát tellyesíti. Az adó is, a' vevő is, mindenik a' maga hasznát keresi, mindenik a' maga szükségét kívánja pótolni, és mikor az eggyik a' maga tzélját elérte, úgyan akkor a' másik tzéljának eleget tett. Ha valaki eggy Országos Vásárbá egybesereglett embereknek magokviseletét, tsendesenn szemmeltartja, valóságos gyönyörűség látni, miképpenn törekednek ők azokra a' sok ezer tzélokra, mellyeket eggyenként és mindnyájánn feltettek magoknak. Eggyik jő, másik megyen, eggyiknek az a' tzélja hogy adjon, másiknak hogy vegyen; harmadiknak hogy adja el ezt; és vegyé meg amázt; eggyik eledeli dólgokról gondoskodik, másiknak ruhára van szüksége, másik a' mesterséghez, vagy gazdasághoz való dólgokat keres; mindenik megtalálja. Ama szegény tsak a' legközelebb való szükségét tellyesítheti, ez a' tehetős pedig gyönyörűségre és pompára való dólgokat vásárol; ama hideg vérrel elmégyen a' mellett, a' mibe ez beleszeretett, és nagy kívánsággal alkudozza. Ez már megvásárlott, és örül annak a' mit vett, örömébenn ád a' szegénynek is; amaz eladta a' mit árúlt, örül hogy eladhatta, és a' nyereségből juttat a' szegénynek is. Végre letsilapodik a' zsibongás, mert a' költsönös

tzéloknak elérések által, olly sok ezereknek szükségeik ki lévénn elégítve, most egyszer az embereknek kívánságok eggyarányúságra jött.

V.

De éppenn itt, ahol az ő jóltévő és emberszeretetre kötelező erejét kimutatja a' Kereskedés, kimutatja egyszersmind a' viszszaélésseknek, és szeretetlenségnek útálatos képét is. Mert a' mint az adás-vevés kédvéért, mindenféle emberek öszvegyűlnek; úgy oda viszsnek magokkal mindenféle bűnt. Az igaz útonn járók, a' tisztességes kereskedésbenn fáradozók mennek; mennek ő velek együtt a' gonoszra futó lábak is. Mennek amazok hogy adjanak és vegyenek, ezek pedig hogy lopjanak. Viszi a' Kereskedő az ő hibás portékáját, hogy azt jó gyanánt eladhassa, viszi a' mesterember az ő roszszúl készített munkáját, semmi akadékot nem tsinálvánn magának, hogy azzal mást fog megrontani, mert az éppenn arra van készítve, mert úgymond ez Vásári munka. Mennek az ólálkodó tolvajok, keresvénn a' prédát. Már amott pokolbeli örömmel örül a' lopott jószágnak a' szerentsés tolvaj; itt pedig sír a' megrontatott szegény, hogy őtet, és az őtet jó reménységbenn váró szegény gyermekeit,

keit, keservesenn szerzett kevés vagyonjától, a' gyilkos megfosztotta. Óh! ha mi béláthatnánk illyenkor az embereknek szívekbe, mitsoda indúlatokat és gondolatokat lehetne ott látni? Látnánk, miképpenn töri magát, amott az Adó hogy megszabadúlhasson megúnt jószágától, és miképpenn takargathassa annak hibáit, itt a' vevő miképpenn találhasson ollyan próbálatlan árrost, a' kinek együgyűségét hasznára tudja fordítani; amott miképpenn keresi a' lopásra való alkalmatosságot a' tolvaj, az adónak és a' vevőnek eggyeránt ellensége: itt miképpenn lopja az alamizsnát a' hitetlen kóldus!!

Mi az embereknek szíveket nem láthatjuk, tsak az ő tselekedeteiket tarthatjuk szemmel; de látja az, a' ki a' szíveket vizsgálja, és azoknak tanátsit jól érti; látja az Isten, és leszsz is ollyan idő, mellybenn megfizet kinek kinek az ő tselekedetei szerént. Látja ő miképpenn tapodtatik el a' lelkiesméret, a' lelkiesméret mondom, a' mellynek szent neve, mind az Adónak, mind a' Vevőnek, mind a' Tolvajnak szűntelen a' szájánn peng. Látja hogy ama kitanúlt árros, marhát vagy más portékát árúlt, és emberi lelket adott el, a' maga tulajdon lelkét; amaz álnoksággal vett jutalmasonn a' próbálatlan adótól, és megvette annak átkát; amaz örűl a' lopott jószágnak, és nem

gondolja meg hogy kárhozatot lopott magának. 's a't.

Ezek a' viszszaélések mellyek a' világi élet bóldogságának ama nagy eszközét, a' Kereskedést így megrútítják, ollyanok, mellyeket semmi emberi erő egészenn el nem törölhet, valamíg az emberek emberek lesznek. Mert ha még a' Mennyeknek Országábann, azaz a' külső látható Anyaszentegyházbann is, mellytől örömest elvonják sokann magokat az álnokságnak tselekedői; együtt kell lenni a' jóknak a' gonoszokkal, mennyivel inkább az élet külső foglalatosságibann, minémű az adás-vevés, melly minden embereket eggyeránt illet, lehetetlen hogy a' gonosz útonn járók, az igaz útonn járókkal eggyütt ne legyenek.

Itt hát K. A! azoknak, a' kik a' bűnnek ideig való hasznáért, az ő lelkekbenn kárt vallani nem akarnának, ez a' tanáts és régula: *Távozzon el a' hamisságtól a' ki nevezi a' Krisztusnak nevét. f)* Minthogy ollyan világbann élünk, mellybenn a' legnagyobb hasznú dólgokat is, gyalázatos tselekedetekkel rútítja meg a' viszszaélés: őrizzük meg szorgalmatosann a' mi szívünket, hogy a' gonosz példák, és erkóltsé vált szokás által, az illyen viszszaélésekre

f) 2 Tim. 2: 19.

sekre ne ragadtasson. Megmondatott minékünk mi légyen a' jó, és tudja azt a' mi lelkünk, t. i. hogy tselekedjük az Igasságot, és szeressük az Irgalmasságot. Emeljük fel hát a' mi szívünkbenn a' tiszta és botránkozás nélkül való lelkiesméretnek Királyiszékit, és ennek törvényszéke előtt ítéljük meg, nem tsak azt a' mit tselekedtünk, hanem főképpenn azt a' mit tselekedni szándékozunk, ha megeggyez é az az Istennek törvényével, melly az Igasság és Szeretet; gyakoroljuk magunkat abbann, hogy sem a' kártól való félelem, sem a' haszonra való vágyás, az Igasságnak útáról bennünket el ne szédítsen.

Ez a' jó lelkiesméretnek Istennel való kérdeződése, megőrizi a' keresztyén embert minden gonosz tselekedetektől. Így osztán bátrann, és a' viszszaélésnek félelme nélkül, élhet az Istennek minden ajándékival, mellyeket Ő Felsége az életnek szükségeire és gyönyörűségeire ajándékozott; nem töri ravaszságonn a' mikor az ő rendi és hívatala szerént ád n; elég ha arra vígyázhat hogy a' mások lya őtet meg ne tsalja; magáról pedig határozott akarattal van, hogy ha az egész világ tsalna is, ő nem; ha az egész világ fösvény és könyörületlen vólna is, ő nem. Mikor ád, igazánn ád; mikor veszen, igazánn veszen; mikor a' más számára munkálkodik, igazánn dólgozik; és ez az igasság tisztességére és bel-

só nyúgodalmára vagyon néki; mert tudja hogy engedett, és bóldognak mondja magát hogy engedett, ama parantsolatnak: *Akár esztek, akár isztok, akármit tselekesztek, mindeneket az Isten ditsőségére miveljetek.* Ámen.

XIV. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Igaz Keresményről, és a' tsalárdság nélkűl való Lelkiesméretnek a' halálbann való bátorságáról.

Jób. 31: 5, 6, 7.

Ha én tsalárdsággal jártam, avagy az én lábom álnokságra sietett: az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek. Mert az én lépésem el nem hajlott az útról, az én lelkem az én szemeimet nem követte, és az én kezeimhez a' másé nem ragadott.

Midőnn haldokló embertől, a' minéműnek hitte magát Jób mikor ezeket mondotta, illyen szó-

szókat kell hallani: *Az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek:* nem lehet K. H! hogy el ne foglaljon bennünket az álmélkodás, a' tiszta és egyenes lelkiesméretnek megrettenthetetlenn vóltánn. Meglehet hogy az ember életében szépíti, szentíti magát az emberek előtt, és farizeuskodik az ő igasságszeretetével; de a' halálos környülállásokbann, a' hol már nem az emberek előtt kezd folyni a' dolog, hanem által mégyen az Ítélő Isten eleibe; lehúllanak a' hipokritaságnak szemfedelei, és a' Jóbéhoz hasonló bátorsággal tsak az szóllhat, a' kinek lelkiesmérete ollyan, mint az övé vólt.

A' halál nem tsak azért félelemnek Királya, hogy a' testet fenyegeti utólsó romlással, és örökre meg foszt bennünket mind azoktól mellyekbenn életünkbenn gyönyörködtünk; hanem kiváltképpenn azért, mert tzitálja a' lelket az Isten színe eleibe, a' kinek számolnunk kell, miképpenn sáfárkodtunk életünkkel; és a' kitől várni kell annak jutalmát, a' mit a' testbenn tselekedtünk. Meghúnyászkodik ekkor a' kevély, és a' káromkodó könyörgéshez fog; a' mértékletlen és tisztátalan sohajt; a' telhetetlen és fösvény a' kéttségbe esés habjai közt hánykódik, kapkod viszsza gondolatival azok utánn, mellyekhez mindenekfelett ragaszko-

dott, mellyektől látja hogy most mindjárt örökre meg kell válni. A' vakmerő bűnös irtódzik arról gondolkodni a' mire menendő, vonogatja magát a' mint lehet, az akkor feltámadó lelkiesméretnek nyilai előtt. Sőt még az Istenfélőnek is nehéz ez a' hartz; ő is mikor viszszatekint az elmúltakra, és maga magával számot vét: sokat lát ollyat a' minek emlékezetétől megborzad; és a' miért a' szorossann ítélő Igasság, méltánn kirekeszthetné őtet ama tökélletesekké lett lelkeknek seregéből. Nem az Istennek Igassága, hanem a' kegyelem, bűnbotsánat, és Irgalmasság az, a' miért nyög, fohászkodik, és sohajt a' halálbann, még az ártatlan életű is. Ímé pedig Jób mikor ezenn a' pertzenn áll, nem küszködik magábann gondolatival, békessége lévénn lelkiesméretével, az Isten Igasságától semmit sem retteg, sőt a' mint hallánk, szintę példa nélkűl való bizakodással így szóll: *Ha én tsalárdsággal jártam, avagy az én lábam álnokságra siętett: az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletessegemnek. Mert az én lépésem el nem hajlott az útról, az én lelkem az én szemeimet nem követte; és az én kezeimhez a' másé nem ragadott.* Végyük gondolóra K. H! Jóbnak ezen mondását, és az abból folyó tanúságot fordíttsuk hasznunkra.

I.

I.

Számolvánn a' haldokló Jób az ő Lelkiesméretével, rendre felszedi az életnek minden időszakaszát, és számot ád róla, miképpenn őrizte meg magát, az azzal eggyütt járó bűnöktől; 's számolvánn már a' fellyebbvalókbann az Ifjúságról, szóllani kezd az emberkorral eggyütt járó bűnökről. — A' mint az ember, az ő életének eggyik időszakaszából, általmégyen a' másikra; változik az ő testének állapotja, változik az ő másokkal való egybeköttetése, változik gondolkozásának módja, változnak kívánságának és vonattatásának tárgyai; és ezek szerént, a' mint a' romlott természetet kíséri a' bűnre való hajlandóság, mint a' testet az árnyék; az ő életének változott környülállásiból, más más bűnökre vészen alkalmatosságot. Az Ifjúságnak tüzes esztendeibenn, a' kifejtődző természetnek elevensége, könnyenn elragadtatik arra, hogy a' testi gyönyörűségeknek követésébenn módot ne tartson; és könnyenn szemtelenségre 's fajtalanságra vetemedik az, a' kit a' józan ész, és a' Vallásnak szentsége nem tartóztat. Elérvénn pedig az emberkort, bellyebb megyen az ember a' Társasági életbe, és választ magának ollyan élet nemét, melly által magát és házanépét tisztességesenn táplálhassa. Eggyiknek a' gazdalkodás

dás tettzik, másik mesterséget tanúlt, másik kereskedésre adja magát, vagy tsak kupetzkedik; más ismét arra készűlt, hogy Hivatalt viseljen 's a' t. Akárminémű rendbenn, karbann, állapotbann légyen pedig az ember, az mindenik élelemnek módja, és szükséges a' vagyonról való gondoskodás. Ebből alkalmatosságot vészen a' romlott természet, a' telhetetlenségnek bűnére; hogy hamiss útakonn módokonn is, igyekezzék szaporítani a' vagyont; ahoz is hozzá nyúljon a' mi nem övé, nem őtet illeti, és álnok fortélyokkal 's tsalárdságokkal szaporíttsa a' magáét. Ez tulajdonképpenn az emberkornak bűne, mellybenn az ember, az élelemről való gondoskodásnak szükséges vóltát megérezni kéntelen. Ritka dolog hogy valaki, már nevendék és ifjú korábann, a' telhetetlenségnek bűnével el legyen foglalva, ha tsak nem éppenn abbann neveltetett; és a' kibenn ennek példáját lehet látni, ez a' szomorú jelenség már előre mutatja, mit lehet belőle várni emberkorábann.

Jób az ő ifjúságának idejéről azt mondja, hogy ő abbann szorgalmatosann megőrizte a' szemérmetességet; az emberkorról pedig azt, hogy ő soha a' gazdálkodásbann, tsalárdsággal nem járt, és álnok útakonn módokonn, javait szaporítani nem igyekezett; úgyhogy az ő gazdagsága felette igen megnevekedett ugyan. és

ebbenn

ebbenn a' tekintetbenn is, nagyobb vólt minden napkeletenn lakozó embereknél; de ebbenn az ő' egész gazdagságábann, legkissebb sem vólt álnok kereset, mellyenn vagy a' meglopattatott károsnak sohajtása, vagy az álnok praktikával megtsalattatott felebarátjának átka fekünnék. És ő ezt, az ő ártatlanságábann való ollyan erős bizakodással mondja, hogy nem az emberekre útal, hogy áljon elő bár, a' ki néki valamit szemére vethetne; hanem magát a' mindentudó Istent hívja, nem bizonyságúl, hanem Ítélő-Bíróúl: *Az Isten, úgymond az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek.*

K. H! Ha meggondoljuk hogy nints nyelv, melly előbeszélhetné azokat az igasságtalan útakat, módokat, erőszaktételeket, titkos lopásokat, álnok praktikákat, és ravasz fortélyokat, mellyekkel az emberek a' haszonkeresés körül foglalatoskodnak, és eggyik a' másiknak rontásával építi a' maga szerentséjét;— Annyira, hogy a' mint a' tapasztalás mutatja: a' mezei embereknek álnokságok miatt, (a' kiket még a' régiek legártatlanabbaknak gondoltak) nints bátorság a' mezőbenn; a' városiaknak álnokságok miatt, nints bátorság a' városbann; az adónak álnoksága miatt nints bátorságbann a' vevő; a' vevőnek álnoksága miatt nints bátorságbann az adó; a' mesterember álnoksága miatt,

miatt, nints bátorságbann a' ki az ő munkájával él; az uzsorásnak álnoksága miatt, nints bátorságbann a' mégszorúlt; a' kőltsönözőnek álnoksága miatt, nints bátorságbann a' hitelező; a' gazdagnak álnoksága miatt, nints bátorságbann a' szegény; a' szegénynek álnoksága miatt, nints bátorságbann a' gazdag; a' hivatalbéli embernek álnoksága miatt, nints bátorságbann a' köz jó; 's a't. úgyhogy mint eggy köz akarattal; láttatnak az emberek abbann megeggyezni, hogy a' világonn, ezenn a' tsalardságnak helyénn, nem lehet igazánn élni; sőt az életnek némelly nemeibenn; úgy nézi az ember a' ravaszságot; és tsalárd fortélyt, mint az ő kötelességének és hivatalának egy részét. — Ha, mondom, ezeket gondolóra veszszük, és látjuk hogy az emberek, vakmerő bátorsággal útat törtek magoknak a' tilalmasonn által; és azonn egymás utánn szabadonn járnak: a' Jób ártatlansága, példa nélkűl valónak, és az ő példája követhetetlennek láttzik; sőt az ő ditsekedése képmutatásnak tettzenék, hanemha az az állapot, mellybenn ő vólt, a' színmutatásnak minden gyanúját kirekesztené.

A' Jób idejébenn is, a' mint maga sok helyeann panaszolja, az élőknek akkori számához képest, szintúgy vóltak ravaszok és álnokok, mint ma; akkor is a' sok tövissek, gazok

és

és dudvák közzűl; nevekedett fel a' Tzédrus. Miképpenn tartotta pedig ő meg a' tökélletességet; és a' lelkiesméretnek ártatlanságát; maga megmondja, és minékünk is példájával tanúságot és tanátsot ád. *Az én lépésem el nem hajlott az útról, az én lelkem az én szemeimet nem követte; és az én kezeimhez a' másé nem ragadott.*

II.

Az én lépésim az útról el nem hajlottak. Mihthogy az út bizonyos tzélra szokott vezetni; azért az útnak hasonlatossága, tészi a' Szent Írásbann, azokat a' tselekedeteket, mellyek bizonyos tzélból lésznek, 's a' mellyek által valamely tzél elérődik. Az Istennek úta, tészi az Istennek tselekedeteit, mellyek által az ő tzélját eléri; az embernek úta, az embernek tselekedeteit, mellyek által, a' maga tzéljának elérésére törekedik. Van Igasságnak úta, mikor az ember jó tzélra törekedik, van gonoszságnak úta, mikor gonosz tzélt igyekezik elérni. A' Jób tzélja, a' mint az ő életének históriájából tudjuk, ez vólt, hogy az ő szíve, légyen tökéletes az Isten előtt, és az erkőltsi tisztaságra, 's ártatlanságra törekedjen; követvénn mindenütt és mindenbenn, az igasságnak és szeretetnek törvényét,

nyét, mint ollyan útat, melly őtet erre a' tzélra vezeti. Erről az útról, azt mondja, hogy az ő lépési el nem hajlottak. Vóltak őnéki rendkivűl sok világi foglalatossági. Az ollyan szélesenn kiterjedő gazdaság, mint az övé vólt, sok gondot és szörgalmatosságot kívánt, sokat kellett néki az adásbann-vevésbenn fórogni, sok szegényeknek szolgálatjával kellett néki élni, úgymint a' kinek tselédi és szolgái egész sereggel vóltanak; ezenkivűl, törvénytévő és igasság szolgáltató ember lévénn, a' világi életnek gondjaitól és terheitől, minden ideje el vólt foglalva; és még is azt mondja, hogy az ő lépési az útról el nem hajlottak; az Igasságnak és szeretetnek kötelességei ellen nem tselekedett. Részenként megmondja ő ebbenn a' könyvbenn, külömböző helyekenn, miképpenn őrizte meg az Igasságnak útát, 's miképpenn törekedett a' tökélletességre; nevezetesenn hogy az Istennek társasága vólt az ő hajlékábann, azaz, mindég előtte tartotta az Istent és az ő törvényeit, és házanépébe is bétsepegtette az Isten eránt való tiszteletet; hogy ő az ő gazdagságábann fel nem fúvalkodott, hogy az igasságtalan nyereségenn nem kapott, és álnoksággal, fortéllyal senkinek kárt nem tett, a' máséra nem ásítozott, a' szegények szívét nem keserítette; hogy a' veszedelembenn megtartatott embernek áldása ment ő reá, az özvegy-

végynek és árvának szívét megvígasztalta; a' vaknak szeme gyanánt vólt, és a' sántának lábai gyanánt; igaz törvényt szolgáltatott. 's a' t. *a*)

Rójjunk meg itt K! egy közönséges bálvélekedést, a' melly sokszor az emberek szájában a' bűnnek palástolására szolgál. Nem ritka dolog azt hallani az emberek szájából, hogy a' világi foglalatosság elvonja őket az Isteni szolgálattól, és akadályoztatja a' kegyességnek munkáiban. Ez valósággal helytelen beszéd, és megvetésre méltó vélekedés, azt gondolni és állítani, hogy a' kegyesség és ártatlanság; a' világi foglalatosságoktól valami különböző dolog. Hiszem nem egyéb a' kegyesség, hanem a' mi világi foglalatosságinknak Isteni félelemmel és jó lelkiesmérettel, azaz, tsalárdság nélkül való folytatása; a' Vallásbeli gyakorlások, minémüek a' könyörgés, és az Isten beszéde hallgatása, tsak arra való eszközök, hogy serkentgessenek bennünket, a' mi világi dólgainknak jó lelkiesmérettel való folytatására. A' ki az ő hívatalos dólgainak szorgalmatosann és jó lélekkel utánna lát, a' mezei ember a' mezőbenn, a' Mesterember az ő műhelyébenn, a' Kereskedő az adásbann-vevésbenn; a' Hívatalbeli az ő hívatalos foglalatosságibann; úgyhogy az ő lépési el nem hajolnak

a) 29. és 31. R.

az igaz útról; fortélyról és álnokságról nem gondolkodik, kész elbotsátani az igasságtalan nyereséget, inkább kárt vall mint másnak kárt tégyen, ezennkivűl könyörűlő, jóltévő, nemes szívű, 's a't. az, az igazánn kegyes és Istenfélő ember; és mikor ő a' Vallásbeli külső gyakorlásokbann megjelenik, örvendézés és Istenbenn való öröm az ő lelkének hallani; az Évangyéliomnak ígéreteit, mellyekre ő bizonnyal számot tarthat; és mind inkább inkább erőssödik a' jóra való igyekezetbenn. Ellenbenn a' ki azt gondolja, hogy minden gonoszságot elkövethet az ő világi foglalatossági körűl, mászszor pedig majd a' kegyességre is egy kis időt szakaszt; és lekönyörgi a' rovásról szántszándékkal elkövetett bűneit: megtsalja magát, mert az ő Vallása nem Vallás; és az ő némelykori kegyeskedést mutató hunnyászkodása, nem egyéb; hanem útálatos képmutatás, az Istennek szent szemei előtt. A' ki az ő világi foglalatosságibann elhajlik az útról, el van a' hajolva; a' ki pedig ott; az ő lépésit megtartja az Igasságnak ösvényénn; és nem megyen az útra, mellyet mások a' tilalmasonn tsaptak; az megyen az igaz Vallásnak és kegyességnek útánn a' tzél felé, az Isten fijainak ditsőségére.

III.

Miképpenn őrzötte meg Jób az ő lépésit, hogy el ne hajoljának az útról, ezzel adja elő: Az én lelkem nem követte az én szemeimet, és azért az én kezeimhez a' másé nem ragadott; azaz, a' kívánságot megzabóláztam magambann, és azért nem vetemedtem törvénytelen tselekedetre. Az ember nyughatatlanságának, és sorsával való meg nem elégedésének, közönséges és mindennapi oka ez, hogy a' más emberek állapotját látja. A' ki külömbenn türhető állapotbann van is, és hívatala, mestersége utánn tisztességesenn élhet: ha meglátja, hogy a' maga sorsú felebarátja inkább bővölködik mint ő, sohajt, és amazt bóldognak, magát pedig bóldogtalannak és szegénynek tartja. Ha ekkor osztán az ő lelke követi a' szemnek látását, irígységre indúl az ellen, és mihelyt az irígység meg van, kész annak kárára igyekezni, és ha mód van benne, annak kárával a' maga szerentséjét nevelni. Ez pedig már nem tsak a' birtokra és vagyonra nézve van így, hanem így van a' betsületre és polgári tekintetekre nézve is, hogy minden szerentséjéért és előmeneteléért, irígykedik az emberre az ő felebarátja, és a' mint az ő lelke követi a' szemnek látását, kész azt kissebbíteni, és annak hátramaradására, rontására törekedni.

A' mi pedig különösenn a' vagyont illeti, a' szemnek látása a' gyarló lélek előtt nagy tőr, és nagy kísértet. Gyönyörködve nézik a' szemek azt a' mi szép, a' mi jó, és a' szemnek látása utánn a' lélek kívánságra indúl, 's szereti magáévá tenni azt, a' mit jónak lát, bár ha annak birtokossa eránt, semmi legkissebb gyűlölséges indúlat nintsen is benne. Ugy van az ember az életbenn a' szemnek látásával, és az abból származott kívánsággal, mint a' ki a' Vásárbann járvánn, ezer dólgokat lát mellyeket megkíván, a' mellyek pedig külömbenn eszébe se jutottak vólna. Örül az ember a' nyereségnek, a' haszonnak, és a' hol módját látja, nem örömest botsátja el, bár ha törvénytelen is, mert a' lélek követi a' szemnek látását, a' mint a' közmondás is a' telhetetlen és ragadozó embert ezzel tészi ki, hogy a' mit a' szeme meglát, a' keze ott nem hagyja.

Tanúljuk meg hát K. H! Jóbtól, hogy ha kezeinket a' gonosz tselekedetektől meg akarjuk őrizni, először a' tselekedetnek kútfejét, a' szívet kell orvosólni; és ha a' tsalárdságnak és álnokságnak gonosz bűnét, el akarja távoztatni; azonn kell igyekezni, hogy a' lélek ne kövesse a' szemnek látását, azaz, mindeneknek előtte a' kívánságot, mint minden bűnöknek kútfejét, tartsuk zabolánn, mert a' mint szóll

Jak.

Jak. 1: 14. 15. *Minden ember kitsértetik, mikor az ő tulajdon kívánságitól vonattatik, a' kívánság pedig minekutánna fogadott, szűli a' bűnt, a' bűn pedig minekutánna veghez ment, nemz halált.*

Minthogy Jób, illyen előre vígyázó lelkiesmérettel, igazgatta az ő életének tselekedeteit, és belsőképpenn érzette, hogy ártatlan az ő lelke attól, hogy valakit álnoksággal megtsalt vólna; tudta és érzette, hogy az igasságnak, és emberszeretetnek egyenes útától, őtet sem a' telhetetlenség, sem a' szűkölködés, sem az irígység, sem a' szegényebbeknek megútálása, sem a' másoktól szenvedett méltatlanság, sem a' mások roszsz példája el nem tántorította: bátrann megyen szembe a' halállal, és bátrann vét számot lelkiesméretével. Igaz hogy nehezenn szenvedte ő azt, hogy az Isten, világ szerént őtet olly kemény próbára tette, hogy minden javaitól és gyermekeitől megfosztotta, a' mint ezt sok helyekenn panaszolja is, a' zúgolódással határos békételenkedő szókkal, hogy az Isten, az ő igaz ügyét, elrejtette, és úgy bánik vele mint istentelennel; nehezenn esett néki, hogy az ő baráti is úgy ítélnek, hogy azért pusztíttatott el az ő háza, mert az Itélő Isten álnokságot talált benne: de ő magának illyen gondolat eszébe nem jut, mert érzette hogy ártatlan az ő szíve; azért akármint magyarázzák az emberek az ő

tselekedeteit, azzal nem gondol. Miért forog az Isten igazgatása illy különösenn, és viszszásonn ő körűlötte, azt is tovább nem vi'sgálja; hanem elszánvánn magát egészszenn a' halálra, félelem és rettegés nélkűl botsátja lelkét az ítélő Isten eleibe: *Ha én tsalárdsággal jártam, avagy az én lábam álnokságra sietett; ha az én lelkem az én szemeimet követte; ha az én kezemhez a' másé ragadott: az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek.* Imé így neveti a' halálnak félelmeit a' maga ártatlanságát érező Lelkiesméret? illy bátrann mégyen az Istennek ítélőszéke eleibe, az a' Lélek, melly a' szemnek látását nem követte, és magát a' lopásnak, tsalásnak, és álnokságnak tselekedeteivel, a' bűnnek ideigvaló hasznáért, meg nem fertéztette!

Tudom én azt K. H! hogy a' millyen ritka vólt a' régi világbann, szinte ollyan ritka most is, a' ki a' Jób ártatlanságával ditsekedhetnék; tudom hogy kiváltképpenn a' világi haszon és nyereség körűl, ollyan nehéz megtartani a' tökélletességet, hogy maga az Idvezítő, a' gazdagságot átaljábann hamis gazdagságnak nevezi, *b*) úgymint a' mellyhez talám óhatatlan, hogy vagy eggy vagy más tekintet-

b) Luk. 16: 9.

tetbenn; ne ragadna a' másé: de tsakugyan az az ember, a' ki a' világiak körűl való forgolódásbann, elébe szabja magának, az Igasságnak és Szeretetnek útát, és szorgalmatosann vígyáz, hogy a' szemnek látása el ne ragadja a' szívét, bátrann mehet most is a' halálra, és az ő lelkiesméretével való számvetésébenn, előforduló nehésségeket, eligazítja a' bűnbotsátó kegyelemnek reménysége, ha azt azonn fundálhatja, hogy ő szíve szerént igyekezett magát megőrizni, és megtisztítni az álnokságnak tselekedeteitől.

De gondoljunk már a' haldokló Jób helyénn ollyan embert, a' ki azt hitte, hogy nem lehet a' világonn igazánn élni, és ennél fogva édes nyereségnek tartotta, ha valami másé kezéhez ragadhatott; a' kinek rendel rakja élébe a' lelkiesméret a' tökéllétlenségeket, mellyekkel másokat megtsalt: a' hűségtelenséget mellyel hívatalábann forgolódott: miképpenn számol ez lelkiesméretével, mikor a' világból menni kell, és hitetlenkedni többé nem lehet? Verné ki fejéből ezeket a' kínzó gondolatokat, mert már előre megsugja néki a' lelkiesméret ama rémítő szententziát: Megmérettettél a' fontbann, és híjjánosnak találtattál, c) látja hogy az élők között

c) Dán. 5: 27.

átálatos leszsz az ő emlékezete, és az ő álnokságának tanúi átkozni fogják az ő porait is; a' sironn túl pedig mit reményl? miképpenn állhat meg az ítélő Istennek széki előtt, a' ki megfizet kinek kinek az ő tselekedetei szerént?

Ennek a' szomorú és rettenetes állapotnak elkerűlésére, igen sokat tenne a' halálról való gyakori okos megemlékezés; de az a' baj, hogy míg az embernek tettzik a' világ, és követi az ő kívánságit, igen kevéssé és hidegenn szokott gondolkodni a' halálról, mint reá nem tartozó dologról; és nem tudja, vagy nem akarja magát abba az állapotba gondolni, mellybenn a' lelkiesmérettel utólsó számot kellene vetni. Míg az ember az álnokság ideig való hasznának örűl, hijába emlegetik előtte a' halandóságot, hijába látja a' mások halálábann a' múlandóság példáját; az őtet meg nem illeti, hadd haljanak mások, néki más dolga van. A' lopó és erőszakos álnok, a' mint a' közbeszéd tartja, a' hóltnak szemfedelét is levonja; a' ki szereti hogy kezéhez ragadjon a' másé, akkor is lop, mikor a' meghóltnak eltakarittatása körűl szólgál; az örökösök nehezenn várják a' tőkének kidűlését, és az osztozók a' maradtonn veszekednek, eszekbe sem jut hogy még a' halálonn is osztozni kell. Ennyire nem illeti meg az embereket

ket a' mások halandóságának látása, hogy azt magokra szabnák, és készitenék magokat a' lelkiesmérettel való számvetésre!

De légyen úgy a' mint van, hogy az' embert a' halálnak, mint meszsze gondolt dolognak emlékezete, nem indítja az álnokság tselekedeteinek kerülésére: van ennél közelebb való indító ok, t. i. maga a' Lelkiesméret, és az Isten Törvénye. A' kivel ez nem bír, haszontalan emlegetik az előtt a' halandóságot. — Vagynak Mózesek és Próféták, a' kik szóllanak az Isten nevébenn. A' kibenn ezeknek intésének foganatja nints; nem fog azonn a' halandóságról való megemlékezés is; sőt ha valaki a' halottak közzül viszszajőne, annak beszéde is sikeretlen lenne. *d)* A' Lelkiesméret és az Isten beszéde, elébe adja az embernek az útat mellyenn járjon, és kiterjed az életnek minden kigondolható foglalatosságira, megmondja mindenkor és mindenekbenn — tsak meg kell kérdeni — ezt ne tselekedd, mert ez nem igasság; ezt illő tselekedned mert ezt kívánja a' szeretet. Ez ugyan eggyik sem kénszerít, mert mindenik úgy szóll mint okosoknak, sőt mindenik engedi magát ideig elnyomattatni, és félrevettetni; de ha osztánn a' maga veszedelmére meghódúlt bűnösre elkövetkezik a' nyo-

d) Luk. 16: 29—31.

morúság; mindenik felserken, és mindenik ezt mondja: Te magad vesztetted el magadat bóldogtalan, mert én bennem segittséged lett vólna. De ekkor osztánn segíteni késő.

Bóldog az ember, a' ki idejénn eszébe veszi azokat, mellyek az ő békességére valók, a' ki betsűlni tudja azt hogy ő ember, és hogy vagyon ő benne a' jót a' gonosztól megválasztani tudó lelkiesméret, melly őtet a' több teremtés társaitól megkülömbözteti; a' ki úgy nézi és vészi a' lelkiesméretnek szavát, mint Isten szavát, és tiszteli a' Vallásnak törvényeit, látvánn hogy azok a' lelkiesméretnek törvényei. Ebbenn az emberbenn az Istennek Szent Lelke, az ő lelkével egyetembenn tészen bizonyságot arról, mi légyen az ő kötelessége, és mit kell néki tselekedni, hogy közelíttsen a' tökélletességhez, melly az ő rendeltetésének tzélja. Ő esmeri az útat, mellyenn kell néki járni; nem engedi magát hurtzoltatni az érzékenységektől, hanem ő szab rendet a' szemnek látásának, és az álnokságnak ideig való hasznáért, a' lelkiesméretet meg nem botránkoztatja. Így menvénn keresztűl a' tökélletességre igyekező, az élet viszontagságinak esztendeinn, bár tudja is hogy egész tökélletességgel nem ditsekedhetik, bízik a' Vallásnak ígéretei utánn, hogy az ő szíves igyekezetét elfogadja a' Kegyelem, hibáit és híjjánosságait

ságait kipótolja a' bűnbotsátó Irgalmasság, és tsakugyan bátorkodik halála órájánn is illyen formánn szóllani Jóbbal: *Az én lelkem nem hajlott el az igaz útról, és az én lelkem az én szemeimet nem követte, megőriztem kezeimet hogy azokhoz másé ne ragadjon, tsalárdsággal nem jártam, és az én lábom álnokságra nem sietett; bátor az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, és menjen végére az én tökélletességemnek.* Ámen.

XV. PRÉDIKÁTZIÓ.

Kinek nehéz idvezűlni?

Luk. 18: 24—27.

Monda Jézus: Nehezenn mennek bé az Isten Országába a' kiknek pénzek vagyon; mert könnyebb a' tevének a' tőnek fokánn általmenni, hogynem a' gazdagnak az Isten Országába bémenni. A' kik pedig ezeket hallották vala, mondának: Kitsoda idvezűlhet tehát? Ő pedig monda: a' mellyek az emberek előtt lehetetlenek, az Istennek előttę lehettségesek.

Ezeknek a' beszédeknek hallására, könnyű eltalálni K. H! minémű érzések, és gondolatok

tok származnak azoknak hallóiban. Sok eggyű-gyű szegények vígasztalást keresnek ezekben, az ő világi szerentséjeknek bal sorsa ellen; azt gondolván, hogy nékik hát könnyű idvezülni, tsak azért is, mert ők nem gazdagok; sőt annál fogva tartanak számot az idvességre, hogy itt nyomorúlt szegénységbenn élnek. Mások a' kik a' gazdagokra irígykednek, és valamelly tehetősebb Polgártársoknak előmenetelét fanyalogva nézik; kapnak ezekenn a' szókonn, hogy az ő irígy szíveknek más káránn örűlő indúlatit kiönthessék. Hadd légyen úgymond, hadd vegye ki a' világonn a' mit kivehet; de majd megkeserűli a' más világonn, mert megmondotta a' Krisztus, hogy *könnyebb a' tevének a' tőnek fokánn általmennni, hogy nem a' gazdagnak az Isten Országába bémenni.* Mások a' kik megérzik hogy ez a' mondás őket erenn találta, megkeményítik magokat az ellen, és hátok megé vetik azt. Sokaknak pedig kemény beszédeknek tettzenek ezek, mint régentenn a' Tanítványoknak is, és legalább magokat kiveszik a' gazdagoknak laistromából, hogy így elvonhassák magokat ezen beszédeknek nyilai elől.

Itt hát az efféle bal ítéleteknek megelőzésekre, és elkerülésekre, először is azt kell megjegyeznünk, hogy maga a' gazdagság, akar az Atyákról maradott örökség légyen, akar az ember

ember maga igyekezetének gyümőltse, éppenn nem ollyan gonosz dolog, a' mi az embert, az Isten Országából szükségesképpenn kirekesztené; mert hiszem tudjuk hogy a' hivőknek Attya Ábrahám, és ő utánna I'sák, Jákób, Jób, Salamon az Arimathiai Jó'sef, és egyebek, a' kik az Isten Országát várták, rendkivűl nagy gazdagsággal bírtak, sőt sokszor az Ó Testamentombann, a' gazdagság a' kegyességnek jutalma vólt. Képtelenség is vólna azt állítani, mintha az Isten azért adna az embernek világi bóldogságot, és előmenetelt, hogy ez által tőrt hányjon néki, és megfoszsza az idvességtől. Nem a' gazdagságbann, hanem, az ember szívébénn van az az ok, melly miatt néki nehéz bémenni az Istennek Országába; mellyet ha kikeresünk, úgy fogjuk találni, hogy ez a' mondás: *nehezenn mennek bé az Isten Országába a' kiknek pénzek vagyon*, éppenn nem rak lágy párnát a' szegény ember feje alá, és nem sokkal tészi néki könnyebbé a' Mennyországnak útját; úgy fogjuk találni, hogy a' gazdagokra irígykedő szegény, és a' más káránn örűlő balgatag, a' Krisztusnak ezen szavaibann, szintannyit talál maga ellen, mint azok ellen a' kikre ő irígykedik. Ugyhogy a' melly okonn mondotta az Idvezítő, hogy *könnyebb a' tevének a' tőnek fokánn általmenni, hogynem a' gazdagnak az Isten Országába bémennie*

menni: ugyan azonn az okonn lehet mondani; hogy *könnyebb a' tevének a' tő fokánn általmenni, mint a' szegény embernek Isten Országába menni.*

Hogy most ezeket a' szókat a' gazdagokról mondja édes Idvezítőnk, arra a' környűlállás adott alkalmatosságot, t: i. Egy gazdag Ifjú, a' ki külömbenn az Isten parantsolatit igyekezett megtartani; tanátsot kérd az Idvezítőtől, mit tselekedjen még azon kivűl; hogy tökélletes lehessen; és az örök életet elvehésse? Erre a' Krisztus ezt feleli néki; Ha tökélletes akarsz lenni, jere légy az én tanítványom mint ezek, hanem végy bútsút minden jószágodtól; úgy kövess engemet, és kintséd lészen mennyországbann. Mellyre az Ifjú megszomorodvánn, elméne. Illyen szembetűnő példa lévénn ez arra, hogy a' testi jókhoz inkább ragaszkodik az embernek szíve, mint a' léleknek javaihoz; azt mondja a' Krisztus az Ő Tanítványinak; Látjátok fijaim! melly *nehézenn mennek bé az Isten Országába a' kiknek pénzek vagyon*; és utánna tészi ezt a' lehetetlenséget jelentő közbeszédbeli mondást: *Könnyebb a' tevének a' tő fokánn általmenni, hogy nem a' gazdagnak az Isten Országába béménni.* Ha ez a' dolog valami szegény emberrel történt vólna, és ezt felelte vólna nékie a' Krisztus: Ha tökélletes akarsz lenni, jere légy az én tanítványom,

hanem

hanem először menj el, és békéljél meg azokkal a' kiket megbántottál, valamit tellyes életedbenn hűségtelen szólgálatoddal, vagy lopásoddal, vagy adásbann-vevésbenn való tsalásoddal másnak kárt tettél; fizesd viszsza; és úgy kövess engemet: kéttség kivűl az is megszomorodvánn, oda hagyta vólna őtet, a' mikor azt mondhatta vólna Jézus az ő tanítványinak: *Ímé melly nehezenn mennek bé az Isten Országába a' szegények, a' kik azt gondolják, hogy nem lehet igazánn élni. Könnyebb a' tevének a' tű fokánn általmenni, hogynem a' szegénynek az Isten Országába bémenni.* Ha mesterember tette vólna fel a' kérdést, és az Idvezítő ezt felelte vólna néki: Ha tökélletes akarsz lenni, jer légy az én tanítványom; de elébb menj el, és valámit tellyes életedbenn mesterséged folytatásábann loptál, szántszándékos roszsz munkáddal, 's annak hibáinak takargatásával másnak kárt tettél; fizesd viszsza; és kintsed lészen mennyországbann! kéttség kivűl ez is megszomorodvánn oda hagyta vólna őtet; a' mikor azt mondhatta vólna Jézus az ő tanítványinak: *Könnyebb a' tevének a' tű fokánn általmenni, mint a' mesterembernek Isten Országába menni.* 's a' t.

K. A! Az Isten Országa tészi a' jó tselekedetekre igyekező embereknek seregét; az Isten Országának fijai tsak azok az igaz Ke-

resz-

résztyének, a' kik mindenkor és mindenekbenn igasságot tselekesznek, szeretik az irgalmasságot, és a' jó lelkiesméretet megőrizik. Immár a' Krisztus ezen szavainak értelméhez képest: *nehéz sőt lehetetlen a' gazdagnak Isten Országába menni*, ezt a' szomorú igasságot akarom veletek eggyütt gondolóra venni, 1-ször. hogy a' világi jóknak keresésebenn és bírásábann, az adásbann vevésbenn, kereskedésbenn, a' mesterségeknek folytatásábann, az embernek mint embernek, nehéz sőt lehetetlen igaznak és jó lelkiesméretűnek lenni; azutánn 2-szor azt mondom meg tövidedenn, mi által és miképpenn segít ezenn az emberi természetnek nyavalyájánn az Isten, a' kinél nintsen semmi lehetetlen dolog.

I.

A' Gazdagság hát, vagy a' világi jókbann való bővölködés az, a' mit a' lélekre nézve illyen veszedelmesnek állít az Idvezítő. Meg kell vallani, hogy a' tellyes szent Írás, mikor a' gazdagságról emlékezik, többnyire úgy hozza azt elő, mint az ember erkőltsének, 's az ő lelkének veszedelmes dólgot; mert vagyon ollyan gazdagság, mellyet az Isten ád, mikor az embernek igasságos igyekezetét megáldja; de vagyon ollyan is, mellyet nem az Isten ád, hanem

hanem a' lelke vesztével nem gondoló ember, lopással, tsalással, húzavonával szerez; de még az a' gazdagság is, mellyet az Isten ád, a' szívnek elvetemedése által, tőr és háló gyanánt lehet, az embernek veszedelmére.

Úgyde a' gazdagság, vagy a' világi jóknak bővsége, egy ollyan közönséges bálvány, mellyre az egész emberi nemzetnek szemei vagynak függesztve; minden ember természettel szereti azt, betsűli azt, kívánja azt; tsak ez a' külömbség köztök, hogy némellyek a' kik gazdagoknak hívattatnak, annak kissebb vagy nagyobb bővségével bírnak; mások a' kik magokat szegényeknek nevezik, kívánják azt; sohajtva mondják bóldogoknak a' tehetősöket, és ők is ha módjok van benne, igyekeznek annak kissebb vagy nagyobb mértékét, munkájok által vagy mesterségek által, vagy kereskedések által megszerezni. Így hát nem tsak a' gazdagok, hanem a' szegények is szeretik a' vagyont, örűlnek a' nyereségnek, és kapnak rajta; és ez a' haszon utánn való esdeklés az, a' mi könnyenn elfordítja az embert az Isten Országától, azaz, az ollyan embernek, a' ki szereti a' hasznot, és örűl a' nyereségnek; nehéz az ollyan dologbann, a' mibenn néki haszna forog, vagy talám lehetetlen is, egyenes szívűnek, igaz lelkűnek, és jó lelkiesméretűnek lenni.

Ez ollyan kemény mondás, a' mit nehezenn mernénk állítani, hanemha a' Krisztus, a' ki az emberi szívet méljenn esmérte, kerekenn kimondotta volna, hogy lehetetlen azoknak, a' kiknek szívek a' világi jókhoz ragaszkodik, Isten Országába menni: mindazáltal ennek a' kemény mondásnak, és a' Krisztus állításának igassága kijő, ha az Isten Országának természetével, vagy az erkőltsi tökélletességnek réguláival, egybevetjük az emberi szívnek, a' világi jók és nyereségek körül való forgolódását. Annakokáért

1. Az Isten Országának legelső törvénnye az Alázatosság, *a*) tsak az alázatosok bírják azt örökségül; vagy, az igaz szívű és jó lelkiesméretű embernek, legelső kötelessége, és tzímere az Alázatosság. Ez az alázatosság nem abbann áll, hogy az ember magát alávalónak tartsa, vagy hogy a' mások előtt való idétlen meghunnyászkodásával, hipókritáskodjon; hanem abbann, hogy az ember mindenkor magábann légyen szállva, esmérje a' maga tulajdon szívét; és az ő személybéli betsét, az ő szívének és indúlatinak minéműségébenn tartsa. Úgyde a' világi jóknak, ollyan különös bódító érejek van, hogy azoknak bírását, az ember örömest a' maga személybeli betséhez szám-

a) Róm. 12: 16. Mát. 11: 29.

számlálja; annál fogva tartja magát betsületesnek, és várja meg másoktól is a' tekíntetet, a' mint ezekkel bír; akármillyen légyen külömbenn az ő szíve. Tsak eggy tsínos öltözet is, ellene állhatatlanúl emeli mintegy az embert. A' ki pompásonn járhat, úgy érzi, mintha az ő szekereinek és lovainak árra, az ő személybeli betsületéhez vólna nőve. A' ki sok jószággal, gazdagsággal bír; annyival tartja magát másoknál betsületesebbnek, a' mennyivel azokat birtokkal felyűlhaladja. *b*) Ez az emberi szívnek természeti hijábavalósága, melly a' birtokkal rendszerént eggyütt jár, már tsak ennyibenn is elveti az embert az Isten Országától, hogy e' miatt nem ott keresi a' ditsősséget; a' hol kellene; t. i. a' szívnek jóságábann; de elveti kiváltképpenn azért, mert a' felfúvalkodott ember igasságtalan, és tapodja szűntelen és sértegeti a' Szeretetet, melly az Isten Országának fijait egybeköti.

Mennél nagyobb gazdagsággal bír az ember, annál erőssebb kisértete van a' kevélységre, és azért nehéz a' gazdagnak Isten Országába menni: mert a' gazdagság felfúvalkodtat: de hát a' [illegible] ember nem kevély é? őtet az ő szűkölködése alázatosságra hívná; de ha a' gazdag azért kevély mert mások ő reá

b) Példa. 18: 23.

szorúlnak, ő pedig másokra nem; bizony a' szegény is megtudja másokkal éreztetni az ő kevély szívét, mikor az ő szolgálatjára szorúlnak. Nints ollyan elvettetett állapot; mellybenn az ember kevély ne tudjon lenni. A' mint az ő kívánsága a' világi jók körül forgolódik; ha azokra szert tehet felfúvalkodik a' kevélység által; ha nem tehet, másokra irígykedik a' kevélység által. Mert mind a' felfúvalkodás, mind az irígység, ugyan azon egy kevélységnek szüleménnye, mindenik eggyeránt alkalmatlanná tészi az embert az Isten Országára, és könnyebb a' tevének a' tő fokánn általmenni, mint a' gazdagnak az ő felfúvalkodása miatt, és a' szegénynek az ő irígysége miatt Isten Országába menni.

2. Az Isten Országának tőrvénye az Igasság. Az Erkőltsi tökélletességnek fő régulája ez: Légy egyenes szívű, és igaz lelkű mindenek eránt, senkit meg ne sérts, meg ne ronts, a' más kárával hasznodat ne keresd. Úgyde az emberi ész, a' maga munkásságát és találmányos erejét, még semmibenn úgy ki nem mutatta, mint a' haszon keresés körül való fortélyoknak feltalálásábann. Nintsen ollyan rend, hívatal, állapot, mellynek erre feltalált mesterségei ne vólnának. Mihelyt az ember megízélíti a' hasznot, és esdekleni kezd a' nyereségért: nem nézi miképpenn jő a' jövedelem,

delem, tsak jöjjön; a' hol erőszakkal lehet, erőszakkal; a' hol hizélkedéssel, baráttság színe alatt; a' hol hazugsággal, hamiss esküvéssel; a' hol álnoksággal, titkos praktikával, kész elgázolni minden jussokat és kötelességeket, mellyek útjábann vagynak; tsakhogy az ő kedves bálványához az édes nyereséghez juthasson.

A' gazdagokat azzal vádolja az Írás, hogy a' szegényeket megnyomorítják, erőszakkal megrontják, álnoksággal megtsalják, u'sorával terhelik, az igasságot az ajándékért kótyavetyére vetik, és a' többet ígérőnek eladják 's a't. és mind ezeket tselekeszik a' pénznek szerelméért: de hát a' szegény ember nem követi é el a' mit elkövethet a' nyereségért? nintsenek é néki is fortélyai és tsalárdságai az ő módja szerént? Ha a' tehetősök őtet nyomják, ő azok alá vermet ás; ha azok őtet terhelik, ő azokat tsalja a' mint tsalhatja. Nehéz vólna meghatározni, ha a' tehetősöknek vagyon é méltóbb panaszok a' szegényeknek tsalárdságok ellen, vagy a' szegényeknek a' gazdagok húzavonájok éllen; elég az, hogy ezek egymás ellen szűntelen felvagynak vonva a' haszonért, melly miatt mind a' gazdagoknak, mind a' szegényeknek nehéz bémenni az Isten Országába.

3. Az Isten Országának kiváltképpenn való törvénye, és tzimere az Emberszere-

tet, mellynek a' többek között ez a' törvénye: Ne nézze kiki tsak a' maga hasznát, hanem egyebeknek hasznokat is nézze. Úgyde mihelyt a' haszon és nyereségszeretet megfészkeli magát a' szívbenn, kinyomja az onnan az emberszeretetet, és alkalmatlanná tészi az embert az Isten Országára. A' ki egyéb dólgokbann a' betsületet és egyenes szívűséget szereti is megőrizni, ott a' hol hasznot reményl, vagy kártól fél, észre is alig veszi magát, mikor haboz és tântorog; és kimutatja, hogy ha egyébbenn mindenbenn is, de ott a' hol haszon forog fenn, az ő szívéhez nints mit bízni. De hogy egyebet elhallgassak, még a' személyválogató szeretetnek kötelességei is, miknéműek a' baráttság, atyafiság, és a' szülei tisztelet, nem szentek a' haszon szerető szív előtt. A' baráttságosok, elidegenednek egymástól a' haszononn támadott perért; az atyafiak, rendszerént meggyűlölik egymást, mikor osztozni kell; a' fiak, kívánják a' szülék halálát, hogy a' keresethez juthassanak, és megútálják az öregeket, a' kik már nem kereshetnek. Még pedig nem attól függ itt a' dolog, sok é vagy kevés a' mire az ember ásitozik, hanem valami tsekély haszon, eggy maroknyi jószág elégséges arra, hogy felbontsa a' baráttságot, egymás ellen lázzaszsza az atyafiakat, és a' gyermekeket öldöklő szívűekké tégye.

Ha

Ha többeket elő nem hozok is, a' mondottakból látni lehet, minémű erőszakos hatalma legyen az emberi szívenn, a' világi jók szeretetének, úgyhogy az ollyan embernek, a' ki szereti a' hasznot, és örül a' nyereségnek — kitsoda pedig a' ki annak nem örül? — nehéz sőt lehetetlen, az ollyan dologbann a' mibenn néki haszna forog, egyenes szívűnek, igaz lelkűnek, és jó lelkiesméretűnek lenni; nehéz annak, a' kinek szíve a' világi jókhoz ragaszkodik, Isten Országába menni. Az adásbann-vevésbenn; kereskedésbenn, az Országos vásárokbann, a' hol mintegy látható ábrázatbann jelenik meg a' gazdagság, és a' körűl mind a' gazdagok mind a' szegények forgolódnak, lehet részszerént látni, részszerént képzelni ezt az emberi szív nyavalyáját; mert a' vevő az adótól, és az adó a' vevőtől bátorságbann nintsen, eggyik a' másiknak szívéhez és lelkiesméretéhez nem bízik; minden azt teszi fel, és példákkal bé tudja bizonyítani, hogy az Adó, nem tsak az igasságos nyereségnek örül: hanem még édesebb nyereség néki, ha a' hibás jószágot jó gyanánt, és igaz árra felett eladhatja; hogy a' Vevő is, tsal a' mint tsalhat az alkuval, a' hitellel, a' fizetéssel; hogy a' Mesterember az ő vásárra készített hitván munkájának hibáit takargatja; hogy a' Kupetz nyert prédának tartja, mikor próbálatlan adóra vagy

vevőre talál; hogy álnoksággal megrontsa azt az eggyűgyűt, a' ki az ő esküvéseinek hiszen, és nem tudja mi légyen a' sűrű esküvésekkel megbéllyegezett Kupetz lelkiesméret. Mindenek az igaz lelket és jó lelkiesméretet emlegetik, mintha a' vólna a' vásárbann a' legbővebb és lególtsóbb eladó portéka. Azombann mikor eggyik a' másiknak lelkiesméretének nem hiszen, nyilvánn kimutatják, hogy ők is abbann az értelembenn vagynak a' mit mondok, hogy a' ki a' hasznot és nyereséget keresi, annak nem lehet egyenes szívűnek, igaz lelkűnek, és jó lelkiesméretűnek lenni.

De ne háborodjatok meg Atyámfiai! ezekenn a' kemény beszédekenn, és ne gondoljátok mintha azt tenné ez, hogy nintsen a' világonn ember, a' kinek lelkiesméretéhez lehetne bízni; mert bár lehetetlen is az embernél, hogy a' világi nyereségnek szerelme kárt ne tegyen a' lélekbenn: de a' mit már látnunk kell, nem lehetetlen az Istennél, mert Istennél nintsen semmi lehetetlen dolog.

II.

Azt kell hát itt tudnunk és meggondolnunk, hogy ha az ember tudja is mi vólna az Igasság, és mit kívánna a' Szeretet; de nints néki magának elégséges ereje: hogy a' haszon

haszon és nyereség kívánásának ellene álljon, mikor annak ellene kellene állani. Igaz hogy nem minden emberbenn egyformánn mutatja ki magát a' nyereségenn való esdeklés, és a' prédánn való kapás, mert némellyek nem fösvények, nem leselkednek mások utánn, örömest költenek a' magok kedvetőltésére, de nékik éppenn azért, édes a' nyereség, hogy kedveket tőlthessék, és a' lelkiesméret akadékával még kevesebbet gondolnak. Mások a' betsületre szeretnek vígyázni, és sok haszonért is (creditjeket) hiteleket, betsületeket mások előtt el nem vesztenék: de ha titkonn és betsület kotzkáztatása nélkül hasznot tehetnek magoknak a' más kárával; ekkor az ő lelkekesmérete semmi tartalékot nem esmér, hogy végbe ne vigyék azt a' mit kívánnak.

A' mi hát az embereknél lehetetlen, t. i. hogy ellene álljanak a' nyereség kívánás kísértetinek; lehettséges az az Istennél, azaz, az Isten segedelme által. A' végre adta minékünk az Isten az ő kijelentett Beszédét, a' Vallást, hogy lehettségessé tégye azt, a' mi a' természeti embernek lehetetlen, t. i. hogy az ember mindenkor és mindenekbenn egyenes szívű, igaz lelkű, és jó lelkiesméretű légyen. Mikor az Isten tudtunkra adja, hogy az igasságnak és szeretetnek törvénnye, nem tsak a' világi Fejedelmeknek és Polgári társaságnak törvén-

nye, a' kiket könnyű megtsalni; nem is tsak a' magunk okosságának törvénnye, a mellyet az indúlatok le szoktak tsepülni; hanem az Isten törvénnye, a' ki látja a' legtitkosabb gondolatokat is, és megfizet kinek kinek az ő tsele. kedetei szerént; mikor megtanít bennünket, hogy ez az egynéhány esztendőkből álló földi élet, a' mi lételünknek tsak eggy kitsíny része. és ha az egész világot megnyernénk is, itt kell azt hagyni, el kell menni az örökkévalóságra, a' hol tsak azoknak leszsz jól dólgok, a' kik igasságot tselekesznek, és a' jó lelkiesméretnek törvényit megőrizik: a' melly ember ezeket igazánn szívére vészi; tiszteletbenn tartja az az Igasságnak törvényeit, nem tsak azért hogy az ő lelke diktálja néki, hanem azért, mert az Isten lelke az ő lelkével eggyütt tészen bizonyságot, hogy az neki kötelessége; szereti ő is a' világi jókat és a' hasznot; de nintsen ollyan világi nyereség, vagy kár, a' mellyért a' lelkébenn kárt tégyen, és lelkiesméretét megbélyegezze; és ekképpenn a' mi a' természeti embernek lehetetlen, lehettségessé leszsz az nékie a' Vallás által. Ebből vegyük gondolóra ezen két következéseket: Az első ez:

a) A' melly embernek Vallása nints, nintsen annak lelkiesmérete is; mert az Istenre való tekintet nélkül, nintsen semmi tartalék, a' mi a' titkonn végbe-

viheto

vihető gonoszságoktól a' szívet megőrizze. Emleget ugyan ő is lelkiesméretet, de az tsak arra való, hogy könnyebbenn megtsalhassa azokat, a' kiknek vallások van. Esküszik ő is, még pedig sűrűnn, az Isten nevére; de a' mit az életbenn való vígyázás régulája gyanánt is szükség megjegyezni, éppenn ez az esküvés az ő álnokságának jele, mert bátrann lehet mondani, hagy a' ki minden harmadik szavábann esküszik és átkozza magát; ha mászszor igazat talál is mondani, de akkor mikor esküszik, álnok a' lelke. Ezzel bélyegezte meg a' Vallás a' hamislelkű embernek ajakait, mint régentenn az Isten Kaint, hogy valaki találándja őtet, ne hidjen néki. Bizony könnyebb a' tevénck a' tő fokánn általmenni, mint a' Vallástalan embernek igaz lelkűnek lenni.

b) Másik következés ez: A' millyen az embernek a' Vallása, ollyan a' lelkiesmérete is. A' ki a' Vallásbann színmutató, és tsak az emberek szemei előtt akar láttatni, tsak arra tartja a' Vallást, hogy annak színe alatt tsalhasson, eltsábítvánn a' könnyenn hivőket. A' ki a' Vallásnak tsak az eggyik ágát tartja, t. i. ezt; az Isten irgalmas, kegyelmes, megbotsátja a' bűnt; és osztánn minden kegyessége abbann áll, hogy a' bűnbotsá-

natért

natért könyörögjön, és a' kegyelemmel bíztassa magát: az ő vallása tsak arra való, hogy a' bűnbotsátó kegyelem rovássára annál szabadabbann vétkezzen. A' ki pedig abbann tartja a' Vallást a' mibenn kell, t. i. hogy tselekedje az Igasságot, és szeresse az Irgalmasságot, mint Isten akaratját, és a' maga lelkének kötelezését: ez az ember gyakorolja magát abbann, hogy tiszta és botránkozás nélkűl való lelkiesmérete légyen, mind Isten mind emberek előtt; ez várhatja osztánn, hogy az Isten az ő bűneinek és erőtelenséginek kegyelmes lészen.

Minthogy hát K. A! az Isten Országa, a' jó tselekedetekre törekedő, egyenes szívű, igaz lelkű, és jó lelkiesméretű emberekből áll; a' világi haszonnak és nyereségnek szeretete pedig ollyan erős kísértet a' lelkiesméretnek ostromlására, hogy azt az ember okossága magától meg nem győzheti, hanem az Istennek törvényadói tekintete, és a' jövendő ditsőségnek reménysége kívántatik arra: ha az Isten Országának fijai akarunk lenni, tartsuk meg a' Vallást, halljuk meg mit szóll az Isten az ő népének, mert bizony békességet beszéll, hogy bolondságból ne vétkezzünk. Őrizzük meg mindeneknek előtte a' mi szívünket a' felfúvalkodástól, mert a' felfúvalkodott embernek első tulajdonsága szokott lenni, hogy nem hallgat

hallgat a' szóra, és a' gazdagoknak éppenn tsak azért nehezebb a' szegények felett bémenni az Istcn Országába, mert a' gazdagsággal legtöbbször eggyütt jár a' felfúvalkodás, mihelyt pedig az embernek feje és szíve megtelik széllel, hijába beszéll néki a' Vallás, hijába beszéll az okosság is. Őrizzük meg mondom a' mi szívünket a' felfúvalkodástól, és engedjük magunkat az Évangyéliomnak szelíd tudománnya által vezéreltetni az igasságnak és emberszeretetnek útánn, az Isten fijainak társaságára, hogy míg itt élünk is, légyünk az Ő Országának tagjai, jövendőbenn pedig az Ő ditsőségének örökösi. Amen.

XVI. PRÉDIKÁTZIÓ.

Arról, hà vallyon a' Világi Bóldogság inditja é az embert arra; hogy kegyes és Istentfélő légyen.

1 Krón. 4: 10.

Jábes az Izraelnek Istenét hívá segíttségül, mondvánn: Ha engemet igen megáldándaszsz, és az én határomat megszélesítténded, és a' Te kezed én velem lejénd, és engem minden veszedelemtől mególtalmazándaszsz, hogy bút ne lássak: szólgálok Tenéked. *És megadá Isten néki a' mit kért vala.*

A' kit az Isteni kegyelmes gondviselés e' világi életbenn minden áldásival környűlvészen, úgyhogy ő mindennel bővölködik a' mit kíván; házanépébenn gyönyörűsége vagyon; minden dólgábann szándékábann előmégyen; a' kár, veszedelem, szomorúság, nyavalyák tőle távol járnak, úgyhogy bút nem lát: ha ez az ember egyszersmind igaz lelkű, Istentfélő, emberszerető, és ennél fogva hitnek bizodalmával reményli, hogy a' testnek halála utánn is az ő hal-

halhatatlan lelke soha bút nem lát, hanem él a' mennyei örömöknek ditsősségével mind örökké; ez az a' szerentsés és bóldog halandó, a' kinek kívánságának és bóldogságának semmi híjja nintsen. Ő az ő szerentsés életének idejében él a' jóval; mikor pedig lassanként elölépegetnek az únalomnak napjai, mellyekbenn megízetlenedik mind az, a' mibenn ez előtt gyönyörűséget talált; szomorúság nélkül válik el a' világtól. — Mint az utazó az idegen földről, a' mellyenn jól vólt dólga, örömmel siet hazájába, a' hol nagyobb bóldogságot reményl: úgy ő az életből; bár Paraditsom lett légyen is az néki, örömmel mégyen az ő igaz hazájába, a' mennyei örömnek helyére.

Ki ne tartaná bóldognak Jábest, mikor ő felőle olvassa vagy hallja, hogy ő az Izraelnek Istenével mintegy alkura lépett? Ha úgymond engemet igen megáldándaszsz, és az én házamnépét, bírtokomat, életemnek napjait megsokasítod, és a' Te kezed én velem lejénd, úgyhogy minden dólgombann elömenetelt adsz, és engemet minden kártól, veszedelemtől mególtalmazol: hogy bút ne lássak: én is féllek Tégedet mint Uramat, tisztellek mint Atyámat, és tiszta szívvel szólgálok Tenékedd. És megadá Isten néki a' mit kért vala. Oh! melly bóldog vólt Jábes, ha ő is megtellyesítette

tette a' mit ígért! Élt a' világonn a' bóldogságnak minden nemeivel; mikor pedig az élettel maga is megelégedett: általment a' mennyei örömnek helyére, a' hol többé semmi bútól és veszedelemtől nem félhet.

Mint vészitek K. H! ezt a' Jábes históriáját? A' mint az embernek erkőltsi mivólta, és az ő környűlállási vagynak; a' szerént külömböző gondolatokat serkent fel benne a' Jábes dólga, — Az Istentfélő de szükséggel küszködő és sok nyomorúságot látott szegény, egy sokat jelentő sohajtással mondja bóldognak Jábest. *Én Istenem!* úgymond *be bóldog az a' kegyes ember, a' kit e' világonn is így megáldaszsz! nem kérném én Tőled a' Jábes bóldogságát, tsakhogy kevesebb szükséget szenvednék, és kevesebb bút látnék. Óh! melly örömmel megtartanám a' Te hozzád való hűségemet. De most, Te látod Istenem! hogy sokszor maga a' szegénység viszen engemet bűnre. De nem zúgolódom édes Atyám a' Te gondviselésed ellen. Ha kitsiny részt adtál is e' világi bóldogságbann; megnyugszom benne; tsak azt kérem tőled: ne vígy erőm felett való kísértetbe, és ez élet utánn, add meg nekem is azt a' bóldogságot, mellyet minden Tégedet szeretőknek készítettél.* — A' gonosz életű, és Isten törvénnyével nem gondoló szegény, illyen formánn gondolkozik: *Lehetett Jabes Istentfélő kegyes ember*

ber, ha igaz az, hogy az Isten őtet úgy megáldotta; de élt volna csak ollyan nehezenn mint én élek, májd akkor vált volna meg. Mi hasznát vennem én annak, ha kegyes volnék is! látom én, hogy az Isten nem ád az embernek semmit a' jóságáért; hanem csak ki mit elkövethet elkövetti. Héj! nehéz a' mai világbann igazánn élni! — Én is hát csak úgy élek; a' a' mint élhetek. Nem tudom én hogy leszsz a' dólgom ha meghalok; de addig csak úgy élek a' mint lehet. — Az Istentfélő tehetős ember, őrűl Jábesnek, midőnn hallja, hogy az Isten őtet világ szerént is úgy megáldotta; és kívánja, hogy bár minden jó szívű kegyes emberek, bóldogok volnának ez életbenn is. Magára hézve pedig; illyen forma gondolatok fordúlhatnak meg szívébenn: *Nem vagyok úgyan én ollyan bóldog mint Jábes, mert ha nem egyszer, másszor bút bajt kell látnom; de hálá Istennek! engem is megáldott ő Felsége, nem lehet semmi panaszom ellene, mert szükséget nem látok. Csak azt kérem Ő tőle; hogy ezutánn is viseljen gondot reám, és az Ő Szent Lelkével vezéreljen engemet, hogy az Ő útaibann járhassak; az Ő áldásával igazánn élhessek, és míg itt élek, lehessek jóltévő és irgalmas, mint az én mennyei Atyám; mikor pedig innen elköltözöm, végyen magához az Ő mennyei hájlékiba.* — A' felfúvalkodott és Is-

tennel nem gondoló tehetős ember, mikor a' Jábes históriáját hallja; gúnyolja azt szívében, illyen formánn gondolkodvánn: *Régenn volt az, — ha volt, — mikor az Isten úgy megáldotta a' kegyes embereket; de nagyot vált tozott azólta a' világ? Ha a' mai világbann az ember, az adásbann-vevésbenn, fizetesekbenn 's a' t. ollyan nagyonn az Isten törvényére vígyáz; ha a' kákánn is tsomót keresö lelkiesmérettel, kerüli hogy mást meg ne tsaljon, meg ne sértsen, — úgy semmi se leszsz belölle. De tsak tegye el az ember a' mit eltehet, úgy osztánn bóldogúl. Látom én, hogy az Isteni különös gondviseléshez nints mit bízni. A' szárasság, megemészti a' kegyes és templombajáró ember vetését, szintúgy mint akárkiét; a' jég vagy más ártalom, mikor keresztül megyen a' földekenn, nem nézi mellyiknek a' gazdája Istenfélö, mellyiké istentelen. Azért a' jó Jábes szerentsés vólt, ha az ö kegyességével világi bóldogságot nyert; de ma ezenn az útonn módonn, nem sokra lehet menni.*

K. H! Ezen négy külömbözö gondolkozásnak módjai közzül, mellyik már a' nyomos és fundamentomos, a' mellyet nehéz vólna megtzáfolni? — Azt mondom Atyámfiai! hogy mindenik ollyan a' maga nemében. Mert egy az, hogy az Isteni gondviselés, akár áldjon akár ostorozzon, ha tsak szüntelen tsudát nem

teszen,

tészen, nem foroghat az emberek dólgai körül úgy, hogy az Istenfélőket a' gonoszoktól megkülömböztesse; hogy az ő napját felhozza tsak a' jókra, és ne a' gonoszokra; esőt adjon tsak az igazaknak és ne a' hamissaknak földökre: más az, hogy az emberek, az Istennek áldásit is, ostorát is úgy vészik, a' mint van az ő szívek; és arra fordítják a' mire az ő lelkek akarja; azaz, az Isten áldása, a' világi bóldog állapot, lehet a' kegyességre 's Isteni félelemre ösztön; de lehet az istentelénségre való alkalmatosság is; hasonlóképpenn az Istennek ostorozása, a' nyomorúság, szükség, szegénység, lehet indító ok a' kegyességre, de lehet a' megkeményedésre és istentelenségre való alkalmatosság is; a' mint a' Szent Írásból, és a' magunk tapasztalásából könnyű leszsz megmutatni. Jábesnek megadá Isten a' mit kért vala; de hát ő tellyesítette é fogadását? az nints megírva. Ha ő jó szívű ember vólt, (a' mint a' letzkét megelőző versből gondolni lehet) édes ösztön vólt néki a' megadatott kivánság a' kegyességre; és az Istennek háládatos szeretetére; de így ha szinte szegénységet és bút kellett vólna is néki látni, tsakugyan megtartotta vólna az Istenhez való hűségét, és alázatosságbann járt vólna Ő előtte. Ha pedig ő gonosz szívű ember lett vólna; így akár nyerte vólna meg kívánságát, akár

nem; minden módonn az Isten ellen rugódozott vólna.

I.

Azt mondom, hogy az Istennek külső áldása, vagy a' világi bóldogság mellett, lehet az ember kegyes és Istenfélő; de lehet ugyan a' mellett gonosz és istentelen is.

1. Lehet Istenfélő, ha az Istennek áldását, mellyet maga körül tapasztal, úgy vészi, mint indító okot a' jóltévő Istennek szeretetére, és az ő eránta való engedelmességre. Legegyenesebb kötelezése ugyan is az okos lélekneк ez, hogy a' jótéteményt kövesse a' hálódatosság. Ha az ember megesmeri, hogy az Isten ád menyből esső és termő időket, és bétőlti eledellel és örömmel az embernek szívét; *a*) ha megesmeri, hogy az Isten adott néki erőt, tehettséget világi szerentséjének munkálódására, és Ő áldotta meg bóldog elömenetellel, minden dólgaibann való igyekezetét: tehát az okosság kötelezi őtet, hogy tisztelje és szeresse ezt a' gondviselő Felséget. Mennél inkább megláttzik a' gondviselő Istennek áldása valamelly emberenn, Városon, Országonn; annyival buzgóbb hálaádásra, tiszteletre, és enge-

a) Tsel. 14: 17.

engedelmességre kötelezi azt, a' jóltévő Isten eránt, az ő tulajdon lelke. Így kötelezte Jábest, az ő rajta megmutatott különös áldás, így kötelezte Jákóbot a' meg adatott kívánság: az o fogadásának tellyesítésére, mellyet tett mikor Esau elöll futna: *b) Ha az Isten én velem lejénd, és megőriz engemet ez útonn, mellyenn most mégyek; ha ételemre való kenyeret adánd, es öltözetemre való ruhát, és ha megtéréndek békességgel az én Atyámnak házához; és ha az Úr én Istenem lejénd: tehát e' kő, mellyet oszlop gyanánt felemeltem, Isten Háza lészen; és valamit adándaszsz énnékem, annak tizedét néked ádom.* Az Isten áldása ollyan természeti kötelezés a' kegyességre, az Isten szeretetére, hogy a' mint olvassuk, a' vádoló Angyal ezzel óltsárolta a' Jób kegyességét, ezt mondván az Istennek ő felőle: Avagy ok nélkül féli é Jób az Istent? avagy nem Te vetted é környül őtet, az ő házát, és valamije vagyon? az ő kézi munkáját megáldottad, és az ő marhája igen megnevekedett e' földönn. *c)*

De lehet az ember Istenfélő a' világi bóldogság mellett úgy is, ha úgy nézi a' kegyességet, mint az Isten jóakaratjának és áldása megnyerésének eszközét. Ez is természeti kötelezése t. i. az okos léleknek, hogy az ember

b) 1 Móz. 28: 20—22. *c)* Jób. 1: 9, 10.

kedvét keresse annak, a' kitől jót vár, és így Istenfélő légyen, ha az Istentől áldást és bóldogságot akar nyerni. Tudjuk, hogy az Ó Testamentombann, ez vólt a' kegyességre fő indító ok, a' mint világosann megvagyon írva: *Ha megőrized a' te Uradnak Istenednek parantsolatit, áldott lészesz a' mezőbenn, áldott a' Városbann* 's a' t. *d*) Ezért bóldognak mondja Dávid az embert, a' ki féli az Urat, mert, úgymond, gazdagság és bővség lészen annak házábann. *e*) Ezért inti Élifáz is Jóbot: *f*) Kérlek, úgymond az Istennel alkudjál meg, mert ezekért következik reád a' jó állapot. És eggyátaljábann helyes, és fundamentomos ez az intés: *g*) Dítsérjétek az Urat mert jó, mert mind örökké megvagyon az ő irgalmássága.

2. De mondám, hogy az ember úgy vészi az ő világi előmenetelét, a' mint az ő szíve van, és ennél fogva meglehet, hogy világi bóldogsággal bírjon, és a' mellett gonosz szívű, istentelen légyen. Ugyan is

Megesik hogy az ember, az ő kívánságinak tellyesítését, a' világi szerentsét, keresve is istentelenséggel keresse. Látja a' gonosz szívű ember, hogy vagyon a' bűnnek ideig való haszna, lehet lopással, tsalással, ragadozással, magának hasznot hajtani, a' mint panaszolja

d) 5 Móz. 28. R. *e*) 'Sólt. 112: 1—3. *f*) Jób. 22: 21. *g*) 'Sólt. 136. R.

szolja Jób is: *Sokszor* úgymond *a' kóborlóknak hajlékok tsendes, és bátorságos azoknak házok, kik az Isten haragját ingerlik, kikkel az Isten azt miveli, hogy a' mit kívánnak meglégyen. h)* Látja, hogy az Isteni félelem még akadály vólna néki az ő kívánságinak tellyesítésébenn; mert az ő törvénye, a' hamis útonn módonn gyűlt keresményt, és a' más kárával szerzett világi szerentsét átkozza, és azt kívánja, hogy az ember minden dólgaibann, igassággal és szeretettel forgolódjon. Azért, hogy az Istenre és az ő törvényére való tekintet őtet vétkes szándékibann ne gátolja: ezt mondja az ő szívébenn a' balgatag: Nintsen Isten; vagy így gondolkodik; *Hijába szólgálunk Istennek, és mi haszna vagyon hogy az Ő törvényét őrizzük, és hogy alázatosann viseljük magunkat a' Seregeknek Ura előtt? sőt inkább bóldogoknak mondjuk a' kevélyeket, mert nevekednek; a' kik hamisságot tselekesznek, és kísértik az Istent, megszabadúlnak. i)* Az illyen bűnnek ideigvaló hasznával élni szerető roszsz szívű emberek, éppenn az ő világi szerentséjeknél fogva lésznek istentelenekké, ezt mondvánn az ő szívekbenn az Istennek: Távozzál el mi tőlünk, mert a' Te útaidnak esméretibenn nem gyönyörködünk. Vallyon mitsoda a' Mindenható

h) Jób. 12: 6. *i)* Malak. 3: 14, 15.

hogy tiszteljük Ötet, avagy mit használunk véle ha Önéki esedezünk? *k*) Tudnillik: mivelhogy hamar szententzia nem mondatik ellenek: azért viszi őket az ő szívek e' bátorságra hogy gonoszt tselekedjenek. *l*)

De ha nem gonoszúl szerzette is az ember világi szerentséjét; hanem az Isten áldotta meg az ő igasságos igyekezetét bóldog előmenetellel: könnyenn megesik, hogy a' háládatosság helyett, felfúvalkodik az ő szíve, és elfelejtkezik az Istenről; áldozni kezd az ő gyalmának, jó illatot tészen az ő hálójának, mert azt hiszi, hogy ezek által vagyon az ő kövér része, és az ő jól lakása. *m*) Sokszor reá illik az ő szerentséjébenn magát elbízott emberre, Mózesnek az Izrael ellen való ama panaszsza: Minekutánna meghízott az Izrael, Isten ellen rugódozott; meghízakodtál, megkövéredtél, meggazdagodtál; elhagyá az Istent, a' ki felmagasztalja vala ötet, és megútálá az ő szabadításának kősziklájját. *n*) Mert a' mint Dávid panaszolja: *o*) Ditsekedik a' kevély az ő lelkének kívánságibann, és a' fösvény áldványn ő magát, káromolja az Urat, azt gondolja az ő szívébenn: Soha örökké meg nem indíttatom, mert nyavalya nélkűl lészek. Így hát látjuk, hogy az Istennek külső áldása, a' világi bóldog állapot,

k) Jób 21: 14, 15. *l*) Préd. 8: 11. *m*) Habak. 1: 16. *n*) 5 Móz. 32: 15. *o*) 'Sólt. 10: 5, 6.

állapot, lehet ugyan a' háláadásra és Istenfélelemre indító ok; de lehet egyszersmind, a' mint az ember azt veszi, a' gonoszságra és istentelenségre való alkalmatosság is. Bizony jól könyörgött Águr: Gazdagságot Uram! ne adj nékem, hogy megelégedvénn meg ne tagadjalak, és azt ne mondjam: Kitsoda az Ur? *p*)

II.

Azt mondom, hogy éppenn így vagyon az Istennek ostorozása és tsapása is; így vagyon a' szükség, szegénység, nyomorúság is. Lehet az ember a' világi szerentsének bal sorsa mellett, lehet a' nyomorúságok között kegyes, Istenfélő: de lehet ugyan ezek mellett gonosz szívű és istentelen is.

Még lehet az, hogy az ember jó szívű, Istenfélő, és a' mellett még is nyomorúlt legyen. Ugyan is, sokszor magából a' kegyességből, láttatik következni világ szerént, a' nyomorúság, és a' kedvetlen sors; mert mikor az Istenfélő ember, az Igasságnak és Szeretetnek szent törvényét tartja maga előtt, és az ő benne vígyázó lelkiesméretet megbotránkoztatni nem akarja: sokszor meg kell zabolázni a' maga szeretetét, viszsza kell nyomni sok kí-

p) Péld. 30: 8, 9.

vánságokat; sokszor el kell botsátani az igasságtalan hasznot, sokszor kárt is kell vallani az igasság mellett; sokszor méltatlan boszszúságokat kell szenvedni az igasságért; a' mint ez eleitől fogva, sok szenteknek, és amaz Isten Szentének, a' Krisztusnak példájából világos.

2. Meglehet, hogy az ember a' világi szerentsének mostohasága, és a' bús napok által vezéreltetik az ártatlanságra, és Istenifélelemre. Mert az Istennek igazgatása és tzélja szerént, az ostorozásnak, a' nyomorúságnak, és kedvetlen dólgoknak, a' megjobbúlásra és Istenifélelemre indító oknak kellené lenni; mert természettel is úgy van, hogy mikor az ember szorongattatásbann van, segedelmet keres, és ha az Urtól vagyon a' nyomorúság; szükség hogy az Úrnál keresse a' segedelmet. Még Ákháb is megalázta magát és 'sákba öltözött, mikor őtet a' veszedelem fenyegette. *q*) Dávid pedig így adott hálákat a' reá botsátott ostorért: *Jó énnékem hogy megaláztál engemet, hogy megtanúlnám parantsolatidat.* *r*) Pál Apostol ditsekedve emlegeti, hogy őtet a' Sátán Angyala tsapdosta, hogy el ne kevélyedjen. *s*) Ez vólt a' régi Izraelnek megtérítésére a' rendes eszköz, a' mint É'saiás ezt a' vallást teszi róllok: Uram! az ő nyomorúságokbann meglátó-

q) 1Kir. 21: 27. *r*) Sóll. 119: 71. *s*) 2Kór. 12. 7.

látogattak Téged; alázatosann könyörgöttek néked, mikor a' Te ostorod rajtok vólt. *t*) Igen is, mert az ortzának szomorúsága által, jobbá lészen az embernek lelke. *u*)

De azombann meglehet, hogy az ember nyomorúlt, még is istentelen; és hogy az Istennek ostorozása alatt, magát megkeményíttse, és még gonoszabb légyen.

1. Sokszor az istentelenség által, maga tészi az ember magát bóldogtalanná, a' szerént a' mint Péld. 28: 18. A' ki gonosz útakonn jár, valamellyikbenn megakad; mert sokszor természeti keserű gyümőltsei vagynak a' gonosz tselekedeteknek; a' fajtalan élet megemészti a' testet fertelmes nyavalyákkal, a' dobzódás elpusztítja, megemészti a' vagyont, a' testnek és léleknek erejét rongálja; a' kevélység vakmerő tselekedetei romlást okoznak; sokszor a' mindenek előtt esmeretes gonosz ember, magát a' társaságbann gyűlőlségessé tészi, és megszégyeníti; sokszor a' Polgári törvények is megbűntetik a' gonoszt, sokszor az Isteni boszszúállás is kikél, és világ szerént is megemészti a' gonoszságnak tselekedőit.

2. Mikor pedig az Isten igazgatása ostorozza az embert szükséggel, szegénységgel, kárral,

t) Ésa. 26: 16. *u*) Préd. 7: 3.

kárral, vagy akármiféle tsapással: meglehet hogy az ember, a' helyett hogy meg keresné az Urat és igasságbann járna, még megkeményedik, és annál gonoszabb lészen. Nem lehetetlen, hogy valami szegény ember, azért ravasz és istentelen, mert azt gondolja hogy igazánn nem élhet. Jól könyörgött Agur: Uram! szegénységet ne adj énnékem, hogy megszegényedvénn ne lopjak, és gonoszúl ne éljek az én Istenemnek nevével. Meglehet az is, hogy az ember nem bóldogúl a' maga hibája miátt, és osztánn az Isteni gondviselésre boszszankodik, a' szerént a' mint Péld. 19: 3. *Az embernek bolondsága elfordítja az ő útát; és az Úr ellen haragszik az ő szíve.* Az is megesik, hogy az Isten sok ideig ostoroz, sokáig nem könyörűl, felettébb megterhesíti a' nyomorúságot, és az ember békességestűrése elláradvánn így szóll Jórámmal: Imé e' veszedelem az Úrtól vagyon; miért várnám tovább az Urat? x) vagy kétségbe esvénn, az Istent is megátkozza, a' Jóbné tanátsa szerént; a' mint illyen kétségbe esésnek és gonoszságnak leírását olvassuk Jel. 16: 9. *Feletteigen nagy hévséget szenvedének az emberek, és az Istennek nevét káromlák, kinek hatalma vala e' tsapásokonn, és nem térének meg, hogy az Istennek dítsősséget adnának.*

Mi

x) 2 Kir. 6: 33.

Mi következik mind ezekből K. A? Ez, hogy senkinek sintsen oka irigyelni a' Jábes bóldogságát, azt gondolvánn, hogy ő is örömest kegyes és Istenfélő lenne, ha az Isten annyi áldásival venné őtet környül mint Jábest. Mert, ímé a' fellyebb mondattakból világlágos, hogy ámbár az Isten áldása, nagy indító oka lehetne az embernek a' szent életre: de bizony a' világi bóldogság, az embert Istenfélővé nem teszi; hanem ki mitsodás szívvel és érzékenységgel van az Igasság és Szeretet törvénye eránt; úgy vészi az Isten áldását, és a' bóldog állapotot. A' jó szivű ember, háláadásra, Isten és emberek szeretetére indúl az által; a' gonosz szívű pedig felfúvalkodik, és még gonoszabbá leszsz. Hasonlóképpenn vagyon a' szegénységre, és bóldogtalan állapotra nézve is a' dolog: a' jó szívű ember megalázódik, és megjobbúl az által; a' gonosz szívű pedig megkeményedik, és még istentelenebbé leszsz. A' kinek a' világbann módja van: lehet Istenfélő, lehet istentelen is; a' szegény ember hasonlóképpenn lehet kegyes, lehet gonosz is. Minden attól függ, mitsodás az embernek a' szíve, és minden embert az ő külső állapotja, akár gazdagság, akár szegénység légyen az, megerossít abbann, a' mire az ő szívének indúlatja van, akár igasság szeretete, akár gonoszság légyen az.

Ebből

Ebből kell megítélni az embereknek külömböző magok viseletét, az Istennek közönséges áldási és látogatási alatt, mellyeket Ő Felsége a' természetbenn, valamely egész néppel, Várossal, Országgal, tapasztaltat. Mikor Ő áldását mutatja a' természetbenn, adván mennyből esső̈t, termő időket, és bővséges eledelt, az embereknek és a' barmoknak: ezt úgy kellene nézni, mint a' háládatosságra, és Istenhez való szeretetre indító ösztönt; mert hiszem illyenkor Jábessé tészi az Isten azt a' népet, igen megáldvánn azt. De hát vallyon az emberek megadják é illyenkor mindnyájann a' Jábesi fogadást az Istennek? Ingyen sem! Némellyek úgy vészik ezt, mint Isten áldását, és mintegy emelkedik a' szívek háládatos érzékenységekkel az Istenhez, és újjabb indító okot vésznek abból az Isten szeretetére, és a' másokonn való könyörűletességre, hogy ők is jóltévők légyenek, mint az Isten jóltévő: de sokann úgy vészik ezt az Isten áldását, mint ragadományt, és ollyan hásznot, mellyet nékik a' szerentsés esztendő hozott, meg sem emlékezvénn az Istenről, telhetetlenül bényelik azt, kevélyek, fösvények, és megmarják a' szűkölködőt, ha az ő prédájokhoz közelíteni mér. — Így van a' dolog akkor is, mikor az Isten a' természet törvényei által, valamelly népre, Városra, Országra közönséges

ges ostort botsát. Ez arra való vólna, hogy ennek érzése alatt hunnyászkodjon meg a' nép, nyúljon a' maga kebelébe, és esmérje meg az Istenhez való hidegségét, külömbkülömbféle uralkodó vétkeit, és megjobbúlt szívvel hívja segíttségűl az Istennek nevét, alázza meg magát ő előtte, és kötelezze magát az Ő Törvényeihez való engedelmességre. De ezt is úgy vészik az emberek a' mint vagyon az ő szívek. Némellyek tsak várják, hogy majd az idő jobbra fordúl, alig emlékezvénn meg arról hogy vagyon Isten, a' ki igazgatja a' természet törvényeit, és a' kit segíttségűl kellene hívni a' szorongattatásokbann; mások zúgolódnak, és boszszankodva szidalmazzák a' mostoha időt és az ostort, marvánn a' páltzát a' mellyel veródnek: az értelmesek pedig tudják, hogy az Urnak karja tselekeszi mind ezeket; tudják, hogy az embereknek nagy háládatlansága mindenkor megérdemli, hogy az Isten az Ő áldásit megvonja tőlök; azért megalázzák magokat Isten előtt, folyamodnak Ő hozzá, és buzgó könyörgésekkel kérik az Ő Atyai könyörűletességét.

Így hát K. Hl a' világi életnek kedves vagy kedvetlen környűlállásit, soha sem lehet úgy nézni és tartani, mint az ember szívének, és erkőltsi mivóltának próbakövét. Hogy az ember gazdag, vagy szegény, egésséges vagy bete-

betegés és nyomorúlt, elökelő vagy alatsoni sorsú: abból az ő szívének jóságára vag roszszaságára, semmi következés nints. A életnek külső környülállási könnyenn változ nak, a' szegény meggazdagszik, a' gazdag e szegényedik; a' nyomorúlt megépül, az egés séges elnyomorodik; az alatsony sorsú felemel kedik, az elökelő elallyasodik. Ezen változá sok szerént, változik az embernek külső maga viselete is: de a' szive csak a' marad a' mi vólt. A' ki tehetős korábann, és míg magát bírta, kevély vólt: kevély szívet visel az a' kóldus rongy alatt is, és a' nyomorúságnak mo'sarábann sem törik meg. y) A' ki szegény és alatsony állapotjábann, mászkáló hízelkedéssel, és otsmány tsapodársággal palástolta a' benne lévő kevély lelket: majd felemelkedvénn, igazi formájábann mutatja ki ugyan azon kevély szívét. A' ki szegény korábann irígy és tsalárd vólt: módja esvénn a' világbann, határ nélkül fogja gyakorolni, az ő szívének ugyan ezen gonoszságait. s a' t.

Munkálkodjunk hát Ki a' mi szívünknek igazgatásánn, és javításánn egyenesenn, és az élet külső környülállásira való tekintet nélkül. Nem a' bóldogság vagy nyomorúság, nem a' gazdagság vagy szegénység, adják nékünk élönk-

y) Péld. 27: 22.

előnkbe kötelességünket; hanem az Istennek, és a' lelkiesméretnek törvényei. Ha mi ezek szerént törekedünk az erkőltsi ártatlánságra, megzabolázvánn magunkbann a' testnek kívánságát, szemnek bujaságát, és az életnek kevélységét: így azonn igyekezvénn, hogy az Isten előtt kedvesek légyenek a' mi tselekedeteink, nem a' szívet fogjuk alkalmaztatni a' világi szerentséhez; hanem inkább a' megjobbúlt lélek, fogja kórmányozni az azzal való élésünket. Tudjuk hogy a' kik az Istent szeretik, azoknak mindenek egyeránt javokra vagynak. Ha az Istennek áldását érezzük, ha boldog állapotbann vagyunk: úgy nézzük azt, mint az Istennek a' mi Mennyei Atyánknak ajándékát, és ennélfogva édesebb leszsz nékünk annak bírása. Ha kedvetlenségeket láttunk, vagy az Isten ostorozását érezzük: azt is könnyebbenn szenvedjük; minthogy tudjuk, hogy ezek a' mi megjobbíttatásunkra tzéloznak; és a' mi szükségünkbenn hitnek bizodalmával segíttségűl hívjuk az Urat; várjuk az Ő kegyelmességét akkor is, midőnn láttatik magát elrejteni, ezt mondvánn Dáviddal: Ha meghalok is Te benned reménylek. Ámen.

XVII. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' részegítő italtal való viszszaélésről.

1 Móz. 9: 20—25.

Kezde Nóé szőlőt plántálni, mivelhogy a' földnek mivelésére adta vala magát. És mineh utánna ivott volna annak borábann; megrészegedék; és az ő Sátorának közepett megmezítelenítté magát. És mikor látta volna Khám a' Kánaánnak Attya, az ő Attyának mezítelenségét: megmondá az ő két Attyafiának az úttzánn. Akkor Sem és Jáfet az ő felső ruhájokat vévénni, magoknak kettenn vállokra veték, és hátra menvénn, ő hozzá járúlának, és befedezék az ő Attyoknak mezítelenségét; az ő ortzájok pedig mivelhogy elfordíttattak valának, nem látták az ő Attyoknak mezítelenségét. Felserkenvénn pedig Nóé a' borból; megtudá a' mit tselekedett volna ő vele az ő kissebbik fija. És monda: Átkozott lészen a' Kánaán, szólgáknak szólgája lészen az ő Attyafiai között.

Az emberi nemzetnek Históriája, akár a' mostani későbbi időkbenn, mikor a' palástolásnak

nak és színmutatásnak állortzája alatt, titkolódzni tud a' gonoszság; akár amaz együgyüségénél fogva kellemetes régiségbenn; mikor talám kiki úgy szóllott és tselekedett; a' mint értett — az emberi nemzetnek Históriája mondom, nem egyéb; hanem az eseteknek; a' jónak és gonosznak; a' jóval való élésnek és visszaélésnek Históriája. Látjuk ebbenn; hogy az időnek akármelly szakaszszábann, tsak ember az ember; és bár a' népeknek sokasodásával mindenkor eggyütt járó pallérozódás; megsokasítja, és módi formákba öltözteti is á' nemzeti bűnt: tsakugyan ama három botránkozásnak kövei: a' testnek kívánsága; a' szemnek bújasága, és az életnek kevélysége; mindenkor előtte vóltak és vagynak az embernek; a' világi életnek útjánn; mellyekbenn a' vígyázatlanok megütközvénn elésnek, és megromolnak. Ezékbenn húllanak rakásra, a' nagy társaságokbann, nagy városokbann élő népek; midőnn az életnek útjánn tolongva mennek: de ugyan ezek közt, nem tudtak tántorodás nélkül járni, még amaz első Pátriárkák is; a' kik eggyenként indúltak vala el, és a' kiktől méltánn azt várhatja vala a' maradék, hogy ők nyomadékokat törjenek, és ösvényt mutassanak az ő fijaiknak.

Az első ember, a' kinek legvígyázóbbnak kell vala lenni, — ki is tölt vólna tőle, — alig

indúl el, mikor a' kevélységbenn megütközvénn elesik, és megromol; utánna minden ő maradéki rakásra omlanak, és 1656 esztendők alatt annyira megsokasodik a' bűn; hogy az Isten mintegy megúnvánn, hogy az embereknek gonoszsága sok vólna a' földönn, özönvízzel veszti el a' Világot. Ebből a' közönséges veszedelemből, tsak Nóé szabadúl ki az ő Házanépével, hogy minteggy második tör'sök, legyen az emberek Attya, és töltse bé lakosokkal az elpusztúlt földet; de alig múlik el az özönvíznek félelme, alig kezdi mutatni újra az ő kintseit a' föld; midőnn ez a' kegyes Pátriárka, a' ki szeplő nélkűl megtudta magát tartani az első Világbann; a' testi gyönyörűségekbenn megütközvénn elesik; megrészegedvénn magát tsúffá tészi; ő maga botránkozássá leszsz az ő fijai előtt; és egynek azok közzűl alkalmatosságot ád eggy ollyan bűnre, melly maga utánn vonta az Atyai átkot; a' mint az elolvastatott beszédekbenn meghallátok.

Én ezt a' Nóé esetének Históriáját, nem azért vettem fel, hogy az ő tselekedetét szépíttsem — mintha abból állana a' régi szent emberek eránt való tisztelet, hogy azoknak nyilvánságos hibáikat is mentegessük; — nem is azért hogy az ő erőtelenségénn kikapjak, és a' Kanaán Attyának vakmerőségébenn, tsak hunyorítással is részesűljek: hanem, mivel a' mellyek

mellyek megírattak, a' mi tanúságunkra írattak meg; azt akarom a' Nóé példájábann előtökbe adni, melly könnyenn eltántorodhatik a' legjobb ember is arra, hogy az Istennek ezenn különös ajándékával, a' borral viszszaéljen; és osztánn mitsoda tsúfos következései légyenek a' megrészegedésnek: végre a' Nóé fijainak példáját tanúságúl terjesztem előtökbe, hogy ítéljétek meg magatok, mitsoda következése van, a' jó es roszsz fijakbann, a' Szülék botránkoztató magokviseletének.

I.

Nóé az Özönvíz előtt is földmivelő ember lévénn, mihelyt kijött a' Bárkából, elővette elébbeni élete módját, és a' többek között szőlőt is plántált, mellynek borából megrészegedett. A' Nóé ezen esetének mentségére azt gondolhatná valaki, hogy ez tsupa tudatlanságból esett meg ő rajta, úgymint a' ki még nem tudta, nem is tudhatta mitsoda ereje légyen a' bornak. De K. H! lehetetlen azt hinni, hogy Nóé lett vólna a' vilagonn első, a' ki szőlőt plántált, és hogy az özönvíz előtt élt emberek a' nélkül lettek vólna; a' kiknek gonoszságok, a' mint meg vagyon írva, főképpenn a' dobzódásbann és bujálkodásbann állott, a' melly nem a' víz ital által szokott megesni.

Hogy is lehetne azt hinni, hogy a' nemes szőlőtőnek gyümőltse 1656 esztendőkig, esméretlen lehetett vólna az emberek között? hiszem, a' szőlő kevés munkával, és minden mesterség nélkül adja a' részegítő italt; az emberek pedig, mindenütt és mindenkor, ollyan gondosok vóltak annak feltalálásábann, hogy a' hol a' szőlő nem teremhet is, a' fák gyümőltseiből, a' gabonából, sőt a' téjből is tudnak részegítő italt készíteni; sőt az útazóknak bizonyságtételek szerént, vagynak ollyan népek, a' kik nem találhatvánn fel semmi részegítő italt, bizonyos mérges plántákat gyújtanak meg kunyhójikbann, és azoknak füstjével szédítik le magokat. Tsudálatos dolog, hogy az élet, és a' józan ész, az embernek ollyan terhére van; hogy gyönyörűséget talál benne, ha azt ideig-óráig lefojthatja!! — De ha egyebet elő nem hozok is; a' Nóé fijainak magok viselete megmutatja, hogy a' részeg ember látása ő előttök nem újság. A' ki életében legelőször látna részeget, azt gondolná, hogy az haldoklik, és szánakozásra indúlna rajta: a' Nóé fijai pedig, látvánn az ő Attyoknak elvettetett állapotját, még tsak betegnek se gondolják; hanem Khám tsúfot űz belőle, a' többek pedig bétakarják az ő rúttságát, tudvánn hogy majd kevés idő múlva feleszmél.

De

De akármint légyen a' szőlő feltalálásával a' dolog; elég az, hogy Nóé az Özönvíz utánn szőlőt plántált, és mikor ivott vólna annak borábann, megrészegedett. Örömmel kóstolta meg az ő kezei munkájának gyümőltsét; de módot benne tartani nem tudott; megterhelte magát, és józanságát elvesztette. A' mi ő rajta megesett, az ma is sűrűnn meg szokott esni, mert igaz dolog a' mit Salamon is állít, hogy jó, és szép dolog az embernek enni és innya, és élni az ő kezeinek munkájából; de mikor az ember, jó ízűnn kóstolja meg a' maga örökségének termését, melly könnyenn elesik a', Nóé bűnének hasonlatossága szerént! mert mikor a' pohárbann pe'segve mosolygó borra repes; nem gondolja meg a' mit mondott Bőlts Salamon, hogy *végezetre mint a' kígyó megmar, és mint a' mérges kígyó megtsíp.* *a*)

Nóé az Özönvíz előtt 600 esztendőket élt, az Özönvíz utánn pedig 350-vent. Bizonyságunk vagyon pedig ő felőle, *b*) hogy az ő életének 600 esztendeit, tisztánn és józanonn töltötte el; 's ímé mikor már az ő életének tsak harmada vagyon hátra, az ő vénségébenn, nem vígyáz magára, 's ez a' tiszteletes öreg tészi magát a' mások tsúfjává. — Lehetetlen nem sajnálanunk, mikor tsak históriábann olvassuk

a) Péld. 23: 32. *b*) 1 Móz. 6: 9.

vassuk is, hogy valamelly ember sok ideig állhatatos vólt a' jóbann, 's utóljára valamelly hajlandóságtól, engedte magát meggyőzetni: hát hogy ne sajnállanánk, mikor eleven példákbann kell látnunk, hogy sokann ha az ő életeknek nagyobb részét, mértékletesenn és józanonn tőltik is el; vénségekbenn adják magokat a' boritalnak; tsúfokká tészik magokat az iffjabbak előtt, és kísértetbe viszik őket ezen parantsolatnak megfogadása eránt: *A' vén emberneк ortzáját megbetsűljed*? Hogy ne sajnállanánk, mikor látjuk, hogy sok betsűletes és magokat kedveltető Ifjak, alig érik el az emberkort, mikor már érzéketlenek kezdenek lenni a' betsűlet, az illendőség, a' tisztesség eránt; mert a' borital, a' mellynek adták magokat, elméjeket és ítélő tehetségeket megzavarta? Hogy ne sajnállanánk, midőnn azt kell látni, hogy a' kik jó reménységű gyermekek valának, hijábavaló ifjakká, a' részegeseknek barátivá, a' dobzódóknak 's fajtalanoknak társaivá lettek?

Nóé az első világbann megtartóztatta magát minden mértékletlenségtől; talám azért mivel a' több emberekbenn, látta a' dobzódásnak útállatosságát, és meggyűlölte: most pedig mikor semmi illyen példa nintsen előtte, sem a' maga házanépénn kivűl más emberek, a' kik láthatnák; tartalék nélkűl tselekeszi azt,

azt, a' mit másokbann útált. Ebből a' példából vegyétek eszetekbe K. H. az émberi természetnek ezt a' nevezetes tulajdonságát, hogy mi valamelly tselekedetnek illetlenségét, vagy igasságtalanságát, sokkal könnyebbenn megláttyuk és megítéljük másokbann, mint mi magunkbann. A' mit magunk tselekedni szoktunk, tud a' mellett Prokátoroskodni a' mi szívünk, és magát a' lelkiesméretet is annyira tudja vinni, hogy az azt vagy egészszenn láttatlanná tészi, vagy legalább kedvező ítéletet tészen róla: de mikor a' más tselekedétét kell megitélni; óh! már akkor szemesek vagyunk, és valamelly balgatag tselekedetet, a' maga egész útálatosságábann tudunk látni. Ebből származik osztánn

a) A' Hipókritaságnak egy bizonyos neme t. i. tudvánn mi azt, hogy mások szintollyan szabadonn megítélik a' mi magunk viseletét, mint mi az övéket; ez a' mások ítélete nékünk tartalék gyanánt szólgál, úgyhogy mások előtt, ingyenn sem tselekednénk azt, a' mit a' magunk házafalai közt, 's a' magunk házanépe közt akadék nélkül tselekeszünk. Innen lehet megmagyarázni, hogy eshetik az, hogy némelly ember mások előtt bárány, az ő házanépe között pedig tigris; az ő házánn kivül baráttságos, nyájjas, emberséges; otthonn pedig kötölőzködő, embertelen, fös-

vény, a' kákánn is tsomót keres; a' mások társaságábann józan, mértékletes; otthonn pedig gyalázatos, részeges, mert az ő rúttságát tsak a' háznép látja; nem bánja hadd égjen belől a' ház, tsak kivűl a' füstine lásson. De ebből származik még

b) Egy valóságos haszon is, t. i. látvánn mi másokbann valamelly bűnt, rá esmérünk annak útállatosságára, és megőrizzük tőle magunkat, mint Nóé a' részegségtől az ő elsőbb 600 esztendejébenn. Lássátok, és kezeteket szátokra tévénn tsudáljátok itt az Isteni gondviselésnek bőltsességét, a' melly úgy rendelte, hogy itt e' földönn — ezenn a' jónak és gonosznak tudásának helyénn — eggyütt légyenek a' jók a' gonoszokkal, hogy ezeknek útállatosságait amazok látvánn, tsömörljenek meg tőlök, és annál inkább erősödjenek meg a' jóbann. Ezenn a' módonn érték el szerentsésenn tzéljokat, ama híres Lacedemoni Nevelők is, a' kik bizonyos időkbenn, megrészegített Jobbágyokat, mint meg annyi bolondokat mutattak a' nevendékek előtt, hogy ezek azokat látvánn, iszonyodjanak a' részegségtől, és a' józan életet kövessék. A' mi időnkbenn az illyen embertelen példatételre szükség nintsen, mert bizonyos időkbenn, és óh fájdalom! kivált a' Keresztyének Isteni tiszteletének napjainn, minden tsapszék meg annyi bolondok

házá,

háza, a' hol az eszéveszett embereknek minden nemeit, a' tsömörig láthatják azok, a' kik szonyodnak attól a' mi bolond. Sőt az útszákonn is, és a' napnak szeme láttára, nem ténfereg é borverte beteg, tántorogvánn az ő gyalázatja alatt mellyet hordoz? Sűrű előtted a' tsúfos példa óh jó reménységű nevendék! Lássad és útáld!!

II.

Nóé megrészegedvénn, az ő Sátorábann megmezíteleníté magát. Bizonyos dolog, hogy ő ezt józan észszel nem tselekedte vólna; de illyen ereje van a' borral való viszszaélésnek, hogy ez az embert, az ő legdrágább tehettségétől, az eszétől fosztja meg. K. H! Úgy lehet néznünk a' részegséget, mint egy bizonyos ideig tartó valóságos őrülésnek nemét. Ebbenn az állapotbann, némellyek dühös bolondok, és úgy kell őket kerülni mindeneknek, kivált pedig a' magok házanépének, mint fenevadakat; mások nevettséges bolondok, és tsúfúl tészik ki magokat; mások félre beszélnek, mint az elméjekbenn háborgók; mások mintegy elájúlva, minden ész és érzés nélkűl hevernek. De legközönségesebb munkája a' részégségnek, bár ha nem nagy mértékbenn van is, ez: hogy az az embert megmezíteleníti, még pedig nem annyira testére, mint lelkére nézve.

Mint

Mint a' ruha a' testet; úgy fedezgeti az ész, az okosság a' mi valóságos erkőltsünket, természetünket, hogy ki ne lássék. Ő a' mint illendőnek és hasznosnak ítéli, néha eltakarja és elnyomja azt az indúlatot, a' melly bennünk van; néha ollyan indúlatot mutattat velünk, a' mi bennünk nints; ő a' tettetés és palástolás által, ollyan színekkel fedezgeti a' mi mezítelenségünket a' mellyek néki legtettzettesebbeknek láttzanak. Végre a' Vallás által megtanúttatott okosság, munkálódja a' mi természetünknek jobbúlását, midőnn a' rendeletlen indúlatokat megzabolázza bennünk, és a' szelidebb erkőltsökhöz szoktat bennünket. De akárminémű fedeleket szőjjön fonjon az okosság a' mi természetünk elébe; lehúllanak azok, mihelyt a' bor az észt kiveti sarkából; és kitettzik az indúlatoknak mezítelensége, úgy a' mint vagyon. Szeretnéd kitanúlni, minémű légyen valakinek erkőltse és indúlatja? Vígyázz rá mikor a' bortól jó kedvet vészen, és azonnal ki fogja azt mutatni, mihelyt a' bortól az okosság benne gyengűlni kezd.

Sokszor kimutatja azt a' bor, hogy az ember nem ollyan roszsz vólna, a' minéműnek mutatja magát; hanem mesterséggel és érővel, tészi magát roszszá. Mert megésik, hogy valaki elbízvánn magát az ő világi szeretséjébenn, nagyokat képzel magáról,

ról, kevély, büszke, kegyetlen és igasságtalan mások eránt, 's azombann a' bortól jó kedvet vévénn, nyájjas, szelíd, baráttságos. Megesik hogy valaki az ő rendes magaviseletébenn fösvény, irígy, gyűlőlséges; a' bortól *pedig* adakozóvá, jóltévővé, baráttságossá *leszsz*. Az illyen kevélység, az illyen fösvénység, látni való, hogy nem a' természeti hajlandóságból, hanem magának az okosságnak megromlásából származik; és ezt nem is gyógyíthatja meg egyéb, hanem a' szerentsének *eggy* ollyan fordúlása, melly a' képzelődéstől megrészegedett okosságot eszére hozza.

De még többször kimutatja azt a' bor, hogy nem ollyan jó az ember a' millyennek mutatja magát; levonja ez ő róla, nem tsak a' tettetésnek és színmutatásnak, hanem még az igazi jóra való törekedésnek fedeleit is, és megmutatja az ő mezítelenségét. E' tselekeszi azt, hogy a' ki külömbenn maga megtartóztatónak, szűz és tiszta életűnek láttzik; néki hevűlvénn a' bortól trágarrá leszsz beszédebenn, fajtalanná magaviseletébenn, fertelmessé tselekedetébenn. A' ki a' szeretet színével szokta fedezni mások eránt való gyűlőlséges indúlatit; felmelegedvénn a' bortól, kiönti minden epéjét azok ellen, és tartózkodás nélkűl rágalmaz. A' ki hallgató külömbenn, és a' titkot magánál tartja, ki tud-

ja

ja abból venni a' bor, a' legnagyobb titkot is. A' ki józan korábann láttatik tiszteletbenn tartani a' Vallást: kimutatja részeg fővel, miképpenn tapodja Ő lazt a' mi szent; mind azokkal a' Szent Irásbéli helyeknek gyöngyeivel eggyütt, mellyeket észe nélkül emlegetett. A' ki különbenn mind Polgári, mind Vallásbeli tekintetből, szeretné magát emberszeretőnek, szelidnek, baráttságosnak mutátni: mihelyt részegedni kezd, kötölőzködővé, veszekedővé, büszkévé leszsz. Már akkor nem parantsol néki se Pap, se Bíró, se Isten, se emberek törvénye; fertelmes ajakairól omlik az Istenkáromlás; tsudálja a' természet, hogy a' hosszútűrő Isten fel nem kél a' maga ügyének forgatására, és meg nem emlékezik az Ő gyalázatjáról, mellyel Ötet mindennap illeti a' bolond. c)

A' részegségnek ezen megmezítelenítő erejét gondolóra vévénn, tanátsot adhatnak magoknak azok is, a' kik az ő okosságoknak tsak azt a' hasznát akarják venni, hogy a' palástolás és színmutatás által, az ő világi tzéljokat elérjek; de én most tsak a' Keresztyéneknek akarok szóllani. — Keresztyének! Tudjátok, hogy ti tsak úgy várhatjátok a' néktek ígértetett idvességet; ha kimenekedtek a' romlottságból,

c) 'Sóll. 74: 22.

ból, melly a' testi indúlatoknak rendeletlensége által uralkodik; tudjátok hogy tsak az okosság zabolázhatja ezeket; és a' Vallás is az okosságnak adja elébe a' régulát; melly szerént néki igazgatni kell az indúlatokat. Gondoljátok meg hát; hogy ha ezt a' pásztort, az okosságot megveri a' részegítő ital; kirohannak a' vad indúlatok; és mennél többször engedi magát az okosság az által leszédíttetni, annál inkább erőt vészen a' romlottság; annál nehezebb a' megjobbúlás; és annál igazabb az, hogy a' részegesek az Isten Országának örökségét nem vehetik. *d*) Őrizzétek meg hát az Isten ajándékivalváló élésbenn a' mértékletességet; és a' midőnn másokbann roszsz példát láttok, tűnjön szemetekbe az ő mezítelenségeknek betstelensége, és iszonyodjatok az ő *példájoknak* követésétől; mint Nóé az első világbéli garázdáknak útállatosságoktól.

III.

Annyival is inkább; mivel szűntelen szemek előtt vagytok, ollyan szemek előtt, a' mellyek látják a' ti útállatosságtokat, ha magatokat megmezítelenítitek; látják és megbotránkoznak.

A'

d) 1 Kór. 6: 10.

A' Nóé három fijainak tudtokra esik az ő Attyoknak dísztelen magaviselése, és bár különböző módonn viselik is magokat ő eránta, tsakugyan megítélik egyformánn, hogy éktelen dolog, a' mit az öreg Nóé tselekeszik. — Atyák! Szülék! gondoljátok meg hogy a' ti gyermekeitek, néktek legrettenetesebb megítélő Bíráitok; a' kik legelevenebbenn érzik azt, mikor ti valamelly illetlenséget tselekesztek; mert ők a' ti gyalázatotokat a' magok gyalázatjának tartják. Gondoljátok meg, melly rettenetes látás az a' gyermek előtt, mikor ő a' maga szüléit, a' készakarvavaló őrűlésnek állapotjábann látja. Tanítók! hidjétek el, hogy a' ti tanítványitok, sokkal szemesebbek a' ti hibáitoknak meglátásábann, mint ti az övékébenn. Előkelők! vegyétek gondolóra, hogy a' nálatok alsóbb rendűeknek szemei, szűntelen ti reátok vagynak függesztve, megszámlálják a' ti lépésteket, szemmel tartják magatokviseletét, megítélik ha illetlenséget látnak bennetek, és vagy megútálnak, vagy megszégyenlenek titeket. Jaj néktek Szülék és Tanítók! jaj néktek Előkelők! ha a' ti reátok vígyázó szemek, a' botránkoztató sűrű példához hozzátörődvénn, a' megítélő érzést elvesztik, és végre magok is, a' roszsz példának követésére vetemednek!!

A'

A' Nóé fijai közzűl Kám, latvánn az ő Attyának mezítelenségét, megútálja őtet. Már ekkor Kám maga is mintegy száz esztendős ember vólt, és négy fijai vóltak néki, a' kik közzűl a' legkissebbiknek Kanaán vólt neve. A' mint a' Históriai előadásból ki lehet hozni, ez az elfajúlt Unoka látta meg a' Nagyattyának mezítelenségét, és ő mutatta meg Kámnak a' maga Attyának, a' ki a' helyett hogy azt elfedezte vólna, kimégyen, és tsúfosann előbeszélli az ő báttyainak. Nemtelen fiú! gyarló Atyának istentelen gyermeke! Mellyik vólt már ezek közzűl gonoszabb? a' Kám fija é, a' kit Nóé megátkozott, vagy a' Kanaán Attya, a' ki az ő fijának gonoszságábann megeggyezett? Tsuda dolog, hogy még a' Nóé házából is, a' jó fiak közzűl kiválik egy Kám, a' kibenn és a' kinek fijábann, már előre láthatja az öreg Nóé, mitsodás leszsz az elfajúlt maradék. Mimódonn esett ez? a' Szent Írás meg nem mondja; de mi gondolhatjuk, hogy ez a' Kám lehetett Nóénak legkedvesebbik, és elkényeztetett fija; mert mi már ezer tapasztalásból tudjuk, hogy a' melly gyermekjeket a' szülék a' többitől kedvességgel megkülömböztetik; felnevelkedvénn, az szokta az ő Vénségeket keserűséggel illetni, az ő erőtelenségekenn kikapni, és az ő szíveket fojtogatni. Szülék! Szülék! rövidlátású emberek! ví-

gyázzatok a' ti gyermekeitekhez való indúlatotokra; gondoljátok meg, ha vallyon abbann a' gyermekbenn a' kinek mindenbenn kedvét keresitek, nem neveltek é a' nyakatokrá istentelen Kámot, a' ki idővel a' ti mezítelenségteket feltedezzé, és a' ti erőtelenségitekenn kikapjon? mert mikor osztánn majd elfáradtok a' boszszúság alatt; mellyel a' fejetekre nőtt gyermek titeket illet! késő leszsz akkor és haszontalan, elővenni a' tehetetlen átkot; mert ha a' ti neveléstekbenn ván az ő roszszaságának oka; minden átok a' mellyet ő reá szórtok, a' magatok fejére pattog viszsza.

A' Nóé jó fijai, Sem és Jáfet, mélyenn érzik az ő Attyoknak gyalázatját; de nem is akarják látni az ő mezítelenségét; hanem elfordítvánn ortzájokat, elfedezik azt. Szeretetre méltó fijak! melly igén elfedezi a' ti jóságtok a' ti Atyátoknak gyalázatját! Méltatlanság vólna Atyámfiai! azt állitani, hogy a' mai időbenn csak a' Szülékből csúfot űzo Kám fajzati terjedtek el a' földönn. Vagynak — hálá légyen az emberek Attyának! — vagynak az Istenfélő Semnek és Jáfetnek is maradéki; vagynak ollyan fijak és leányok, a' kik esdekelve féltik az ő Szüleiknek betsületeket, mikor látják hogy azok azt elakarják prédálni; a' kiknek szemek szinte kiég, mikor Szüleiknek illetlen magokviseleteiket látják;

ják; a' kik szinte ugyan dughatnák bé azoknak szájjokat, mikor tőlök rothadt beszédeket, Isten káromlásokat, 's bálgatag esküvéseket hallanak; takargatnák ha lehetne mások előtt azoknak rúttságokat. — Nyomorúlt Szülék! hogy nézhettek ti az illyen gyermekeitekre; mikor osztánn észetekre tértek? Szégyennel kéttségkivül, mint Nóé Semre és Jáfetre, ollyan szégyennel, a' mellyet — ha ugyan érezni tudtok — leírni nem lehet. — Kíméljétek óh kíméljétek meg ezeket a' miattatok való örtzapirúlástól! hidjétek el; hogy nintsen élesebb illetés, a' melly úgy általjárná a' tsontokat is; és úgy leforrózna minden érzéseket; mint mikor a' gyermekek, az ő Szüleinek gyalázatját lobbantják szemére; mint mikor a' gyermek azt érezi, hogy az ő Szüleit szégyenleni kénteles.

És hogy mind ezt, mind a' fellyebb elő számlált következéseit, az embert megmezítelenítő, és az ő erkőltsi rúttságát felfedező mértékletlenségnek elkerülhessétek: bérekesztem beszédemet édes Idvezítőnknek ámaz intésével: Luk. 21: 34. *Mególtalmazzátok magatokat, hogy valamikor meg ne nehezedjenek a' ti szívetek dobzódásnak, részegségnek, és a' világi szorgalmatosságnak miatta, hogy*

megállhassatok az Embernek Fija előtt az Ő Ítéletre való eljövetelekor. Ámen.

XVIII. PRÉDIKÁTZIÓ.

Mibenn külömböz a' Szólgai engedelmesség, a' Fiúi engedelmességtől.

Luk. 16: 10.

Ha mind azokat megtselekedénditék is, a' mellyek néktek parantsoltattak; ezt mondjátok: Haszontalan szólgák vagyunk, mert a' mit kellett tselekednünk, azt tselekedtük.

Ha valamelly tselédes gazda, az ő szólgájának elébe ád bizonyos rendeléseket, kiszabván a' munkát mellyet néki napról napra tselekedni kell; és azt a' szólga pontról pontra véghezviszi, a' szerént, a' mint meg vólt parantsolva: vallyon azt a' szólgát haszontalan szólgának nevezi é a' gazda? Nem gondolom. Tsak azt vigye véghez hűséggel és igazánn a' szólga, a' mit a' gazda parantsol; megelégszik

szik azzal a' gazda, és a' szólga is pironság helyett, inkább illyen forma szót vár; *Jól vagyon jó és hív szólgám!*

De nem is azt tészik az Idvezítőnek elolvastatott szavai, mintha haszontalan szólga vólna az, a' ki megtselekeszi a' mit tselekedni kell; mert hiszem látnivaló, hogy a' ki véghezviszi a' mit néki parantsolnak; az szólgának jó; hanem mikor valaki nem szólga vólna, hanem önnön tzélból kellene néki tselekedni, még is tsak a' parantsolattól vár, és tsak azért tselekeszi kötelességét mert parantsolják néki; már az a' haszontalan ember a' pironságot megérdemli, mert magát megalatsonyítja és szolgává tészi. Megelégszik azzal a' gazda, ha a' szólga véghezviszi a' parantsolatokat; de ha az ő fija is, a' ki a' gazdának mássa vólna, tsak a' parantsolattól vár; és tsak azért tselekeszi ezt vagy amazt, mert a' gazda parantsolja, nem pedig a' gazdaság előmozdítására törekedő önnön tzélból: az illyen fiúnak magaviseleténn megszomorodik az Atya, és méltánn illyen formánn dorgálhatja meg őtet: Te haszontalan ember! te vólnál az örökös, és még is úgy viseled é magadat, mint az idegen? Mit ér az hogy megfogadod a' mit parantsolok, ha önként nem igyekezel; és az örökséggel nem gondolsz,

mintha reád se tartoznék? Haszontalan szólga vagy, nem fiú, mert hatsak nem parantsolják, a' magad javára sem igyekezel.

I.

Szabados és szabadonn munkálkodó ember az, a' kinek magának van tzélja mellyet elérni kíván, és önként igyekezik; szólga pedig az, a' ki nem a' maga tzeljára törekedik, hanem eszköz a' más tzéljának elérésére, a' nélkül hogy gyakrann tudná is, mi légyen az a' tzél, mellyre ő eszközül fordittatott. Így már a' gazda, szabadonn és önnön tzélból munkálódik, a' mint őtet az ő gazdaságát előmozdítani kívánó indúlat, belsőképpenn kötelezi; nem szükség néki parantsolni, mert önként önnön tzélból tselekeszik. Hasonlóképpenn a' fiúnak is önnön tzélból, és önként kell tselekedni, mert ő reá néz az örökség, és ő is részese az Attya gazdaságának és tzéljának; és az illyen igazi fiúnak, az ő Attyának parantsolatja, nem annyira parantsolat, mint tanítás és útasítás arra, miképpenn lehet és kell a' közönséges tzélt elérni. De már a' szólgának, a' gazda örökségébenn semmi önnön tzélja nints, nem is lehet; ő tsak arra ajánlotta magát, hogy eszköz légyen a' gazda tzéljának el-

elérésére; néki hát mint eszköznek tsak a' parantsolattól kell függeni, és azt tselekedni, a' mire őtet a' maga tzéljára igyekező gazda, fordítani akarja; és néki tsak azt sem szükség mindenkor tudni, miért parantsolja a' gazda ezt vagy amazt; az ő kötelessége tsak az engedelmesség. Illyen értelembenn, minékünk még a' barmok is szólgáink; eszközök a' mi tzéljainknak elérésére, mennek és vonják az igát, a' szerént a' mint a' gyeplő és ostor által kénszeríttetnek; a' mi tzéljaink felől pedig semmit sem tudnak.

A' világi életnek tzéljaira, 's a' kűlső szerentsének dólgaira nézve, minthogy senki nem elég magának; eggyik ember a' másik tzéljának elérésére eszközűl szólgál. Az alatsony sorsúak a' hatalmasabbaknak; a' szegények a' tehetősebbeknek, magokat alájok adják, és eszközűl szólgálnak azoknak tzéljaiknak elérésére. Mennél nagyobb úr valaki, annál többek az ő szólgái; mert annál több eszközök kívántatnak, az ő sok és nagy tzéljainak elérésére; és annál hatalmasabb parantsolatokkal kénszeríti az alattavalókat, az engedelmességre. Ez így van, így is kell ennek lenni a' világi életbenn: de az a' baj, hogy ezt a' szólgai gondolkozásnak módját, általvitték az emberek a' lelkiesméretnek kötelességeire és a' Vallásra is. Ezekbenn a' tekintetekbenn szaba-

doknak kell vala nékiek lenni, ők pedig szól gaság alá adták magokat; önként kell vala tse lekedni az igasságot a' lelkiesméret szerént de ők erre parantsolatok által való kénszerí tést vártak; önnön tzéljoknak kell vala tartan a' szent életet, mellyet az Isten kíván, ők pe dig az Istent úgy nézték, mint egy hatalma Urat, a' kinek szólgálni kell az igasság tsele kedésével, mert ő azt parantsolja; mert a által tsak az ő tzélját, tsak az ő ditsőségé mozdítja elő az ember.

A' Jézus Krisztusnak Évangyélioma ezen szólgai gondolkozás módjának egészszenn elle neszegezi magát; és arra tanít, arra int, hogy a' lelkiesméretnek kötelességeire nézve, ne szólgák, hanem szabadok légyünk; azaz, ön nön tzélból munkálkodjunk; az Igasságnak tör vényét mellyet a' Vallás az Isten nevébe előnk be ád, ne úgy nézzük mint valamelly idegen parantsolatot, mert azt a' mi tulajdon lelkünk esmérete önnön tzélból tészi előnkbe, hogy lé gyünk magunk magunknak törvénye. Mikor jót tselekeszünk, ne gondoljuk hogy azzal tsak az Istent szólgálnánk, vagy hogy tsak az ő ditsőssége előmozdításának eszközi vólnánk; mert az által a' magunk tulajdon ditsősségét is, mint tzélt, munkálkodjuk.

Az Isten mint Teremtő, mindeneket a' maga ditsősségére, az ő hatalmának, bóltses-

ségé-

ségének és jóságának kimutatására teremtett; és e' szerént mindenek a' mellyek vagynak a' látható világbann, az Ö szólgai, az Ö hatalmának és bőltsességének eszközi. Menydörgés, tűz, láng, villámás előtte, mint kész szólgái úgy függnek Ötőle. Mi is mint élő teremtések, az Ö szólgái vagyunk; a' mi testünknek mesterséges alkotása, és a' mi lelkünknek tsudálatos tehettségei, eszközök az Isten tzéljára; azaz, az Isten hatalmát és bőltsességét mutatják; és mint szólgák alá vagyunk vettetve a' természet törvényeinek, mellyek által Ö e' Világot igazgatja. De mikor a' mi okos lelkünkbe, adta az Isten a' jónak és az igasságnak esméretét; ez által minket magához hasonlókká tett; hogy valamint magának az Istennek ditsőssége a' tiszta Szentség: úgy a' mi okos lelkünknek is szépsége és ditsőssége, légyen a' jóra való igyekezet, az ártatlanság, az erkőltsi tökélletesség. Valamint az Isten Szent és Igaz Ö magaért, mert abbann áll az Ö ditsőssége; úgy mi is igyekezzünk szentek és igazak lenni; mert abbann áll a' mi ditsősségünk.

Ezt a' mi okos lelkünknek Istennelvaló hasonlatosságát, lehetetlen vólna tökélletesebbenn és szívrehatóbbann előadni, mint a' Krisztus előadta ezzel, hogy mi Istennek fijai vagyunk. A' szólga lehet külömböző természetű

az Urától — nékünk a' barmok is szólgáink-de a' fiúnak az Attyával hasonló természetünek kell lenni. E' hát az Idvezítőnek felséges tanítása; hogy valamint az Isten az igasságot és irgalmasságot tselekeszi önnön tzélból, a' maga szentségének természeti szerént, a' maga ditsősségére: úgy minékünk is; minthogy az Isteni természetnek részesi vagyunk, *a*) minthogy az Isten az Ő lelkéből adott minékünk, *b*) önnön tzélból, szabadonn kell a' jót akarni és tselekedni, a' mi ditsősségünkre; mert az Isten lelke a' mi tulajdon lelkeinkel eggyütt tészen tanúbizonyságot mi bennünk, hogy mi Isten fijai vagyunk. *c*) És erre a' mi ditsősségünkre való törekedést, a' mi tulajdon lelkünkesmérete úgy tészi elónkbe, mint tzélt. Igaz ugyan, hogy az Isten is a' mi Atyánk parantsolja azt, de valamint a' jó fiú, az ő Attyának a' gazdaság körűl való parantsolatját, nem úgy nézi mint kénszerítő törvényt, hanem mint útasitást abbann, a' mire néki magának is akaratja van: úgy minékünk, az Istennek a' mi Atyánknak törvényit, nem úgy kell nézni, mint a' kegyességre kénszerítő parantsolatokat, hanem mint emlékeztetéseket és serkentéseket arra, a' mit őnként, önnön tzélból tselekednünk kell; azért neveztetik az, szabadság törvényének. *d*)

Vagy

a) 2 Pét. 1: 4. *b*) 1 Ján. 4: 13. *c*) Róm. 8: 16. *d*) Jak. 2: 12.

agy világosabbann: nem tsak azért kell jót elekednünk: hogy az Isten külsőképpenn pantsolja, és megbüntet ha nem tselekeszszük; ert ez szólgai engedelmesség vólna: hanem zért, mert a' mi tulajdon lelkünk, mellybenn z igasság esméretének világossága fénylik, ítja hogy az nékünk kötelességünk. Nem úgy ell gyakorolnunk a' kegyességet, mint az Isn dólgát, hanem mint a' magunkét; mert különbenn, ha mindent megtselekeszünk is a' nit az Isten nékünk parantsol, tsak azért mert parantsolta, és félünk általhágni az ő parantsolatját; úgy nem fijak vagyunk, hanem haszontalan szólgák, a' kik tsak azt tselekedtük félelemből, a' mivel kéntelenek vóltunk. És ezekbenn vagyon az elolvastatott beszédek, nek értelme rövidedenn.

II.

Nagyobb világosságnak okáért lássuk példábann, miképpenn forgolódik az ember szabad fijúi, és miképpenn forgolódik haszontalan szólgai módonn, az ő Polgári és Vallásbéli kötelességei körül.

1. Mi mindnyájann külsőképpenn Polgári társaságbann élünk. Ennek a' Polgári társaságnak természete, és utólsó tzélja az, hogy a' i világi életünkbenn jól légyen dólgunk,

azaz,

azaz, bogy minden embernek birtoka, jussa, személyes bátorsága, minden erőszaktól meg-óltalmáztassék. Ezen tzélnak elérésére, eszközűl szólgálnak a' Polgári törvények, mellyek kinekkinek kötelességét előadják, a' tzéllal ellenkező tselededeteket tilalmazzák, és az engedetleneket meg is bűntetik.

Már most: A' melly ember ezt a' társaságnak tzélját szűntelen maga előtt tartja, és ő is azt akarja: az az ember szabad a' társaságbann, mert mivel néki is éppenn az a' tzélja a' mi a' társaságnak; őtet a' Polgári törvények semmire nem kénszerítik. Mikor ő szorgalmatosann elkerűli, hogy senkinek birtokát, jussát 's személyes bátorságát meg ne sértse: akkor ő a' maga önnön tzéljából tselekeszik; ő a' külső törvények nélkűl el is lehetne, mert maga magának törvénnye; és az ő tzélja a' társaság tzéljával, úgy megeggyez, mintha ő fundálta vólna a' társaságot. A' ki pedig a' társaságnak ezen tzélját, nem tartja a' maga tulajdon tzéljának; hanem tsak azért tart valamit kötelességének, mert a' törvény szorítja reá; szeretne lopni, veszekedni, gyilkolni, de fél hogy megbűntetik: az illyen embert a' Polgári törvény zabolánn és lántzonn tartja, és ha ő mind azokat megtselekeszi is, a' mellyekre őtet a' törvény kénszeríti; nem Polgár, hanem haszontalan szólga, mert tsak azt tseleked-

ekedte, a' minél külömbenn nem vólt szabad tselekedni.

A' Polgári társaság kétféle emberekből áll: Előkelőkből, és Köznépből. Mind a' kétfélék tsak úgy lehetnek szabadok, és betsületesek; ha a' társaságnak tzélja nékiek önnön tzéljok. A' melly Igazgatók Előljárók, szüntelen ezt a' tzélt szívekenn tartják, a' közjót, rendet, bátorságot, igasságot virágoztatják; az alattokvalóknak jólléteket, bóldogságokat munkálódják, 's a' t. az illyenek valósággal Attyai a' társaságnak. A' kik pedig ezt a' tzélt félre tévénn, az ő alattokvalóknak nagyobb nagyobb előmenetelekenn nem igyekeznek szívek szerént; hanem tsak azért járnak el hivataljokbann, mert az emberek békételenségétől félnek: bár ha külömbenn az ő hivatalokbann eljártak is a' haszonért; nem Attyai a' társaságnak, hanem tsak szólgák; mert tsak azt tselekedték a' mivel ellenkezőt tselekedni nem mertek. A' Polgári társaság főképpenn a' Köznépből áll. A' melly Polgár tehát a' közönséges tzélt maga tzéljának tartvánn, a' közönséges terhet szinte ollyan készenn hordozza, mint mikor a' maga tulajdon hasznáért kell munkálkodni: az betsületes Polgár, és a' társaságnak érdemes tagja. De a' ki szereti magát kivonni a' köztereh alól, és tsak azért szólgál ha szólgál a' közönségesbe, mert kéntelen vele, és

mikor

mikor azt tselekeszi is álnoksággal viszi végh-hez: nem tagja, hanem terhe és motska a' társaságnak; és nem méltó hogy annak kebelébenn, a' közbóldogságnak jávaival éljen.

2. A' Vallás az Istennek nevébenn élőnkbe adja minékünk a' kegyességnek kötelességeit. Ennek utólsó tzélja ez; hogy az Istennek Országát felállíttsa az emberek között; azaz, eggy ollyan Erkőltsi társaságot, Anyaszentegyházat; a' mellynek minden tagjai az Istennel való hasonlatosságra; a' virtusra; a' jó tselekedetekre törekedjenek; kövessék az Igasságot, és szeressék az Irgalmasságot. — Ennek a' tzélnak elérésére; eszközül szólgálnak az Istennek parantsolati; mellyeket az ő szent emberei, kiváltképpenn pedig az Ő Fija a' Krisztus által kiadott, jutalmat ígérvénn az engedelmeseknek; 's bűntetésekkel fenyegetvénn az engedetleneket.

Immár fiúi szabad Vallása vagyon annak az embernek; a' ki látvánn hogy a' Vallás éppenn azt kívánja ő tőle, a' mire őtet a' maga lelkeesmérete is kötelezi: önnön tzélúl tészi azt magának; azaz; megesmeri az árra való kötelezetését. Ő a' maga önnön tzéljából igyekezvénn arra, a' mi a' Vallásnak is tzélja, t. i. hogy jó szívű és ártatlan életű légyen; az Igasságnak és Szeretetnek törvénye szerént éljen: hints néki terhére a' Vallás; és mivel éppenn

az

az belsőképpenn az ő kívánsága, a' mit az Isten parantsol; gyönyörködik az Isten törvényében a' belsőember szerént. Mind azokbann a' dólgokbann és Hitágazatokbann, mellyek a' Vallás tudományábann eloadódnak, azt nézi ő, miképpenn segítik azok őtet a' közönséges tzélra, melly az Istennek az ő Attyának ditsőssége, és ó magának is mint Isten Fijának ditsőssége. De a' ki nem magát a' Virtust; a' Szentséget, az Igasságot, és Irgalmasságot tészi magának önnön tzélúl; hanem tsak azért tart valamit kegyesség munkájának, mert gyermekségétől fogva hallotta; hogy azt az Isten parantsolja; és azért viszi azt véghez; hogy az által az Istennek kedvét keresse; vagy haragját elkerúlhesse; az illyen embernek Isteni tiszteletet rabota, és az ő Vallása szólgai Vallás. A' Vallásbéli rendtartásokat gyakorolja ő is, mert látja hogy azokat bizonyos időkbenn gyakorolni szokás; és azt gondolja; hogy mikor azokat véghezvitte, kötelességének eleget tett.

Egyszóval; ha az ember tsak azért tart valamit jónak; és tsak azért tselekeszi, mert az Isten az ő beszédébenn parantsolta; és ő fél elmúlatni; nem fiú, hanem haszontalan szólga; mert nem önnön tzélból, hanem kénteléségből tselekedett: p. o. Te irgalmasságot tselekeszel, és jól tészel a' szükölködővel, tsak azért mert az Isten parantsolta, és mennyor-

szá-

ságot, idvességet ígért az irgalmasoknak. Szólga! haszontalan szólga! hát ha az Isten mennyországot nem ígért vólna, ha nem lenne is örök élet, nem érzenéd é lelkedesmérétének kötelezését? nem kellene é könyörülnöd embertársadonn? Te megtartóztatod magadat a' lopástól, tsalárdságtól 's a' t. tsak azért, mert az Isten megtíltotta, és örökkárhozattal fenyegette meg a' gonoszság tselekedőket. Szólga! haszontalan szólga! hát ha pokol nem vólna is, ha nem tudnád is hogy az Isten megbűnteti a' gonoszokat: igasság vólna é embertársadat meglopni, megrontani? Ha hát mind azokat megtselekeszed is mellyek parantsoltattak, tsak azért mert parantsoltattak, és nem mered elmúlatni: haszontalan szólga vagy, mert azt tselekedted a' mit elmúlatni nem mertél.

Mind ezekből a' következik K. A! hogy az Istennek szabadakarat szerént való nép kell. A' mi mennyei Atyánk a' maga Országát, az Anyaszentegyházat, nem szólgákból, hanem fijakból akarja felállítani; és az ő Szent Fijának Évangyélioma által, minket nem a' szólgáknak, hanem a' fiaknak örökségére hív. — Az Istennek szólgái a' menny, föld, tenger, levegőég, az egész látható világ, a' mi testünk, és lelkünknek tehettségei, mert mind ezek eszközül

közül szólgálnak az Ő tzéljára, az Ő hatalmasságnak és bőltsességének megmutatására: de mikor a' mi okos lelkünkbe adta a' jónak és igasságnak esméretét, azt tselekedte, hogy valamint az Isteni szentségnek élete vagyon ő magábann; úgy bizonyos értelembenn, a' mi lelkünknek is élete légyen ő magábann; *e*) azaz, valamint az Isten, igasságot és irgalmasságot tselekeszik önnön tzélból a' maga ditsősségére: úgy mi' is tselekedjük ugyan azt önnön tzélból, a' mi ditsősségünkre; mert ditsősség, tisztesség; és békesség lészen, minden jót tselekedőknek *f*) a' jutalomnak ama napjánn.

Igaz; hogy az Isten parantsolja minékünk, hogy jót tselekedjünk: de az ő parantsolati nem szólgáknak hanem fiaknak szólló parantsolatok, nem ollyanok a' mellyek vak engedelmességet kívánnának; hanem szabadságnak törvényei, útmutatók; a' mi lábainknak szövétneki. *g*) A' szólgának nem szabad azt vi'sgálni, mi okonn parantsolja ezt vagy amazt az ő Ura? néki tsak engedelmeskedni kell, mert ő tsak eszköz az Urának tzéljábann: de mi tőlünk azt kívánja a' mi mennyei Atyánk, hogy magunk vi'sgáljunk meg mindeneket, és a' mi jó azt megtartsuk; *h*) vi'sgáljuk meg a' lelkeket ha Istentőlvalók é? *i*) hogy magunk

e) Ján. 5: 26. *f*) Róm. 2: 10. *g*) Péld. 6: 23.
h) 1 Thess. 5: 21. *i*) 1 Ján. 4: 1.

ítéljük meg, mi légyen, és mi lehessen az Istennek tökéletes akaratja. *k)* Ezért mondja édes Idvezítönk is halála előtt az ő tanítványinak: *l) Nem mondalak többé titeket szólgáknak, mert a' szólga nem tudja mit mivel az ő Ura; titeket pedig mondalak barátimnak, mert mindeneket a' mellyeket hallottam az én Atyámtól, megjelentettem néktek.*

Annakokáért Atyámfiai! ha azt akarjuk, hogy a' mi Vallásunk okos, kegyességünk valóságos, és lelkiesméretünk tiszta légyen: az Istentől a' mi Atyánktól elönkbe adatott Vallásnak utólsó tzélját, a' Szentséget tégyük elönkbe tzélúl. Valamint az Isten igaz és irgalmas, úgy mi is tselekedjünk igasságot, és szeressük az irgalmasságot; általlátványi azt, hogy abból áll a' mi lelkünknek minden betse, ditsőssége, bóldogsága, tökélletessége, ha tiszta lelkiesmérettel az ártatlanságra törekedünk. Így lészen a' mi szívünk minden szólgái indító okoktól tiszta; így lészen az Isten mi élőttünk szeretetre és tiszteletre méltó önnön magáért; így érezi meg a' mi lelkünk, hogy mi Istennek fijai, 's az Isteni természetnek részesi vagyunk; így a' mi Atyánknak parantsolati kellemetes serkentgetések lésznek előttünk a' jó tselekedetekre; gyönyörködni fogunk az Isten

k) Efés. 5: 10. *l)* Ján. 15: 15.

isten törvényében a' belső ember szerént; így lészen az Úrnak igája gyönyörűséges, és az ő terhe könnyű; így lészen édes előttünk amaz isten fijainak ígért örökségnek reménysége, mellyet a' mi jó-Atyánk ingyen kegyelemből készített, és annak idejében meg is ád a' szentségre igyekezőknek. Ámen.

XIX. PRÉDIKÁTZIÓ.

Az Isten lételének legkönnyebb megmutatása a' Természetből.

Tselek. 17: 26, 27, 28.

Az Isten az egész emberi nemzettséget egy vérből teremtette, hogy lakoznának a' földnek egész színénn, elrendelvénn az időknek alkalmatosságit, és az ő lakásokat meghatározván: hogy az Istent megkeresnék, ha valamiódonn megtapasztalván őtet megtalálhatnák; jóllehet bizony nem messze vagyon mindenikönktől. Mert ő általa élünk, mozgunk, és vagyunk.

Keresztyén halgatók! Mi a' kijelentetett valo szerént, mellybenn születtünk; mellynek

tudományábann neveltettünk, hit által hogy teremtetett e' világ, Istennek be által. Ha felemeljük szemeinket a' magba; úgy nézzük a' napot, hóldat és a testeknek számtalan seregeit, mint a' me az Úrnak ditsőségét hírdetik. Ha nézzi földönn az élő állatokat, fákat és füveket idő változásokat és mind ezekbenn való det; tudjuk hogy a' Mindenhatónak mu mind ezek, és az ő bőltsességéről, hatalm és jóságáról tesznek tanúbizonyságot. Nem gyunk kéntelenek, tapogatva keresni az Is nek lételét; mert a' hitnek tudománya, rö útönn oda vezetett bennünket; a' hova a' mészetnek vi'sgálásából, sok gondolkozás elmélkedés utánn juthat az okosság t. i. az ten létéről való meggyőződésre, úgyhogy m mi nem a' látható dólgoknak vi'sgálásábó emelkedünk fel a' láthatatlan Istennek esmér tére; hanem megfordítva, tudvánn hogy a Örökkévaló teremtett és igazgat mindeneke az ő hatalmával, imádjuk az ő tökélletességeit, mellyeknek világos nyomait, a' természetbenn örömmel látjuk.

Mindazáltal K! felette igen jó, és hasznos megprobálni azt az útat is, mellyenn a' gondolkozó elme az Istennek esméretére juthat; mert ha látjuk hogy a' mi okos lelkünket a' maga gondolkozásának rendi is elvezeti a'

lát-

látható dólgokból a' láthatatlan Istennek bizonyos esmérétére; ez által igen nagyot erőssödik a' hallásból való hit, és annak tudománya bébizonyítódik. Erőssödik mondom, mert valamint az Atyai örökségnek könnyenn kimégyen a' hatánn az, a' ki maga keresni nem tud: úgy meglehet, hogy a' hallásból vett hitet lassanként elfogyasztják a' nehézségek, kételkedések, és a' bűnnek ideig való haszna, abbann az emberbenn a' ki a' maga elmélkedési által, nem neveli a' meggyőzettetést. De a' ki tudja és érzi, hogy ő az Isten lételét, a' maga gondolkozása utánn is kéntelen megesmerni; lehetetlen hogy valaha azt mondhassa az ő szívébenn hogy nintsen Isten; sőt inkább örömmel veszi a' vallásnak tudományát, és az Istenhez való közelítést keresi.

Szent Pál az ő felvett szavaibann arra figyelmeztet bennünket, hogy az Istennek az okosság által való megkeresése nem nehéz; tsak legközelebbről magát az emberi nemzetet, és annak a' földönn való lakását kell gondolóra venni, ebből mintegy tapogatva rá talál az ember az Isten lételére. *Az egész emberi nemzettséget úgymond egy vérből teremtette* 's a' t. Figyelmezzünk hát mi is ezekre

I.

Két út vagyon K! mellyenn az okos lélek a' látható dólgokról, a' láthatatlan Istennek

esméretére juthat. Eggyik az élet nélkül való testeknek, a' mennynek és földnek alkotmányának, másik a' világbann lévő élő állatoknak, nevezetesenn az emberi nemzetnek meggondolása.

Az első út, t. i. a' világ roppant alkotmányának vi'sgálása, nem minden ember előtt van nyitva, mert arra a' gondolkozásbann gyakoroltatott elme; a' természet törvényeinek nyomos tudománya; minden erőknek, mellyek a' matériától kitelhetnek, világos értése; az égi testek forgásának és függésének tökélletes esmérete 's a' t. kívántatnék meg; hogy abból valamit ki lehessen hozni. Úgyde magok a' világi bőltsek is eleitől fogva tévedeztek e' körűl; ennek az alkotmánynak képzelhetetlen nagysága, 's a' természeti erőknek változhatatlan vólta, sötétségbe vitte őket; nem tudták mit állíttsanak felőle? azt é hogy véghetetlen kiterjedése van ennek, vagy hogy valahol vagynak határi? azt é hogy örökkévaló vagy hogy kezdete vólt? azt é hogy magától lett történetből, vagy hogy egy Fővalóság adott ennek lételt? Bizony méltánn mondja Szent Pál Róm. 1. *hogy ők az ő okoskodásokbann hijábavalókká lettek, és az ő balgatag szívek megsötétedet*, és 1 Kór. 1. *hogy a' világ tudakozóinak bőltseséget bolondsággá lett.* Még mind e' mai napig is, nem tudtak abbann a' bőltsek mindnyájann meg-

megeggyezni, miképpenn lehessen a' világ alkotmányából, az Isten lételét tsalhatatlanúl megmutatni.

De már a' másik út, t. i. az élő állatokra 's az emberekre való figyelmezés, eggyügyű, világos, gyönyörűséges, és könnyű. Nem kell erre sem mély tudomány, sem főszédítő elmetörés, hanem az eggyügyű elme is, tsak eggy kevéssé figyelmezzen, mintegy tapogatva megtalálja az Istent, és az ő gondviselését örömmel megesmeri. Ekkor osztán ha felemeli szemeit a' magosságba, megesmeri hogy ez a' világ, az Istennek egy városa, mellyet ő teremtett és formált, az ő élő teremtésinek lakó hellyűl.

A' mint elő adódik ezen részbenn, mellyből vétettek a' letzkének szavai, Áthene városábann vetekedtek Pál Apostollal, az Isten és a' vallás felől, a' Stoikus és Epikureus Filozofusok. Tudvánn az Apostol az ő tévelygéseket, és vakságokat, a' világ alkotmánya felől való értelmekbenn, haszontalan és értetlen szóvítatásba velek nem ereszkedik; hanem azt adja tudtokra, hogy meglehet az Istent a' természetbenn találni, eggyügyű okoskodásal is, és mintegy tapogatva; tsak az emberi nemzetnek eredetére, és annak lakozásának hellyére kell figyelmezni. Azt mondja pedig az Apostol, hogy az emberi nemzetnek meggondolásából

a' jó ki, hogy azt az Isten teremtette még pe dig egy vérből. Lássuk miképenn?

a) Először is bizonyos az, hogy az ember, testére nézve eggy ollyan élő állat melly születik, egy darabig él, 's azutánn meghal; és hogy eggy ember is magától vagy történetből nem származik, hanem mindnyájann szüleinktől vettük eredetünket, azok ismét az ő szüleiktől, azok ismét az ő szüleiktől, és így tovább. Még pedig ebbenn az emberek egymástól való származásának szakadatlan lántzábann, ez a' különös és figyelmezésre méltó, hogy a' szülék akaratjától épenn nem függ, a' születendő testének alkotása. Ők tsak azt sem tudják mitsoda részekből áll vagy a' magok teste, vagy az az emberi test, a' melly ő általok származik; azt sem tudják, ha fiú é vagy leány, ép é vagy tsonka, egésséges é vagy nyomorúlt leszsz az, a' ki születtetni fog; és így ők épenn nem szerző okai, hanem tsak valamelly eszközei az általok lett származásnak. — Azombann még is úgy van, hogy eggy ember is magától nem leszsz, hanem a' szüleitől származik; és ha az eredetünkről vagyon a' szó, Atyáról nagy Atyára, ősökre kell felmenni, a' kik mindnyájann és eggyenként születtek és meghóltak, eggy is magától nem származott.

Akar-

Akarhány ezer ízig menjen így fel az emberek származásának rendi, mindenik íz ollyan a' melly maga magát nem formálhatta, magától nem származott; és szükségesképenn ez a' kérdés ötlik a' gondolat elébe: **Hol vette hát magát a' legelső ember?** Erre azt lehetne mondani, hogy nem vólt első ember soha, hanem így származtak az emberek egymás utánn öröktőlfogva, és így leszsz ez mind örökké; valamint eggyik nap a' másik utánn következett, és következik, öröktől fogva mind örökké. Én K! ezt a' feleletet ezenn a' helyenn előhozni átallanám, mert bizonyos dolog, hogy egésséges eszű együgyű embernek illyen bolondság eszébe nem ötlik; hanem azért hozom elő, mert valósággal vóltak, és vagynak ollyanok, a' kik magokat bőltseknek tartották, a' kik azzal akartak kitérni a' kérdés alóll, és a' feleletet nyakokról lerázni; hogy az emberi nemzetnek kezdetét ollyan meszsze felvitték, és azt az örökkévalóságnak setétségébe eldugták, hogy azt oda a' képzelődő tehettség ne kísérhesse. De hijába! mert akarmelly képzelhetetlen hoszszúnak gondoljuk is, ezt az emberek egymás utánn való származásának lántzát, a' mint magunkonn kezdve felfelé megyünk gondolatinkkal, mindég igaz leszsz az, hogy abbann eggyik íz sem származott magától, és mindég felmarad a'

kérdés, hogy hol vette hát magát az emb
nemzet, a' melly magától nem származhato
Azt mondani hogy eggy ember sem lehet
ugyan magától, de az egymás utánn való szá
mazás öröktőlfogva meglehetett, szinte olly
képtelen, mintha valaki azt állítaná, hogy
vak ugyan a' vakot nem vezetheti, de ha vé
hetetlen sok vakok öszve fogódznak, ez
roppant sokaság látni fog, és bizonyos lépé
sekkel mehet. — Az egymástól függő, és egy
másból következő dólgoknak rendi, tsak úgy
származhatik, és tsak úgy állhat fel; ha abbann
az elsőt, más külömböző erő szerzi, indítja,
és tartja fel. Ha gondolunk egy lántzot az ég-
ből alá függeni, mellybenn eggyik szem a'
másikat tartja, de magát eggyik se tarthatja;
akármelly véghetetlen hoszszúnak képzeljük
ezt a' lántzot, ha a' legfelső szemet valamelly
más külömböző erő nem tartja, a' mi nem lántz
szem; magábann a' gondolatbann ez a' lántz
leesik, és öszverogyik. Ha gondolunk egy óra
formára készült alkotmányt, a' mellybenn
egyik kerék a' másikba vág, hogy azt forgas-
sa; akármelly véghetetlen sok kerekekből álljon
az, soha örökké meg nem fog mozdúlni, mint-
hogy egyik kerék is maga magát nem mozdít-
hatja, hanem hogy az egész alkotmány moz-
gásba jöjjön, szükség hogy az első kereket,

moz-

mozdíttsa valamelly más erő a' mi nem kerék, t. i. vagy rugó, vagy a' reá függesztett tereh.

Kellett hát az emberi nemzetbenn, is első embernek lenni, a' ki minthogy magától nem származhatott, más ollyan erőtől vette eredetét, melly az embertől külömböz. A' már a' kérdés: hól vette az magát, és azt a' tehetséget, hogy a' maga nemét szaporíthassa, még pedig úgy, hogy maga semmit se tudjon abbann, mitsoda mesterséges légyen, az emberi testnek belső alkotása? Észre vették azt magok a' világi bőltsek, hogy azzal a' kérdésre nints megfelelve, ha az emberek egymástól való származásának lántzát, képzelhetetlen hoszsúnak, vagy véghetetlennek mondják. Észre vették hogy azzal felelni a' kérdésre: tsak így vólt az mindég, nem *okos* hanem *tsakos* emberhez illik. Okos embernek mondjuk azt a' ki okkal jár, és állításának okát adja; azt pedig a' ki értetlenségét, vagy megátalkodtságát tsakkal jelenti ki, és tsakkal veti elnyakáról azt, a' ki állításának okát kíványa, nem okos, hanem tsakos embernek lehet mondani.

b) Megvallották hát ezt nagyobb részént a' világi bőltsek, hogy az emberi nemzetnek vólt kezdete. Erre a' kérdésre pedig Hol vette magát az első ember? azt felelték: hogy azt a' természet formálta a' földből.

ból. — Ez a' szó *Természet* az Isten tagadónak egy tsudálatos bálványa. Ezenn ők érnéha a' világ egész alkotmányát, néha azokat az erőket mellyek által fenn áll a' világ, nékik néha Mindenható, néha tehetetlen; néha értelmes és tzélból munkálkodik, néha vak értelem nélkűl való. 's a't. De mit tészen hez a' mondás hogy az első embert a' természet formálta?

Az Epikureus Filozofusok a' kik előtt most beszéll Szent Pál, ezt így magyarázták. *A nap világosságában és melegségében van* úgymond *az éltető erő; tehát az arra alkalmatos motsáros helyekenn, a' napnak súgári felmelegítették a' sárt, összegyűjtötték a' külömbkülömbféle részeket, mellyek az állati testhez szükségesek, azokat mozgásba kozták, sok ideig való probálgatás utánn lett belőlők eggy élő állat, most féreg, majd madár, majd négylábú állat, 's végre ember*, és osztán ezek, a' természeti nemzés által, a' magok nemét szaporították. Van é ollyan egésséges eszű együgyű ember, a' ki ezt a' bőltselkedést nevettséges bolondságnak ne tartaná? Tsudálni lehet hogy az Isten tágadók, mind e' mai napig, az emberek eredetéről ennél külömbet nem tudtak mondani; de ez az ő bűnöknek eggyik idő szerént való bűntetése, hogy ők a' józan észtől ennyire távol légyenek.

Nem

Nem tartom szükségesnek K. H. magokból a' természeti erőkből mutogatni ennek az állitásnak esztelenségét, hanem elég légyen tsak azt mondani, hogy ha a' természet formálhatta az embert, és az állatokat, miért nem formál hát ma tsak eggyet is? Nem az é' világosságnak és melegségnek természete a' ni mindég volt. Most látjuk, hogy annyira alkalmatlan a' természet, az állati testnek formálására; hogy nem tsak az, hogy öszve nem gyüjtheti az ahoz való szükséges részeket, hanem valamelly állatnak testét széllyel bontva és öszvetörve, ki tészünk a' nap melegének: ő soha örökké sem azt az állati testet hellyre nem állíthatja, sem abból mást nem formálhat; holott már ott rakásonn vagynak mind azok a' részek, mellyek az állati testhez szükségesek. Hogy juthatott hát eszekbe ez a' gondolat, holott a' természetnek, illyen állatot formáló erejére soha példát nem láttak? Vagy talám kifogyott már a' természetből az az erő, mellyel hajdan bírt? De miből lehet tsak hozzá is vetni, hogy valaha bírt vólna ollyan erővel? Tudunk é tsak eggyet is, az előttünk esmeretes természeti erőkből, a' melly legkissebbet is fogyatkozott vólna, miólta a' földönn emberek laknak? Valóbann elméjében megfogyatkozott emberhez illik, eggy erejében megfogyatkozott bálványt imádni, a' mellyről gondolni lehet,

het, hogy végre ezenn a' módonn, mind erejét elveszti. Hogy vóltak ollyan tudatlan bárdolatlan népek, a' kik azt hítték, hogy a' ő első Attyaik a' földből hőttek: mások azzal ditsekedtek; hogy az ő eleik hangyákból; mások hogy békákból lettek; azonn ne tsudálkozzunk; mert hiszem mit nem szül a' tudatlanság? mitsoda balgatag mesének nem ád hely az ostobaság? De hogy azok a' kik magokat bőltseknek tartották illyen bálgatag gondolatokra vetemedhettek; az valóbann tsudálatos! és azt bizonyítja meg; hogy a' világ tudákozóinak bőltsességek bolondsággá lett.

Mi pedig K. H. látjuk; hogy minden mesterséges gondólkozás, és elmetörés nélkűl; rá lehet találni az Isten lételére; mintegy tapogatva, magának az emberi nemzetnek meggondolásából, ekképenn: tagadhatatlan hogy egy ember is magának lételt nem ád, hanem a' szüleitől származik. Tagadhatatlan az is, hogy az első ember sem lehetett magától; hanem más, ő tőle külömböző erő formálta őtet. Tagadhatatlan az is; hogy az ember a' világtól nem vehette eredetét, mert a' természetnek minden ereje, nem elégséges egy állati testnek formálására. Nem látja é hát a' legegyügyűbb ember is, hogy nem a' világ, hanem a' világtól külömböző valóság az, a' ki az emberi nemzetnek lételt adott; az Isten az, a' ki az

egész

;ész emberi nemzettséget, eggy vérből teremtte; hogy lakozzék a' földnek egész színénn; alkotja az emberi *testet* a' szülék által mint szközök által.

II.

Ha hát az Isten tagadó azt vitatja is; hogy z a' világ, a' természet örökkévaló; és ha tet abbann a' józan okosságból megtzáfolni ehéz vólna is: ímé a' világnak lakosiból; az emberekneк és állatokniak megondolásából, ellene mondhatatlanúl kijő; hogy azokat nem ' természet; hanem attól külömböző, és annál agyobb erejű valóság, az Isten teremtette. De K. mikor már ennyire megnyertük az igasságot; tovább megyen osztán a' világosság, és mintegy tapogatva megesmerjük a' Teremtő Istent; a' természet Urának; és az egész világ teremtőjének lenni. Mert;

Mi magunk a' mi testünkre nézve a' természetnek részei vagyunk; a' természetnek törvényei szerént foly a' mi dólgunk; a' mi Teremtónk nékünk itt a' világbann adott lakozásra való hellyet; és a' mi lakásunkat meghatározta, ez a' másik dolog azt mondja Szent Pál a' mellyből az Istent tapogatva meg lehet találni. Mert ebből látjuk hogy az emberek és állatok Teremtőjének vagyon hát hatalma az élet-

élet nélkül való világonn is, vagyon hatal a' természeti erőket úgy igazgatni, hogy az által az ő élő teremtéseinek életek fenn marajon; és nékiek jól légyen dólgok. Ne menjü most tovább a' földnél. Látjuk hogy ezt egész földet az ő-élő állati töltötték be, a' te ger és a' száraz tele vagyon az ő élő teremtseivel; és a' természetnek minden törvényei változásai, úgy vagynak intézve; hogy ezeknek jól légyen dólgok. Avagy nem látjuk ebből hogy a' mi életünknek Ura a' mi Istenünk, Ura az egész földnek, az ő hatalmábann vagynak az élet nélkül való természetnek törvényei, és intézi azokat a' maga tzélja szerént.

Az Isten az egész emberi nemzetet egy vérből teremtette; hogy lakozzanak a' földnek egész színénn; és az ő lakásokat meghatározta. Ebben Keresztyének ismét tapogatva megtaláljuk az Istennek munkáját. Nem a' természet és a' természeti erők rendelték el e' földkerekségének ábrázatját, hanem a' mi Teremtőnk, úgy formálta azt a' természeti erők rendjének ellenére is, hogy azonn az ő élő teremtésinek alkalmatos szállások légyen. Mi szükség vólt az élet nélkül való természetbenn a' száraz földnek felemelkedni a' tengerek felett? mellyik természeti erő tselekedte ezt magától? Hiszem a' természet törvénye szerént,

úgy

gy kellene lenni, hogy a' mi nehezebb lejjebb
ljjedjen, és így a' földnek a' vizek alatt kel-
ne lenni: most pedig látjuk, hogy felvan
nelve a' mi nehezebb, és kősziklákonn mint
rőss oszlopokonn meg van állítva; a' vizek
loszlottak az ő helyekre. Avagy nem látjuk
ebből, hogy a' mi Teremtőnk, ezzel az in-
zettel, hellyet akart adni az ő élő teremtési-
ek, és meghatározni a' lakásokat, mind azok-
ak mellyek a' vízbenn mind azoknak mellyek
' földönn való lakozásra rendeltéttek? — Ha
t' világ alkotmányábann a' nap tsak arra való,
ogy keringjen a' föld körül: mi szükség őné-
i nem eggy útonn járni, miért megyen délre,
s onnan északra, hogy az esztendőt négy ré-
zekre oszsza? (vagy, ha a' tudósok nyel-
vénn kell szóllani, mellyik természeti erő tette
zükségessé, hogy a' föld tengelye résutt, és
penn tsak annyira álljon résutt, a' maga for-
ó karikájábann; holott a' mellesleges állás
ermészetibb lett vólna?)

Mind ezek Keresztyének! és több előszám-
álhatatlan dólgok, azt mutatják, és az eggyü-
yű ember is tapogatva megtalálja ezt az igas-
igot, hogy az Isten, a' mi Teremtőnk, Ura
természetnek; és úgy rendelte annak törvé-
yeit, a' mint akarta. Ő emelte fel a' föld go-
yóbisánn a' szárazt a' vizek alól, hogy légyen
z, az embereknek és az állatoknak lakó hel-

lye; Ő igazította úgy öszve a' napnak járás a földel hogy annak egész színe, a' nyárnak telnek viszontagsági által, lakható légyen; ruházta fel fákkal és füvekkel a' földnek szinét, hogy azokbann eledelt találjának az élő állati; Ő rendelte az esőzéseknek tsudálatos törvényét, hogy ezek által nedvesíttetvén az egész lakható föld, teremje meg az ő gyümöltsét, az Ő élő állatinak tápláltatásokra. Egy szóval, minthogy az élet nélkül való világnak; minden elottünk esmeretes törvényei ahoz vagynak igazítva, hogy a' föld az élőknek alkalmatos szállása lehessen; és azoknak jól légyen dólgok; ebből megesmerjük, hogy az örökkévaló Isten, a' mi Teremtőnk, nem tsak Ura a' természetnek, hanem Ő teremtette a' földet és a' mennyet; minden seregeivel együtt, még pedig a' végre, hogy ezeket élő teremtésekkel betoltse; azokkal az ő jóságát éreztesse, és ekképenn bétellyesedjen a' menny és a föld az ő ditsőségével.

Ímé Keresztyének! így bizonyítódik be eggyűgyű gondolkozással, és minden mesterséges okoskodás nélkűl, a' hitnek ama legelső tudománya: *Kezdetbenn teremté Isten a' mennyet és a' földet*, és hogy *az Isten az egesz emberi nemzetet egy vérből teremtette.* Ennek az ennyire szembetűno Igasságnak, tsak a' gonosz

gonosz szívű ember szegezheti magát ellene, 's' ki nem szenvedheti azt, hogy a' világnak mindenható és mindentudó Teremtője, egyszersmind az emberi nemzetnek is Törvényadója, és megitélő Bírája: az igasság szerető lélek pedig mennyei örömöt érez, ennek világosságábann; a' mint ezt felségesenn és szent Poétához illő érzésekkel ekképenn bizonyítja Dávid Sólt. 24.

Az Úré a' föld' egész kereksége
Övé a' száraz, 's valami azonn van
A' tengereknél fellyebb emelte ezt;
Hogy a' vizek le follyanak róla.
Ki láthatja meg az Úr ditsőségét?
Ki közelíthet a' Szent Istenhez?
Az ártatlan kezű, és tiszta szívű;
Ki nem forral gonoszt, nem hamis lelkű.

Mikor hát látjuk, hogy a' Teremtőnek jósága, az élet nélkül való világnak minden törvényeit, az ő élő teremtésinek, és azok közt főképenn nékünk embereknek javunkra rendelte: hálaadó tisztelettel esmerjük meg az ő szeretetét, mellynek a' természetbenn annyi tanúbizonysági vagynak. Az Isten nem meszsze vagyon mindenikönktől; mind az ő lételét, mind az ő tökélletességeit, úgy esmerjük meg legkönnyebbenn; és legbizonyosabbann, ha magunkonn kezdjük az elmélkedést. Ha a' világ alkotmányánn, és a' természetnek közön-

séges törvényeinn indúlunk el: meg lehet hogy eltévedünk minekelőtte magunkhoz jútnánk így pedig megesmervénn a' mi lételünkből i Isten lételét, felemelkedünk osztán arra is hogy őtet a' világ alkotójának, és igazgatójának lenni megesmerjük.

Mikor ez a' vi'sgálódás minket arra tanít hogy az Isten az élet nélkűl való világ alkotmányát; az ő élő teremtésinek javára teremtette, a' kik között e' földönn mi emberek vagyunk az elsők: tanúljuk a' mi betsünket és méltóságunkat esmerni. De Keresztyének az Isten jóságának, és a' mi méltóságunk érzésének, nagy homályt vonna elébe a' halandóság, ha azt gondolnánk, hogy mi tsak azért teremtettünk, hogy itt egy darab ideig éljünk, 's azutánn meghalvánn semmivé légyünk. — Illendő vala hát a' mi életünk Urának jóságához, hogy égészszenn tudtunkra adja minékünk a' mi ditsősségünket, az ő kijelentett beszédébenn. Ebbenn megtanít bennünket, hogy a' mi bennünk gondolkozó lélek, halhatatlan természetű, és ez a' mostani test tsak arra való, hogy ebbenn fejtődzenek ki a' léleknek tehettségei, a' tapasztalás által; mikor pedig ez a' test elromlik, a' lélek megmarad; és ha azt illendőképenn készítettük az örökkévalóságra, mind örökké bóldog lészen.

Ha

Ha tehát Keresztyének! abból, hogy az Isten *az egész emberi nemzettséget egy vérből teremtette*, megesmerjük a' mi Teremtönket, és a' természetből, mellybenn ő minékünk, most ideig e' földönn, adott lakozásra való helyet, és a' mi bóldogságunk eszközeit is kiszolgáltatta, az ő jóságát által látjuk: annál nagyobb buzgósággal ragaszkodjunk a' vallás-hoz, a' hitnek tudományához, melly az Istent velünk közelebbről megesmerteti. A' természetből tsak azt esmerjük meg, hogy van Isten, és hogy ez az Isten jóltévő; a' vallás pedig közelebbről esmerteti meg őtet velünk, mint Atyánkat; és arra tanít, hogy ő nem tsak a' mi életünknek egynehány esztendeibenn, hanem mind örökké jóltévő. Mert a' mint szóll Szent Dávid 'Sólt. 103, a' mi Mennyei Atyánk tudja, hogy mi romlandó edények és porból valók vagyunk, hogy mi hasonlatosok vagyunk a' füvhöz és virághoz, mely hírtelen elmúlik: *de az Úrnak jóvólta mind örökkönn örökké vagyon az őtet félőkönn.*

Előttünk tartvánn hát azt a' tzélt és ditsőséget, mellyre Ö minket teremtett; igyekezzünk arra jutni azonn az útonn, mellyet Ö a' kijelentetett vallás által nékünk megmutatott. Szoktassuk magunkat azokhoz a' gondolatokhoz és indúlatokhoz, mellyeket által vigyünk a' bóldog örökkévalóságra. Ha Ö minékünk

Atyánk; fiúi bizodalommal ragaszkodju hozzá, és fiúi engedelmességgel mutassuk m a' mi Ő hozzá való szeretetünket. Éljünk ig zánn, mértékletesenn, és szentűl e' mosta világbann: és így várhatjuk, hogy az ő bóld gító szeretetébenn örvendezni fogunk, mo és mind örökké. Ámen.

XX. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' teremtett dólgokra való figyelmezésről: nevezetesenn a' mezei Liliomokról, 's az azokból vett tanúságról.

Mát. 6: 28, 29.

Vegyétek eszetekbe a' mezei Liliomokat, mimódonn nevelkednek; nem munkálkodnak és nem fonnak. Mindazáltal mondom néktek, hogy Sálamon minden ditsősségébenn nem öltözött úgy, mint ezek közzűl eggy.

Azt olvassuk Jób. 35: 11. hogy az Isten minket embereket inkább tanít, mint a' földi oktalan állatokat, és az égi madaraknál, bőltsebbekké tészen minket. Igen is, mert nékünk

adott

adott értelmet, okosságot, melly által magunkat, és a' rajtunk kivül lévó dólgokat esmérhessük inkább mint azok. Ez által nem ollyan szemekkel nézzük mi a' természetet, 's a' természetbenn lévő dólgokat, mint az oktalan állatok; ez által vészszük eszünkbe a' tzélt, rendet, okokat, mellyeket az állati szem nem láthat; ez által lészünk alkalmatosokká a' világ láthatatlan Teremtójének megesmerésére.

De a' melly nagy külömbség vagyon a' mi esméretünk és az oktalan állatoké közt: szinte ollyan nagy a' külömbözés a' tanításnak módja között is; mellyel az Isten minket inkább tanít mint azokat. Ók magokkal hozzák a' világra azt az egész tudományt, a' melly nékik szükséges; mindenik tudja a' természeti ösztön által azt, a' mit néki tudni kell; és nintsen szüksége p. o. sem a' póknak hogy az ő mesterséges hálójának szövését, sem a' méhetskének hogy az ő 'sejtjének készítését mástól tanúlja meg, 's a't. mi pedig emberek tudományt magunkkal a' világra nem hozunk, hanem tsak tudományra való tehettséget, észszel és okossággal bírható lelket, mellynek tehettségei tsak a' gyakorlás és tanítás által terjednek ki. A' honnan az oktalan állatok között az ő tudományokra nézve nagy az egyenlőség. A' mint a' bölts Teremtő, az állatoknak külömb-

külömbféle nemeit, a' természeti ösztönök által, a' nékiek szükséges mesterségekre meg tanította: ugyan azon nemű állatok közt, eggyik a' másiknál se nem túdósabb, se nem tudatlanabb; mindenik egyformánn érti és gyakorolja az ő mesterségét.

De már az ember külömböz az embertő tudománnyal, a' szerént a' mint ő benne az értelem és ítélő tehettség, a' gyakorlás által szélesedik, nevelkedik. Eggyik tellyes életében gyermeki eggyűgyűségbenn 's tudatlanságbann marad; másik ellenbenn álmélkodásra méltó tudománnyal, a' dolgoknak titkaiba méljenn bélátó elmével bír; eggyik az ő elméjére nézve a' földi állatokkal, másik a' felsőbb lelkekkel az Angyalokkal határos; és a' tudománynak, ezen legalsó és legfelső mértéke között, kimondhatatlan sokféle külömbözö, kissebb és nagyobb értelemmel tudománnyal bíró elmék vagynak; mindenik a' szerént a' minémű vólt benne az észnek 's ítélő tehettségnek gyakorlása. Innen vagyon az is, hogy az oktalan állatokat az ő természettől vett tudományokra, 's annak gyakorlására nógatni és serkentgetni nem szükség; tselekeszik ők azt önként, és semmi tanítás az ő tudományokat tökélletesebbé nem teheti: de az embernek szüksége van arra, hogy a' tanítás és emlékeztetés mozdíttsa meg benne az ítélő tehettséget,

és

's a' gyakorlás által segélje azt a' kifejtődzésre; mert külömbenn, ő benne a' bőltsességnek magva ha ki kél is, eltsenyevészik, és gyümöltsöt nem terem.

A' mi Istentől való taníttatásunknak pedig első és kiváltképenn való eszköze a' természet, t' mennynek és földnek alkotmánya, azok a' tűlső látható dolgok, mellyek fejünk felett az égenn, és körűlöttünk a' földönn elönkbe tűnnek. Ezeknek látása, tapasztalása, 's az ezekre való figyelmezés által, származnak a' mi okos lelkünkbenn az esméretek, gondolatok; ezek által emelkedik fel a' mi okosságunk, a' láthatatlan dolgoknak esméretére is; ezekből láthatjuk meg a' Teremtőnek hatalmasságát és Istenségét is, a' mint a' Szent Írás világosann mondja *a*) Maga az Isten Fija is ezek által serkentgeti az Ő hallgatóit az Isten jóságának és gondviselésének meggondolására, 's az Ő benne való bizodalomra: Nézzétek meg, így szóll Ő az égi madarakat, miképenn táplálja azokat a' Mindenható, — ti azoknál drágábbak vagytok. *b*) Vegyétek eszetekbe a' mezei Liliomokat, miképenn ruházza azokat a' ti mennyei Atyátok — ti azoknál drágábbak vagytok.

a) Róm. 1: 20. *b*) Mát. 6: 26.

I.

Ímé K. H! még az Isten Fija is — a' ki minékünk az Isten felől olly an dólgokat jelen tett ki, mellyeket a' természetből ki nem tú núlhatunk; a' ki egyenesenn adta tudtunkr az Istennek hozzánk való Atyai szeretetét 's a' mi idvességünk felől való akaratját; — ottann ottann viszszaigazítja a' mi figyelmetes ségünket a' természeti dólgokra, mint a' mi Istentol való tanittatásunknak első oskolájára Mert úgy tudjuk megesmérni és imádni az Istennek szeretetét a' kegyelembenn; ha egyszersmind az Ö bőltsességét jóságát, és mindenekre kiterjedő gondviselését, a' természetbenn felnyílt szemekkel látjuk. Valamint a' világi tudományokbann, a' ki az alsóbbakat elmúlatja, a' felsőbbekbenn nehezenn vagy épenn nem bóldogúl at: úgy a' vallásra nézve, a' ki ebbenn az emberi Esméret első oskolájábann, a' természetbenn, eszébe nem vészi azokat, a' mellyek észbevenni valók; és a' miatt a' világ alkotmányából, 's a' teremtett dólgokból a' világnak Teremtőjét, 's annak véghetetlen bőltsességű gondviselését nem látja; a' kijelentetett vallás titkaiba is kevéssé láthat az bé. — De még külsőképpenn is a' világi életre nézve, a' természeti dólgok körül való forgolódásnak, és azokra tsak a' nagygyából való figyelmezésnek is, az ember okosságára nézve való

aló jóltévő ereje szembetűnő. Nézzétek meg ár a' mezei embereket, a' kiknek tsaknem gyedűl való tanítójok maga a' természet, és ' szemek előtt forgó természeti dólgoknak szemmel tartása. Ezek között minden tudatlanságok mellett is, ollyan értelmes és egésséges ítéletű embereket lehet találni; a' kik a' többnyire benn űlő, 's tsak egy tárgyra figyelmező embereket, arányossággal fellyűlhaladni láttatnak.

II.

Vegyétek eszetekbe! így serkentget bennünket az Idvezítő. Az Ész természettel az esméretre törekedik, úgyhogy akármi új dolog fordúljon a' mi érzékenységeink elébe; akármit látunk vagy hallunk; mindjárt kívánjuk tudni mi az? Azombann még is minden órábann megesik rajtunk, hogy arra a' mi előttünk forog nem figyelmezünk, azt meg nem vi'sgáljuk, 's bétellyesedik bennünk ama mondás: Sok dólgokat láttál, de nem vetted eszedbe, füleid vagynak, de nem hallaszsz. *c*) Így van pedig ez kivált a' teremtett dólgokra nézve, mellyek az Isten ditsőségéről beszéllenek. Nem mindenek egyformánn látják ezeket; nem mindenek hallják és értik ezeknek beszédeket. Ugyan is;

a) A'

c) Ésa. 42: 20.

a) A' teremtett dólgoknak számtalan fa kasága és külömbsége, széllyelvonja a' mi figyelmezésünket; minekelőtte egyet jól megtekíntenénk, már más tűnik előnkbe, és ez a sokfelé való vonattatás, nem engedi hogy azokat eggyenként, illendőképenn jól megvi'sgálnjuk, 's bennek az Isteni Bőltsességnek tsudái lássuk. Még azok is a' kik Dáviddal a' természetnek baráti, mikor sort vévénn a' teremtett dólgokonn, vi'sgálják azokbann a' Teremtőnek Istenségét; azt tapasztalják magokonn, a' mit ő tapasztalt, t. i. elfáradvánn figyelmetességek, elsűllyed az Isten tsudáinak mélységében, és szent elragadtatással illyen nemes vallást tésznek ő véle, Tsudálatosok a' Te tselekedeteid Jehova! és az én lelkem azt jóltudja. Melly drágák én előttem a' Te gondolatid, és azoknak summájok melly nagy! Megbeszélleném azokat, de a' fövénynél többek. *d*) Továbbá;

b) Ez a' tulajdonsága van a' mi természetünknek, hogy a' mi szűntelen előttünk forog, ahoz úgy hozzá szokunk, hogy elvesztjük eránta való figyelmetességünket, és restek vagyunk annak szemesenn való megtekíntésére, 's a' róla való elmélkedésre. Tsak az újság az a' mi felserkenti bennünk a' gyönyörködést,

d) Sólt. 139: 17, 18.

st, és azzal eggyütt egy kis figyelmezést is: mihelyt a' dolog mindennapi kezd lenni, egszűnik a' gyönyörködésnek elevensége, és zal eggyütt a' figyelmezés is. Mikor a' ta- sz kinyítja a' természetnek kebelét: nagy ömmel 's gyönyörűséggel nézzük, a' zöldű- 's virágokkal pompázni kezdő mezőket; de ár a' nyárközepe felé, ezt az érzést magunk- ann nem tapasztaljuk. Mikor valami idegen elyre, idegen tartományba mégyünk; az ott lónkbe fordúló új tárgyaknak nézegetésébenn, eleinte telhetetlenek vagyunk; de tsak hamar hozzájok szokunk, és azokat többé semmi kü- önös figyelmezésre méltóknak nem tartjuk. Végre

c) Meg kell azt is vallani, hogy az em- berbenn, az okosság tehettségei mellett is, meg van az az állati gyarlóság, hogy az előt- te forgó dolgokra, tsak a' naggyából ügyel; a' mi egyszerre szembetűnő, tsak azt vészi eszébe; hogy pedig a' gondosságot azoknak természeteknek megtekintésébenn tovább ter- jesztené, arra az ő okossága restelkedik. Lát- ja hogy a' nap feljő és lemégyen, hogy az ég éjtszakának idejénn tsillagokkal pompás, hogy a' fellegekből eső esik, villámlik és menydörög, hogy más formájú állatok laknak a' földönn, mások a' vízbenn, mások a' leve- gőbenn; hogy a' mező a' füvektől és virágok-

tól

tól zöld és tarka: de arra nem mindennek v
kedve és akaratja, hogy ezeknek alkotások
és természeteket közelebbről vi'sgálni és érte
kívánná. Innen vágyon osztán; hogy eggy
ember látja azt a' természeti dólgokbann, a' n
a' másik észre nem veszen; látja a' férfiú
mit a' gyermek nem lát; látja a' tanúlt, a' n
re a' tudatlan nem ügyel; és hogy idővel e
bőlts természet vi'sgáló; feltalálja és világo
ságra hozza a' természetnek ollyan törvény
és tsudáját, mellyet az emberek annyi Szá
doktól fogvá láthattak, de észre nem vettek.

Minthogy ezek miatt az okok miatt, a
ember az előtte forgó természeti dólgokban
nem vészi eszébe azt, a' mi észbevennivaló:
azért a' szent Írás gyakrann serkentget, hogy
figyelmezzünk a' Teremtőnek munkáira, é
azokból az Ő tökélletességeit tanúljuk ismér
ni. A' Jób könyvében a' legnehezebb kérdés
forog fenn; t. i. miért nem forgolódik az Is
ten gondviselése az emberek körűl, az ő er
kőltsi magokviselete szerént? 's maga az Is
ten az e' körűl nyughatatlankodó Jóbot, azzal
hozza tsendességre, hogy a' földönn 's a' leve
gőégbenn lévő, teremtett dólgoknak tsudáira
figyelmezteti őtet. E'saiásnál így int a' Szent
Lélek: *e) Emeljétek fel a' ti szemeiteket a'
magosságba, és lássátok meg kitsoda teremtet-*
te

e) E'sa. 40: 26.

zokat? A' ki előhozza azoknak seregeit szám rent, mindeniket nevénn szóllítja, az ő nagy almassága és erőssége miatt, tsak egy hijok ints azoknak. Edes Idvezítőnk pedig a' zkébenn, az Isten jóságának és bőltsességé- meggondolására, 's az Ő gondviselésé- n való bizodalomra így serkentget: Nézzé- meg a' mezei liliomokat — ti azoknál igábbak vagytok.

III.

A' szegényeknek hírdet ezekkel a' szók- al Evangyéliomot az Istén Fija; az Ő hallga- i közzűl, azoknak kellett ezen beszédekből gasztalást és erőssítést venni; a' kik a' sze- énységnek szorongatásit, ottann ottann érez- énn, kéntelenek vóltak azonn is törekedni, iit egyenek, és mivel ruházkodjanak. Mint emberi társaságokbann a' Fejedelmek, Fő endek, és Tisztviselők; ollyanok a' plánták rszágábann a' Pálmák, Tzédrusok, és az rdőknek minden fáji: az alatsony és gyenge lvek pedig, mellyek a' földszínének minden szét bétőltik, a' társaságbann lévő köznép- ez hasonlítanak. Édes Idvezítőnk a' ki az Ő nításit mindenkor a' dolog természetéhez in- zte; most mikor éggyügyű sokaságot tanít, em azt mond a' nékik: Nézzétek meg ama álmákat és a' Libánusnak tzédrusit; hanem

köz-

közrendű plántákra figyelmezteti a' köznépet: *Vegyétek eszetekbe a' mezei liliomokat* 's a' t. Tudjuk hogy a' sík mezőbenn, egy felemelkedett helyenn, tartotta édes Idvezítőnk azt a felséges tanítását, mellyből a' letzkének szava vagynak véve; és kéttség kivűl épenn szemei előtt vólt az ő hallgatóinak, a' Tanító példa mellyre őket figyelmezteti. Kettőt mond pedig hogy végyenek eszekbe, t. i. miképenn nevelkednek, és miképenn ruházkodnak azok; mint denik ollyan, a' mit a' természeti tudományból való mély béereszkedés nélkűl is, akárki könnyenn eszébevehet.

a) Mimódonn nevelkednek azok? A' plántáknak a' földből való nevelkedésébenn, a' Teremtő hatalom és böltsesség álmélkodásra méltó. Miólta az Isten kezdetbenn szóllott; Hozzon a' föld füveket és fákat, mellyekbenn légyen az ő nemek szerént való magvok: a' földnek minden növevényi, a' gyenge füvek szint úgy mint a' nagy élőfák, magból vészik eredeteket. A' magba vagyon elrejtve titkosonn a' plántának élete, melly abbann sok esztendőkig ellappanghat, az életnek minden jelensége nélkűl; a' földbe vettetvénn pedig, a' nedvességtől és a' napnak erejétől megmozdúl, és plántává nevelkedik. De már itt vegyük eszünkbe azt a' mit mond

Szent

ent Pál; *f.*) hogy a' földbe esett magnak az
ten *ád testet a' mint akarja; és mindenféle*
agnak *kiváltképenn való testet.* Az emberi el-
e és tudomány pedig oda nem ér; hogy a'
agnak belső alkotásából kinézhetné azt a'
ántát; mellynek abból kifejtődzni kell. Eggyik-
l magas fa növelkedik, másik gyenge plán-
iskává lészen; még pedig ingyen sem a'
ag nagyságának mérséke szerént; mert né-
elly igen apró magvakból magas fák nőnek;
ás sokkal nagyobbakból pedig gyenge plán-
ák lésznek; eggyiknek élete sok esztendőkig
s századokig eltart; másiknak életének egy
yár; vagy egy hónap; vagy egy hét a' határ.
. Azonbann minden mag; a' maga nevelke-
ésének törvényét megtartja; úgyhogy az egész
öld kerekségénn; ugyan azon nemű magról;
gyan azon formájú és alkotású plánta nevel-
edik; és a' természet, az egyszer elébe sza-
ott útat el nem téveszti.

Vegyétek eszetekbe! — így serkenti az Is-
n Fija az ő alatsony sorsú hallgatóit — Ve-
yétek eszetekbe a' mezei liliomokat mikén-
nn nevelkednek. Ezek igen gyenge fű-
k, az előfák nagyságától és erejétől távol
gynak; kevés ideig is tartanak: de ugyan
on teremtő hatalom, melly az Úrnak min-
n egyéb plántáit alkotta, ezekről is gondot

f) 1 Kor. 15: 38.

visel'; ők is elérik a' tzélt, mellyre nézve vagynak alkotva; ők is megérlelik az ő magvokat, a' magok nemek szerént. Ne essék hát néktek is nehezenn, ha az Emberi társaságbann Pálmák és Tzédrusok nem lehettek; elégedjetek meg a' sorsal, mellyet a' Gondviselés néktek kiszábott; törekedjetek a' tzélra mellyelőtök be ván téve; és hidjétek el, hogy az, a' kinek gondja vagyon a' mezei liliomokra is, mellyek nem munkálkodnak, ti reátok is gondot visel, és megáldja a' ti munkáitokat; ti azoknál drágábbak vagytok.

b) Vegyétek eszetekbe; *mimódonn* ruházkodnak a' mezei liliomok? mitsoda tettzetes az ő virágzások! miképenn különböztetik meg magokat az ő ékességekkel! Valamint az emberek között tapasztaljuk, hogy az elmebéli ajándékok, nem mindenkor vagynak a' test alkotásához; és a' világi szerentsének környűlállásihoz intézve: így tapasztaljuk ezt a' plántáknak ditsőségébenn, az ő virágzásokbann és gyümőltsözésekbenn is. A' mezei liliomok, ezek az alatsony és gyenge plánták, tettzetes virágokkal pompáznak; sok magas fáknak pedig, puszta szemmel alig láthatók a' virági, és azok is színtelenek. A' legnagyobb gyümőltsök nem fákonn, hanem gyenge és földretsepült plántákonn teremnek. Vegyük eszünkbe ebből a' példaból, hogy az emberneh

nek valóságos ditsőssége is, nem függ a' test-nek állapotjától, sem az ő világi életének sorá-tól: hanem akármelly tsekély légyen is az ő orsa, és állapotja világ szerént; lehet az ő elkére nézve nemes; jó szívű, tiszta lelkies-méretű; ártatlan életű. Ezekbenn áll pedig az lelkének ditsőssége, és Isten előtt való kedessége.

Mondom néktek, így szóll az Idvezítő, hogy Salamon minden ditsőségében nem öltözött úgy, mint ezek közzűl eggy! Volt már példa reá a' későbbi időkbenn, hogy ollyan ember a' ki elmerűlvénn a' világi bőltsességbenn, a' Keresztyén Vallásról keveset tartott, a' Krisztusnak ezen szavai utánn, megnézvénn nagyító üvegenn is a' mezei liliomot, 's elálmélkodvánn annak leírhatatlan ékességeinn, magába szállott, és a' Keresztyén Vallásnak buzgó szívvel megtódolt. Átaljábann a' plántáknak virágzása, figyelmezésre méltó dolog a' természetbenn. A' virágok önékiek valóságos menyegzői ékességeik, és ekkor láttatnak az ő életeknek örűlni. Ezekbenn vagynak az ő nemző és tenyésző részeik, ezekből származik az ő gyümöltsök és magvok az ő nemek szerént.

Az emberek szeretnék azt elhitetni magokkal, hogy minden tsak az ő kedvekért van teremtve; annyi igaz is, hogy a' plánták, az

élőállatoknak, és azok közt különösönn az embernek rendeltettek eledelül, és más haszonvételre. De ennek a' tzélnak elérésére, szükség lett vólna é, olly sok ezer külömböző nemű, és mesterséges alkotású plántákat teremteni, mellyek közzül sokann, az embereknek nem tsak haszontalanok, hanem ártalmasok is? Szükség vólt é olly sok számtalan külömböző színekkel, és azoknak elegyedésivel, pompázni fel a' plánták ditsőségét, a' virágokat; holott ő magok a' plánták azt nem érzik, a' magok ékességét nem tudják; az emberek is arra kevéssé figyelmeznek? Nem, Keresztyének! hanem végyük eszünkbe, hogy az Isten nem tsak szükségre és haszonra, hanem gyönyörűségre való dólgokat is teremtett; és vagynak az Ő Bőltsességének ollyan tzéljai is, mellyeket mi nem tudunk; mellyet nem lehet jobbann kitenni annál, a' mint Dávid előadja: g) *Légyen az Úrnak ditsősség mind örökké! örvendezzen az Úr az Ő teremtett dolgaibann!*

Mi pedig az Idvezítő szavai szerént, végyük eszünkbe a' mezei virágoknak, a' Salamon pompájat fellyűlhaladó ditsősségét; és légyen ez minékünk az Istenbennvaló bizodalomra tanító példa. Ha az Ő munkás gondviselése, a' tsupa pompára és gyönyörűségekre való dólgokra is, ennyire kiterjed: hogy ne szólgáltatni

g) Zólt. 104: 31.

tatná ki azokat, mellyek e' világi életnek fenntartására szükségesek? Ha a' mezei liliomokat, mellyek nem fonnak, nem munkálkodnak, illy pompásonn ruházza a' Gondviselés: hogy ne szólgáltatná ki nékünk embereknek, múnkánk utánn azokat, mellyek nékünk szükségesek, holott mi azoknál drágábbak vagyunk? Lásson azért kiki az ő hivatalá, rendi, és állapotja szerént kötelességéhez, és annak folytatása közbenn, ne terhelje magát szükségtelen gondokkal, és a' hólnapi napról való aggódással; hanem fogjon serényenn és vídám lélekkel munkájához; bízzon, hogy a' mennyei Atya: a' kinek gondja mindenekre kiterjed, ő róla is gondotvisel, és az ő igasságos jó igyekezetét, bóldog elömenetellel megáldja.

Keresztyének! A' természeti dólgokról való figyelmezésről, azt mondja bölts Salamon: *Eggyenként ezek a' dolgok mint fáradoznak, senki nem mondhatná meg, nem elégednék meg a' szem látvánn, sem bé nem tellyesednék a' fül hallással. h)* Úgy vagyon, mert a' teremtett dolgoknak sokasága olly nagy, hogy az ember képzelődő tehettsége, azokat bé nem lepheti; azoknak alkotása olly sok formájú, hogy a' figyelmezés azokra ki nem terjedhet; a' természeti erőknek munkálkodása olly titkos, hogy

h) Préd. 1: 8.

az ítélő tehettség, azoknak mélységeibe bé ner láthat. Úgyhogy akárhány esztendeig tartana a világnak mostani formája, és akármelly szor galmatossággal keresnék az emberek annak es méretét; még is soha se lenne ollyan idő mellybenn egyebet mondhatnának ennél, hogy a' természetnek részszerént való esméretér jutottak.

Azombann, ollyan könyv a' természetnek könyve, mellyet minden ember, akár tudós, akár tudatlan légyen, egyenlő haszonnal olvashat, ha akarja. Igaz hogy az égenn és földönn lévő teremtett dólgokat, más szemmel nézi a' tanúlt, mással a' tudatlan; ez kevesebbet vehet eszébe mint amaz: de azért mindeniknek észbevételinek, és elmélkedésinek végre ez a' summája: Melly nagyok a' Te tselekedeteid óh Örrökkévaló! mindeneket bőltsenn teremtettél, bé tőlt a' menny és a' föld a' Te gazdagságiddal. *i*)

Ezért ajánlja a' Szent Írás, átaljábann és közönségesenn minden embereknek, a' természeti dólgokra való figyelmezést; és az Apostol szent Pál, magokmenthetetleneknek mondja a' Pogányokat is, ha az Isten esméretére nem jutottak; mert úgymond a' mi az Istenbenn láthatatlan, t. i. az Ő Isteni hatalma, és más

i) 'Sólt. 104: 24.

más tökélletességei, a' teremtett dólgokból megláttatnak. Ha tehát az Isten minket inkább tanít, mint a' földi oktalan állatokat, és az égi madaraknál bölcsebbekké tészen minket: légyünk bölcsebbek azoknál, elfogadvánn ezt az Isteni tanítást, a' figyelmezés által, és eszünkbevévénn azokat mellyek észbevenni valók. Ha még a' kijelentetett vallásbann is úgy szóll nékünk mint okosoknak, hogy ítéljük meg a' mit mond; mennyivel inkább, mikor a' természetnek néma prédikálása által tanít; szükség hogy a' mi figyelmezésünk, és ítélő tehetségünk, légyen a' körül múnkás. — *Az Úrnak tselekedetei nagyok, nyilvánn vagynak mind azoknak, a' kik azokbann gyönyörködnek.* k) Emeljük fel hát a' mi szemeinket a' magosságba, és lássuk meg kitsoda teremtette mind azokat. Mert *az egek hírdetik az erős Istennek dítsősségét; és az Ő kezeinek munkáit a' kiterjesztetett erősség; az egymás utánn következő nappalok, prédikálják az Ígét, és az éjttzakák tanítnak bőltsességet.* l) A' levegőégnek, tűznek, felhőnek, hónak, essőnek, menydörgésnek prédikálása, mindenütt hallik az okos lelkek előtt. Figyelmezzünk az oktalan állatokra, a' tetemes barmoktól fogva az apró férgekig, ne útaljuk meg ezeket a' mi teremtéstársainkat, mert ezek is az Istennek mindenekre kiterjedő Gondviselését

k) 'Sólt. 111. 2. l) 'Sólt. 19: 2, 3.

lését prédikálják. Vegyük eszünkbe a' fákat, füveket, virágokat, és mind ezek az Isten hatalmasságának, böltsességének és jóságának megesmérésére, 's az Ö gonviselésébenn való bizodalomra tanítanak bennünket; hogy Angyali örömnek érzésével követhessük Dávidot így öntvénn ki szent elragadtatással, a' mi szívünknek a' teremtett dolgok észbevételéből származó érzéseit: Melly nagyok a' Te tselekedeteid óh Jehova! mindeneket böltsenn teremtettél, bétölt a' menny és a' föld a' Te ditsősségeddel! Ámen.

XXI. PRÉDIKÁTZIÓ.

Ditsőssége forog az Embernek abbann, hogy őtet a' Szent Írás fereghez hasonlítja.

Jób. 25: 6.

A' halandó ember féreg, az embernek fija olyan mint a' féreg.

Mikor a' Szent Írás a' mi emberi *természetünkről* szóll: néha ollyan ditsősséget és méltóságot

got tulajdonít annak, a' millyennel alig gondolnánk hogy bírhatna az emberi természet; ha pedig annyirá megalatsonyítja azt, hogy emberi sorból is, láttatik lejjebb nyomni mnünket. — Mikor azt mondja, hogy mi Isn Fijai, *a*) Isten-Templomi vagyunk, és az tennek Szent Lelke lakozik mi bennünk; *b*) gy az Isten minket, egykevéssel teremtett ssebbekké az Angyaloknál, mindazáltal diósséggel és tisztességgel megékesített minet: *c*) lehet é ennél méltóságosabbann szólnai, az emberi természetről? De már mikor des Idvezítőnk, az Ô bűnösök közzűl szedetett Híveit, Juhoknak nevezi; ez a' neveet, úgy tettzik mintha egykevéssé alábbszálítaná az embert, az Isten Fijainak méltóságából; mintha eszünkbe juttatná azt a' tévedést, mellybe vitt vala bennünket a' bűn. — Igy is szokása a' Szent Írásnak, hogy a' bűnös embereket, az oktalan állatokhoz hasonlíta. Dávid az elkevélyedett hatalmas üldözőket, *túlkoknak és Básáni bikáknak*, *d*) az enedetleneket pedig, *lovaknak és öszvéreknek* nevezi, *mellyeknek szájokat, ha meg nem szoríják zabolával és fékkel, nem engednek*. *e*) Az gymást háborgató, 's a' társaságbann szeretlenül élő emberek felől, így panaszolkodik

a) Ján. 1: 12. *b*) 1Kór. 3: 16. *c*) 'Sólt. 8: 6. *d*) 'Sólt. 22: 13. *e*) 'Sólt. 32: 9.

Habakuk: *Uram! ollyanokká tészed az emi bereket, mint a' tengernek halait; és mint tsúszó mászó férget, mellynek nintsen esze. f)* Sőt hogy a' gonosz életű embereket megalá za, alábbvalóknak mondja őket az Írás az é talan állatoknál: *Az ökör esméri az ő Ura és a' szamár az ő Urának jászlát; az Izr pedig nem esméri az ő Urát. g) Még a' gó is az égenn tudja az ő idejét, a' gerlitze, a' d ru, és a' fetske, tudják mikor el kell menni: én népem pedig nem esméri az Úrnak ítéletét.* h)

Hogy az istentelen és roszsz szívű embe baromhoz hasonlítja az Írás, a' nem tsud mert ő azt megérdemli: hanem arra méltó f gyelmeznünk, hogy az ember a' bűnre val különös tekintet nélkül is, a' mennyibenn ő i élő állat, hasonlíttatik a' több élő állatokho Salamon azt mondja; *Az emberek fijainak v gek, hasonlatos az oktalan állatnak végéhez a' mint meghal egyik, úgy a' másik is, mind nik porból való, és mindenik porrá lészen.* i Bildáb is a' Jób barátja, a' felvett letzkében azt állítja, hogy *a' halandó ember féreg, az embernek fija* (a' mennyibenn halandó) o *lyan mint a' féreg.* Tégyük hozzá még ehez hogy mikor az Isten szeretetből szóll, és ke gyelmét ígéri is; féregnek nevezi az Ő szere tet

f) Habak. 1: 14. *g)* Ésa. 1: 3. *h)* Jérém. 8: 7 *i)* Préd. 3: 19, 21.

t népét, mint É'sa. 41: 14. *Ne félj kis fér-*
tske Jákób! en segittségül lészek tenéked.

Midőnn hát Atyámfijai! az Évangyéliom, dszerént szóll a' mi emberi természetünk- ditsősségéről, a' mennyibenn az Istennek nt Lelke adatott minékünk: tekintsük meg st annak a' másik óldalát is. A' halhatat- ember, az Isten képére teremtetett lélek, kegyes emberbenn az Istennek temploma; halandó emberről pedig, ezen mi állati tes- ünkről, azt mondja a' letzke, hogy az féreg, embernek fija ollyan mint a' féreg.

I.

Először is, vessünk hát egy tekintetet arra, a' mihez hasonlít bennünket a' letzke, t. i. a' férgek seregére. Ezek az állatok, mi előttünk leggyűlölségesebbek; mert mikor meg- zaporodnak, valósággal sok kárunkra és al- almatlanságunkra vagynak. Mitsoda nagy ká- okat tésznek sokszor, az elszaporodott her- yók, tserebogarak, szípolyok, 'su'sokok, mo- ok, 's egyebek! és mitsoda alkalmatlansá- unkra vagynak a' legyek, szúnyogok, 's egye- k! és azért ha lehet, 's a' mennyibenn le- t, pusztítjuk is őket.

De nem tsak gyűlőljük, hanem útáljuk is i ezeket, 's nem tartjuk méltóknak, hogy ak egy kedvező 's vi'sgálódó tekíntetet is

vessünk

vessünk reájok, *vagy azért* hogy miénk vénn az Uraság a' földi állatokonn, ez mint hozzánk képest kitsíny és gye teremtéseket fel se vészszük, h latosok lévénn a' Barbarusok Fejedelmei a' kik tsak a' Fő Rendeket tartják valamir Országbann; a' köznépet pedig és a' szeg séget emberéknek se nézik; — *vagy a* hogy nagy sokasággal vagynak a' gok idejekbenn, és ebbenn, hasonlatosok gyunk magunkhoz, a' kik magoknak az em reknek elszaporodását is, nehezenn szen jük, és értetlenül 's szeretetlenül panaszo dunk, hogy sok az ember, nem gy tartani a' föld; mintha az Isteni gond selés, nem tudna élelmet is adni azoknak kiknek életet adott; — *vagy azért*, hogy mindent tsak a' haszonnál fogva tu dunk betsülni; és tsak azokat a' teremté társainkat szenvedhetjük, tsak azokat szeret jük, mellyeknek hasznokat tudjuk venni; min p. o. A' férgeknek 's bogaraknak számtala nemei közzül, szeretjük és tsudáljuk a' méh ket, a' selyembogarakat, mert ezeknek mun kájokát, tudjuk hasznunkra fordítani: de mellyekből nem tudunk egyenesenn haszn venni; azokat gyűlöljük, útáljuk; és ha ra tunk állana, kívánnánk őket az egész terme

szeiből

ebből is kipusztítani; kivált azokat mellyek almatlanságunkra és kárunkra vagynak.

De K. Al jusson eszünkbe, hogy a' mint Szent Írás a' Világ teremtetésének históriá- előnkbe adja; azt mondja, hogy mikor az en az ötödik naponn, mindenféle tsúszómá- féreget és bogarakat teremtett vólna: l á- az Isten hogy az jó vólna. Úgy tet- ik, hogy tsak ez az egy megjegyzés is, arra nít bennünket, hogy ha a' Mindenható Bóltses- g, ezeket jónak találta; és ha gyönyörködik z Úr az Ő teremtett állatibann: minékünk intsen jussunk őket útálni. — Sőt zt is méltó megjegyeznünk Atyámfiai! hogy mbár mindenkor megalatsonyítására szólgál z az embernek, mikor őtet az Írás; a' nálá- nál alábbvaló oktalan állatokhoz hasonlítja: tsakugyan ha már ennek meg kell lenni; sok- kal könnyebbenn esik nékünk, ama legalább- való állatokhoz, a' férgekhez való hasonlítást elszenvedni; mintha az előttünk sokkal betse- sebb barmokhoz hasonlíttatnánk. Ha Bildád azt mondotta vólna Jóbnak: A' halandó em- ber barom, az embernek fija ollyan mint a' barom: ez nagyonn sértő hasonlítás lett vólna, és ollyan, a' melly ellen egyszerre minden érzés feltámadna az emberbenn szinte a' boszszankodásig. Most pedig mikor azt mond- a: A' halandó ember féreg, az em-

ber-

bernek fija ollyan mint a' féreg sokkal alábbvaló és előttünk útállatos állatok hoz hasonlít bennünket; még is úgy tettzik hogy ezt a' hasonlítást könnyebb elfogadni és ez nem láttatik bennünket annyira megalá tsonyítani.

Valósággal Átyámfijai! ha leszállunk o tann óttann, a' mi teremtett állatokonn va Uraságunknak magas póltzáról; és nem átalju ezeket a' gyenge állatokat, szemésenn megte kinteni: megfogjuk látni, hogy az ő hozzájo való hasonlíttatásbann; nem tsak semmi nin tsen a' mit szégyenleni lehetne; hanem még azonn is fel kell akadnunk; ha vallyon a' te- remtésnek tsudálatos rendibenn; nem ezeket kell é nyomba, az okos lélekkel biró emberek utánn gondolni; és őket minden más állatoknál elébb valónak tartani. Ugyan is:

Az Istennek sok formájú Bőltsessége, tsudállatos és megfoghatatlan, a' világbann lé- vő minden dólgokbann; de legtsudállatosabb és megfoghatatlanabb, a' tsúszó-mászó és re- pező férgekbenn; és helyesenn mondják azt, hogy a' legkissebb dólgokbann leg- nagyobb a' Teremtő. Az emberi test, a' mennyibenn az okos léleknek alkalmatos szállása, remek munkája a' Teremtőnek, és tele van kimagyarázhatatlan titkokkal. Álmél- kodnunk kell mikor meggondoljuk, melly szám- talan

lan mesterségekre, és kézi művekre lett al-
lmatos az ember, az okos lélek által; és
ennyire felyűlhaladott egyéb élő állatokat: de
; az emberekenn való álmélkodás megszűnik,
egy kevéssé pihen; ha az ember a' tsúszó-
ászó és repeső férgeknek testek alkotását,
tsudálatos mesterségeket megtekinti. — Min-
n élő állatoknak vagynak ösztöneik; és mes-
rségeik; mellyekkel életeket fenntartják, ma-
okat óltalmazzák: de azoknak mesterségeket
s tselekedeteket a' férgekéhez még tsak ha-
onlítani sem lehet. — A' méheknek természe-
tek és mesterségek, még koránt sem a' legtsu-
lálatosabb a' férgek között; az ő titkaikat sok
záz esztendőktől fogva igyekeznek már az
mberek kitanúlni: de még eddig sem lett a'
leggondosabb vi'sgálódásnak is egyéb követ-
kezése, hanem az álmélkodás és a' haszon.
Van é a' nagyobb állatoknak munkájábann va-
ami, a' mit a' méhek mesterségéhez tsak ha-
onlítani is lehetne? — Salamon a' hangyák-
ól, sáskákról, és pókokról azt mondja, hogy
zok bőltsebbek a' Bőltseknél: *k*) És valóság-
al ezeknek, és a' férgek sok más nemeinek
unkáik, mesterségeik ollyan tsudálatosok,
z okosság munkáihoz ollyan közeljárók, és
' más nagyobb állatok mesterségeiket annyi-
a felyűlhaladják; hogy az okos lélekkel bíró
em-

k) Péld. 30: 24. 's a' t.

embernek, épenn nem lehet kissebbségére, mikor ő inkább ezekhez, mint a' nagyobb állatokhoz hasonlíttatik.

Nem elégednék meg a' szem látással, se a' fül bé nem tellyesedne hallással; ha valaki az Isteni Mindenhatóságnak tsudáit, mellyek a' férgekbenn és bogarakbann tündöklenek, meg togatni és elöszámlálni kezdené: Én tsak egyet hozok elő, melly az Isteni Mindenhatóságnak a' teremtett állatokbann lévő legnagyobb tsudái ji közzé tartozik; és a' mellyre nézve, minékünk nagy vigasztalásunk és bóldogságunk vagyon ebbenn; hogy *a' halándo ember féreg, és az embernek fijá ollyan mint á' féreg.*

Többnyire minden férgek és bogarak lételének, ez a' törvénye; hogy az ő életeknek ideje, három különös időszakaszokból áll; mellyekenn midönn általmennek; ollyan rendkivűl való változás esik rajtok, hogy az ő életeknek harmadik részében; egészszenn újj, és az elsőtől külömböző teremtett állatoknak láttzanak; és az ő testek annyira más ábrázatra változik, hogy a' közt, és az ő elébbeni formájok között, tellyességgel semmi hasonlatosság nintsen.

1. Mikor ők kikelvénn tojásokból, a' világrá jönek: ezen ő életeknek első szakaszábann, tulajdonképenn való tsúszó-mászó férgeknek, hernyóknak ábrázatjábann vagynak, na-

agyobb részént minden-ékesség nélkül valók; i igen sokann ollyanok, hogy az embernek m lehet tőlök nem undorodni. A' melly heenn születtek, azonn maradnak; ott találják ő eledeleket, a' fákonn, füvekenn, a' földnn, vizekbenn, és minden tisztátalan helyennn; kevesenn vagynak mellyek az ő helyét, idetova mászkálvánn változtatnák. Még kor igen kevés nyoma láttzik bennek tsak nak is, hogy az életnek örűlnének; tsak az telre vagyon gondjok, és sokaknak sem szenei nintsenek a' látásra, sem fülei a' hallásra.

2. Mikor ez az időszakasz eltelvénn, megevelkednek annyira, a' mint mindeniknek a' eremtő kiszabta: akkor megszűnnek az ételől, elváltoztatják elébbeni formájokat, és minlen látható tagok nélkül, minden eledel nélkül 's az életnek minden jelensége nélkül, minden mozdúlás nélkül, mintegy bépólálva evernek egynéhány napokig; vagy az ő szütéseknek helyénn, vagy azokbann a' koporkbann, mellyekbe magokat előre bészőtk, vagy a' rejtek helyekenn, mellyeket kestek magoknak.

3. Ekkor következik osztánn az ő életek k harmadik időszkasza, mellybenn a' Temtő Hatalomnak és Bőltsességnek, ollyan ádái mutatják ki magokat, mellyeket leírni előszámlálni lehetetlen, mert a' fövénynél

 többek

többek. Kijőnek az ő koporsójokból ezek a állatotskák, de mitsoda rendkivűl való nag változással! A' mi ennekelőtte eggy egyűgy alkotású formátlan féreg vólt; már most eg tsínos; és épenn más formájú állatotskána ábrázatjában jelenik meg. Ez előtt tsúszó-m szó féreg vólt: most pedig már lett szárny állattá, és az ő elébbeni formájának; ben semmi nyomá nintsen. Ez előtt undorodá okozó, ékesség nélkűl való féreg vólt: mo pedig a' természetbenn lehető, minden ékessé gekkel fel van tzifrázva; — mert úgy láttzik hogy valami pompája és ékessége lehetett a' természetnek, mind azt főképenn a' férgeknek és bogaraknak ajándékozta. Sem a' madarak nak ékességeibenn; sem a' virágoknak ditsőssé gébenn, sem a' köveknek és értznemeknek tün döklésébenn, a' színeknek azt a' pompás ele gyedését fel nem találjuk; a' mellyel ezen apró állatotskákat a' természet Ura felékesítette. — Ez előtt tsak az ő születésének helyénn ma radt; vagy ott körűl mászkált: most pedig szárnyra kelvénn, béjárja az eddig előtte es méretlen vídékeket. Ez előtt igen kevés, vagy semmi világosságot nem látott: most pedig a' feje tele van szemekkel, mellyeket némellyek benn a' természet vi'sgálók, egynéhány eze rekre számlálnak. Ez előtt az élet örömének, alig láttzott benne valami nyoma: most pedig

minden

minden mozdúlása gyönyörködést mutat. 's a' t. Vagynak ollyanok közöttök, mellyek ez előtt csak keserű eledelekkel éltek; most pedig már elváltozott állapotjokbann, semmi eledelre minden szükségek; vagy pedig a' virágoknak édes kedvességeivel táplálják magokat.

Jegyezzük meg pedig Keresztyének! hogy annek az elváltozott tsínos állatotska testének kezdete, vagy alakja bár akármely külömbözö formájú légyen is; benne vólt már a' féregben vagy hernyóbann is, de olly tsudálatosann elrejtve, hogy annak semmi nyomát vagy elenségét észre venni nem lehetett; benne vólt, a' féreg bőrnek elvetésével elváltozott; és koporsójábann bépólált, életnélkűl valónak látszó állatbann is; de mi leszsz belőle? még akkor is észre venni nem lehetett: hanem ez az elébbenitől olly igen külömböző forma, akkor mutatta ki magát, mikor ennek a' tsudálatos állatotska lételének, harmadik időszaktasza elérkezett.

II.

Mint tettzik tinéktek Atyámfiai! alávalóságnak láttzik é, ezeknek a' dólgoknak, ezenn a' helyenn való emlegetése? Illetlen dolog é a' Teremtő Bőltsességnek, az illy aprólékosságokbann való vi'sgálása? Sőt inkább én azt mondom, hogy, ha az ember ezekre a' körű-

lőtte lévő apróságokra figyelmez; és ahoz illendő szívvel, és okossággal gondolóra vészi: szembetűnőbb tanúbizonyságait vészi bennek észre, az Isten bőltsességének, és jóságának; mint a' napnak, hóldnak és tsillagoknak járásibann; mellyekről kivált a' nem tanúlt ember, alig tud egyebet annál, hogy feljőnek az égnek egy végénn, és elmennek a' más végére.

Legalább akármelly alávalóságoknak láttassanak is mi előttünk, a' tsúszó mászó és repeső férgek és bogarak: tsak azért is megérdemlik a' mi ő reájok való figyelmezésünket, hogy az Írás, sok helyekenn azokhoz hasonlít bennünket; mint a' letzkébenn is. Ebbenn a' hasonlításbann, ne forogjon előttünk az a' fundamentom nélkűl való gondolat; mintha mi ollyan útálatosok, és semmirekellők vólnánk az Isten szemei előtt; mint a' mi kevélységünk előtt a' férgek: hanem nézzük azokbann az Isteni bőltsességnek tsudáit, és megfogjuk látni, hogy az azokhoz való hasonlíttatás kissebbségünkre nem szólgál; sőt inkább érezteti velünk, az Isten ajándékinak Felséges vóltát, mellyekkel mi birunk; sőt mintegy fülünkbe sugja, azt a' reménységet is, mellyre a' vallás által hívattattunk.

Nevezetesenn: Mikor az Isteni kéz, a' mi szemeinknek láttára, ezeket az apró férgeket, ollyan tsudálatosann elváltoztatja, a' mint fellyebb

lyebb láttuk: jusson eszünkbe, hogy valamint a' fergek élete, három időszakaszokonn mégyen keresztül, és tsudálatosonn változik, míg az őket illethető tökélletességet elérik; úgy a' mi egész lételünkre is, három időszakaszok vagynak rendelve. Bizony *a' halandó ember féreg, az emberneh fija ollyan mint a' féreg.*

1. Az első időszakasz ez a' mi mostani életünk, mellyben mintegy a' földhöz lévénn ragasztva, elő-hátra mozgunk, keresvénn a' testnek eledelét, mint a' férgek, és mindeneket elkövetvénn a' hasnak szükségéért. Érezzük az életnek örömét és gyönyörűségét; de ez is sok keserűségekkel, és viszontagságokkal vagyon elegyítve; vagynak a' mostani élethez szükséges érzékenységeink; de ezekkel is igen sok dólgokat fel nem vehetünk, nem esmérhetünk.

2. Azombann valamint a' férgek, eltöltvénn az ő életeknek első időszakaszát, mintegy koporsóba zárkoznak, és az életnek jelensége nélkül vagynak egynéhány napokig: úgy minket is a' minden élőknek készíttetett ház, a' koporsó készenn vár; a' holott, minekutánna a' por földé lészen, a' mint az előtt vólt, a' lélek pedig megtér az Istenhez a' ki adta vólt azt; az életnek minden jelensége nélkül lészünk, szinténn a' bóldog feltámadásnak napjáig. A' mikor

3. Valamint a' férgek, a' mi szemeink lá tára, kijőnek az ő koporsójokból, és egész szenn újj ábrázatbann jelennek meg; minth egészszenn más teremtések vólnának: úgy m is várjuk és reményljük, hogy eljő az óra mellybenn mindenek kik a' koporsóbann vag nak, meghallják az Isten Fijának szavát, és kik jókat tselekedtek, kijőnek az életnek fe támadására. *l*) És ha ezekenn az apró férge kenn olly nagy és tsudálatos változások esnek mikor ők az új életre mennek által: mi is hisz szük és reményljük, hogy az Isten Fija, az ő eljövetelekor, elváltoztatja ezt a' mi alatsonyságunknak testét, ezt a' mi féreg formánkat, és az Ő megditsőült testéhez hasonlóvá tészi. *m*) Most mintegy hozzá vagyunk ragadva a' földnek ezen kitsiny részéhez, mellyenn keressük eledelünket: akkor pedig mint a' villámás, béjárjuk azokat a' lakó helyeket, mellyek vagynak a' mi mennyei Atyánknak hajlékibann; *n*) hogy mindenütt lássuk az Ő hatalmának, bőltsességének, és jóságának ditsőségét. Akkor a' megditsőittetett testbenn, ollyan új érzékenységeket reménylünk; mellyekről most gondolkodni sem tudunk, mellyekkel ollyan dolgokat fogunk tapasztalni, mellyek most titokbann vagynak előttünk. *o*) Most eledel által kell

l) Ján. 5: 28, 29. *m*) Filip. 3: 21. *n*) Ján. 14: 2, 3. *o*) 1Kór. 13: 10, 12.

kell naponként tápláltatnunk; akkor pedig arra sem lészen szükségünk; *p*) hanem az Isten jobbja felől lévő mindenhai örömökkel elégíttetünk meg.

Ennek a' megditsőűlt testnek, — mellyet a' mostani lelkes testünknek ellenébe tévénn, lelki és mennyei testnek nevez Szent Pál, — ennek a' megditsőűlt testnek kezdete, mondom, vagy Alakja benne van már e' mi mostani féreg formánkbann is, és ebből fog az feltámasztatni; de most annyira el van rejtve benne, hogy minémű formája és ékessége lészen annak, ahoz még most tsak gondolattal se közelíthetünk. Annyi bizonyos, a' mint a' feltámadásról szólló Jób is állítja, *q*) a' férgek változásinak példájából is látjuk, hogy mikor az életnek eggyik módja megszűnik, és az élő teremtés, az életnek másik módjára mégyen által: a' testnek elébbeni formája elvettetik, elváltozik. Illyen változás tsak a' születéskor is történik némely részbenn, mert a' magzat az Annya méhébenn, eledel és lélekzetvétel nélkűl, tsak a' kőldök sinór által tápláltatott: a' születéskor pedig elmettzetik ez, és már az életre eledel és lélekzetvétel kívántatik.

p) 1Kór. 6: 13. *q*) Jób. 19: 26. אחר עורי נקפו־זאת Az én bőröm utánn, (*mostani formam utánn, mikor a' testből kikelek*) elmettzik ezt (*elvettetik ezen test, vagy ennek formája*) 's a' t.

Tudjuk hát a' Szent Írás tanítása utánn, hogy mikor eljő amaz újjá születésnek napja; el mettzetik, elvettetik az a' mi rothadandó; és feltámadunk rothadatlanságbann ditsősségbenn.

Óh! melly nagy vígasztalásunk lehet hát abbann Atyámfijai! hogy *a' halandó ember féreg, és az embernek fija ollyan mint a' féreg.* Ezekbenn a' legalábbvalóknak tettző állatotskákbann, tanít minket a' mi édes Atyánk, arra a' reménységre, mellyre hívott az Evangyéliom által. Mert semmi sintsen az egész természetbenn, a' mi szembetűnőbbképenn ábrázolná ki, a' jövendőbéli feltámadást, mint ez a' férgeknek, a' mi szemeink láttára való feltámadások. Mikor egy jó Keresztyén ember ezeket látja: a' mellett hogy gyönyörűséggel juthat eszébe, ama bóldog feltámadás; mellyet erős reménységgel vár; az Istennek tsudálatos dolgainn való álmélkodástól elragadtatik, és ollyan formann önti ki az ő szívének érzéseit mint Dávid 'Sólt. 139. *Dítsérlek Uram Tégedet, hogy tsudállatosképenn tsudállatossá tettél engemet; tsudállatosok a' Te tselekedeteid, és az én lelkem azt jól tudja. Melly drágalátosok én előttem a' Te gondolatid óh erős Isten! és azoknak summájok melly nagy! Megbeszélleném azokat, de a' fövénynél többek; mikor felserkenek*

ek is Te veled vagyok. Kísérts meg engemet erős Isten! és lássad az én lelkemet; próbálj meg engemet és lásd meg az én gondolatimat; lásd meg ha boszszúságodra való útonn járok é, és ezérelj engemet tökélletes útonn. Ámen.

XXII. PRÉDIKÁTZIÓ.

A bujdosó madarakról. Mire tanítják azok az embert?

Mondódott nyár végénn.

Jérém. 8: 7.

Még a' gólya is az égbenn tudja az ő idejét; és a' gerlitze, és a' daru, és a' fetske tudják mikor el kell menni: az én népem pedig nem esméri az Úrnak ítéletit!

Mikor Mózes a' teremtésnek históriájábann leírja, miképenn szóllította elő a' Teremtő Hatalom, egymás utánn a' teremtett dólgokat: mindeniknek utánna tészi ezt a' jóvá hagyó mondást: és látá Isten hogy az jó vólna. Az Isten képére teremtetett ember, tagadhatatlan hogy minden látható teremtések kö-

zött, legfővebb és nemesebb vólt; még ennek nem tészi utánna: és látá Isten hogy az jó vólna. Mert tudta már a' história író, hogy az igasságbann teremtetett ember, el fogja veszteni a' jóságot, és hijábava gondolatokat keres[illegible] ő magának.

Jók az Istennek minden egyéb teremtése mert megfelelnek a' tzélnak mellyre teremtetek, az elejekbe szabott törvénynek ellene nem járnak, és sietnek az őket illető tökéletességre. Az életnélkűlvaló testek; nap, hóld, tsillagok, föld, tenger, levegőég, a' természet által szabott törvényét megtartják, és nem hibáznak. Az élő, de nem érző testek: a' fák, fűvek, és virágok, megtartják az ő ditsőssége-ket az ő nemek szerént, megérlelik az ő magvokat és gyümőltsöket az ő nemek szerént, és a' földszínét Isten kertjévé tészik. Az élő állatokról azt mondja Dávid, hogy azokbann gyönyörködik, vagy örvendez a' Teremtő. a) Igen is, mert mindenik az ő neme szerént, bétölti a' Teremtő tzéljját; mindenik az ő neme szerént való munkássága által, a' veszedelemre való vígyázás által, azonn a' módonn tartja fel életét, a' mint őtet a' Teremtő Bőltsesség a' természeti ösztönök által megtanította. De hát az ember? Oh! ez a' nemes teremtés, az Isten tzéljának meg nem felelt. Adatott néki okosság,

a) 'Sólt. 104: 31.

g, hogy az lenne vezére és ditsőssége, ő dig azt az állati kívánságok alá tapodta; atott néki a' jónak esmérete, és ő követte a' noszt; halhatatlanságra teremtetett, és ő ma- nak halált keresett. Avagy illette vólna é t őtet az a' dítséret, melly a' több teremtett lgokat olly igazánn illeti: És látá Isten gy az jóvólna?

Az Istennek irgalmassága és hoszszútűrése mélkodásra méltó! A' bűnnek béjövetele tánn, a' megbántatott Teremtő, maga járt integy az ő elpártolt emberei utánn, hogy okat az elvesztett ditsősségre viszszahívja; ándékozta nékik az Ő beszédét, hogy tanúl- nak bőltsességet; fenyítette bűntetésivel, hogy olondságból ne vétkezzenek; édesgette ígére- teivel, hogy a' nékiek rendelt tökélletességre s ditsősségre igyekezzenek: de a' mint min- len időknek históriája mutatja, mind e' mai na- ig, tsak ember az ember. A' bűnök- benn gyönyörködő, az Isten beszédéből böl- sességet nem tanúl, fenyegetéseire nem hun- yászkodik, ígéreteire nem serken, hogy a' néki rendelt dittősségre igyekeznék.

Ne tsudáljuk hát K. H! hogy az Isten be- zéde, sok helyekenn, azzal szégyeníti meg a' űnös embereket, hogy az ő nállok sokkal lábbvaló teremtések, az oktalan állatok, job- ann eljárnak kötelességekbenn mint ők, és

böl-

bóltsebbek ő nállok az ő módjok szerént. felvett letzkében, az Úrnak törvényével tsekedő, de engedetlen, és az Ő fenyegeté re is jobbúlni nem akaró népnek, ezt mo ja, a' mint hallánk, a' Szent Lélek: *Mé gólya is az égbenn esméri az ő idejét, és a' litze, és a' daru, és a' fetske, tudják mikor kell menni: az én népem pedig nem esméri Úrnak ítéletét.*

Illő leszsz K. H! egy tekíntetett vetnü ezekre az Úrtól taníttatott madarakra, mik penn esmérik ők az ő idejeket; — mert az tudományok, az Isten sok formájú bóltsessé gének, igen szép ábrázatját mutatja; — és osztánn az ő példájokkal is serkentgetni magunkat, hogy mi is tanúljuk a' mi időnket es mérni, és az Úrnak ítéletit eszünkbe venni.

I.

Ez a' Világ egy népes város, mellyet a jó Teremtő számtalan lakosokkal, az Ő él állatival bétöltött; és abbann az Ő bóltsessé ge, gondot visel arról is, hogy az élet, mel lyet az Ő állatinak ajándékozott, alkalmato eszközök által fenntartassék. Mindeneknek sze mei Ő reá néznek, és Ő ád azoknak eledel alkalmatos időbenn. A' földnek minden füvé adta az élő állatoknak eledelekre; de ezenn ki vül őket magokat is úgy rendelte, hogy eggyik

a

másiknak birodalmábann légyen, eggyik a' ásiknak légyen eledele; és nevezetesenn a' peső és tsúszó-mászó apró állatok, mellyek-k kevés napokig tartó élet adatott, szolgálja-ik a' nagyobbaknak eledelekre. Úgyde a' Te-ntő Bőltsesség jónak látta, hogy a' nyárnak télnek viszontagsága által; tartsa fenn a' ldet. A' nyárnak idejénn, asztalt terít az Úr inden élő állatoknak, és bétőlti azokat az Ö voltával. Ekkor kijőnek a' földből minden-le maghozó fűvek, az élőfák és plánták yümőltsöket teremnek; egyszersmind megje-ennek mindenféle repeső és tsúszó-mászó álla-ok, mellyeknek tsak egy nyári élet engedte-ett; hogy azokból megelégíttessenek a' föld-nek minden állati, és az égnek minden mada-rai. A' télnek keménysége pedig ismét elsepri mind ezeket. Mit tselekedett hát az Istennek ok formájú bőltsessége, hogy azok az állatok, nellyeknek esztendőkig tartó életet adott, éhel el ne veszszenek? Némellyeknek eledelűl ren-delte a' megszáradt füveket, az elhúllott mag-vakat, és a' fáknak lehúllott leveleit; hogy azokkal a' télnek sanyarú idejébenn, magokat táplálhassák. Némellyeknek adott valami bel-ső ösztönt, hogy a' nyárnak idejénn gyűjtsenek magoknak, télre való eleséget Sokaknak tes-teket úgy formálta, hogy mihelyt az idő hide-redni kezd; rejtek helyeket keressenek ma-

gok-

goknak, és ott elaludjanak; minden érzéken ség, és az életnek minden jelensége nélkül l gyenek, szinte a' tavasznak idejéig. A' mad raknak némelly nemeibé pedig, mellyek télenn a' nékiek rendelt élédelt meg nem tal hatnák, ollyan tsudálatos indúlatot adott; ho azok a' télnek közelgető ideje elől más Tar mányokra menjenek el.

Ezeket a' madarakat, mellyeket a' Próf említ, úgy alkotta a' természetnek tsudállat bőltsességű Teremtője, hogy az ő életek n tsak egy nyáronn tartson; és ők a' nékiek en gedtetett életet, ne tsak egy lakó helyenn töl tsék el; hanem mihelyt az élelmek és *bóldog*ságok fogyatkozni kezd; azonnal jobb lakó helyről gondolkozzanak, és más melegebb Országokra elmenjenek; mind az eledel *kedvé*ért, mind pedig azért, hogy magokat a' *hideg* ellen óltalmazzák. Tsak ebbenn az egy látásbann is sok tsudálatos dólgok vagynak, mellyek az elmélkedni szerető okos lelket álmélkodással, és a' Teremtő eránt való tisztelettel bétöltik.

a) Nagyobb részént ezek a' madarak, egy bizonyos időt, sőt egy bizonyos napot tésznek fel magoknak, mellyenn elindúljanak, és a' mellynek elmúlása utánn, többé eggyet se látunk a' mi földünkönn. Ekkor ők minden *hí*vogató levél nélkül, a' természeti ösztönök

sze-

ért egybegyűlnek, és seregbenn várják az indúlásra rendeltetett napot; a' mikor maoknak jelt adványn, seregbenn elindúlnak. De i tanította meg ezeket az értelem nélkül való adarakat, hogy annyira szániot tudjának tarni az ő elindúlásoknak idejére, hogy annak ég a' napját sem tévesztik el? Te tanítotad óh tsudálatos Istèn! nagy a' Te atalmad; és a' Te tselekedeteidenn ámélkodunk!

b) Tudják ezek a' madarak mikor kell elmenni. Ez az oka elmeneteleknek, mert télenn nálunk eleséget nem találnának, és a' hideget ki nem állhatnák. Ugyde nem várják azt az időtt; hogy egészszenn megfogyatkozzanak az ő eledelekre való dólgok; nem várják hogy egészszenn meghidegedjen az idő; hanem mintha előre gondolkoznának, mikor még bővenn találnának a' mivel éljenek; már az útra készítik magokat; és a' közelgető ősznek kellemetességei őket meg nem tsalhatják, hogy tovább is maradjának. Nem a' szükség hajtja hát el őket a' mi földünkről; hanem a' Mindenható, a' természeti ösztönök által tudtokra adta nékik az ő idejeket; és ők ennek a' tudománynak engedelmeskednek.

c) Azért mennek ők el más Országokra, hogy eledelt találjanak, és a' hidegtől magokat óltalmazzák. De hogy tudják ők, hogy

más

más Országokonn ezeket feltalálják? Ki ta
totta őket a' föld esméretének ama fundam
tomára, hogy a' föld a' napnak járása szer
bizonyos szakaszokra osztatik; melly szer
mikor egy helyenn tél vagyon, akkor a' má
konn nyár uralkodik? Te tanítottad
tsudálatos Isten! a' Te bőltses
gednek senki nem mehet végé
bétőlt a' föld a' Te ditsősségedde

d) Idegen földre, és sok száz mértfö
nyi meszszeségre bujdosnak ezek a' madara
de ki mutatja meg nékik az útat? Hogy ne
tévednek el? Mikor a' tenger partjához elé
nek, hogy mernek annak is néki indúlni? *Hogy*
tudják hogy még azonn túl is vagyon szára
föld, még pedig ollyan, mellyenn ők eledel
és mérséklett levegőeget fognak találni? Mind
ezeket Te tselekedted óh Örökkéva
ló! nagyok és tsudálatosok a' *Te* tse-
lekedeteid, nyilvánn vagynak mind
azoknak a' kik azokbann gyönyör-
ködnek!

Ímé így esmérik az égi madarak az ő ide
jeket, és tudják mikor el kell menni! A' jó
szerentsének idejénn élnek a' jóval, de a' go
nosznak idejére vígyáznak; elvonják magokat
a' következendő veszedelem elől; és a' nékiek
engedtetett életet és bóldogságot megtartják;
mert a' Mindenható akaratjának engedelmes-
kednek.

dnek. Bizony méltánn mondja Dávid, hogy rend az Úr az Ő teremtett állatibann! *b)*

II.

Annál megszégyenítőbb szemrevétés hát , mikor a' Szent Lélek ezt mondja, a' tes-gbenn elmerűlt engedetlen népről: Az értén nélkűl való madarak *esmérik az ő idejét; az én népem pedig nem tudja az Úrnak letit.* Vegyük eszünkbe K. H! hogy igen aldmasonn választott hasonlítás ez, mellyel enn feddődzik a' Szent Lélek. Az égi madrak, mellyeknek az életek kettős lakó helyez van kötve, tudják az ő idejeket, mikor ell eggyikről a' másikra menni: az ember edig a' ki hasonlóképenn kettős életre, kettős óldogságra, kettős lakó helyre rendeltetett, em tudja az Úrnak ítéletét. Az embernek a' stenn kivűl okos lelke is van, és így a' testek bóldogságánn kivűl, mellyet itt a' földönn lál, van ő előtte más bóldogság is, melly halhatatlan lelket illeti; mellyet a' földi ólgokbann találni nem lehet. Erre nézve adott Isten két rendbéli ajándékokat ő belé, ellyek által mind a' kettőt munkálodja. Adott rmészeti indúlatokat a' test bóldogságának resésére; adott okosságot és lelkiesméretet lélek javának munkálódására. Mihelyt hát

b) Sólt. 104: 31.

az ember az okosságot is tsak a' test kedvéne keresésére fordítja: eltéveszti az Úrnak ítél tit; a' Teremtő tzéljának meg nem felel; magát a' néki rendélt bóldogságtól és tökélle tességtől megfosztja.

A' testnek javára nézve az ember is tud az ő idejét, és vígyáz is arra szorgalmat sonn, hogy néki jól légyen dólga; nem is l het semmi panasza, hogy az Isteni gondvise lés ki ne adna néki, minden szükséges dólga kat, munkája utánn. De ha tsak az az embe számára rendeltetett bóldogság, hogy ő a' tes tét táplálja; hogy bé tudja szerezni a' néki szükséges és kedves dólgokat; hogy óltalmaz ni tudja magát a' levegőégnek ártalmaitól 's egyebektől: úgy minek az okosság? hiszen ezeket véghez viszik az oktalan állatok is. Azért adott az Isten az embernek okosságot, hogy gondolkodni tudjon az elmúltakról, a' jelenvalókról, és a' jövendőkről; hogy szívét tudja venni mitsoda állapotbann van, és mire menendő, mit várhat? hogy hallgasson a szó rá; és engedje magát vezéreltetni. Azért adott lelkiesmére tet, hogy értse meg mi légyen a' jó, mi az igasság, mi a' kötelesség; a' mel lyekről a' barmok semmit sem tudnak. Azért adott ítélő tehettséget, hogy a' világ alkotmányából, 's a' teremtett dólgoknak tsudáiból, ismérje meg a' Teremtőt, és azt a' függés

melly-

illybenn néki attól lenni kell. Ha az ember
ket elmúlatja: elmellőzi az Úrnak ítéletit;
m felel meg az ő tzéljának; és magát a'
ob állatoknál alábbvalóvá tészi.

A' bűnnek héjövetele utánn, a' testi kíván-
oknak elhatalmazása, és a' világnak rende-
len szeretete tselekedte azt, hogy az okos-
g, a' maga kötelességébenn el ne járjon.
ert midőnn néki kell vala lenni az indúla-
k igazgatójának: olly nyomorúltúl elhagyta
agát, hogy ő magát azoknak alávetette, és
októl engedte magát vitetni. Ezért a' könyö-
lő Isten, nem hagyta az emberek dólgát,
ak az elnyomattatott okosságra; hanem hogy
ket a' bóldogságnak útára viszszavigye: ajánl-
ékozta nékiek, az Ő kíjelentetett beszédét;
nellybenn megtanította, mibenn áll az okos
éleknek valóságos ditsőssége és bóldogsága;
iadta világosonn az Ő parantsolatit, hogy
zok lennének, az emberek szabad tselekede-
inek igazgatói, és hogy őket a' megjobbúlás-
a indíttaa; fenyegette kemény bűntetésekkel
a meg nem térnek. De mind ezekből is, a'
emény nyakú bűnösök nem tanúlták meg az
nak ítéletit, és nem igyekezték kerűlni a'
övetkezendő haragot.

Illyen állapotbann vóltak a' Sidók, a' kik
len feddődzik a' Szent Lélek a' felvett beszé-
ekbenn. A' mint a' letzkét követő versbenn

előadódik, ők ditsekedtek azzal, hogy az I
ten az Ő igéjét adta nékiek: *Böltsek vagyun*
úgymond, *és az Úrnak törvénye nálunk v*
gyon; de épenn ez vetődik szemekre, ho
annál nagyobb az ő kárhoztatások, hogy tu
ták az ő Uroknak akaratját, 's nem tselek
ték; ő reájok nézve *hijába tsinálta az Író*
ő pennáját, hijábaválók az Írástudók, hijá
van nálok írva az Isten törvénye, hijába
nyegetik őket a' Próféták, az Istennek ítélet
vel; oktalanabbak ők az értelem nélkül va
madaráknál, mert ázok esmérik az ő idejeket
elmennek a' télnek veszedelme elől; ők pedig
ki nem térnek bűneikből, hanem vakmerőké-
penn várják magokra, az Istennek boszszú-
állásit.

Ezekből látjuk K. H! hogy a' testből, é
halhatatlan lélekből álló embernek, meg álla-
podni tsak a' test kedvének keresésénn, és a
léleknek ditsőségéről nem gondolkodni, 's az
nem munkálkodni, nem tsak gyalázatos bal
gatagság; hanem veszedelmes is. — Mikor a
ember a' maga javával nem gondol, és az Is
tentől, az okosság és vallás által, elébeadot
tökélletességre nem igyekezik; azzal szégyen
ti meg őtet az Írás, hogy hasonlítja az okta
állatokhoz. A' dologtalan korheleket, a' ham
gyák oskolájába küldi Salamon: *Eredj el*
hangyákhoz óh te rest! nézd meg az ő útait,
te

nálj. c) A' háládatlan 'Sidók így szégyenídnek meg: *Az ökör esméri az ő Urat, és a' amár az ő Urának jászlát; az Izrael pedig m esméri az ő Urát, az én népem nem vészi zébe magát.* d) Így szégyeníti meg itt is az a' jobbúlni nem akaró Izraelt, mikor őket oktalan madaraknál alábbvalóknak mondja. — e egyszersmind ez a' hasonlitás, előadja a' nbenn való megátalkodásnak veszedelmes ltát is; mert valamint ezeknek a' madaraknak, éhel kellene elveszni, ha a' meleg tartományokra menni nem akarnának: úgy a' bűnösnek, a' ki Istenhez térni, és Ő nála lelki eledelt keresni nem akar, hanem tsak e' világhoz, és a' testnek javához ragaszkodik; el kell veszni mikor a' halálnak szomorú tele elkövetkezik, és az életnek minden gyönyörűségei végképenn elenyésznek; mert ő nem kereste ama mennyei Hajlékokba való bémenetelt, a' hol az Isten az Övéinek, menedékhelyet és bóldogságot készített.

K. A! Mikor látjuk, hogy minden teremtett dólgok megfelelnek a' Teremtő tzéljának, tselekeszik az Ő akaratját, és sietnek az őket illető tökélletességre: légyen ez a' mi okos lelkünk előtt, serkentő alkalmatosság arra, hogy járjunk el mi is kötelességünkbenn,

c) Péld. 6: 6. d) Ésa. 1: 3.

tselekedjük az Isten akaratját, és igyekezzün
a' tökélletességre, melly nékünk van rendelv
Azért figyelmeztet bennünket olly sűrűnn
Szent Írás, a' teremtett dólgokra, hogy a' k
jelentett vallásnak tanitásai mellett, légyen
Természet könyve minékünk tanítónk, és v
zérünk az Istennek esméretire, és a' mi köt
lességeinknek végbevitelére. Ha tsak ezek
a' minden őszönn tőlünk elbujdosó madarak
vészszük is gondolóra, mellyekre a' felve
beszédekbenn figyelmeztet bennünket a' Szen
Lélek: ezeket is nagy haszonnal, és lelke
emelő tudománnyal, kísérheti el esztendőnkén
az okos elmélkedés.

Ímé ezek úgy vagynak alkotva, hogy az
ő egész életeket ne az ő születéseknek földénn
tőltsék el; hanem mikor itt az időnek ábrázatja
megváltozik; költözzenek el más alkalmato-
sabb lakóhelyekre. Nem juthat é erre a' jó Ke-
resztyén embernek eszébe, hogy a' néki igért
halhatatlanságot, ő sem ezenn a' földönn fogja
eltőlteni, hanem majd mikor reá nézve, elmú-
lik e' világnak ábrázatja a' halálbann, béfo-
gadtatik a' mennyei Hajlékokba, mellyekbe
maga az Isten Fija néki bémenetelt *készített?*

Ezek a' bujdosó madarak míg nálunk vagy-
nak, vígann tőltik idejeket; de mikor vészik
észre hogy közelget a' tél, a' melly *majd min-*
den eledelt elseper előlök; más lakóhelyről
gon-

ndolkoznak. Nékünk is szabad gyönyörködni e' világi életbenn, háládatosann élvénn ennek javaival, mert az Isten a' mi szívünknek römét kedvelli, *e*) míg kedvesek Ő előtte a' mi tselekedeteink. *f*) De tudjuk meg hogy ideig valók ezek, és a' halál, ezeknek gyönyörűségeit, örökre elvészi tőlünk. Függesszük hát szíveinket ama Hazára, mellybenn a' mi lelkünk tökéletes bóldogságra juthat az örök életbenn.

Ezek a' madarak nem várják hogy eljöjön a' tél, és hogy itt lepje őket a' veszedelem; hanem előre gondolkoznak, és elmennek óval a' hideg eljövetele előtt. Ne halaszszuk mi is ama Hazába való készületet, a' megtérést, a' halálnak szomorú órájára; mert bizonytalan mellyik szempillantásbann jő az el; — *hanem* gondolkodjunk előre; míg nappal vagyon addig munkálódjunk; mert eljő az éjttzaka, mellyenn senki nem munkálkodhatik. *g*) Ne gondoljuk hogy a' halálos ágybann, a' bűntbotsátó kegyelmet, Uram Uram mondással lehetne megnyerni; mert az tsak a' megtérőknek ígértetett. A' ki pedig gondolóra vészi, mitsoda időbe, tusakodásba, gyakorlásba kerül a' megjobbúlás, a' megszokott bűnöknek elhagyása, és azoknak igassággal való felváltása; könnyenn általlátja, hogy a' halálos ágybann

e) Préd. 5: 20. *f*) Préd. 9:9. *g*) Ján. 9: 4.

csak fogadást lehet tenni a' megtérés felöl, megtérni lehetetlen. Már akkor a' fejsze a nak gyökerére vettetett, és ide illik Bölts lamonnak ama mondása: A' fa a' h dűl, ott marad. *h*)

Ezek a' madarak öszvegyűjtik fijaikat miliájokat, a' rendelt időre; és azokat e serkentgetik a' készűlésre. Mi is a' mi dinkhez, szerelmeseinkhez való szeretetü mutassuk meg abbann, hogy azokat mag együtt gyakorolvánn az ártatlanságbann szítgessük ama ditsőségnek országába, a vá menni kívánkozunk, mikor a' földne tsősége előlünk elzáratik.

Ezek a' madarak seregbe gyűjtik magu és úgy útaznak eggyütt baráttságbann, Országokra. Mi tőlünk is, minthogy azon Atyának fijai, azon egy reménységnek ör vagyunk, azt kívánja az Isten, hogy fogl sunk öszve egy testbenn a' szeretet által úgy készíttsük magunkat az Ö mennyei országára.

Ezek a' madarak nem tudják, ne tudhatják azt magoktól, hogy vagynak má melegebb Tartományok, a' hol ők a' téln idejénn magoknak menedék helyet találnak hanem a' Természet Ura, titkos indúlatok tal, jelenti azt meg önékiek. Nékünk is, ne

h) Préd. 11: 3.

...t és vér jelentette azt meg, hogy a' men-
...Atyának házában, hajlékok vagynak a'
...számunkra; hanem a' Fiú, ki az Atyának
...lében vagyon, Ő beszéllette meg miné-

Ezek a' madarak, nem tudják az útat a'
...sze Tartományokra: hanem a' Mindenha-
...szérli őket, titkos indúlatok által. Mi sem
...ink magunktól az útat, mellyenn kell jut-
...Isten Országára: de megtanított minket
...ten Fija az Ő Évangyéliomában, hogy
...út, az igasság, és az élet, senki nem
...het az Atyához, hanemha Ő általa. i)

Ne felejtsük hát el, hogy a' mint a' mi
...jaink múltonn múlnak; szűntelen közelít a'
...az élet örömének és gyönyörűségeinek kies
...ara utánn, következik a' halálnak szomorú
...; melly a' földi életnek minden javait, el-
...pri előlünk. Tartsuk azért készenn magun-
...t, hogy ennek kegyetlensége elől, bémehes-
...nk a' nékünk készíttetett hajlékokba. Jól tud-
...k azt hová kell menni, t. i. az Atyához; az
...at is tudjuk, mert esmérjük a' Krisztust, az
...bennevaló hit, a' megtérés, és a' tiszta lel-
...esméret, bizonnyal bévezérelnek minket ama
...ldog helyre; mellybenn eltöröltetik a' halál
...intén a' diadalomig.

i) Ján. 14: 6.

A' madarak ismét viszsza,őnek: mert hová ők mennek, abbann az Országban lésznek nékik ártalmas változások. De a' h mi mégyünk, nem jövünk, nem is kívá zunk onnan többé viszsza, mert nem lé ott semmi kedvetlen változás; hanem min hai örömök az Úrnak jobbja felöl; megs nek ott a hijábavalo gondolatok által kere nyomorúságok; megszünik és eltörölteti bűn is, mert nem lészünk kitétetve a' test és vérnek kisértetinek. Ott megfelelünk a' remtő tzéljának, örömmel tselekeszszük Isten akaratját, elérjük a' nékünk rendelt tsősséget Ott a' tökélletesekké lett igazakn seregéről méltánn és igazánn el lehet mond ni: Megváltá Isten az embert, újjá szülte őtet az Ő képére; látá Isten hogy az jó vólna. Ámen.

XXII

XXIII. PRÉDIKÁTZIÓ.

változások törvénye által tartja fel a' Teremtő Gondviselés e' Világot.

Mondódott Ősz kezdeténn.

Jób. 38: 31.

mde megtartóztathatod é te a' Fiastyúknak gyönyörűséget, és a' Kaszástsillagnak köteleit mególdhadd é?

Ebbenn az egész részbenn, maga az Isten, békételenkedő Jóbnak, az ő természeti dólkbann való tudatlanságát, és tehetetlenségét nyja szemére; azt adván elébe, mitsoda latlan és gondolatlan az ember, mikor az eni gondviselésnek útai ellen morog, holott világi dólgoknak igazgatása, ő reá nints va. Az elolvastatott tzikkelybenn azt adja tára, hogy maga az ember is, mint a' lát- ó világnak egy részetskéje, alá van vetve ermészet törvényeinek, és nintsen az ő hanábann a' jó, hogy azok a' dólgok, mellyek

a

a' természetbenn kedvesek vagy kedvetlen
gyönyörűségesek vagy únalmasok, nem f
genek az ember rendelésétől; hanem akk
és a' szerént következnek el, a' mint a' te
szetnek Ura kimérte. *Nemde* úgymond *meg*
tóztathatod e te a' fiastyúknak gyönyörűség
és a' kaszástsillagnak köteleit mególdhadd é

Ezen két esmeretes égi tsillagzatoktól
tetett szóllás formája arra való, hogy a
fellyebb emelje a' gondolatot, és annál m
lyebbenn megéreztesse az emberrel, a' m
tsekélységét; úgymint a' ki az égnek elvé
zett szokása, és annak birodalma felől,
földönn semmit sem rendelhet. Miólta az
berek a' tsillagoknak neveket adtak, a' Fi
tyúk mindenkor tartódott a' tavasz jelens
nek, a' Kaszás pedig az őszi és téli zivatar
tsillagának. Azólta nagyot változott az ége
a' tsillagzatoknak helyek: mindazáltal ma
tudjuk hogy az égnek azonn a' felső részén
mellyenn jár a' nap nyárbann; legszembet
nőbb tsillagzatt a' Fiastyúk; a' Kaszástsill
pedig alább, a' melly részénn a' nap télbe
jár; tudjuk hogy egész télen által a' tiszta
szakákonn, főképenn a' kaszástsillagzattal
más ő körűlte lévő ragyogó tsillagokkal
pázik az ég bóltozatja; tudják a' mezei e
rek, hogy mikor a' fiastyúk alkonyodá
esthajnalonn láttzik, akkor van a' tavas

nyörűsége egész erejében, és mikor a' ázástsillag virradtakor délre jár, akkor van ősz kezdet. És így ez alatt a' fellengős elő- ls alatt, ez a' beszédnek egyenes értelme: tartóztathatod é te a' nyárnak gyönyörű- it, és a' télnek köteleit mególdhadd é? teheted é azt hogy el ne múljon a', nyár, gy a' télnek béjövetelét akádályoztathatod é, o elmúlását siettetheted é?

Minthogy K. H! a' nyárnak ideje, mintegy kott tárháza azoknak a' gyönyörűséges vál- ásoknak, mellyeket mi a' természetbenn lá- nk és érezünk; a' télnek komor napjai pe- g, alkalmatlansággal váltják fel azokat: ost, midőnn már a' nyári idő végére jutott, s az ősz mutogatni kezdi a' télnek köteleit; karok egy kevéssé véletek együtt elmélked- i, azokról a' kedves és kedvetlen változások rvényeiről, mellyek alá rekesztette, és a' ellyek által igazgatja a' természetnek Ura, a' ldet, és a' földnek lakosit az embereket.

I.

Először is, ha nézünk a' természetre, ellynek kebelében élünk; szembetűnő az, gy mind a' kedves, mind a' kedvetlen dól- nk; azok is a' mellyek a' természet törvényei- k, egyszer megállított rendétől függenek, int a' nappal és az éjtszaka, a' nyár és a'

tél,

tél, azok is a' mellyeket szabadonn, és a
bőltsessége szerént rendel naponként a' Go
viselés, minéműek a' meleg és a' hideg,
tsendes idő és a' zivatarok, az esső és az aszá
mind ezek mondom tsak bizonyos és ke
ideig tartanak egy végbenn; a' mint az i
hozza, úgy magával viszi őket; a' mint a' t
mészetnek Ura elószóllítja; úgy el is boti
őket; minékünk pedig embereknek sem a
elérkezések, sem tartósságok, sem elmúláso
hatalmunkbann nintsen. Akármillyen fényes l
gyen a' feljövő napnak pompája; nem múl
ő azonn, hanem siet délre; és onnan elmégye
enyészetre. Akármelly setét és félelmes lé
gyen valamelly éjttzaka; elmúlik az, és majd
megvirrad; az emberi bőltsesség és erő pedig,
sem a' napot; sem az éjttzakát, sem az eszten-
dőnek egyéb részeit; tsak egy minutummal is
hoszszabbá vagy rövidebbé nem teheti. Eljő
annak idejében a' tenyésző kellemetes idő, de
kinek hatalmában vágyon, meddig tartson
az? Majd fel kél az erőszakos és kártévő szél
is; annak zúgását hallod; de tsak azt sem tu-
dod honnan jő és hová mégyen, annyival in-
kább akadályt néki nem vethettz. Az óhajtot
égi harmatot ígérő felleg elérkezik; de retten
villámokkal lobog; a' villámás utánn ordít a'
menydörgés, és dörög az ő nagyságos szavá-
val; a' menykövek harsogási, és az égnek
tsat-

ttogási miatt reng a' föld, olvadnak a' szík: de ne reszkess tehetetlen halandó bízl, majd általmégyen az is a' te munkád nél-l, mihelyt elvégezte azt a' mi reá v lt bízva.

A' természetnek viszontagságira nézve, lünk egyéb nem adatott; hanem hogy álkodjunk rajtok, gyönyörködjünk bennek, gyük hasznokat a' mint tudjuk, és őrizkednk a' mint lehet azoknak ártalmaitól. De mior mi hasznunkra akarjuk is fordítani a' terészet törvényeit; a' mi egész munkásságunk t nem egyéb, hanem alkalmatosságot adunk természetnek, hogy a' mi számunkra munálkodjon ott, és akkor, a hol és a' mikor, más végre talkugyan munkálkodott vólna. Gyümölts fákat plántálunk oda, a' hol a' természet, más végre, más plántákat nevelt vólna. Gabona magvát vetünk oda; a' hol különbenn készenn voltak a' természetnek más gyökerei és magvai, a' földnek felruházására. A' természetnek kintses házába béadjuk a' kevéset; hogy az ott megszaporodjon; és mi azt haszonnal végyük viszsza. De itt is kéntelének vagyunk az időtől függeni, melly a' természetbenn ki van szabva. Nem tartóztathatja meg a' magvető a' vetésnek idejét; mert ha az időnek javában nem vet: füstbe mégyen az ő reménysége. Nem tartóztathatja meg az aratató az aratás idejét; ha nem siet elvenni, a' mivel

vel á' természet kínálja: elhúll az, és elvé
az idő áz ember utánn nem várakozik.

Az esztendőnek két fő részei vagyn
t. i. a' fiastyúknak gyönyörűsége vagy a' ny
és a' kaszástsillagnak kötelei vagy a' tél.
A' nyár a' természetnek minden kintseit, g
nyörűségeit és hasznait bőv kezekkel tölti
de nem úgy hogy egyszerre mindent elő
adjon; hanem szüntelenvaló változtatással. Eg
nyáronn által fel van a' föld' színe füvekk
virágokkal és gyümőltsökkel pompázva;
leírhatatlan sokféle változtatással. Mindjárt t
vasz kezdetében virítanak a' tavaszi plántá
és virágok; ezek hamar elmúlnak; mások jő
nek utánnok; azok ismét elenyésznek, mások
nak adnak helyt szakadatlanúl késő ősig.
Mindjárt eleinte béjőnek a' tavaszi gyümőltsök
ezéknek idejek hamar eltelik; azután szünte
lenül egymást felváltva; mások mások jőnek
késő őszig; minden hónapnak más gyönyörű
ségei, más hasznai, más vírágjai, más gyü
mőltsei vagynak. A' szabad mezőkönn és ker
tekbenn hijába keresné valaki nyárközepénn
a' tavaszi virágokat és gyümőltsöket; hijába
áhítaná késő őszszel a' nyáriakat; elmúlnak
azok, és nints erő, nints bőltsesség, melly a'
természetet az ő rendében tartóztathassa.

Végre a' nyár, minden ő gyönyörűségével
együtt elmúlik; és előáll a' kaszástsillagnak
kötele,

ele, vagy a' télnek ideje; hogy az eddig
nkás természetet megkötözze, és annak kin-
it elzárja. Elöször is az életet és elevensé-
kötözi meg. A' férgeknek és bogaraknak
ma nélkül való seregeibenn, mellyekkel
sgett az örvendező természet nyáronn, el-
a az életnek szikráját; számtalan nagyobb
apróbb állatokat, kénszerít rejtekhelyeket
esni; hogy ott érzés és elevenség nélkül
djanak, a' jövő tavasznak viradtáig, sok
adarakat és más állatokat is elküld meszsze
rtományokra, a' következendő nyomorúság
ól. Az élőfáknak ékességeiket, az ő leveleit
leszaggatja; és ki állhat ellent? az ő éle-
ket beszorítja és megkötözi a' bimbókbann;
füveket az ő gyökereikbenn, és magvaik-
ann; végre a' folyóvizeket, és magát a' föl-
t faggyal, mint valamelly vaslántzal kemé-
enn megszorítja, a' nap súgárinak jóltévő
ejét tőle eltíltja, és az életen természetet,
nt valamelly halottat, zuzmarázzal és hó-
l eltemeti.

És mind ezekbenn kitsoda állhat ellent?
zony te óh halandó ember! valamint a' fias-
iknak gyönyörűségét meg nem tartóztatha-
, úgy a' kaszástsillagnak köteleit meg nem
hatod, és az égnek birodalmáról, e' földönn
mmit nem rendelhettz. Nem vagy te ura a'
mészetnek; ezt a' kitsősséget a' Teremtő te

veled nem osztotta meg; te is a' te testi élete
re nézve, része vagy a' természetnek, és a
nak törvényeinek alá vagy vettetve. Birod
madba adta ugyan az Úr a' földnek minden
vait, de magad látod, hogy mindent kéz
ád az ő idejében. Ne zúgolódj hát az Ő gon
viselésének útai ellen; mert látod hogy a'
lágnak igázgatásában legkissebb részed sin
esmérd meg inkább háládatos örömmel az
jóságát; a' ki a' nyárnak idejénn, olly szám
lan gyönyörűségekkel tudta néked kedves
tenni az életet; és még télenn is, mikor az
kezeit befogja, gondot visel a' te életedről a
nyárnak bővségéből; bétölti eledellel és örömmel a' te szívedet akkor is; mikor az Ő több
teremtett állati sanyarogni láttzanak.

II.

Bizonyos lévénn hát, hogy a' szüntelenvaló változtatás a' természetnek az a' törvénye
melly által a' természetnek Ura igazgatja ez
a' látható világot; és hogy azoknak a' válto
zásoknak sem elérkezése, sem tartóssága, se
elmúlása mi tőlünk nem függ: jertek m
Atyámfijai! jöjjünk közelebb magunkhoz, és
gyük gondolóra, miképenn vagyunk mi mag
is, alájavettetve ennek a' szüntelenvaló válto
törvényének; hogy a' magunk felől való vé
kedésünkbenn, a' hijábavalóságot eltávoztass

1. Ni

1. Nintsenek hatalmunkbann a' természet-
k sem gyönyörűségei, sem kedvetlenséget
ző változásai; de több az hogy maga a'
önyörűség és az únalom érzés
, nintsen a' mi hatalmunkbann.
kor először fordúl meg érzékenységink és
pzelődésink előtt, valamelly kedves dolog;
kor éled fel bennünk a' gyönyörűség érzés;
annak soká tartani lehetetlen, kevés idő
úlva lankad; és azutánn únalommá válik.
' melly eledelt először legjobb ízűnn észünk,
i folytábann azzal élünk, már nem tettzik
lyan jó ízűnek, és sokára rá is únunk. A'
gszebb mu'sika akármelly kedves légyen elő-
ször; ha sokáig tart, terhére van a' fülnek.
A' legkiesebb vídéknek gyönyörűségét nem ér-
i az, a' ki mindég ott lakik. A' ki valami
edves jószágot megszerez; eleinte telhetetlen
nnak nézésébenn; darab idő múlva semmi kü-
önös gyönyörűséget benne nem érez; sőt reá
ún. A' gyönyörűség érzést megtartóztatni,
s az únalomnak köteleit mególdani valami
lolog eránt, lehetetlen; mert mindenkor tsak
z újság, mellyet a' változás hoz, serkenti fel
gyönyörűség érzést. Ugyhogy még a' leg-
svényebb gazda is, tsak úgy gyönyörködhe-
t az ő gazdagságábann, ha abbann szűntelen
új változásokat tehet; azt új új nyereségek-
el szaporíthatja, és akkor az ő gyönyörködé-

se, tsupánn tsak ezekbenn az új új dolgo
bann van; a' mi pedig rakásonn van, azo
nem gyönyörűség, hanem féltő gond és ag
dalom fekszik. Vegyétek észre hát Atyámfi
melly igen eggyüvé illette a' bőlts Isten a' l
ható világnak törvényével a' mi természet
ket! Nékünk tsak a' szüntelenvaló változás
lehet érezni gyönyörűséget; a' látható vil
nak törvénye is, a' szüntelenvaló változás,
épenn azért gyönyörűséges az élet, és jó n
nékünk a' mi szemeinkkel látnunk a' napot.

2. Valamint a' természet sok gyönyörűs
geit, egy summábann nevezzük nyárnak: úg
a' kedves változások közt folyó életet, azoka
a' gyönyörűségeket, mellyek a' bővölködés
ből és betsületből származnak, hívjuk világi
bóldogságnak. Immár, valamint a' nyárna
gyönyörűségét meg nem tartóztathatod: úg
a' világi bóldogságot is ne gondold
hogy állandóvá tehetnéd a' te há
zadbann. Az emberek követik az ő dolgo
kat a' nap alatt: de az Isteni gondviselésne
láthatatlan keze, igazgatja az ő dolgaiknak ki
menetelét; mellynek ez az útja, hogy aláz é
magasztal, a' felemelkedettet megalázza, a
alázatost felmagasztalja, a' gazdagot szegé
nyé, és a' szegényt gazdaggá tészi. Nézd amaz
elallyasodott szegényt! Ennek második vag
ha

a) Préd. 11: 7.

rmadik ízenn lévő Nagyattya, nagy gaz-
ggsággal bírt, nagy tekíntetbenn vólt az ő
jébenn. Nézd ama nagy tekíntetű gazdagot!
nek Attya, vagy Nagyattya, még alatsony
rsú ember vólt, és a' szegénységgel küsz-
ödött. Nézd ama jeles házat! Ezelőtt egyné-
ny esztendőkkel, az vólt ennek birtokossa,
kinek maradékinak most alig van a' hol fe-
ket lehajtsák. Ritka ollyan valamire való
ház, épűlet a' melly egynéhány birtokosinak
elemelkedését és elallyasodását meg ne érez-
né. Ez az emberek dolgainak rendes folyása;
egyik elő, másik hátra megyen; egyik nevel-
kedik, másik fogy; egyik nyár középenn van
és arat, másik az ő szomorú telébenn a' ke-
nyérnek fogyatékjánn van. Bizony valamint a'
fiastyúknak gyönyörűségét meg nem tartóztad-
hatod, és a' kaszástsillagnak köteleit meg nem
óldhatod: úgy az emberi sorsok viszontagsá-
gának, ellene nem állhattz.

Ebből ez a' tudomány, hogy a' gazdag ne
hidje el magát, mert a' nyár utánn tél követ-
kezik; és a' szegény ne hágyja el magát, mert
a' télnek köteleit majd felóldja a' nyár. Óh!
ha a' jövendőkbe valamelly meszszelátó üve-
genn bé lehetne nézni: miképenn hunnyászkod-
nék meg sok gazdag, előre látvánn az ő házá-
nak leesését, az ő széllyelszórt rongyos uno-
káibann! miképenn éledne sok szegény, lát-

ván mimódonn emelkedik fel az ő tsekély
ve, az igyekező maradékbann! A' mit e
meszszelátó üveg mutátna; látjuk azt a' m
dennapi példákbann; és ez a' látás arra k
lez, hogy se ne hidjük, se ne hagyj
el magunkat; hanem az Isten előtt alá
tosságbann, és bizodalombann járvánn, a
körűlöttünk forgó gondviselésébenn nyúg
junk meg.

3. Az esztendő részeinek hasonlatossá
szerént vagyon a' mi életünknek ideje is fe
osztva. Tavasz a' gyermeki idő, nyá
az ifjúság, ősz az emberkor, és tél
a' vénség ideje. A' tavasz, nyár, és ősz,
a' mellyeket egybesummálva rendszerént nyári
időnek nevezünk, egymást felváltva adják a'
gyönyörűségeket, mellyek már a' téltől elvan-
nak zárva. De más ízű gyönyörűségei és gyü-
mőltsei vagynak a' tavasznak, mások a' nyár-
nak, mások az ősznek: úgy a' mi életünknek
öröme és gyönyörűsége, más nemű a' gyer-
meki időbenn, más az ifjúságbann, más az
emberkorbann. A' télnek idejénn szomorú a'
természetnek ábrázatja, ködösök és komorok
a' nappalok is: így a' vénségnek napjai úna-
lomnak napjai, mellyekbenn egyéb gyönyör-
ség nintsen, hanem a' melly nétalán a' nyár-
ból, az ifjúság tselekedeteinek gyümőltseiből
maradott.

De

De valamint ezekkel a' változásokkal szép a' nészet: úgy ezekkel szép az emberi élet is. ki az ő életének tavaszábann van, örvenzen az ő gyermeki játékibann; az ifjú örıdezzen az ő ifjúságábann; a' meglett ember ɾendezzen az ő kezeinek munkájábann; és ıdenik emlékezzen meg arról, hogy ezeket örömöket megtartóztatni és állandókká tenlehetetlen. Az öreg pedig felejtkezzen el okról, a' mellyek hátamegett vagynak, és zzen előre; viszszaszerezhetetlenűl elmúltak tőle az élet örömének napjai, más nemű örööt kell néki keresni.

Ebből ez a' tudomány, hogy a' ki most ırágzik, ne ditsekedjen a' felett, a' ki már irágát elhúllatta, mert ő is arra menendő, és az elkorhadt plánta ne irígykedjen a' mellette virágzó fiatalra. Ifjú! illik é, hogy te büszke negédséggel járj a' te szívednek kívánsági utánn, és megátalkodj a' bűnnek gyönyörűségébenn, mellyet magadnak választottál? igasság é, hogy az öregeket kevélyenn nézzed, és az erőtelen véneket boszszúval illessed? Azt véled é gondolatlan! hogy te megtartóztadhatod a' fiastyúknak gyönyörűségét, és a' kaszástsillagnak köteleit mególdhatod? Majd eljő lassanként az idő, és elrepűl a' nyár; a' midőnn megtapasztalod, hogy a' bűnnek gyönyörűsége is tsak ideigvaló, és a' bűn-

tetésnek köteleit meg nem óldhatod; te tőle is, ha azt éred, majd elzárja a' vénség azok a' mellyekbenn most gyönyörködöl, és érzéseidet megkötözi. Akkor megtudod milly ízű az a' méltatlanság, mellyet az öregekn az ifjaktól szenvedni kell. Öregek! a' kik már megkörnyékeztek, vagy talám meg is szárítottak a' nem szeretem napoknak kötelét illik é, hogy ti viszszakapkodjatok a' napok utánn, mellyek már elmúltak? a' gyönyörűség utánn, mellyek elrepültek? Igasság é, hogy a' dér szorította avar a' nyári virágnak örömeit irígyelje? A' téli hideg, házba szorítja az embert, hogy otthonn lásson munkájához: *b)* szálljatok hát ti is magatokba, és elfelejtkezvénn azokról, mellyek hátatok megett vagynak, nézzetek a' közelítő tzélra. *c)* Őrizzétek meg pedig magatokat, attól a' balgatagságtól, hogy az ifjabbaknak az életet, és az életnek örömét megkeserítenétek; ne légyetek ollyanok, mint a' nevelkedő plántákat elfojtó száraz tövis; és ne szerezzetek szüntelen izgágát, a' ti fijaitoknak és leányitoknak bóldogságokbann, és szeretetekbenn. Ne féljetek! ő tőlök is majd eltelnek azok a' napok, mellyeket n kik irígyletek, ők se tartóztathatják meg nyárnak gyönyörűségét, és a' télnek kötelei ők sem óldhatják meg.

4. Mint

b) Jób. 37: 6. *c)* Filip: 3: 14.

4. Minthogy édes az élet, és jó minékünk mi szemeinkkel látni a' napot: ha ezt az ész életet úgy nézzük, mint a' létel gyönörűségeinek nyarát, követik ezt majd amagy kaszásnak a' Halálnak kötelei; és itt isát egy igasság ötlik elönkbe, mellyet minden l, t. i. hogy sem az élet nyarának gyönyörűsét senki meg nem tartóztathatja; sem a' lál telének köteleit meg nem ldhatja. Erre tsak azt jegyzem meg, hogy az ember télenn szükségre, és éhelhalásra ni nem akar: szükség, hogy a' nyárnak rméseiből, szerezzen télire valót magának. y ha azt akarjuk, hogy a' testnek halála ánn, bóldogtalan állapotra ne jusson a' mi elkünk: szükség hogy most, míg az életnek yara tart; szerezzük meg azokat, mellyek ltal abbann az állapotbann, a' mi lelkünknek lete megmarad.

A' nyár ollyan gyümöltsöket is terem, ellyek szépek ugyan és jó ízűk; de tsak kkorra valók, hamar elrothadnak, és a' telet em érik; ollyanokat is mellyek nyárbann sayarú ízűek, nem is ollyan hízelkedő színűek, e kiállják a' telet és épenn télrevalók. — öképenn pedig nyáronn terem a' kenyér, elly az embernek téli nyári eledele. Így az letbenn, vagynak nékünk ollyan foglalatoságinк, mellyek tsupánn tsak ez életré valók;

mint a' világi jók keresése, a' mesterség hívataľok, a' tudományoknak külömbbl lömbb nemei; ezekbenn kell gyönyörködn és foglalatoskodnunk, míg tart az élet; ezek közzűl egy sem jő le a' sirba, a' hová mégyünk. Vagyon pedig ollyan foglalatoss bann is módunk, melly gyönyörködteti és teti a' mi lelkünket a' halál utánn is. Ez lelkiesméretnek megőrizése, az Igasság és retet törvényének tiszteletbenn való tartása, Istennel való társalkodás, az igaz kegyess által. Ebbenn az életnek nyarábann, adja mi nékünk az Isten az Életnek ama kenyé rét az Ő Beszédét, hogy az által táplál tassunk az örök életre. A' ki tsak a' nyári gyümőltsöknek esik, és semmi télre valót nem szerez; éhelhalásra jut: így a' ki tsak a' világi bóldogság utánn esdeklik, és a' léleknek eledeléről nem gondoskodik, megfosztja az lelkét az élettől.

5. Végezetre, mint a' nyár az esztendő benn, úgy van az emberi nemzet ideje e' föl dönn, és úgy vagynak a' népek min a' fűvek a' mezőbenn. Mint a' nyárna idejénn, a' külömbbkülömbb virágok és gy mőltsök, egymást felváltva jönek elő: míg a' világnak mostani ábrázatja tart, egy nemzettség eljő, és a' másik elmégyen; egy nemzet elallyasodik, másik hatalmassá leszsz egy

ik Birodalom alá száll, másik felemelke-
; egyiknek romlásával a' másik épül. De
it a' tél kivetkezteti formájából az eszten-
, és a' nyárnak minden virágit és gyümöl-
t elsepri: úgy ennek a' földnek is leszsz
y ollyan tele, melly elváloztatja ennek
stani ábrázatját, még pedig tűzzel, *d*) és
usztítja ennek minden lakosit; a' mikor több
nem lészen az embereknek lakóhelye, ha-
n az Örökkévalónak bőltsességétől, más
gre való rendeltetést vár.

Ezeket így értvénn K. H! mivel látjuk,
gy a' változások és viszontagságok által,
ızgatja a' természetnek Ura a' világot, és
:ok a' változások mi tőlünk nem függenek;
ivel látjuk, hogy maga a' mi világi életünk
, alája van vetve ennek a' változás törvényé-
:k, és sem a' kedves dólgokat meg nem tar-
ztathatjuk, sem a' kedvetleneknek ellenek
:m állhatunk, hanem abbann kell megnyú-
dnunk, a' mint a' mindenekre vígyázó Isteni
ndviselés, a' világnak dólgait elrendeli; mi-
:l tapasztaljuk, hogy mind e' mellett a' tehe-
tlenség mellett is, jól vagyon a' mi dólgunk;
ert az Isten nyárbann betőlti eledellel és
ömmel a' mi szívünket, és a' télnek szüksé-
iről is a' nyárnak gyümőltseiből gondotvi-
sel;

d) 2 Pét. 3. R.

sel; mert úgy rendelte a' földet, hogy az tsak a' nyárnak, hanem a' télnek gyümölts is teremje meg: tehát a' mint egy részről a' tehetetlenségünket, úgy más részről a' Tere tő és Gondviselő Istennek hatalmát, bőltse gét, és jóságát, a' tapasztalásból megesm vénn, alázzuk meg magunkat Ő előtte, és m den bizodalmunkat helyheztessük Ő benne.

És mivel tudtunkra vagyon adva, mi penn viseljünk gondot a' mi halhatatlan l künkről, hogy annak akkor is bóldogúl légy állapotja, mikor majd e' világtól és ennek gy nyörűségeitől, a' halálnak kötelei elvonna bennünket: most, mikor az életnek gyönyö rűségeivel élünk, ne felejtsük el a' nyári gyü mőltsök között, a' télrevalót A' midőnn na ponként munkálkodunk a' testnek eledeléért munkálkodjunk azért az eledelért is, melly szükségünk leszsz mikor a' testből kikoltö zünk. Az az eledel pedig az, hogy tselekedjü a' mi mennyei Atyánknak akaratját; mert a Ő parantsolatja örökélet. Egyszóval: a' dc lognak summája ez: Az Istent féljed és az Ő parantsolatit megtartsad mert ez az embernek fő dolga. Ámen.

XXIV. PRÉDIKÁTZIÓ.

A gondolatoknak és indúlatoknak elváltozásáról, mind ez életbenn, mind mikor az élet elmúlik.

1 Kór. 13: 11.

Mikor *gyermek vólnék, úgy szólltam mint gyermek; úgy gondolkodtam mint gyermek; úgy értettem mint gyermek: minekutánna pedig emberkorra jutottam, elhagytam a gyermekhez illendő dolgokat.*

Az idő, őröktőlfogva és mind örökké egyénlőképenn, szakadatlanúl, és változhatatlanúl foly; őtet sem siettetni, sem késleltetni, sem változtatni nem lehet; hanem a' teremtett dolgok mellyek vagynak az időbenn, ezek azok a' mellyeket változtat az idő; és a' változandóságnak törvénye, az a' szűntelenvaló teremtés, melly által az Isténi gondviselő hatalom, fenntartja a' világot. — Az égitesteknek szűntelenvaló változások, az ő forgások szerént, szűli a' napokat és az éjttzakákat, az esztendőket, és az esztendők részeit. Maga a' föld,

(a'

(a' mint szóll az Isten Jóbnál) *elváltoztatja magát, mint a' lágy viasz a' petsétnyomó alatt, és más más ábrázatot mutat.* Jób. 38: 14. A mostani legmagassabb hegyek azt mutatják, hogy ők valaha a' tengernek fenekénn voltak; ellenbenn tudjuk, hogy sok hegyek és földek mellyekre régentenn virágzó városok voltak épűlve, most a' tenger mélységébe süllyedve vagynak. Akárhol nézze meg az ember gondosann a' földnek gyomrát, mindenütt omlásnak, mindenütt régi nagy változásoknak nyomai tűnnek szembe; mert a' földet változtatja az idő, mint a' viaszszat a' petsétnyomó; és külömbbkülömbb formákbann állítja azt elő. Az élő testeket is; a' plántákat és az állatokat, a' változtatás által tartja fel a' Gondviselés; mert azok származnak, születnek, magokhoz hasonlókat származtatnak magokból, azutánn magok megavúlnak, meghalnak, visszatérnek a' földbe; és idővel ismét más más ábrázatbann állanak elő.

Sőt még Atyámfijai! ez a' külömbenn halhatatlanságra teremtetett lélek is, melly mi bennünk lakozik, alája van vettetve a' változandóság törvényének, mind addig, míg ebbenn az ő földi házábann, a' testbenn lakozik. Ő az ő lételét is akkor kezdi megérezni, mikor a' testtel eggyesül; azutánn a' mint a' test nevelkedik és erössödik, úgy kez-

rdenek az ő tehettségei is, az értelem és az
rat kifejtődzni, nevelkedni és erőssödni; és
ga ez a' nevelkedés törvénye, hozza azt
gával, hogy a' mi indúlatink, kívánságink,
méreteink, ítéleteink, és meggyőzettetése-
i szűntelen változzanak; mind addig, míg
itánn megállhatnak azok egy pontonn, melly
nek a' halhatatlan léleknek tökélletessége
zsz. *Míg gyermek vóltam* — azt mondja az
postol — *úgy szóltam mint gyermek, úgy*
ndolkodtam mint gyermek, úgy értettem mint
ermek: minekutánna pedig emberkorra jutot-
m, elhágytam a' gyermekhez illendő dólgo-
t. — Ezt az emberi gondolatoknak, indúla-
knak, és értelmeknek, az idő és környűlál-
ások szerént való megváltozását, tekintsük
neg most Atyámfiai *először* úgy, a' mint ezt
pasztaljuk magunk körűl, a' világi életbenn;
gy osztán *másodszor*, az Apostolnak tzélja
erént általláthassuk, mitsoda következés és
domány származik ebből, a' mi jövendőbeli
lapotunkra nézve.

I.

Először, azt mondom, és a' tapasztalást
vom bizonyságúl, hogy nintsen nékünk ollyan
vánságunk, indúlatunk, és ma-
nkviselése, mellyről azt ígérhetnénk,
gy mind végig állandó lészen; álig van
ollyan

ollyan ítélettételünk, mellyről igazán mondhatnánk, hogy a' mellett mind vé megmaradunk; nintsen ollyan Hitbéli me győzettetésünk a' láthatatlan dolgok ről, melly vagy jobbra vagy balra ne vált na, azaz, vagy erőssödést vagy gyengülést szenvedhetne. A' mibenn most gyönyörködü meg lehet hogy majd megúnjuk; a' mit e szerettünk, majd meggyűlöljük, és ahoz lunk a' mitől ez előtt idegenek vóltunk. A' m gunk viseletének állandóságához, még ma gunknak sem lehet bizodalmunk; mert nem tudhatjuk, miképenn változtathat bennünket a' környülállás. A' mit most helyesnek és igaznak ítélünk; meg lehet hogy a' dologba való mélyebb bélátás, azt egészenn kifordítja sarkából. A' legerőssebb Hitbéli meggyőzettetésünket is, sokszor egy kétség öszveontja, 's viszontag, a' tétovázó 's bizonytalankodó hitet, egy helyes gondolat megerősíti, és helyreállítja.

Az Idő hordozza, és szemlátomást változtatja a' mi tettzéseinket, indúlatinkat, és gondolatinkat. A' mibenn gyermekkorunkbann gyönyörködtünk, nem ke az már ifjúságunkbann, megért emberkorunkbann az ifjúság múlattságaira is ráúnunk; és mikor megöregszünk, minden előbbi gyönyörűségek megízetlenednek előttünk. Gyermek ko

unkbann, éretlenek és idétlenek a' mi íté-
tételeink, minden hijábavalóságot elhiszünk,
mit hallunk: de a' mint nevelkedik bennünk
értelem, az esméret, a' tapasztalás; a' sze-
t nyomosabbak kezdenek lenni ítélettétele-
i, megvi'sgálhatjuk mit lehet hinnünk, mit
n, és mitsoda fundamentomi vagynak meg-
ózódésinknek.

De nem tsak az Időtől, hanem a' kűl-
ö környyűlállásoktól is függ, a' mi
dúlatinknak és gondolatinknak változása. A'
eggazdagodás és az elszegényedés, a' fel-
nelkédés és a' megaláztatás, a' felgyógyúlás
az elnyomorodás, mind más más szókat
lnak az ember szájába, és más más gondola-
okat az ő elméjébe. Oh! melly sok környyűl-
llásokbann igazánn elmondhatja azt a' sze-
énybőL tehetőssé lett ember: *Míg szegény vól-*
m, úgy szóltam mint szegény, úgy gondol-
dtam mint szegény, úgy értettem mint sze-
ny: minekutánna pedig meggazdagottam, el-
gytam a' szegényhez illendő dólgokat. Az el-
egényedett pedig: *Míg gazdag vóltam, úgy*
ndolkodtam mint gazdag, úgy értettem mint
zdag: minekutánna pedig megszegényedtem,
gény ember módjára kell gondolkodnom A'
ttségre lépett ember: *Míg közember vól-*
m, úgy gondolkodtam mint közember, úgy
ttem mint közember: de miólta tisztségre

kaptam, alatsonyságnak tartanám úgy visel
magamat, mint közember. Az elbetegesedett
Míg egésséges vóltam, úgy gondolkodtam mi
egésséges, úgy értettem mint egésséges: de mi
ólta elnyomorodtam, felejtem az erőmbenn v
bizakodást, forog előttem a' halálról való g
dolat is, melly az előtt alig ötlött eszembe,
zem keserűségeit az életnek, mellyet az
édességnek tartottam. De nem szükség Atyá
fijai! több példát előhoznom, mert ezekn
igasságát minden látja, és eggy ember sints
világonn, a' ki ezekre a' változásokra, mag
példa ne vólna. Hanem

Ezekből, egy részszerént kedvetlen, *rész-*
szerént vígasztalással tellyes következés foly.
Szomorú dolog az, hogy ha illyen változandó
az emberi elme, tehát egy embernek is Erkőltsi magaviseletének állandóságához (characteréhez) nem lehet bízni
sőt maga sem bízhatik az ember; mert még a
legjobb szívűbb embert is, ha erőssenn magára nem vígyáz, az idő és a' környűlállások
könnyenn megváltoztatják. De más részről
nagy vigasztalás vagyon abbann, hogy az emberi elménck ezen változandóságánál fogva
mindenkor nyílás van a' hibás ember előtt, a'
megjobbúlásra, és nintsen ollyan elvetemedett ember, a' kinek megjobbúlásához, épenn semmi reménysé
n

e lehetne, valamíg ideje van, és valamíg hetnek reá észrehozó környűlállások. A' ma-ihitt kevély, majd talám alázatos és betsű-tre méltó leszsz, tsak törje meg őtet az idő, megaláztatásnak mo'sarábann. A' fösvény, ajd talám nem leszsz kegyetlen indúlatú, tsak érjen néki az idő ollyan mértékkel, a' mil-ennel ő mért másoknak. A' buja, mértékle-n, eszemiszom ember, majd talám más gon-olatokra jő; ha elhozza az idő a' nem szere-m napokat. A' vallásról keveset tartó, 's azt únnyoló ember, majd talám feleszméli magát, s megkeresi az Istent, ha az idő eszébe ta-lja juttatni, hogy ő is ember, és nem barom. s mind ezek az ő megjobbúlások utánn ditse-edve mondhatják: Míg balgatag vóltam és gyermekeskedtem; úgy szólltam mint gyer-nek, úgy gondolkodtam mint gyermek, úgy rtettem mint gyermek: de minekutánna eszem-e jöttem, elhagytam a' gyermeki balgatagságot.

II.

De jertek K. A! emelkedjünk már oda, ' hol az Apostolnak gondolati járnak, a' tzkének szavaibann. Ő ezt az egész világi letet, hasonlítja öszve, a' mi lelkünknek jö-endőbeli állapotjával; erről mondja azt, hogy z nem egyéb, hanem éretlen gyermekségnek leje, mellybenn úgy szóllunk mint gyerme-

kaptam, ala
magamat, n.
Míg egésség
egésséges, ú
ólta elnyom
bizakodást,
dolat is, m
zem keserű
édességnek
fijai! tőbb
igasságát
világonn
példa ne

Eze
szerént
Szomo
az em
kőlts
gáh
sőt n
legj
ra
kö
na
b
r

[illegible] úgy gondolkozunk mint gyermekek, úg
[illegible] mint gyermekek; úgy maj
[illegible] ebből a' bölcsőből a' testből, és a' rés
[illegible] esméreteknek, a' jövendő világna
[illegible] kiköltünk; akkor jól mi lelkün
[illegible] állapotunk, és tökéletes esméretek
[illegible] a' dolgoknak, melyet most ts
[illegible] homályban látunk akkor viszs
[illegible] az ő földi életéről szólla
[illegible] voltam: úgy szóltam mint gyer
[illegible] gondolkodtam mint gyermek, úgy e
[illegible] mint gyermek: mindazáltal pedig elér
[illegible] az embertől, elhagytam a gyermekhe
[illegible] magokat.

Figyelmezzünk reá Atyánk! Ha mi a'
[illegible] nincsünk, semmit bonyolabbann
[illegible] tudhatunk mint azt, hogy igazságtalan a
[illegible] élünk; nem tudjuk melyikóra, melyi
szemfülesség lészen az, melly dugad bennün
ket ebből az életből, és általlépsen a' mi l
telünknek második részére, a' régnélkülva
örökkévalóságra. Nosza hát végük gondolói
most, a' mi lelkünknek azt az állapotját, mell
re ő menendő a' halálom túl. Igaz, hogy
erről szinte úgy nem tudunk gondolkozni
most, valamint a' kis gyermek a' megérés
bereknek értelmekről és gondolkozásokról
ennyit legalább tudtunkra ád az Apostol, hog
ollyan nagy különbség vagyon a' mi most
[illegible]

hetne, vala-
k reá észre-
kevély, ma-
éltó leszsz,
láztatásra
ám nem!
néki az
ó mért
miszo
ajó;
lat

s a' jövendő között; mint a' kis
détlen gondolkozása, és a' meg-
megért ítéletei között. — Gon-
gy Istenfélő embernek már meg-
t, a' mint az a' testből kiköltö-
mennyei örömöknek már részese
viszszanézne e' világra, és szem-
a' mi tselekedeteinket, és magunk-
lit ítélne és mit szóllana ez a' meg-
ek mind azokról.?

kis gyermekeknek tsak az ételre
ékra vagyon gondjok, örűlnek ha
ket, és gyönyörködnek abbann a' mi-
színe van; és ha ezekbenn kedvek
k sírnak. Avagy nem így vagyon é
az embereknek közönségesenn ez élet-
Azért fut, fárad az ember, hogy meg-
se a' testnek kenyerét, és közbeközbe
núlassa, gyönyörködtesse az ő keresett
l; örűl a' jó hírnek névnek, és a' má-
ott való kedvességnek; szereti ha módja
enne, rakásra gyűjteni a' fényes értzeket.
g halandónak tartjuk mi azt, a' ki ezek-
ert tehet; a' ki vídámsággal eheti az ő
erét, és ihatja az ő borát; a' kinek betsű-
és tekíntete van az ő embertársai között;
i bővölködvénn a' világi jókkal, illyen for-
n szóllhat ő magábann: Egyél igyál én lel-
n! sok esztendőkre eltett javaid vagynak

tenéked. Ha pedig ezekbenn kevés részünk le het; bóldogtalanoknak tartjuk magunkat, é panaszolkodunk az életnek nyomorúságiról.

Ezeket látvánn ama megditsőült lélek, a melly már mind ezekenn túl van, mit szóllha ennél egyebet: Gyermekek! földi házaknak l kosi! tsak tápláljátok a' ti testeteket, neveke jetek, gyönyörködjetek a' ti gyermeki játé tokbann! Ti talám azt gondolnátok, hogy ból dogok lennétek, ha mind örökké gyermeke maradnátok: de majd eljő az idő, mikor ki keltek a' gyermekkorból, és akkor megesmé rítek, hogy a' léleknek bóldogsága nem a' gyermek játékbann áll. Én is míg gyermek vóltam, úgy szóltam mint gyermek, úgy gon dolkodtam mint gyermek, úgy értettem mint gyermek. Míg a' földönn laktam, gyönyörköd tem azokbann én is: de már most ki költem a' testnek bőltsőjéből, és többé az afféle apró ságok nem kellenek.

b) Mint az okos szülék azonn igyekeznek, hogy az ő gyermekeiknek, ne tsak állati nevelések légyen, az ő testekre nézve, hanem hogy az ő okosságok is és értelmek, a' szülei és oskolai tanítás által nevekedjen: így az Isten az emberi nemzetnek Attya, nem tsak a' mi testi életünkről visel gondot, hanem tanít is minket a' bőltsességre, mellynek hasznát vehessük ama halhatatlan életbenn, melly-

re

vagyunk teremtve. E' végre az Ő Szent ja által, felállította az Oskolát, az Anya-ntegyházat, előnkbe adott két oskolai köny-ket: a' látható világot, és az Ő kijelente-tt beszédét a' Szent Írást, és ezekből taníť minket a' vallás által, hogy majd idővel, az Polgári lehessünk ama mennyei hazának, elly a' mi emberkori életünkre van rendelve.

Mint a' gyermek az oskolábann, úgy va-yunk mi emberek ebbenn az Isten oskolájá-ann, az Ekklé'siábann. — Eggyik gyermek-ek nehezebb feje van mint a' másiknak: így ' vallásbann, eggyik ember könnyenn felvé-zi, és megérti a' hitnek tudománnyát, a' má-ik pedig, csak bámész együgyűséggel hallgat-ja az ígét, de nem érti. — Eggyik gyermek örömmel jár az oskolába, és szeret tanúlni; a' másiknak pedig nagy nyűg az oskola; ha csak lehet elmellőzi azt, és inkább korhel tár-saságot keres: így a' Vallásbann, eggyik em-ber szereti a' Szenteknek Gyülekezetét, és örömmel hallja az Ígét; a' másik előtt pedig únalmas gyakorlás ez, és a' mennyire lehet, kerűli hogy ott meg ne jelenjen. — A' rosszsz erkőltsű gyermek, rendszerént korhel szokott lenni és tudatlan: így a' Vallásbann, maga mondja az Idvezítő, hogy sokann azért szere-tik inkább a' setétséget mint a' világosságot,

mert az ő tselekedeteik gonoszok. *a*) — A' t
núlni nem szerető gyermek, azt tészi fel m
gábann, hogy elélhet ő a' nélkűl is; hol
majd emberkorábann siratja meg a' maga
londságát: így a' Vallást óltsárló ember, sz
ségtelennek tartja a' Hitnek tudományát,
nem vészi gondolóra, mitsoda állapotba
leszsz ő majd e' nélkűl, a' halálonn túl. —
roszsz erkőltsű gyermek, azért is kerűli
oskolát, mert az oskolai fenyítéket nem szer
vedheti: így a' gonosz életű, Isten káromló,
dobzódó, haragtartó, fösvény, rágalmazó, ke-
vély 's a' t. nem szeretheti a' vallást és a' tem-
plómot, mert néki minden Prédikátzió ellene
beszéll.

De továbbá, az oskolábann többenn vagy-
nak apró és gyenge, mint nagyobb tanúlású
gyermekek: így az Ekklé'sia gyülekezetébenn,
többenn vagynak a' kiket téjnek italával kell
táplálni, azaz, a' legegyügyűbb tudományra
tanítani, mint ollyanok, a' kik már a' kemé-
nyebb eledelt is elszenvedhetik, a' tökélletes-
sebb tudományt is megérthetik. A' gyenge
gyermek, megtanúlja, és elmondja a' maga
feleletét értelem nélkűl, 's majd mikor az esze
erőssödik, akkor fogja azt megérteni; sok
gyermeket pedig igen nehéz az értelemre szok-
tatni: így a' Vallásbann, az együgyű ember
val-

a) Ján. 3: 19.

állást tészen az ő hitéről, a' nélkül hogy érné mit mond; sok idő és gyakorlás kívántatik arra, hogy vallását értelemmel felvehesse; 's mellett is pedig igen sokann, a' hitnek tudományábann mind hóltig gyermekek maradnak. A' gyermekek tsak elhiszik azt a' mit nékiek 'tanítójok mond, ha szinte még akkor annak módját, és igasságát által nem látják is; majd akkor a' gondolkodáshoz, 's okoskodáshoz hozzá szoknak, akkor látják meg világosonn azt az igasságot, a' mit még addig tsak a' tanító tekintetéért hittek; sőt vagynak ollyanok, mellyeket tsak akkor érthetnek meg, mikor már az oskolából kikelnek, és meglett emberekké lésznek: így a' Vallásbann is tsak hit által járunk, bévészszük, elhiszszük azt, a' mit a' hazudni nem tudó Isten mond; de sokat azok közzül nem hamar, hanem sok elmélkedés utánn érthetünk meg; sőt vagynak ollyanok, főképenn a' mellyek a' következendő életre tartoznak, mellyeket nem elébb értünk meg, hanem majd mikor a' gyermekkorból kikelünk, és a' Hit szemmelvaló látássá, a' részszerént való esméret tökélletes világossággá változik, és a' reménység bétellyesedik.

Mind ezeket látvánn ama már megditsőült lélek, mikor a' földönn élő embereknek állapotjokra viszszatekint; vallyon nem ollyan formánn ítél é, a' mint egy megért elméjű és

tapasztalású ember az oskolai nevendékeknek szóllana: Gyermekek! földi nevendék emberek! ne gondoljátok hogy mindég gyermekek lésztek, vegyétek bé a' tudományt, mellyel az mi közönséges Atyánk az Isten, únszolva kinál benneteket; ennek vészitek hasznát majd mikor kikeltek a' gyermekkorból, és eljuttok az Istennek Országára. Ne kerüljétek az oskolát, ne kedvetlenítsen benneteket az, hogy most gyermekkorotokbann mindent meg nem érthettek, által nem láthattok; elég ha most jó fundamentomot vettek; majd annak idejében megértitek a' tökélletes tudományt, és színről színre meglátjátok azt, a' mit most hisztek. Hidjetek nékünk a' testől elvált lelkeknek kik már az oskolából kikőltünk. Mi is míg gyermekek vóltunk, úgy szóltunk mint gyermekek, úgy gondolkoztunk mint gyermekek, úgy értettünk mint gyermekek. Sokann mi közzülünk akkor hátokmegé vetették a' tudományt, és gyűlölték a' fenyítéket; most pedig siratják már de késönn, viszszaszerezhetetlen károkat; érzik hogy magokat örökre bóldogtalanokká tették. Mi pedig a' kik engedtünk a' Tudománynak beszédének; már most szemeinkkel látjuk azt a' mit hittünk; 's élünk az Isteni bőltsességnek gyümőltseivel mind örökké.

Így hát szerető Atyámfijai! ez a' mi mostani életünk, a' mi lelkünkre nézve nem egyéb, hanem

nem gyermekségnek ideje. Úgy szól-
nk mint gyermekek, úgy gondolkodunk mint
ermekek, úgy értünk mint gyermekek. Mint
gyermeknek tsak a' hasára és játékra van
gondja: úgy nékünk is. Mint a' gyermek
ák a' jelenvalót nézi, és restell a' jövendők-
l gondolkozni: úgy mi is szeretjük magun-
t tsak a' jelenvaló világhoz szabni. Mint a'
ermek sokszor idétlenül ítél és szóll: úgy mi
, kivált a' láthatatlan dólgokról. Mint a' gyer-
ek játtzótársakat keres; a' kikkel hol öszve-
ész, hol megbékéllik: úgy mi is szerzünk
arátokat, házastársakat, jó akarókat, a' kik-
el épenn a' gyermekek módjára tselekeszünk.
)e majd kikelünk valamikor a' gyermekikor-
ól, mikor itt hagyjuk ezt a' testet, és a' mi
gyermekijátékinkat. Ekkor elhagyjuk a' gyer-
nekhez illendő dólgokat, és valamint most,
gyönyörűséggel emlékezünk a' mi gyermeki
rtatlan múlattságinkra, és azokra a' bangó
gondolatokra mellyek gyermekorunkbann ben-
ünk vóltak; úgy akkor gyönyörűséggel fo-
gunk viszszatekinteni, a' mi egész világi éle-
ünknek ártatlan hijábavalóságira, és azokra a'
képzelődésből származott, hibás, de nem ve-
zedelmes vélekedésekre, mellyek most szük-
égesképenn belé elegyednek, a' mi részsze-
ént való esméretünkbe.

Egek.

Egeknek szerelmes gyermekei! halandó embertársaim! gyermekek vagyunk, de kitettzik már előre a' gyermekből, mitsodás ember lehet belőle várni. A' melly gyermekbenn még gyengekorábann kitettzik a' jó erkőlts; abból lehet idővel érdemes embert, hasznos Polgárt reményleni: így ha mi ebbenn a' gyermeki időbenn, a' mi életünkbenn, szoktatjuk magunkat a' szentségnek indúlatihoz, mellyek által jövendőbenn feláll az Isten Országa; reménylhetjük, hogy mi is annak az Országnak tagjai lészünk, és a' mennyei Hazának méltó Polgári.

A' gyermeknek elméjéhez kőttetett a' bolondság, de a' tanításnak veszszeje távol űzi azt. *b*) Így a' mi testünkhöz ragadott a' bűn és hijábavalóság, de épenn arra való az Isteni tanítás, hogy ezt, és ennek veszedelmes következéseit rólunk elvégye. Gyermekek! földi halandó emberek! kedves tanúlótársaim! jertek az oskolába! halljuk meg mindenkor örömmel, mit szóll az Ur az Ő népének, mit szóll a' mi édes Atyánk nékünk ő szeretett gyermekeinek. Ha minket Évangyéliom hirdetőit arra rendelt, hogy az Ő akaratját adjuk tudtotokra, ezt is azért tselekedte, hogy közönséges intést vennénk ti nállatok egymás hiti által, a' ti hitetek és a' mi hitünk által. *c*)

A'

b) Péld. 22: 15. *c*) Róm. 1: 12.

A' jó gyermekek, mindenkor az ő Szüleknek gyönyörűségei. Örömmel nézi, sőt segíti az édes Atya, az ő kisdedének ártatlan játéktait; örömmel hall ő tőle tsak egy szót is, mellybenn az okosságnak valami szikrátskája láttzik; örömmel nézi, miképenn törekedik ő benne magát kifejteni az okos lélek. Így a' mi mennyei Atyánk, a' mi gyermeki szívünknek ártatlan örömét kedvelli; gyönyörködik a' mi igyekezetükbenn, midőnn látja hogy az esméretbenn, a' mennyire lehet törekedünk; tsak az nem tettzik Önéki mint jó Atyának, ha bennünk valami erkőltsi hibát lát; már ezt nem szenvedheti, és az Ő tanitásának veszszejével, ezt igyekezik tőlünk távol űzni.

Régentenn ama jó Atya Jób, mikor az ő gyermekei múlattak, áldozott érettek, mert ezt mondja vala: *Netalám vétkeztenek az én fijaim, és az Isten ellen az ő szívekbenn gonoszt gondoltanak.* Oh! ezt sokkal tökélletesebbenn megtselekeszi mi érettünk, a' mi mennyei Atyánk. Tudja Ő, hogy sokat vétkezünk mi, a' mi gyermekségünknek idejébenn; azért a' maga egy szülött Fiát küldötte el, hogy áldozzon a' mi bűneinkért; hogy ha mi szófogadó fiak és leányok lészünk; a' mi gyermeki bolondságainknak veszedelmes következései, ki ne hassanak a' mi emberkori időnkre, és azokért kárhoztatásunk ne légyen.

Ha

Ha ezeket tudjuk Atyámfiai! bóldog lészünk ha tselekeszszük ezeket. Mert ámb most gyermekek vagyunk, és úgy szóllu úgy gondolkozunk, és értünk is mint gyer kek: de ollyan gyermekek vagyunk, a' k a' mi édes Atyánk taníttat szüntelen, az Ő szágának jussaira, és törvényeire; hogy idő annak alkalmatos pólgári lehessünk. Ez által esméret által nyittatik út minékünk, hogy s sünk a' tökélletesség felé, és nevekedjü *míglen lészünk, megért emberekké, a' megörö dött Krisztus állapotjának mértéke szerént.* És így tsak ugyan már ez életbenn, bétellye sedik bennünk E'saiásnak az Újj Testamentom felől, az Isten fijai felől való, ama jövendölé se; *e)* mellyel bérekesztem beszédemet: *Nem lészen ott többé kitsíny gyermekidővel, sem vén ember nem lészen ki az ő idejét ki nem töltötte vólna; mert a' gyermek száz esztendős korábann hal meg.* Ámen.

d) Éféz. 4: 13. *e)* E'sa. 65: 20.

XXV. PRÉDIKÁTZIÓ.

A megtérés halogatása veszedelmes. Lehet é a' halálos betegségbenn megtérni?

Péld. 1: 23—26.

Ezt mondja a' Fő Bőltsesség: Térjetek meg az én dorgálásomra, ímé kiadom tinéktek az én lelkemet, tudtotokra adom az én beszédimet néktek. Mivelhogy hívlak titeket, és nem akarjátok, kiterjesztem az én kezemet és senki eszébe nem vészi; hanem elvonszátok magatokat minden én tanátsom elől, és az én feddésemmel nem gondoltok: Én is a' ti nyomórúságtokonn nevetek, megtsúfollak, mikoronn eljövénd az a' mitől féltek.

Ezek a' fenyegető beszédek K. H! arra tanítanak minket, miképenn kelljen az idejébenn meg nem tért embernek állapotjáról gondolkodni; a' ki az ő megjobbúlását életébenn halogatta, követte megszokott bűneit, és osztánn a' haláłos ágyból kiált az Istenhez az irgalmasságért. Ímé a' Fő Bőltsesség így adja ki az Ő lelkét:

lelkét: Az Isten Atyai módonn hívja, tanítja, inti, kéri a' bűnös embereket, megmondja néki kiek mit tselelekedjenek, hogy a' halál után is jól légyen dólgok mind örökké, és a' jövendő haragot eltávoztassák: de sokann nem ügyelnek ezekre az Isten tanításira, nevetik a' Vallásnak ígéreteit, tsúfolják annak fenyegetéseit; vagy ha ezt nem tselekeszik is; meghallják ugyan, de félre vetik a' megjobbúlásra intő beszédet, azt tévénn fel, hogy bátran vétkezhetnek ama kifogás mellett: *irgalmas kegyelmes az Isten, megbotsátja bűnömet* Mikor pedig osztánn eljő a' nyomorúságnak ideje, közelget a' halál: akkor körűl vészi őket a' jövendő állapot felől való aggódás és félelem; akkor kiáltanak az Istenhez az irgalmasságért; de hijábal mert a' hívságos kiáltást az Isten meg nem hallgatja, és a' Mindenható reá sem tekínt. *a) Térjetek meg az én dorgálásomra*, így szóll a' Fő Bőltsesség, *Ímé kiadom tinéktek az én Lelkemet* 's a't.

Én is ti a' nyomorúságtokonn nevetek. A' más nyomorúságábann gyönyörködni nem illik, és a' szenvedőt tsúfolással ingerleni, a' szeretet és jó szívűség meg nem engedheti: hogy szólljak hát így K. H! a' Szeretetnek Istene? — Ne ütközzünk meg azonn, mert vagynak ollyan környűlállások, mellyekbenn a' szenvedésről azt ítéli

a) Jób. 35: 13.

éli a' Bőltsesség, hogy úgy kell, és a'
envedőnek oktalan panaszolkodását, és késő
gedelem kiáltását, mint hijábannvalóságot
gveti. A' ki váratlan szerentsétlenségből,
gy vigyázatlansága, vagy gyarlósága miatt,
gy ártatlanúl, vagy méltatlanúl szenved: a'
ánakozásnak és segedelemnek méltó tárgya.
e mikor valakinek okossága vólna, még is
talanúl maga keresi magának a' bajt; mikor
őre meg vólt kérve és intve, de a' jó taná-
ot kevélyenn megvetette, és osztánn utól ér-
a' nyomorúság; mikor a' maga gonosságá-
ak természeti roszsz következéseit, vagy mél-
ó bűntetéseit szenvedi: erről a' Bőltsesség azt
éli, hogy megtalálta a' mit keresett.
Továbbá, mikor az ember eszközök nélkül
karná elérni a' tzélt, arra szeretvénn eljutni
' mire nem igyekezett; mikor a' lehetetlen-
ggel küszködik, vagy az Isten tanátsa ellen
orog; mikor a' veszedelemnek, a' kezdeténn
eit nem vette, 's akkor kapkod és kiált, mi-
or már segíteni lehetetlen; mikor nyáronn
karni nem akart, 's télenn vészi kezébe a' sar-
t, mutatvánn hogy már most aratna 's a' t.
efféléket a' Bőltsesség úgy nézi, mint ne-
ttséges esztelenségeket; és bár szánakozva te-
nti is a' nyomorúltat, tsak ez a' mit mond-
t: Te magad rontottad el barátom

magadat, mert én bennem segíttsé-
ged lett vólna.

A' Bőltsességnek ezen ítélettétele szerént, azt mondja az Írás, hogy maga az Isteni Bőltsesség, neveti és tsúfolja az embereknek balgatag gondolatjokat és igyekezeteket; neveti és tsúfolja azokat, a' kik az Isten tanátsa é igazgatása ellen morgolódnak, és törekedne neveti és tsúfolja azokat, a' kik eszközök nélkűl kívánnák elérni a' tzélt. Azt olvassuk a' második 'Sóltárbann, hogy az Istennek és a' Vallásnak ellenségeit, a' kik *tanátsot tartanak az Isten ellen, és az Ő Krisztusa ellen, ezt mondvánn: Szaggassuk el az ő köteleket, és rázzuk le rólunk az ő igájokat: a' ki lakoik az egekbenn, neveti, és az Úr megtsúfolja* őket. Azokról a' kik azért lésznek vakmerőkké, mivel az Isteni boszszúállás mindjárt ki nem kél ellenek, és úgy élnek mintha az Isten nem is látná az ő tselekedeteiket, azt mondja Dávid: *b*) A' hitetlenek *fetsegnek az ő szájokkal ezt, mondvánn: Kitsoda hallja vagy látja ezeket? Te pedig Uram neveted őket, és megtsúfolod mind e' népeket.* Azokról pedig a' kik eszköz nélkűl szeretnék elérni a' tzélt; a' kik életekbenn az Istennel és az Ő törvényével keveset gondolnak, 's a' halálos ágybann kapkodnak széllyel, és kiáltanak az Istenhez kegy-

b) 'Sólt. 59: 8, 9.

egyelemért, meghallátok mit mond a' Fő ölcsesség a' felvett beszédekbenn: *Ímé kia-om tinéktek az én lelkemet* 's a' t. mellyel a' int mondám, ezt a' szomorú igasságot adja inkbe, hogy a' ki életébenn meg nem job-ul; annak a' halálos ágybann való sírása, nyörgése, Uram Uram kiáltása, haszonta-n, mert azt mondja a' Fő Bőltsesség a' letz-ét követő 28 dik versbenn: *Akkor segítségül unak engemet, de nem halgatom meg; keres-ek engemet, de meg nem találnak.*

I.

Az Idvesség elérésének ezt az egy eszkö-ét javasolja a' Fő Bőltsesség: Térjetek eg az én dorgálásomra. A' bűnös em-er idvességére két dólgok kívántatnak meg: gyik az, hogy az Isten ótet ne gyűlölje, és elekedett bűneiért ne bűntesse meg; másik z, hogy ő is többé az Istennek ellenére ne rjon, hanem jobbítsa meg magát. Vagy más óval: egyik az, hogy hidje el, hogy az Is-n néki irgalmas kegyelmes leszsz; másik pe-g az, hogy hagyja el bűneit, és kegyesenn jen; vagy egyik a Hit, másik a' Megté-s. Ez mindenik benne van ebbenn: *Terje-k meg az én dorgálásomra;* mert mikor az ten mága hív bennünket az idvességre; mi ll ennél nagyobb bizonyság arra, hogy Ő

Felsége kész á' megbotsátásrá, csak mi tér jünk még. Azért küldötte az Ö szerelmes F ját is é' világra, hogy minket Ö általa á' bú botsánatnak ígérete által, megtérésre indítso és viszont a' megtérésnek feltétele alatt bűnb tsánatot ígérjen. Így hát á' ki hiszen idv zű l, mert tsak úgy hiheti az ember, hogy Isten néki irgalmas kegyelmes leszsz, ha neiből igazánn megtér; és a' ki megtér vezű l, mert tsak úgy térhet meg bűneib ha hiszi és reményli, hogy az Isten azo megbotsája. Ugyde a' bűnbotsánat az Isten ki ga, és ingyenn való kegyelme; a' megtérés pe dig a' mi kötelessegünk; és így hogy az el felől bizonyosok lehessünk; ahoz kell látni a mit nékünk kell tselekedni. Ezért mondá hogy minden benne van ebbenn: Térjetek meg az én dorgálásomra. Ezért kezde te maga is édes Idvezítőnk az Évangyélio prédikállását ezenn: Térjetek meg, me elközelített a' Mennyeknek ors ga.

II.

De tz a' panaszsza van a' Fő Bóltses nek a' vakmerő bűnösök ellen, hogy h őket és nem akarják; kiterjeszti kezeit, azok eszekbe nem vészik, hanem elvo magokat az ő tanátsa elől, és az ő feddé

m gondolnak. Nyomos és fontos leírása ez
emberi szív megátalkodtságának, és ezen
vés szókbann egy summábann lehet látni a'
aga szájánn járó bűnösnek egész gondolko-
isa módját, és magaviseletét.

Hívlak titeket, és nem akarjátok.
z Isten arra tanít minket, hogy mi kettős
letre vagyunk rendelve; hogy a' mi lételünk-
ek tsak kezdete ez az egynéhány esztendők-
ől álló földi élet; mikor pedig ez elmúlik,
' lélek megmarad; és ha itt magunkat a' go-
osz tselekedetektől megőrizzük: mind örökké
óldogok lészünk az Istennek Országábann.
)e ez a' tudomány a' testi embernek nints ked-
e szerént; néki ez az élet tettzik, és sajnálja
ogy ennek el kell múlni. Ha megmarad a' lé-
ek a' testnek halála utánn, az is tsak jó; de
rre a' halál utánn lejendő életre néki semmi
llyan különös vágyódása nints; hogy annak
edvéért, az ő megszokott bűnéről, és annak
leig való hasznáról lemondani kívánna. Ha
indenkor szóval ki nem mondja is, de az ő
agaviseletének mindenkor ez az értelme, hogy
em bánná akárkié lenne a' Mennyor-
zág, tsak ő élhetne e' földönn ked-
ére.

Kiterjesztem kezeimet, és eszé-
kbe nem vészitek. Az Isten kezei té-
ik az Ő Gondviselését és Igazgatását. Úgy

igazította az Isten öszve a' természet törvényeit az ember természetével; hogy bizonyos roszsz tselekedeteknek roszsz következései légyenek; hogy ez által is idegenítse ótet a' bűntől: de a' testi ember azzal nem gondol; hijába látja másonn a' szomorú példát, ő arról nem tanúl. Úgy adta belénk az Isten a' lelkiesméretet, hogy annak jó tanúbizonysága belső nyúgodalmat, vádolása pedig nyughatatlanságot szerezzen: de a' vakmerő bűnös arra semmit sem ügyel, eltudja ő hallgattatni a' lelkiesméretet, hogy az néki keze alá ne szóljon. Úgy intézte az Isten a' világi életnek minden gyönyörűségeit, hogy a' lélek azokbann soha megelégedést és nyúgodalmat ne találjon; hogy ez által serkenjen fel a' lélek valóságos életének meggondolására és keresésére, melly a' jó *lélkiesméret*, és az erkőltsi ártatlanság: de a' testi ember erre se figyelmez; a' kívánságnak nyughatatlansága édesebb néki, mint a' belső nyúgodalom, melyről ő gondolkozni sem szeret.

Elvonjátok magatokat minden én tanátsom elől. Előadja az Isten a' vallásbann a' mi magunkviseletének tökélletes törvényeit; de a' testi ember, míg jól vagyon dólga, tud azok ellen kifogásokat és kéttségeket formálni. Egyszer azt gondolja: minek a' vallás? hiszem az ember a' maga okosságából is, a' Polgári törvényekből is tudja, mit kell, és

s mit nem kell, mit szabad és mit nem szabad
elekedni. Itt ez az ő szivének titka, hogy a'
olgári törvények ellen titkonn véteni lehet, és
z okosságot elhallgattatni könnyű; azt tartani
edig mindenkor maga előtt, hogy a' Mindentú-
ó Isten látja, és megítéli még a' gondolatokat
; nyűgös és kedvetlen dolog. Mászszor azt
ondja: Hiszem ki tarthatná azt mind meg, a'
it az Isten parantsol? tsak ember az ember,
a' világonn tsak élni kell; látom én, hogy más
elköveti a' mit elkövethet, kivészi a' mit ki-
ehet, eltészi a' mit eltehet, nehéz a' világonn
igazánn élni. Így keresi az ember a' szé-
es útat, a' mellyenn sokad magával menjen a'
eszedelemre. Ha pedig van benne valami fé-
elem a' következendő haragtól, és úgy sze-
retne a' világonn is élni, hogy az Isten ország-
ából se maradjon ki, azzal vonja el magát az
sten tanáttsa elől, hogy vakmerőenn biztatja
nagát az Isten irgalmasságával, erőtelenségnek
yarlóságnak nevezi azt a' bűnt is, mellyet
zántszándékkal tselekeszik, 's a' mellyet nem
s akar elhagyni, 's azt tészi fel, hogy a' mi
oszszat tselekedettel véghezvitt, azt könyör-
géssel majd lerójja, 's nem szűnik meg addig
örgetni az Isten irgalmasságának ajtajánn, míg
egyelmet nem talál. Végre azt mondja a' Fő
ölcsesség: az én feddésemmel nem
ondoltok. Az újjászületetlen ember, mi-

kor az Isten fenyegetéseit hallja: vagy azt gondolja hogy ezek is tsak ollyanok, mint mikor a' szülék azzal is fenyegetik a' gyermeket, a' mit véle bizonnyal nem tselekesznek; vagy pedig azt tészi fel, hogy soká leszsz még az, 's majd ha közelget az idő, akkor megalázza magát, 's irgalmasságot nyér.

III.

Azomhann míg a' vakmerő bűnös így vésztegeti el a' megjobbúlásra engedtetett időt, és gyűjtögeti a' haragot a' haragnak napjára: elkövetkezik a' test nyomorúságának ideje, és hírt ád, hogy ama Félelemnek Királya, a' Halál, közelget. Ekkor a' mint szorongatni kezdik őtet a' halálnak kötelei, kettőzteti a' testnek fájdalmait a' léleknek magávalvaló tusakodása; mikor látja hogy a' tréfának ideje már elmúlt, és mindjárt elválik ha megmarad é a' lélek a' halál utánn, és mitsoda állapotja lészen annak. Ekkor a' Vallást tsúfoló, és a' jövendő életet gúnyoló elmés állat, látván hogy mindjárt megszűnik az állati létel, gyötri magát a' kínos bizonytalansággal, kívánná is hogy az ő lelke megmaradna, irtódzik is attól. A' ki hallotta az Isten parantsolatját de nem tselekedte: érzi hogy a' lelkiesmeret, melly eddig el vólt nyomva, tsakugyan nem hólt meg; sőt most emeli fel fejét, és

annak

mak szemrehányási rettenetesek, kínzási el-
selhetetlenek. Ekkor az egeket fenyegető,
az Istennel szembeszálló vakmerőnek ke-
ly beszéde, gyáva sírássá változik; a' ká-
mkodó könyörgéshez fog; a' kevély alázato-
an szóll; az irígy, gyűlölő, rágalmazó, a'
szeges, a' lator, a' parázna, az álnok, a'
amislelkű tsalárd 's a't. fohászkodik, sír, kö-
yörög, hogy az Isten légyen irgalmas kegyel-
es; óhajt és fogadást tészen, hogy ha még
gyszer az Isten kegyelmezne, miképenn job-
itaná meg magát, és millyen szentűl és ártat-
anúl élne: de a' meg nem tért embernek mind
zeket az ő utólsó szorongattatásibann való sí-
ásit, könyörgéseit, fogadástételeit a' Fő Böl-
sesség neveti, és a' Mindenható megtsúfolja,
mert az Isten, bűnbotsánatot és idvességet, tsu-
ánn tsak a' megtérőknek ígért; a' megtérés
edig a' halálos nyomorúságnak környűlállási
ötzt el nem készűlhet.

Vagynak ollyan vétkek, mellyekből az
mber egy szempillantásbann kitérhet; ollyan
gyszeri kéttzeri esetek, mellyekből felkelhet
z ember, mihelyt akarja; mint p. o. hirte-
enkedésből, a' másikat megbántotta, vagy
alami heves indúlattól elragadtatvánn, rosz-
zúl tselekedett: magába tér, megbánja, bo-
sánatot kér, a' kárt ha lehet viszszapó-
olja, a' mit tsalt vagy lopott viszszatéríti

's helyre áll a' békesség. De másképenn
gyon a' dolog a' szokással megerőssödött
erkőltsé vált bűnökre nézve, minéműek
irígység, gyűlőlség, rágalmazás, káron
dás, részegeskedés, tisztátalan élet, ha
nyereség szeretete, hazugság, tsalárdság,
vénység, kevélység, 's a't. Ezek néműném
penn természetévé válnak a' bennek gyön
kődőnek; mert az irígy mindenkor megfa
lodik, ha a' más előmenetelét látja; a' rá
mazó mindenkor gyönyörködik abbann, h
más betsűletét bánthatja; a' hamisnyeresé
kapó mindenkor tsal, ha módját ejtheti; a'
szeges mindenkor megterheli magát, ha n
vagyon benne; a' káromkodó mindenkor
lond, mihelyt az indúlat megmozdúl ben
's a't. Egyszóval, az ember erkőltse és terme
szete abból áll, hogy ő hasonló környülállá
sokbann, hasonló módonn szóll és tselekeszik
Mit gondolunk hát Atyámfijai? ha valaki az
megszokott bűnéből ki akar térni, hogy vihe
azt véghez? Úgy é hogy magába száll, é
megútálja 's megvallja az ő balgatagságát
Igen is, ez vólna a' megtérésnek kezdete: d
magábann keveset használ, ha az ember a' ma
ga megjobbítását ugyan tsak valóbann munká
ba nem vészi, mert mihelyt mászszor hasonló
környülállások adják elő magokat; a' megszo
kott indulatok mindjárt kirohannak, és a' ma
gáb

ia szállott káromkodó ismét káromkodik, részeges ismét megrészegszik 's a' t. Tsak y térhet meg az ember az illyen bűnökből, esmérvénn már, mellyik légyen az ő megkott bűne, vígyáz azokra az alkalmatosságra, mellyekbenn azt tselekedni szokta; és tor annak tselekedésére legnagyobb kísér- vólna, akkor áll annak ellent, és megőzi magát. Ez az első hartz legtöbbe kerül; a' következendő könyűlállásokbann, ha minkor magára vígyáz, és mindenkor ellene indúlatinak, mindenkor könnyebbenn győdelmeskedik a' lélek a' testenn; és a' sok idő itt természetté vált szokás, hasonlóképenn k idő alatt írtódhatik ki; idő kívántatik a' egszokott és gyakorlott bűnökből való valóságos megtérésre; és azt gondolni hogy az a' alálos ágybann elkészűlhet, nevettséges de eserű balgatagság.

Ezért emeli fel a' Fő Bőltsesség az Ő szát, és int bennünket, hogy térjünk meg az Ő orgálására, és ne halaszszuk az örökkévalóságra való készületet akkorra, mikor már az eső. Maga az élet a' megjobbúlásnak ideje, jövendő élet pedig tsak ennek a' mostaninak ás állapotbann való folytatása; a' minémű ndúlatokhoz és erkőltsökhöz szoktatjuk itt maunkat; azokat viszszük által magunkkal az rökkévalóságra; és a' szerént lészünk vagy bol-

bóldogok vagy bóldogtalanok. Felette megtsa-
ja magát az a' bóldogtalan, a' ki azt gondolja
hogy majd halálos ágyábann, az ő egynéhá-
szempillantásit fohászkodásra fordítja, ú
Isten irgalmas leszsz néki. Ímé maga mon
a' Fő Bóltsesség: Ki adom néktek az én lel
met, mivelhogy elvonjátok magatokat az
tanátsom elől: én is a' ti nyomorú
tokonn nevetek, megtsúfollak tit
ket mikor eljövénd az a' mitől fé
tek. Neveti és tsúfolja az Isten az emberek
nek esztelen szándékjokat; mikor azok az Ő
tanátsa ellen törekednek. Az Isten tanátsa a'
mi idvességünk felől ez, hogy idvességet adjon
a' megtérőknek; mikor hát ez ellen az Isten
tanátsa ellen, a' roszsz ember is idvességet re-
ményl: az Úr neveti őtet, és a' Mindenható
megtsúfolja őtet.

Könnyű is azt általlátni és megítélni, hogy
a' halálos ágynak környűlállási nem arravalók
hogy ott a' megtérés és idvesség elkészülhes
sen; mert nem tsak azzal készűl az el, hogy
az ember az Istenhez fohászkodjon a' kegyele
mért. Igaz az, hogy az Isten irgalmas, ke
gyelmes; de tsak a' megtérő bűnösöknek ígére
te a' kegyelmet; a' megtérés pedig időt kívá
a' mint láttuk, és sok gyakorlás által készül
meg: a' halálos ágybann pedig kimaradt má
az ember az időből, és azt lehet mondani Bólts

Sala

lamonnal, hogy a' fa a' hová dűl, ott marad. — Azt is méltó gondolóra venni, hogy halálos nyavalyáknak éles fájdalmai, nem gedik azt még, hogy az ember, újj és előtt szokatlan dólgokról gondolkozzon. A' betegek körűl való tapasztalások azt mutatják, ogy a' természetnek magával való utólsó iszködéseibenn, azokat szóllja a' beteg melleket életében szóllott és tselekedett; úgyogy nem példa nélkűl való dolog, hogy a' értelmes káromkodónak, minekutánna szidta ' fájdalmakat és káromlásokkal elegyítette izentségtörő könyörgéseit, útóljára is káromkodásonn állott el a' szava; és mikor már nagánn kivűl lévénn, ajakai mozogtak; akkor s rothadt beszédek rebegtek azokonn. Magának a' léleknek természetéből is kitettzik ez. A' minémű gondolatokhoz és indúlatokhoz izokott ő a' testnek társaságábann; azoknak emlékezetének kell benne megmaradni, a' testnek halála utánn is, és valamint az alvásbann, a' nappali látásokból és gondolatokból formál a' lélek álmokat; úgy ama nagy álombann a' halálbann azoknak emlékezetével kell néki foglalatoskodni, mellyekhez ez életbenu maját szoktatta. Az embergyűlölő, szeretetlen, irígy, álnok, általviszi magával ezeket az indúlatokat az örökkévalóságra is; az Istentkáromló (a' mint eggy régi ének mondja) a' pokol-

kolbann is szidni fogja az Isten Nevét; egyszer val, tsupa képtelenség, hogy a' ki élete benn ördög vólt, majd a' halál által Angyallá változzon.

Bizony méltó Keresztyének! hogy szívünkre végyük a' Fő Bőltsességnek ezen intését: Térjetek meg az én dorgálásomra; mert az ő életét gonosz bűnbenn tőltőtt, és abból ki nem tért embernek állapotja, rettenetes a' halálbann, és még retteneteseb a' halál utánn. Mert ha a' Mindenható neveti és tsúfolja az ő hijábavaló könyörgéseit, és késő segedelem kiáltásit, szintúgy mint az ő zúgolódásait, káromlásait és kéttségbe eséseit: kitsoda az a' ki segíthetne rajta? Mit használna a' gonosz életű embernek, az ő halálos ágyábann; lágy párnákat rakni feje alá, az Evangyéliomnak vígasztalásiból; holott azok nem néki, hanem a' megtérőknek szóllanak? Az Úr neveti azokat, és a' Mindenható megtsúfolja. Mit használna az ő vígasztalására viszszaélni, a' megtért tolvajnak példájával, c) a' ki balvélekedésből ugyan, de meglehet hogy nemzetéhez való buzgó szeretetből, elegyítette magát a' pártütők közzé, 's azért ítéltetett halálra? Mit használ a' roszsz embernek, halála utánn megírni a' szokásbann lévő hazug Al-

kal-

c) Luk. 23: 39—43.

maztatásokat, 's reá ruházni a' költött dí-
eteket, 's ezekkel akarni fejéríteni az ő
latos koporsóját? Nem gonoszság é, jónak
ndani az Isten előtt azt a' mi gonosz? és az
bereket elakarni álltatni, hogy az istentelen-
k emlékezete áldott? Az Úr, a' ki az egek-
n vagyon, neveti ezt a' balgatagságot, és a'
indenható megtsúfolja; de nevetik és meg-
úfolják az emberek is, a' kik előtt esmeretes
ólt a' meghóltnak álnok lelke, és tzégéres
noszsága. Óh! melly sok hijábavalóságok
gynak az embereknek szokásaikbann, és
elly balgatagok nevezetesenn a' meghólt
szsz emberekre ruházott hazug dítséretek!
iszem nem attól függ a' meghóltnak sorsa,
nit olvastatnak el az ő koporsója felett; már
kkor az emberek ítélete elől, általmégyen a'
lolog az Isten ítélőszéki eleibe, a' ki megítéli
' hóltat, nem az Alkalmaztatás szerént, ha-
em az ő életének tselekedetei szerént.

Annakokáért K. H! mivel a' gonosz em-
bernek az ő halálos ágyábann való Uram
Uram kiáltási, semmit sem használnak; mivel
tudjuk hogy a' bűntbotsátó kegyelemre és id-
vességre, tsak azok tarthatnak számot, a' kik
bűneikből megtérnek; a' megtérés pedig időt
kíván, és sok gyakorlások által készűl az
meg: tehát míg időnk vagyon, és a' remény-
ség tart, az Istennek kegyelmessége indítson
minket

minket a' megtérésre; rendeljük arra életünket, a' mire adatott, t. i. készítsük magunkat a' következendő örökkévalóságra. Nem fog ez bennünket ez a' készület a' mi világi foglalatosságinktól, hanem tsak azt kívánja, hogy azokat jó lelkiesmérettel, vigyük véghez. Tudjuk mi légyen az Istennek akaratja, tselekedjük hát azt; tudja kiki közzülünk ha magára figyelmez, mi légyen az ő vétkes hajlandósága, megszokott bűne; igyekezzék hát abból kimenekedni, munkálkodjék míg nappal vagyon, mert majd eljő a' halálos nyomorúságnak éjttzakája, mellyenn nem munkálkodhatik.

Így a' megtérés által számot tartván a' bűntbotsátó kegyelemre és idvességre, mikor ama Félelemnek Királya a' Halál eljő: nem leszsz az nékünk rettenetes, mert békességünk lévénn lelkünkesméretével, békességünk lészen az Istennel is; a' nyomorúságnak szenvedését megkönnyebbíti amaz édes reménység, melly szerént várjuk a' mi mennyei Atyánk Hajlékiba való befogadtatásunkat; nyúgodt lélekkel hajtjuk le fejünket a' halálos álomra, hogy levetkezvénn magunkról ezt a' port, az Úrhoz menjünk lakni, mellynél jobb semmi nintsen; és bétellyesedik bennünk a' Fő Bőltsességnek ama vígasztaló ígérete: A' ki hallgat engemet, lakozik bátorságosann, és tsendes lészen a' gonosznak félelmétől. Ámen.

XXVI.

XXVI. PRÉDIKÁTZIÓ.

A' testnek halála nem büntetés a' jó Keresztyén embernek, sőt inkább nagy jótétemény.

1 Móz. 3: 19.

Por vagy, és porrá kell lenned.

Azt a' tudvá lévő igasságot, Por vagy, s porrá kell lenned, nem azért vetem fel Keresztyén Gyülekezet! hogy szükségtelen szószaporítással azt mutogassam, a' minnek se kételkedik, hogy minden embernek meg kell halni; nem is azért, hogy az élet úlandóságánn való gyáva panaszolkodással terheljem a' ti figyelmetességteket: hanem inkább az a' tzélom, hogy midőnn az életnek, az élet kívánságinak elenyészését emlegetem, igyekedjem ama bóldog Reménységgel, melly emberi lelkek számára tartatik; és megmutsam a' bőltsességet, mellyre tanít bennünket a' halandóságnak ama szententziája: *Por vagy és porrá kell lenned.*

Akkor mondotta ezt ki maga az Isten, mikor a' bűnös emberek a' földönn kezdettek lakni. Mikor t. i. a' bűnbe esett első embereket kiküldené a' Paraditsomból, és kibotsátaná a' földnek minden részeire, hogy ott töltsék a' kedves és kedvetlen viszontagságok alá rekesztett életeket. Ő, mint az ő elvetemedett gyermekeit szánó, de szeretni meg nem szűnő édes Atya, mikor azok útra indúlnának, intéssel és Atyai tanátsal indítja el őket; ösz veszedvénn az ő magokviseletének minden réguláit ezen kevés szókbann: *A' te ortzádnak verejtékével egyed a' te kenyeredet, mígnem viszsza mégy a' földbe, mert abból vétettél; mert por vagy, és porrá kell lenned.* Ímé előtted az egész föld; keressed azonn szorgalmatos munkával a' te kenyeredet, és kívánságodnak egyéb tárgyait; de mindenkor és mindenekbenn megemlékezz arról, hogy *por vagy, és porrá kell lenned.* Ha nyomorúságosnak tettzik az élet: ne tsüggedj el, nem tart az örökké, mert *por vagy, és porrá kell lenned.* Ha tettzik néked a' világ: ne hidd el magadat, és ne ragaszkodj felettébb ahoz, mert *por vagy, és porrá kell lenned.* Ha a' jövendőkről gondolkozol; se reménységedet, se félelmedet ne terjeszd sok időkre, mert *por vagy, és porrá kell lenned.*

Alatta

Alatta vagynak ezen szententziának a' ldnek minden lakosi, és bőltsességre tanít ez Igasság minden okos halandókat. Most hát A! jertek figyelmezzünk arra, a' mire ma- az Isten figyelmeztette az első embereket, idönn-őket elindítaná az életnek útjánn. Ez bizonyos és kifogás nélkűl való igasság: *por gy, és porrá kell lenned*, szomorúnak láttzik yan első tekintettel: de ha a' lélek azt jól ondolóra vészi, vígasztalással tellyesnek talja, és az őtet illető bőltsességnek réguláit nújja meg abból.

I.

Először is hát a' Halandóságnak kellemetlen ábrázatját rajzolja le előttünk ez az Igasság, melly szerént látjuk, hogy az emberek aponként halnak; és tudjuk hogy mi is vagy lébb, vagy későbbenn arra menendők vagyunk. Ez előtt egynéhány esztendőkkel, mior még mi nem vóltunk, más emberek emegették az élet múlandóságát; ők elmúltanak, ni állottunk helyekbe. Majd ismét egynéhány sztendők múlva egészszenn más emberek lészek, a' kik tapodni fogják az Isten földjét, és inékünk emlékezetünk sem lészen. Az egész öld kerekségénn lakozó embereknek számát, ntegy ezerötszáz millióra vetegetik: ezen zerötszáz millió emberek minden száz esztenő

dő alatt legalább is kéttzer kihalnak; egyi nemzettség eljő, a' másik elmégyen. Szűntel szűli, és szűntelen emészti az idő a' maga gy mekét az emberi nemzetet; egyik életidő másikat űzi, az ifjak a' gyermekeknek, öregek az ifjaknak, a' halottak az élők szűntelen ezt kiáltani láttatnak: utánnu siessetek! Mint egyik nap taszítja a' m kat; úgy mi előlünk a' mint felnevelkedtü az előbbeni emberek eltakarodtak, és a' k most nevelkednek, minket is a' világról kiszorítanak nem sokára. A' világra születő gyermekeknek sírások által mintha ezt sugná fülünkbe a' természet: Új vendégek jőnek, ti takarodjatok! Porok vagytok, porrá kell lennetek, és más porrá lejendő porok jőnek helyetekbe.

Mikor mi a' halálról emlékezünk, azt szoktuk mondani, hogy az rémítő dolog, irtóztató ellenség. Rémítő az ő fegyvereire nézve, mellyekkel öldököl, t. i. a' betegségekre nézve. Ingyenn se talált még a' vérontó ellenség annyi nemeit a' gyilkos fegyvereknek, a' hány betegségek által gyakorolja a' halál az ő pusztító uralkodását; egyszer egyikkel, másszor másikkal, másszor ismét egyszersmind sokkal öldököl. Egyszer az egyik fegyver mintegy kezébe törik, de újjat vészen fel a' helyett.

Mert

Mert K. H! hogy azt is előhozzam, magok a' tegségek is kihalnak, és újjak születnek helyettek. gynéhány nyavalyák vóltak a' régieknél a' mellyek ár ma nintsenek. — Illyen a' Bélpoklosság, és a' ób nyavalyája az Elefántsülly. — Egynéhány nyavalyák vagynak most, mellyeket a' régiek nem esnértek. — Illyen a' Himlő, ez a' kisdedek gyilkosa, nelly Krisztus Urunk születése utánn a' Hatodik ázad végénn született először Arabiábann, és onan terjedett el; de a' mellyről már most ismét remény vagyon, hogy a' tudva lévő eszköz által, mellyet az Isteni gondviselés az emberi nemzet vígasztalására mutatott, t. i. a' béóltás által ki fog irtódni; kivált ha sok gyenge szülék, az ő kegyetlen kételkedésekkel, magokat ennek a' jóltévő orvoslásnak ellene nem szegeznék, és az Isten tanátsát meg nem homályosítanák tudatlan beszédekkel. *a*). Illyen új nyomorúság az a' gyalázatos ragadó nyavalya is, mellyet nevezni sem illő, mellyet ez előtt háromszáz és egynéhány esztendőkkel hozott Amérikából, és elterjesztett a' fajtalanság, és a' melly eleinte tsak a' nagy városokbann mutogatta magát, hogy skorpiókkal ostorozza a' parázna hujaságot, mellyet a' Polgári törvény ostorral ostorozni nem győzött: most pedig miólta a' falukba és kunyhókba is békapott a' tisztátalan élet; bétsúszott azzal együtt ez a' sátánnak angyala is; és valamint másutt, úgy ott is kíméletlenül fertézteti, tsonkázza, és nem tsak a' latrokat és parázsnakat, emészti lassú halállal, hanem még az ártatlanokat is környékezi. Mint az eleven szénből a' szikrák felmennek: úgy ez a' nyomorúság természettel következik a' fajtalanságnak bűnéből. De mint az erőt vett tűz, körűlbelől éget,

a) Jób. 38: 2.

úgy ettől a' fertelmeseket illető ostortól, még a' hozzájok közelítő ártátlanok se lehetnek bátorságban.

Irtóztató ellenség a' halál! mert soha fegyverszünést nem ád, hanem itt is amott is pontonként vagdalja ki a' halandókat egyenként; néha pedig mintegy néki dühödik, és a' pestisnek most egy, majd más neme által, a' megadó mérges nyavalyáknak sokféle nemei által ontja a' hólt testeket egymásra seregenként. Irtóztató, mert nints előtte személyválogatás, az öregeket és ifjakat egyeránt öldökli, sőt még jobbann dühösködik az emlőkönn függő ártatlan kisdedek ellen, mintha azonn igyekeznék, hogy az emberi Nemnek magvát szakaszsza. Az ugyan hogy a' halál elpusztittsa a' földről az embereket, nem lehet; mert az Isten a' halandóság alatt is felakarja tartani az emberi Nemzetet: de hogy egyenként minden embereknek egyszer meg kell halni, az bizonyos, mert elvégeztetett dolog az Isten előtt; kiment az Ő szájából a' szententzia: *Por vagy, és porrá kell lenned.*

II.

De hagyjuk el Atyámfiai! a' szomorító gondolatokat, és jertek tekintsük meg más óldalról is a' Halandóságot; lássuk mitsoda erő, és mitsoda vígasztalásnak szava van abbann, mikor az Örökkévaló a' maga okos teremtésének

ek ezt mondja: Por vagy, és porrá ell lenned.

Először is ha a' Szent Históriának előadá-ira figyelmezünk; látjuk abbann, hogy az Is-en az embert a' maga hasonlatosságára, és gy értelemmel és akarattal biró okos valóság-á teremtette: testet formált pedig néki a' öldnek porából, hogy abbann, és az által, a' világnak ebbenn a' részébenn, a' földönn akhasson. Már tsak eddig is látjuk, hogy ez az szententzia, *Por vagy, és porrá kell lenned*, tsak azt illetheti a' mi porból vagyon véve. Az Isten képére teremtetett lélek nem por, és így porrá nem is lehet.

Azutánn látjuk a' Szent Históriábann, hogy a' földi testtel való egyesülés, az Isten *képére* teremtetett léleknek tsak hamar kárt tett, mert rendeletlen kívánságokra, telhetetlenségre, és engedetlenségre indította azt. Ebből látjuk, hogy a' földi testbenn való lakozás, az okos léleknek könnyenn veszedelmes lehet; mert a' testnek gyönyörűségeihez való ragaszkodás, megzavarja az ő ítélő tehettségét, és rendeletlen indúlatokat gerjeszt benne; úgyhogy ha néki mind örökké a' testbenn kellene lakni; ez őtet egészszenn megalatsonyítaná, és lassanként az indúlatoknak rabszolgájává, és mind örökké bóldogtalanná tenné.

Végre azt adja elő a' Szent História, mit rendelt azt Isten az ember felől, minekutánna az a' maga romlását kimutatta. — Mivelhogy úgy mond illy könnyenn engedéd magadat eltsábítatni: átkozott tenéked a' föld. Ennek ez is lehet helyes értelme: Nem javadra, hanem romlásodra vagyon néked a' földi test, a' földi élet. Azért nem akarom hogy tenéked a' földönn lakás egészszenn gyönyörűséges légyen, hogy a' te szíved ahoz ne ragadjon; fárattságos munkával élj azonn, míg nem földé lészeszsz, mert *por vagy, és porrá kell lenned.* Ebből azt tanúljuk, hogy nem büntetésnek szava, hanem bőlts és jóltévő rendelés, és a' halhatatlan léleknek szabadítására tzélozó intézet az Isten szájábann ez a' szententzia: *Por vagy, és porrá kell lenned.* Annyival inkább megesmerjük ezt, ha meggondoljuk, hogy minekélőtte ezt mondotta az Isten, már az embernek idvességéről gondot viselt, és arról amaz Aszszonynak magva felől való titkos jövendőlésbenn ígéretet is tett. — Így hát látjuk, hogy az Isten Beszéde, még akkor is, mikor a' test halandóságának, a' bűn által való béjövetelét előadja; nem úgy szóll arról, mint rettenetes, hanem mint a' lélekre nézve szükséges és jóltévő dólgokról. De azt tekintsük már meg, ha vallyon elfogadhatják é, és miképenn fogadhatják el a'

mi

érzéseink, indúlatink, és gondolatin' tudományt? megnyughatunk é abbann?

A' Szent Írás azt tanítja a' hálandóságról, gy kivágattatik ugyan az ember, de a' ha- néki nem árt: azombann bizonyos, hogy mi állati természetünk a' haláltól iszonyodik. H! valósággal úgy van, hogy tsak az lati természet az, a' mi irtódzik haláltól, azaz, tsak akkor a' mi lel- nk előtt szomorú gondolat a' halál, mikor ehez az állati természethez a' testhez, és nak kívánságihoz felettébb ragaszkodik: de ülömbenn figyelmezésre méltó dolog az, hogy tármelly nagyonn szörnyíttsük is szóval a' alált; a' mi okos lelkünk azt, hogy gy szólljak, tsak hidegenn nézi, és meg em háborodik rajta, mint reá keveset tárto- ó dólgonn. A' ti magatok tulajdon érzéseit ivom bizonyságúl. Most midönn épenn a' ha- ndóságnak ama kifogás nélkűl való törvényét nlegetem: *Por vagy, és porrá kell lenned*, reztek é magatokbann valami különös halál- ólvaló iszonyodást? Bátrann mondhatom hogy em. Ha azt akarnám, hogy ettől való valami rzadást szerezzek: a' képzelődést fellázzasz- beszédekkel kellene rajzolgatnom, és nagyí- nom a' halálnak iszonyúságait; de az is tsak ddig tartana, míg a' fellármázódott képzelő- és ismét letsendesednék, és a' gondolatok

meghiggadnának. Hiszem mikor mi a' temet
be járvánn, tapodjuk az előttünk meghólt e
bereknek porait; mikor naponként a' más
halálát látjuk: ollyan kevéssé illetődünk m
mintha eszünkbe se jutna hogy mi is arra r
nendők vagyunk. — A' pestistől életbenn r
radt emberek azt beszélték, hogy az akk
emberek, a' döghalálnak béjövetelekor, m
rémültek eleinte; de tsak hamar néki b
rodtak, és azutánn a' legsűrűbb halál köz
is, úgy viselték magokat, mintha elfelejtet
vólna, hogy ők is halandók. — Szerelme
inknek, barátinknak, esmérőinknek halálo
siratjuk; de nem azért mintha a' halál vól
rettenetes, hanem mivel az ő tőlök való elvál
esik nehezenn. — A' magunk haláláról v
gondolat pedig, ollyan ritkánn fordúl m
eszünkbenn, hogy serkentgetni kell *bennüket*,
hogy arról gyakrabbann megemlékezzünk; mi-
kor pedig megfordúl is, rendszerént tsak hi
deg vérrel szokott lenni, és nem annyira a' m
meghalálozásunkat forgatjuk előttünk, min
azt, minémű állapotbann maradnak halálunk
utánn szerelmeseink. — Rendszerént tsak akkor
vészi elő még a' jó lelkű embereket is a' ha
láltól való rettegés, mikor szorongatni kezd
őket a' halálnak kötelei a' nyavalyák; mert a'
léleknek a' testtől való elválását, felettébb ki
nosnak képzelik, azt gondolvánn hogy a' ha
lálo

ys betegségekbenn, az éles fájdalmak szűn-
en nevelkednek, mind addig, míg végre a'
illhatatlan kínok, az embernek minden ere-
leverik, és az életnek végét szakasztják.
egszűnnék pedig az a' rettegés is, ha tudnák
gy ellenkezőképenn vagyon a' dolog. Mert
g a' fájdalmak igen kínosok és nőtönn nő-
k; mind addig nints közel a' halál, mind
dig reménység lehet a' betegnek meggyó-
úlásához, mert az igen éles érzés azt mu-
ja, hogy még az élet erejébenn vagyon:
ikor pedig a' nyavalya erőt vett, és a' beteg
ıálra válik; attólfogva szempillantásonként
gyatkozik az élet erő, és azzal eggyütt az ér-
is; a' fájdalmaknak nem nevelkedni hanem
zűnni kell; a' beteg, halálára megkönnyebb-
zik; és mikor minden érzés megszűnik, el-
luszik. — Tsak a' közelgető haláltól, és an-
ak ostromitól szoktak továbbá megréműlni
zok, a' kiknek még nagyonn édes vólt az
let, a' hit pedig bennek gyenge; azok is, a'
ik érzik, hogy az ő életeket hijába veszteget-
ék, és félnek, hogy igazak találnak lenni a'
vallás fenyegetései; azok is a' kik azt gondol-
ák, hogy mindent elvesztenek, mikor a' tes-
et elvesztik; de külömbenn az élőket a' ha-
áltól való félelem háborgatni nem szokta. Kü-
önös jelenség! hogy az ember látja maga előtt
' halandóságot, és azt még is olly kevéssé
vészi

más bóldogabb lakóhelyekre: de K. H! azt mondja az Irás, magunk is könnyenn általlátjuk, hogy ez a' földi test, tsak a' földi lakáshoz van alkotva; és valamint a' hal, hijába kívánna a' szárazonn lakni, mert az ő teste tsak a' vízhez való; úgy a' földi testű ember hijába kívánna így menni a' mennyei hajlékokba, mert az ő teste tsak a' földhöz való; hanem, ha arra vagyon rendelve, szükség hogy az ő teste egészszenn megváltozzon, és lelkes testből lelki testé, földi testből mennyei testé légyen. — Kéttségkivűl illyen megváltozással vitettek vólna által, az ártatlan emberek, halál nélkűl a' földi Paraditsomból a' mennyei Paraditsomba, ditsősségből ditsősségbe: de most minekutánna a' bűn, és a' bűn által a' kegyelem béjött, szükségesképenn bé kellett jőni a' halálnak is; mert azt mondja az Irás, hogy az emberi lelkeknek következendő sorsát, egy ítélet fogja meghatározni, a' szerént a' mint a' testbenn tselekedtek, vagy jót vagy gonoszt. Ez az ítélet akkor leszsz, mikor az emberi Nemzetnek az Isten tanátsábann meghatározott száma bételik. Addig hát az embereknek szűntelen szűletni kell, az élők pedig ezeknek helyt adni kéntelenek; a' melly kűlömbenn nem lehet, hanem hogy az ő, a' nékűl is elváltozandó testek, térjen meg a' porba. A' kiket pedig az az ítélet életbenn találj

; azoknak meghalni nem szükség, nem is nak meg, ámbár ők is a' bűnös Adámnak nös maradéki; hanem halál nélkül változnak , a' mint mind ezeket szép okoskodással elő- ja szent Pál 1 *Kór.* 15: 35—54.

Ezekből K. H! az a' tsudálatosnak láttzó, nagyonn fontos következés jő ki, hogy a' i halhatatlan lelkünk nem érheti l külömbenn a' maga tökélletességét, és nem lehet külömbenn ból, og, hanem tsak úgy, ha a' test orrá lészen; és hogy a' bűn által jött gyan e' világra a' halál, de kegyelemből, és ogy ez a' szententzia: *Por vagy, és porrá kell nned*, nem annyira bűntetésnek szententziája, nint Kegyelemnek Évangyélioma.

III.

Ha annakokáért K. H! a' bőltsesség a' dólgoknak igazi esméretekbenn, és azokról való helyes ítéletbenn áll: ímé ez a' halandóságnak szententziája: *Por vagy, és porrá kell lenned*, ha azt helyesenn, vészszük gondolóra; minket az igaz bőltsességre, t. i. a' magunk megesmérésére vezet, és a' mi magunk viseletének okos réguláit adja előnkbe; hogy megesmérvénn mind halandó, mind halhatatlan természetünket, tudjuk meg, mivel tartozunk mindeniknek.

Ímé

Ímé látjuk, hogy a' földi test nem örökö
házunk, a' földönn való lakás nem örökös ha
zánk! Nem tsak maga pedig ez az élet mú
landó, hanem annak minden kívánsága is,
melly a' testet illeti, ugyan azon törvény alá
vagyon vettetve. Az életnek gyönyörűsége sok
szor még hamarébb meghal, mint maga a
test; mert a' napoknak sokasodása, megsoka
sítja az erőtlenségeket, únalmakat, fájdalma
kat; és a' nem szeretem napok, elszedegetik
eggyenként előre az életnek örömeit, a' porrá
lejendő testtől. Azutánn a' halál és az idő
nem tsak a' port változtatja porrá: hanem las
sanként az embernek emlékezetét is eltörli a'
földről; hogy kitessék, hogy mikor az ember
meghal, többé néki a' földhöz semmi köze,
és azonn sem része, sem öröksége nints. Ha
az elmúlt időkre viszszanézünk; látjuk hogy
a' gonosz ember elhatalmazott vólt a' maga
idejében, az istentelen felemelt fővel járt az
ő Polgártársainak félelmei, boszszankodásai,
és hallgatásai között: meghólt, és az ő emlé
kezete megrothadt. Látjuk hogy az érdemes
ember fénylett, és magára vonta mindeneknek
szemeiket és dítséreteket; meghólt, és az élők
panaszolkodtak a' viszszaszerezhetetlen káron,
féltették a' közjót az Oszlopnak eldűlése mi
att; azombann darab idő múlva a' kár meg
nem tettzett, egy ember halálával a' világnak
hijja

íjja nem esett, az elfelejthetetlen érdemű em-
er, elfelejtetett. Látjuk hogy a' tanúlt ember,
lmebéli tálentomival 's tudománnyával szer-
ett magának érdemeket; az ő munkáji, írási,
alhatatlan nevet ígértek néki: ő meghólt,
s kevés idő múlvá meghólt az ő gondolkozá-
ának módja, meghóltak az ő vélekedési is;
Világ az újakhoz ragaszkodott, a' régi tu-
ósról elfelejtkezett; hogy bételnék a' Sala-
ion szava: Mint a' bolondnak, úgy a' bölts-
ek sem lészen emlékezete mind örökké. *c)*
áttuk hogy a' halál és az idő megtsúfolta az
mbernek a' szerentse javaira nézve való előre
ézéseit, és nem tudhatta, ki uralkodik az ő
vainn, mellyeket fárattsággal keresett; mert
z ember házat épített, 's abbann az ő unoká-
nem lakott; a' gazdag virágzott, 's az ő
aradéka a' harmadik ízenn elallyasodott
lind ezeket egyűvé vévénn az életnek több
szontagságival, avagy nem ezt mondhatjuk é
ávíddal: Bizony hijábavalóság az ember,
ig él is! *d)*

Azombann, a' mint fellyebb láttuk, kimu-
ja azt a' mi bennünk gondolkozó lélek,
gy a' testnek halála ő reá nem sokat
tozik, mert sem nagyonn meg nem háboro-
t azonn, sem pedig a' testnek halhatatlan-
gát még tsak nem is kívánhatja. A' kijelen-

c) Préd. 2: 17. *d)* 'Sólt. 39: 6.

tetett vallás pedig megtanít bennünket, hog
bár a' testnek társaságábann fejtődznek is k
a' léleknek tehettségei; de még ez tsak kez
det, akkor mégyen pedig tökélletességre, mi
kor a' por földé lészen. Mint a' ház építe
benn szükséges az állás, mert a' nélkül építe
nem lehet; de mikor osztánn kész az épüle
el kell bontani az állást, mert többé reá szü
ség nints: úgy az okos lélek tehettségein
kifejtődzésére szükséges ez a' test, mert enn
érzékenységei által szerez ő esmérreteket;
még a' hit is a' hallásból vagyon; — de mikó
megtanúlta azokat, mellyek az ő tökélletessé
gére és ditsősségére valók; viszszatérhet a
por a' földbe; bomolhat az állás, mikor má
az épület áll.

Óh halhatatlan halandók! tanúljuk
a' mi kettős természetünket igazánn esmérn
tanúljuk a' mi mostani állapotunknak a' tes
életének állhatatlanságát általlátni, hogy bété
kínthessünk a' mi jövendő állapotunkba, és fel
vehessük a' lélek életének valóságát, melly a
halandóságonn túl van. Tsak úgy gondolkoz
hatunk helyesenn a' jövendőkről, ha a' jele
valókról igazánn ítélünk. A' ki azt sem lá
világosann a' mi a' szeme előtt van, hogy
hatná a' meszszevaló tárgyakat? A' ki a' ha
landóságonn sem tud okosonn végig néz
hogy láthatná a' halhatatlanságot? A' ki

igaszkodik a' világi kívánságokhoz, és úgy
l, mintha elfelejtette vólna, hogy halandó:
em tsuda ha a' jövendő életnek és ítéletnek
mlegetése, tsak ollyan néki mint valamelly
lom; mert az ő gondolatja az állati természe-
enn felyűl nem emelkedhetik.

Annakokáért, mivel mi megtaníttattunk az
sten beszédéből, hogy mikor a' por földé lé-
zen, a' mint az előtt vólt, a' lélek megtér az
stenhez, a' ki adta vólt azt; hogy nem arra
aló a' föld, hogy azonn és abbann mind örök-
é lakjunk, hanem mennyei lakó hely és men-
yei test vagyon minékünk ígérve: előttünk
rtvánn ezt a' bóldog réménységet, tőltsük
gy ezt az életet, mint halandó és halhatatlan
ermészetű, okos teremtésekhez illik. Keres-
ük a' porrá lejendő testnek ártatlan gyönyörű-
égeit is, míg lehet: de ne felejtsük el e' mel-
ett, keresni a' léleknek nemesebb örömét,
elly a' jó lelkiesméretnek ditsekedése, az
stenhez való közelítésbenn. Örűljünk azonn
a betsületesenn élhetünk a' világonn: de sok-
al inkább örűljünk azonn, ha tudjuk hogy a'
i neveink béírattattak mennybenn. Szorgal-
atoskodjunk a' testnek eledeléért, és egyéb
lági jókért: de mindenek felett a' léleknek
edeléért, és ama' romolhatatlan kintsért,
elly a' halhatatlan léleknek számára tartatik.

Így Keresztyének! bátor tekintettel nézzünk szembe a' mi világi életünknek minden viszontagságival. Ha bóldog időket érünk; nem tsal meg bennünket azoknak édessége, nem ragad szívünk a' világhoz, mert tudjuk, hogy a' por földé lészen. Ha szomorú napokat kell látnunk, nem tsüggedünk el, mert tudjuk hogy tsak addig tarthatnak azok, míg a' por földé lészen. Ha majd reánk nézve lejárja az ő napjait a' múlandóság mikor meg se gondolnánk: úgy fogadjuk a' halált, mint kedves vendéget, melly minket a' reménylett bóldog örökkévalóságra általviszen. És így mind bóldog, mind bóldogtalan állapotunkbann, mind életünkbenn, mind halálunkbann, örömünkre és vígasztalásunkra, egésségünkre és gyógyúlásunkra szolgál, ama keserű de használatos és jóltévő orvosság: *Por vagy, és porrá kell lenned.* Ámen.

XXVII. PRÉDIKÁTZIÓ.

Keresztyén Vallás, Ditsőssége.

Mondódott a' Szathmári Ref. Templom Felszenteltetésére. *

'Sólt. 96: 6—9.

DITSŐSÉG és SZÉPSÉG vagyon az Úr előtt, ERŐSSÉG és MÉLTÓSÁG az ő Szent Hajlékábann. Adjatok az Úrnak, népeknek nemzetségi! adjatok az Úrnak ditsősséget és erősséget. Tulajdonítsatok az Úr Nevének ditsősséget, adjatok ajándékot, és menjetek bé az ő pitvariba. Imádjátok az Urat az ő Szent Hajlékának ékességébenn.

Dávidnak ezen szavaiból kitettzik, minémű érzései vóltak ennek a' kegyes embernek, az Isten és a' Vallás eránt. Látjuk, minémű válogatott szókkal magasztalja itt a' szívnek telyességéből szólló száj, az Istennek és az ő hozzá közelítőknek ditsősségét: *Ditsősség és Szépség vagyon*, úgymond, *az Úr előtt, Erősség és Méltóság az ő szent Hajlékábann!* Minémű szent elragadtatással hívja meg a' népeket a'

* Ezt a' Szathmári Ekklé'sia is különösenn kinyomtattatta.

szerető szív, hogy hódoljának az Úrnak: *Adjatok az Úrnak, népeknek nemzetségi! adjatok az Úrnak ditsősséget és erősséget. — — — Imádjátok az Urat az ő szent Hajlékának ékességében!*

A' mint a' Krónikák első Könyvének XVI-dik Részéből tudjuk; akkor foglalták el ezek a' szent érzések Dávidot, mikor ő a' Szent Gyülekezetnek hellyét, felállította és megállapította Sionbann, és a' közönséges Istenitiszteletnek módját elrendelte. Repesett a' lelke, mikor látta, hogy készenn vagyon a' hely, melyre gyülekezni fognak az Úrnak nemzetségi, így serkengetvénn még azutánn sok idővel is egymást: *Jertek menjünk fel az Úrnak hegyére, a' Jákób Istenének Házába: hogy megtanítson minket az ő útaira, és járjunk az ő útaibann.* a)

A' Dávidéhoz hasonló buzgóság serken fel, K. Gy. mi bennünk is most, midőnn egybegyűltünk e' Házba, hogy ezt az Örökkévalónak tiszteletére szenteljük. Kitsoda vólna közöttünk, a' ki hideg vérrel lehetne, sőt a' kit által ne hatna a' Vallás eránt való tiszteletérzés, midőnn ezt a' figyelmező Gyülekezetet, itt az Úrnak színe előtt, Vallásbeli buzgóságból egybeseregelve látja? Ne botsássuk el K. A! ezt a' szép alkalmatosságot; elmélkedjünk azokról

a) Ésa. 2: 3.

ól a' dolgokról, melyekről hasonló környül-
lásokbann elmélkedett Dávid, mert bizony
*Ditsősség és Szépség vagyon az Úr előtt, Erős-
ség és Méltóság az ő Szent Hajlékábann.* Nem
lhetne ezt a' szerentsés órát hasznosabb végre
ordítanom, mint ha veletek együtt értekezem
. arról a' Ditsősségről és Szépség-
ről, mely vagyon az Úr előtt, vagy a'
nelyre az Isten, a' Vallás által emeli az em-
beri természetet. Mert, valamint fényesség va-
gyon a' Nap előtt, mivel az ő súgáritól szine-
ket és fényt vesznek az előtte lévő testek; va-
lamint tisztesség vagyon a' földi Fejedelmek
előtt, mivel az ő ditsősségekből, tisztességet
és méltóságot vesznek, a' kik nekik udvarol-
nak: úgy Ditsősség és Szépség vagyon az Úr
előtt; mert ezeket adja ő az ő hozzá közelí-
tőknek. *b*) 2. Értekezem arról az Erősség-
ről és Méltóságról, mely vagyon az
Úrnak Szent Hajlékábann; vagy arról,
miképpenn erőssíti meg az embert, a' Vallás-
nak ditsősségébenn, a' külső Isteni tisztelet;
és mely méltóságosok azok a' Vallásbeli szent
gyakorlások, mellyek a' Keresztyének Tem-
plomibann végbemennek. Ezeket megértvénn,
így serkenthetjük osztánn 3. egymást, a' Val-
lás eránt való hűségre és szent buzgóságra:
Jertek el népeknek nemzetségi! Jer-

b) 'Sólt. 84: 12.

tek el, és adjunk Ditsősséget az Úrnak; menjünk bé az ő pitvariba, és imádjuk az Urat az ő Szent Hajlékának ékességében!

I.

Azt mondom hát, hogy az embernek, mint okos teremtésnek, minden szépsége és tökélletessége a' Vallástól függ; és tsak ez emeli fel őtet arra a' ditsősségre, melyre az emberi természet felhághat.

Magának az Istennek Ditsőssége, teszi az ő Bőltsességét és Jóságát, mellyet az ő Hatalma, a' Világnak igazgatásában, és az ő Országának felállításában, kimutat és gyakorol. Az okos emberi természetnek ditsőssége is, a' Bőltsesség és Jóság, melyre az ő értelemmel és akarattal bíró lelke eljuthat. Ez a' mi ditsőségünk más állatok felett: 1. Hogy mi érteni, gondolkodni, elmélkedni tudunk; melly által külömbkülömb esméreteket, tudományt, bőltsességet szerezhetünk magunknak. 2. Hogy van lelkiesméretünk, melly által meg tudjuk ítélni, mi a' jó, mi a' gonosz, mit kell és mit nem kell, mit illik és mit nem illik tselekednünk; melyekről a' több állatok semmit sem tudnak; tudjuk, hogy a' jó lelkiesméretnek követése, az erkőltsi tökélletesség,

az

okos Léleknek minden dísze, és abbann ezheti ő minden méltóságát, ha tudja, hogy Jó nevet megérdemli. Ugyde ez a' Ditsősség Szépség, tsak az Úr előtt vagyon, mind a' udomány, mind az Erkőlts, tsak az ő tőle atott Vallás által lehet tökélletes. Vallás nél- l, az embernek minden tudománnya tökél- tlen, és a' legszükségesebb dolgokbann való yalázatos vakság; Vallás nélkűl igaz jószívű- é, és tökélletes lelkiesméretűvé lenni, lehe- tlen. Ugyanis:

I. A' mi a' Tudományt nézi: tsak a' allásbeli Hit által lehet az embernek esmére- tökélletessé, mert ez által világosodik meg okbann a' dolgokbann, mellyeknek a' tapasz- alásból végire nem mehet, t. i. az Isten- ek és a' maga Lelkének esméretébenn. — Ha a' Világnak alkotmánnyából, s a' teremtett dolgokból, kihozza is a' Te- emtőnek lételét: de lehet-é néki ahoz közel- íteni, és annak különös szeretetére számot artani? nem tudhatja. A' Hitnek Tudomán- ya pedig arra tanít minket, hogy az Isten, ékünk nem annyira Teremtőnk, mint Atyánk; estünknek Teremtőjc, de lelkünknek édes At- ya; mert minket a' maga képére teremtett, *c*) s az ő Természetének részesivé tett; *d*) szeret minket, és a' mi lelkünknek bóldogságát mun-

c) 1 Móz. 1: 27. *d*) 2 Pét. 1: 4.

kálódja. — Továbbá, ha a' belső tapasztalásból megesméri is az ember, hogy vagyon ő benne gondolkodó Lélek; de mint leszsz annak dolga túl a' koporsónn? megmarad-é ez. a' nemesebb rész, mikor a' test meghal, vagy ő is eltemetődik ennek a' sárháznak dűledéki között? annak végire nem mehet. De a' Vallásbéli Hitnek Tudománnya, megtanít minket, hogy ne úgy nézzük magunkat, mint tsak földi okos és ravasz állatokat; hanem tudjuk meg, hogy mikor majd ez az állati test, a' rothadandóságnak törvénnye szerént elbomlik, és rólunk lehúll: megmarad az Isten képére teremtetett Lélek; és ha azt készítettük az örökkévalóságra, más lakóhelyekre *e*) mégyen által, mellyek készíttettek nékünk, a' mi Mennyei Atyánknak Hajlékibann. — Ímé K! ilyen Ditsősség vagyon az Úr előtt! Így tészen minket, bizonyos értelembenn, mindentudókká a' Vallásbeli Hitnek Tudománnya; a' szerént a' mint meg vagyon írva: *f*) *Ti mindeneket tudtok.* Mert a' láthatatlan Istennek esméretére juttat, és ő hozzá közelvalókká tészen; azonkívűl megtanít arra, mik vagyunk, és mit várhatunk jövendőbenn.

Ne ütközzünk pedig azon meg A! és a' Vallásbéli tudomány ne látassék előttünk gyalónak annál fogva, hogy abbann mindent tsak hinni

e) Ján: 14: 2, 3. *f*) 1 Ján. 2: 20.

mi kell. Valósággal a' ki a' Hitet, és hitbé-
sméreteket óltsárolja, *g)* a' maga ítélőtehe-
gének nagy gyengeségét, és a'-dolog termé-
tére való figyelmetlenségét árúlja el. Hiszem
gy az, hogy képtelenség azt kívánni, hogy
láthatatlan dolgokat — a' minéműekről a'
llás tanit — testi tapasztalással esmérjük
g; más az, hogy az okosságnak szeme, nem
tapasztalás, hanem a' Hit, *h)* és a' mi okos
künknek ditsőssége, az esméretekre nézve
bann áll, hogy mi hinni tudunk, az oktalan
latok pedig nem tudnak hinni. Ők is látják
tapasztalják azt, a' mit mi látunk és tapasz-
lunk; de ha mi osztánn ő felettek valami es-
érettel bírunk, az többnyire nem egyéb,
anem Hit. Ha a' régi történetekről, vagy a'
ilünk meszsze lévő, és soha se látott dolgok-
ól, valamit tudunk; azt hit által tudjuk. Ha
jövendőkről valamit állítunk; Hit által állít-
ik. Nem csak, hanem még az előttünk forgó
apasztalásbeli dolgokbann is, ha valamit töb-
et tudunk egyéb állatoknál; az abbann áll,
ogy a' mi lelkünknek okossága felemelkedik
litre, azaz, megesmerünk azokbann ollyan
gasságokat, mellyeket szemmel látni, tapasz-
lni nem lehet, és a' mellyeket sem az okta-
n állatok, sem azok az emberek, a' kiknek
sméretek és gondolkodások még a' Hitre fel

nem

g) Júd. V. 10. *h)* Zsid. 11: 1.

nem emelkedett, nem tudhatnak. P. o. a' természetvizsgáló hiszi, hogy a' levegőég nehéz, és hogy az ember testénn, köröskörűl egynéhány mázsányi fekszik; pedig azt senki sem érzi. Az égvizsgáló, ollyan erősenn hiszi, mint a' maga lételét, hogy a' nap egy helybenn áll, és a' föld forog kettős forgással körűlötte; pedig a' szemmel látás ezzel ellenkezőt mutat. — Így hát K! a hitbeli esméret óltsárlást érdemel é? tsekélyebb és bizonytalanabb esméret é ez a' szèmmellátásnál? Ingyen sem! sőt ha jó fundamentomonn épűl; minden szemmellátásnál ditsősségesebb, erőssebb, és bizonyosabb; és a' láthatatlan dolgokra nézve, az Istennek és a' magunk lelkének esméretére nézve, ez a' mi ditsősségünk: a' Hit, az Úr előtt vagyon, azaz, az Urtól adatott Vallásnak tudományából származik. De mint a' természetvizsgálónak okosságát, az ő tudományábann való szorgalmatos forgolódás, és okos elmélkedés emeli fel hitre: úgy a' Vallásbann is, ezt a' ditsősséget tsak úgy éri el az ember, ha elővészi ítélő tehettségét, és nem diribbenn darabbann, hanem egész függésbenn veszi elmélkedés alá a' Vallás igasságait, és azokról, — nem azoknak tudatlan beszédek után tsapongva, a' kik szeretnék, ha nem lenne más élet, hanem — értelemmel, és a' setéttségnek

lek tselekedeteitől megtisztúlt szívvel gondolkozik. *i*)

II. Másik ditsőssége a' mi lelkünknek a' Jóság, az erkőltsi tökélletesség. Ez a' szépség is tsak az Úr előtt vagyon, azaz, tsak a' Vallás által lehet erre jutni. Vallás nélkül jó lelkiesméretűvé igaz-lelkűvé lenni lehetetlen.

Hogy az emberi természet meg van romolva, azaz, hogy az állati indúlatok és kívánságok, úgy erőt vettek abbann, hogy az ember azokat inkább követi, mint az okosságnak és lelkiesméretnek diktálását; nevezetesenn: hogy a' bujaságnak indúlatja, és testi gyönyörűségek kívánsága által, kész eltapodni a' szemérmetességet, és illendőség érzést, mértékletlenkedik az ételbenn, italbann, 's egyebekbenn, és rohan a' maga rontására; hogy a' fösvénységnek indúlatja, és a' haszon 's nyereség kívánsága által, kész eltapodni az igasságot, illendőséget, szeretetet, hogy a' mások megtsalásával, meglopásával, a' maga hasznát munkálódja; hogy a' kevélységnek indúlatja, 's mások elébe való törekedés kívánsága által, kész eltapodni a' mások személyét, jussát, betsűletét, a' felsőbbekre irígykedik, azokat gyűlöli, utánnok áskálódik, a' maga sorsúakkal verseng, gyűlölködik, az alatsonyabbakat megveti,

i) Ján. 11: 46, 47. és 3: 19.

veti, lenézi 's a't: ezek ollyan szomorú igazságok; mellyeket bizonyítani nem szükség.

Miképenn lehet hát, az így elrútúlt emberi természetet megszépíteni, és azt az állati durvaságából kipallérozni? Hogy lehet az embert, az erkőltsi tökélletességre felemelni, hogy az igasságnak és szeretetnek törvényét, mindenkor jó lelkiesmérettel megőrizze? Vannak erre három eszközök, mellyek által mintegy gráditsokonn emelkedhetik fel az ember a' tökélletességre.

1.) Első eszköze az erkőltsök szelidítésének, a' Polgári Társaságbéli Törvény, melly a' vétkes tselekedeteket büntetés alatt tilalmazza. Ez, ha szorossann kiszolgáltatódik, annyibann jobbítja az embereket, hogy zabolánn tartja az ő indúlatjokat, hogy ne merjenek gonoszt tselekedni, a' büntetéstől való félelem miatt: de minthogy az indúlatokat és kívánságokat nem igazgathatja; arra nem mehet, hogy az embert valósággal jóva tegye. Úgy, hogy a' ki még az emberi természet pallérozódásának, ezenn az alsó fogánn áll: bár ha fél is nyilvánn vétkezni; de ha reményli, hogy a' törvénynek vigyázó szemeit elkerűlheti: minden igasságtalanságot készséghez vinni titokbann, és még abból, hogy valaki jó Polgár, a' társaságbeli törvény ellen nem vétett, Bíró előtt nem vólt; nem következik,

ézik, hogy jó ember vólna. Ekképenn az erőltsök szelidítésére, első eszköz a' tilalom s kénszerítés, és ez által az ember-palrozódásának első gráditsa, a' félelemből származott Polgári Hipokritaság.

2.) Második eszköze az emberi természet allérozódásának, a' Testnek Bőltsessége, vagy a' Világi Bőltsesség. Nem a' ermészet' titkait vizsgáló tudományt értem zenn, hanem azt, a' melly által magát esmeri neg az ember, hogy legyen maga magának örvénye, és a' mellyet nem is annyira az oskolai tanítás, mint a' jó nevelés, magára való figyelmezés, és másokkal való társalkodás által lehet megszerezni. Könnyenn megtanúlhatja az ember azt a' bőltsességet, hogy megtudhassa, mi a' helyes és helytelen tselekedet, mi az igasság, mi az igasságtalanság, mi az emberség, mi az embertelenség, mi a' jó, mi a' gonosz; mert hiszem ezek az esméretek benne vagynak az ő okos lelkekbenn, tsak ki kell fejtegetni. Ha hát az ember, az oktatás, jó nevelés, társalkodás által arra szokik, hogy magára figyelmezzen: általlátja, hogy mikor ő tudva és akarva ollyat tselekeszik, a' mit az ő lelke igasságtalanságnak 's roszsznak lát; akkor az okosság ellen tselekeszik, és nem tsak a' mások, hanem a' maga tulajdon ítélete szerént is, ő akkor nem jó ember. Úgyde minden, a'

kik-

kibenn az okosság valamennyire ki van fejtődzve, szereti magát jónak tartani; kiválképenn pedig kívánja azt, hogy mások ő felőle jó ítélettel légyenek, és őtet betsületes jó embernek tartsák. Mennél nagyobb benne ez a kívánság, annál hatalmasabb indító okot érez magában arra, hogy betsületének féltésébül, önként kerüljè azokat a' roszsz tselekedeteket, mellyeket a' polgári törvény bűntetés alatt tilalmaz; sőt hogy ollyan szeretet munkáit is gyakoroljon, mellyeket a' polgári törvény nem parantsolhat. Mint a' hajladozó gyenge fát, eleinte gyámolhoz kell kötni; ha pedig osztánn megerőssödik, egyenesenn nő az gyámol nélkül is: úgy az erkőltsök szelidítésére, először tilalom és fenyíték kell; de mikor okoskodik az ember, önként tselekeszi azt, a' mire eleinte kénszeríteni kellett.

Ez a' betsületre való vígyázás, teheti az embert szép maga viseletűvé, erányossá, nyájassá, emberségessé: de az ő szívét valósággal jóvá, és erkőltsét tökélletessé nem teheti. Ugyan is: A' természeti okosság szerént élő embernek — a' kit még nem a' Vallás vezérel — minden tselekedeteinek kórmánnya a' Betsületérzés, már akármi légyen az indító oka. Tudja ő miről mit ítélnek mások, 's azért minden maga viseletében arra vígyáz, hogy a' mások felőle való jó ítéletét, vagy a' betsü-

:sűletet fenn tarthassa; sokszor a' hasznot is
›otsátja, sokszor kész inkább kárt vallani is,
khogy betsűletes ember maradhasson. De
titkonn, vagy szőttfont mesterséggel, vagy
ısság' színe alatt, tsinálhat magának igasság
an hasznot; ha betsűletének kotzkáztatása
lkűl, lehet irígy, gyűlölködő, rágalmazó,
kálódó, fajtalan 's a't: már ezek ellen az ő
›ltsessége, 's betsűletérzése tartalékot nem
mér. Sőt a' nyilvánn való bűnöket is akadék
:lkűl tselekeszi, ha látja hogy azokat tsele-
:dni módi, és sem a' törvény, sem a' sűrű
éldáktól megtompúlt közönséges ítélet, azo-
ért az ő betsűletébennn nem piszkál; a' mint
zeket a' tapasztalásból bébizonyítani könnyű.
Ekképenn az erkőltsök nemesítésére második
szköz, az Illendőségnek és Betsűlet-
ek megesmértetése, és ez által az em-
er pallérozódásának második gráditsa: a'
Betsűletérzés, vagy az Erkőltsi Na-
uralismus; de a' melly, ha igazánn akar-
unk szóllani, a' mint a' mondottakból kiter-
ik, nem egyéb, hanem: Erkőltsi Hipo-
okritaság.

Azombann igasságtalanság vólna, az em-
eri okosságot ollyan nyomorúltnak tartani,
intha néki elegendő bőltsessége nem lehetne
z erkőltsök megjavítására. Mert, ha a' be-
ületérzést nem attól függesztenénk fel, mit

U ítél-

ítélnek mások? hanem mit ítél a' magunk tulajdon lelke? tagadhatatlan, hogy az okosság tudná hogy kellene lenni. De mivel azon okosság, a' melly tudná mi vólna a' kötelesség, a' magunk szeretetének édes ösztönétől vonattatik, az indúlatoktól pedig el is ragadtatik az ellenkezőre: bátrann lehet mondani, hogy az ő bőltsessége, az emberi természet megjobbítására elégtelen, és ha másunnan segíttsége nints, az erkőltsökkel nem bír.

3.) Segíttségűl jó hát a' külömbenn tehetetlen okosságnak, a' Harmadik eszköz, a' Vallás. Értem ezenn a' Keresztyén Vallást, azt a' hitnek tudományát, és azokat az életnek parantsolatit, mellyek a' Krisztus Évangyéliomábann vagynak. Ez épenn azokat az igasságnak és szeretetnek törvényit rakja az ember elébe, mellyeket az ő okos lelke, a' maga bőltsességéből is esmér; hanem azt tanítja azokról, hogy azokat maga a' Mindentúdó és mindeneket látó Isten, az ő Szent Lelke által írta az ő szívébe *k*), hogy azok szerént éljen, és úgy lésznek az ötet szűntelen látó Isten előtt, kedvesek az ő tselekedetei. Azt tanítja, hogy mikor az ember, eltőlti itt e' földönn az ő állati életét; az ő halhatatlan lelke, általmegyen az örökkévalóságra, és ott a' szerént leszsz bóldog vagy bóldogtalan, a' mint itt az

k) Jerem. 31: 33. és 1 Ján. 3: 24.

erkölcse, jó vagy gonosz erkölcsi állapotja az embert. Hogy az emberi vagy jobban sok rosszat keverjen is ezek közé, n meg szive szemei, az Istennek bölcsesi kegyelmére, és az Ő szent szeme szemei tart it *m*). Ez a' változás nem csak a' ilső tselekedetekben, hanem azoknak kútfeit , a' szivet, igazgatja. A' kit ez bévesz szívébe, és az Istenre 's a' Jézusi élet remény ségére való tekintetből, annak tetszetében az gasság és szemet tündöklések kívánságait: zt emeli fel az erkölcsi tökéletességre a' Vallás.

Es így az emberi természetnek erkölcsi tépsége az Úr előtt vagyon, mert a' szívnek ökéletes megjavítására, legfőbb eszköz a' Vallás; és az emberi természet pallérozódásának legfelső grádusa: az Istени felelem, nellyben már a' hipókritaságnak semmi helye nints. Lehet az embereket pástolással és színmutatással megtsalni, de az stent nem; lehet a' Valiásnak külső gyakorásiban hipókritáskodni, de a' szivbéli Vallás, nelly az Ur előtt vagyon, a' hipokritaságot gészenn kirekeszti. Épenn ez által, a' Vallás ' szív tökélletes megjavításának eszköze, milönn arra tészen minket figyelmetesekké, hogy ' mindéntúdó Isten látja a' mi legtitkosabb tse-

l) 2 Kór. 5; 10. Róm. 2: 6—8. *m*) Tit. 2: 11—1

lekedetinket, sőt szívünknek gondolatit is *n*); mikor arra int, hogy a' mi tselekedetinkbenn, ne az emberek ítéletét nézzük, hanem az Istenét, melly a' lelkiesméret által adódik tudtunkra; ne az emberektől várjuk a' ditsősséget, hanem keressük a' ditsősséget melly Istentől vagyon. *o*)

Ímé ezek azok a' háróm észközök, mellyek által mintegy grádicsonként emelkedik az ember, arra az erkőltsi tökélletességnek szépségére, melly az Úr előtt vagyon. Az Istennek szabad akarat szerént való nép kell; az embernek pedig először zabolára és fenyítékre vagyon szüksége. Mikor pedig már elébe adódik is a' testnek és léleknek java: minthogy a' testi élet elsőbb; megpróbálja először, a' testnek kedvét keresni a' ő kívánságibann; akkor figyelmez osztánn a' lelkiekre, mikor általlátta, hogy amazok az egész emberre *nézve*, hijábvalóság és a' léleknek gyötrelme. Nem lehet hát az ember jobbítását a' tökélletességenn kezdeni. A' ki a' lajtorjánn felakar *menni*, szükség hogy először az alsó fogra lépjen. Mint a' test állapotjára nézve, először gyermek az ember, azutánn maga kedvénn járó szerető, de megérétlen ifjú; idővel leszsz végre gadt gondolkozású meg lett emberré: így vagyon ez az erkőltsökre nézve is; itt sem lehet el-

n) Sólt. 139: 1—12. *o*) Ján. 5:44.

lugrani a' gyermeki időt, hogy az ember egyzerre tökélletes férjfiúvá légyen. És valamint z emberitársaság, gyermekekből, ifjakból, s öregekből áll: úgy a' Keresztyén külső látható Ekklé'sia, a' hitbenn gyermekeket, a' test szerént bőltselkedőket, és a' tökéllętességre törekedőket foglalja magába. Ebből megtettzik, hogy annak az erkőltsi szépségnek elérésére, nelly az Úr előtt vagyon, mind a' három előadott eszközök, eggyütt kivántatnak meg.

Még pedig ezek között a' Polgári törvény az első, melly megveti a' fundamentomot, nellyre osztánn mind a' Világi bőltsesség, mind a' Vallás épithet. A' vad erkőltsű ember, érzéketlen a' betsűlet, igasság, illendőség eránt; az okosságnak előhordott okai lepattognak az ő kemény szívéről; annyival inkább hijába beszéll néki a' Vallás. Zabolázza meg hát őtet először a' törvény, és vessen akadályt az ő kívánságinak; majd akkor érkezik magába szállani, és észre veszi, hogy nem jól tselekedett; majd így talám a' Vallás előtt is megnyílik az ő szíve, és gondolóra veszi, hogy az Isten is megítéli az ő tselekedeteit. Nem példanélkűl való dolog, hogy a' kemény nyakú bűnőst, a' büntetés hozta észére, és hogy a' gonosztévő, a' ki minden Istenifélelmet levetkezett vólt, akkor kereste az Istent az ő késő p)

p) Péld. 1: 22—28.

fohászkodásival, mikor halálos szententziáját meghallotta. Tsak abbann a' társaságbann lehet, betsületérző jó Polgárokat, Istenfélő és jó lelkiesméretű embereket nevelni; a' hol a' Polgári fenyíték jó lábonn áll. A' hol ez a' függetlenség által megzavarodik és felfordúl: bódúlásba jönn ott a' nép, nints többé a' betsületre és illendőségre tekintet, számkivetődik a' Vallás és az Istenifélelem is addig, míg a' zűrzavar tart; a' mint ezt a' mi érésünkre, egy nemzetnek rettenetes példája, világ láttárá megbizonyította. Kezdődjön hát az emberitermészetnek szelídítése, szépítése, ott a' hol kell, t. i. a' Polgári jó igazgatásonn; tétessenek az emberek, az oktatás, tanítás, és az erkőltsi kötelességeknek megesmértetése által, érzékenyekké a' betsület eránt: majd akkor osztán, a' mi a' törvénynek, és a' világi vagy test szerént való bőltsességnek lehetetlen t. i. hogy az embereket igaz és jó lelkiesméretűekké tegye; elvégezi a' vallás, melly az ő követőit árra bírja, hogy tiszta és botránkozás nélkül való lelkiesmérettel járjanak, mind Isten mind emberek előtt mindenkoron. — Így tehát a' mi lelkünk, mind az értelemre nézve a' tökélletes tudományt, mind az akaratra nézve az erkőltsi tökélletességet, az Istentől nékünk ajándékoztatott Vallásból veheti. A' ditsősség és a' szépség az Úr előtt vagyon.

II.

Ezekből kell már megítélni K. Gy! azokat a' szent tzeremóniákat, gyakorlásokat, mellyek az embert a' Vallás eránt való tiszteletre, 's annak bóldogító hasznaibann való részesülésre segítik. Maga ugyan a' Vallás, nem valami külső dolog, hanem a' szívbenn vagyon; mert az nem egyéb, hanem az erkőltsi kötelességeknek, mint Isten parantsolatinak, tiszteletbenn való tartása; és a' ki magábann ezt érzi, tsak annak van igazánn vallása: de mivel a' mi lelkünknek minden esmérete, a' testnek tapasztalása által kezdődik, buzgósága a' külső dólgok által serkentődik; és mivel a' maga belső érzéseit, a' test által jelenti ki a' lélek; külső gyakorlások által is kell néki vezéreltetni, és segíttetni a' Vallásra, ditsőíteni kell az Istent nem tsak lelkünkbenn, hanem testünkbenn is(q). Mely tiszteleteseknek kell hát tartanunk azokat a' Helyeket, a' hol az emberek öszvegyülekeznek, hogy meghallják a' Hitnek tudományát, az Istennek hozzájok való szeretetét, és azt, mit tselekedjenek, hogy számot tarthassanak a' nékiek igért örökségre! Mely tiszteletesek azok a' Helyek, a' hol a' halandók, az Örökkévalónak tiszteletére hódolnak, és külömbbkülömbb gyakorlásokkal kimutatják, hogy nékik az ő lelkekre

q) 1 Kór. 6: 20.

gondjok van! A' kinek szívébenn vagyon az Isten eránt, és a' maga tulajdon lelke eránt, valamelly vallásbeli érzés: lehetetlen hogy örömmel és belső gyönyörűséggel el ne teljen, mikor ezeket látja, és maga is bennek részt vehet. Az Istentfélő Dávid, számtalan helyekenn tészen arról vallást, hogy ő semmikenn e' világonn nagyobb gyönyörűséget nem talált, mint mikor az embereket, a' külső Istenitiszteletnek dolgábann foglalatoskodni látta, és maga is abbann részt vehetett; mert tudta ő, hogy ez az eszköz, melly az embereket a' Vallásra, és annak bóldogító tzéljának elérésére segíti. Most is mikor ezt mondja: *Ditsősség es szépség vagyon az Úr előtt*: mindjárt ezt tészi utánna: *Erősség és méltóság vagyon az ő szent Hajlékábann.*

Ha még az Ó Testamentomi árnyékoknak, és példázatoknak Hajlékáról is így szólhatott Dávid: mennyivel inkább mondhatjuk mi ezt, a' Keresztyének Gyülekezetének helyéről: hogy ott erőssödnek az emberek a' hitbenn, és az Isten eránt való szeretetbenn; ott érzik az Isten fijainak méltóságát. Nem kell egyéb K. H! tsak vessünk eggy tekíntetet azokra a' dólgokra, mellyekből áll a' mi Istenitiszteletünk; és azonnal buzgó örömmel megfogjuk vallani, hogy Erősség, és Méltósag vagyon az Úrnak szent Hajlékábann.

1. Mi-

1. Mikor eggy Városnak, eggy Helységnek népe öszvegyülekezve van a' Templomann; mitsoda szívreható látás, és lelket emelő gyönyörűség, azt az egész népet, mint eggy Atyának gyermekeit, eggy testbenn, eggy akaratonn, eggy foglalatosságbann, eggy dologra figyelmezve látni! Nem illyenek a' külső társaságbeli öszvegyűlések, zsibongók szoktak azok lenni, és sok különböző akaratokkal egyenetlenek. Itt pedig tsendességbenn, öszvealálkozik a' gazdág és a' szegény, 's mindeniket az Úr világosítja meg *r*), mindeniket megoktatványn az ő sorsához képest, mit tselekedjen hogy idvezülhessen *s*). Itt az Előljárók, eggyütt látják a' népet, mellyet igazgatnak; és néműnemű tiszteletet kéntelenek érezni, mind a' nép eránt, mind a' magok kötelessége eránt. Itt a' nép, a' maga társaságábann látja az ő Előljáróit, és a' kiket lát azokat szereti, hetsüli, 's azoknak lelkekesméretéhez bízik; megemlékezik arról, hogy azok az Isten képét viselik *t*). Itt a' feljebb való lejjebb ereszkedik, az alatsony sorsú feljebb emelkedik; mindenik tanúlja esmerni, hogy a' születésből és világi szerentséből származó külömbség, az emberekbenn Isten előtt külömbséget nem tészen.

2. Mikor itt prédikáltatik az Isten beszéde; a' Mennyei Atya szóll az ő fijaival, ser-

r) Péld. 29: 13. *s*) Luk. 3: 10—14. *t*) 'Sólt. 82: 6.

kengetvénn őket kötelességeikre, és intvénn őket, hogy bolondságból ne vétkezzenek. Elejekbe tészi például az ő szerelmes Fiját a' Jézus Krisztust *u)*, hogy vegyék eszekbe, hogy nem lehetetlen embernek, az erkőltsi tökélletességre jutni; mert ő is igaz emberi természettel bírt, még is tökélletesenn szent vólt, és őtet sem haszón sem kár, sem emberektől való disősség sem gyalázat, sem szenvedések, soha tsak egyszer is az igasságnak útáról el nem tántorították *x)*. Bíztatja őket, hogy bűnös vóltokért való félelemből, ne irtódzanak az ő Attyoktól, és né gondolják, hogy kiestek vólna az ő Atyai kegyelméből *y)*, mert tsak jobbíttsák meg magokat; ő megbotsátja bűneiket az Isten és Ember Krisztusnak kegyelemnyérő érdeméért; tsak azokat rekeszti ki kegyelméből, a' kik jobbúlni nem akarnak. Továbbá, előre megmondja, mi haszna lészsz az ő engedelmességeknek; t. i. *ha a' jó tselekedetekbenn való állhatatossággal, keresik a' ditsősséget, tisztességet, és halhatatlanságot; megfizet nekik örök élettel z)*. Mitsoda felséges dolog a' Mennyei Atyának beszédéből, illyen erőssitéseket, és hathatós indító okokat hallani a' jóra, és osztánn a' jóra való törekedés által, az Isten fijainak méltóságát érzeni *j)*!

3. Mi-

u) Mát. 11: 19. *x)* Mát. 4: 1—10. *y)* Ján. 3: 16, 17. *z)* Róm. 2: 7. *j)* Róm. 8: 14.

3. Mikor dítséretekkel zengedezünk, és az akakkal való éneklés, tartósokká tészi a' lé-knek elmélkedéseit, 's időt ád a' szívnek, ogy a' maga szent érzéseit kibuzoghassa: meg-rzi a' mi lelkünk, hogy az Úr lakozik a' zenteknek dítséretei között *v)*; és az Úrban aló örömünket így jelentjük ki Dáviddal: *ninteggy köverséggel betellyesedik az én lelkem, nikor víg ajakakkal dítsér tégedet az én szám. a)* Mikor eggy szívvel és szájjal könyörgünk: ikkor az Isten fijai szóllanak, az őket szerető édes Atyával. Az ő gondviselésébenn való bizodalomból, megszóllítjuk őtet a' mi szükségeinkért, és hiszszük, hogy az ő szent akaratjával megeggyező kérésünket, meghallgatja. De mivel nem csak kérésből áll az imádság, hanem ez abbann a' lélek és valóság, hogy mint a' jó gyermek, engedelmességével kedvelteti magát szüleivel; úgy mi is az Istenről való gondolatokkal, serkengessük magunkat az Isten ditsőítésére, és az ő parantsolatihoz való engedelmességre: tehát a' mi imádságunk is, melly bizonnyal meghallgattatik, főképenn abbann áll, hogy amaz Úrtól tanúlt Imádságnak *b)* értelme szerént, igyekezzünk azonn, hogy bennünk és általunk szenteltessék az Isten neve; hogy álljon fel bennünk az ő országa, vagy mi igyekezzünk az ő országának tagjai lenni.

v) 'Solt. 22: 4. *a)* 'Sólt. 63: 6. *b)* Mát. 6: 9—13.

lenni; hogy tselekedjük az ő akaratját mint az Angyalok az égbenn; hogy az ő gondviselésében való bizodalommal, keressük igaz útonn módonn a' mi kenyerünket, és ne a' másénn kapkodjunk; hogy kövessük a' békességet mindenekkel, és az ellenünk vétőknek megbotsássunk; hogy kerüljük a' bűnökre való kísérteteket, és minden gonoszt. Avagy nem erősség és méltóság vagyon é hát az Úrnak szent Hajlékábann?

4. Mikor itt a' mi gyermekeinket megkeresztseltetjük: új polgárokat ajándékozunk az Isten országának, az Idvezítőnek rendelése szerént kiábrázolvánn a' Keresztségnek vize által, hogy azok a' gyermekek a' természeti romlottságból kitisztúlvánn, a' tiszta és szent életre kötelezteténk, hogy ne tsak víztől hanem lélektől is születtetvénn, bémehessenek az Istennek Országába. *c)*

5. Mikor itt, a' Krisztus kegyelemnyerő halálának emlékezetére, az ő parantsolatja szerént, a' Szent Vatsorával élünk: vallást tészünk, hogy ő a' mennyei kenyér, mellyel tápláltatunk az örök életre. Úgyhogy a' mint ő maga mondja, *d)* *a' ki ő hozzá mégyen, semmiképenn meg nem éhezik*; vagy a' ki megtartja az ő beszédét, mellyet testének napjaibann hírdetett, megérti mit kell néki tselekedni, hogy az örökéletet vehesse; *a' ki hiszen ő benne;*

c) Ján. 3: 5. *d)* Ján. 6: 35.

; *meg nem szomjúhozik soha*, vagy a' ki ma-
it megjobbítvánn, óhajtja a' bűnbotsátó kè-
relmet, mellyet ő, vérének hullásával szer-
ett; nem rettenthetí azt többé a' bűnnek bű-
tésétől való félelem; mert nints azoknak kár-
oztatások, a' kik ő benne vagynak. Mikor
át itt mint eggy Atyának fijai, eggy testnek,
z Anyaszentegyháznak tagjai, eggy remény-
égnek örökösi, egy kenyérből részesülünk:
rezvénn az egymás szeretetére való kötelez-
ésünket, örvendezzünk a' mi Urunkbann Iste-
ünkbenn, ki szeretett minket, és megváltott
minket az ő vére által. Ekkor eltűnik előlünk
a' halálnak félelme, túl látunk a' koporsónn;
nert az Idvességnek fejedelme, ezt a' vígasz-
taló igasságot érezteti szívünkkel: *ma lett id-
vessége ennek a' Háznak.* e) Avagy nem Erős-
ség és Méltóság vagyon é hát az Urnak szent
Hajlékábann?

6. Mikor itt, az Istenitiszteletnek végezé-
tével kívánjuk megmutatni, hogy foganatja van
bennünk az Isten beszédének, és megteremjük
a' Hitnek gyümőltsét, a' szeretetet; mikor vagy
közönséges szükségekre, vagy a' nyomorúltak
segéllésekre, vagy az atyafiúi szeretethek gya-
korlására, alamizsnálkodunk: avagy nem erős-
ség és méltóság é ez, hogy kimutatjuk ama tö-
kéllettességre való igyekezetünket, mellyre hívat-
tat-

e) Luk. 19: 9.

tattunk; *f)* hogy légyünk irgalmasok és jóltévők, mint a' mi Mennyei Atyánk irgalmas?

7. Mikor a' mi fijaink és leányink; arra az időre jutnak, mellybenn többé nem jó az embernek egyedül lenni; és a' tiszta házassági élet által öszveköttetvénn, itt a' szeretetnek Istene előtt; egymásnak szeretetet és költségtelenhűséget esküsznek: nem erősség és méltóság' az, hogy a' mint megvagyon írva *g)*, a' szentek házasságok, a' Krisztusnak az Anyaszentegyházzal való eggyességének képe., és ennél fogva a' jó feleség az ő férjének ditsőssége, és a' jó férj az ő feleségének koronája?

8. De még a' külső Polgári társaságra *nézve* is, erősség és méltóság vagyon az Urnak szent Hajlékábann. Feljebb mondottam, minémű hasznos szolgálatot tészen a' Polgári törvény a' Vallásnak, és miképenn teszi le annak talpkövét; de ezt a' szolgálatot bővenn viszszafizeti és megjutalmazza, a' Vallás az ő Polgári igazgatásra viszszaható erejével. Nyomorúlt a' Polgári igazgatás, ha annak mindég tsak küszködni kell az engedetlenekkel, és erőszakkal 's büntetésekkel kénszeríteni kell a' népet. Mikor hát a' virágzásba hozatott Vallás, szabad akarat szerént való néppé teszi a' népet, azt tselekedvénn, hogy a' Polgár szeresse Hazáját, szeresse Királyát, szeresse Előljáróit,

f) Mát. 5: 45—48. *g)* Éfez. 5: 25—33.

ſit, és légyen maga magának törvénye: mi-oda erősséget és méltóságot ád ez a' Hazá-ak!! Bizony jól mondotta az újabb időkbenn ggy bölts törénytúdó. *h) A' Keresztyén Vallás ormál, megvilágosodott Hazafiakat, a' kik men-él inkább szeretik vallásokat, annál hűségeseb-ek Hazájokhoz. E' teszi a' Fejedelmeket bator-ágosokká, következésképenn kegyelmesekké; a' Fejedelemmel szerettéti a' Jobbágyokat, a' Job-bágyokkal a' Fejedelmet. Tsudálatos dolog úgy-mond, a' Keresztyén Vallás, mellynek tzélja úgy láttzik, hogy tsak a' mi jövendő életbéli bóldogságunk, már ebbenn az életbenn is ben-ünket bóldogokká tészen.* Mikor hát mi itt egybegyűlünk, és az engedelemnek lelkével, hallgatjuk a' mi Mennyei Atyánknak ezen pa-rantsolatit: *Senkinek semmivel ne tartozzatok, hanem egymást szeressétek. i) Ádjátok meg mindennek a' mivel tartoztok, a' kinek adóval adót, a' kinek dézmával dézmát, a' kinek félelemmel félelmet, a' kinek tisztességgel tisztesség-get. k) Minden lélek a' felső hatalmasságoknak engedelmes légyen, mert a' melly hatalmasságok vagynak, Istentől rendeltettek; l) Még a' te gon-dolatidbann is a' Királynak gonoszt ne mondj; m) Légyenek könyörgések a' Királyokért, Fejedel-mekért, és minden tiszttségbenn helyheztet-*

te-

h) Montesq. Espr. des Loix L. 24. c. 3, 6. *i)* Róm. 13: 8. *k)* Róm. 13: 7. *l)* Kóm. 13: 1. *m)* Pred. 10: 17.

tekért: n) kinek a' szíve vólna ollyan pártító, hogy a' Vallásnak a' Polgári társaságra viszszaható jóltévő erejét tagadni merné?

III.

Valljátok meg hát népeknek Nemzettségi, hogy Ditsősség és szépség vagyon az Úr előtt! Valljátok meg népeknek Nemzettségi, hogy Erősség és Méltóság vagyon az ő szent Hajlékábann! — Ellent nem állvánn a' külömbözö hitformák és rendtartások a' Keresztyén Vallásbann, ez abbann a' lélek és valóság, hogy a' Keresztyén ember, az Istent Attyának nevezheti, az Isten fijainak méltóságára emelkedhetik, a' büntbotsátó kegyelemre, és a' jövendő örök életre számot tarthat, és az erkőltsi tökélletesség által, az Isten Országának tagja lehet. — Mint a' természet Urának sok formájú bőltsessége, számtalan külömböző nemű és rendű plántákkal ruházta fel, és ékessé tette a' földet, mellyek közzül mindeniknek megvan az ő tökélletessége, mindenik megérleli az ő magvát, gyümőltsét, az ő neme szerént; mint az emberi Nemzetnek édes Attya, jónak ítélte azt, hogy az eggy vérből teremtetett emberi Nemzet, sokféle külömböző nyelvekre, népekre, népeknek nemzettségire oszoljon el a' földönn, mellyek közzül mindeniknek meg van a' maga

— ból

n) 1 Tim. 2: 1, 2.

ldogsága az ő neme szerént; mindenik sze-
ti a' maga nyelvét, nemzetét, és azt a' má-
kkal feltserélni nem kívánja: úgy az Anya-
entegyház Fejedelmének Bőltsességével, nem
llenkezett az, hogy az eggy külső látható Ke-
esztyén Anyaszentegyháznak tagjai, külömbö-
ő felekezeteket formáljanak magok között e'
öldönn; tsakhogy mindenikbenn meglégyen a'
élek és valóság; *o)* mindenikbenn meglégyen
az igaz Keresztyénségnek ama megesmértető
ele, mellyet maga az Isten Fija mondott: *Erről*
esmérik meg mindenek hogy én tanítványim
azaz Keresztyének *vagytok, ha egymást szeret-*
tek. p) — Sőt a' mennyire mi az emberiterme-
szetet esmérhetjük; ha az egész föld kereksé-
génn két tökélletesenn egyforma falevelet lehet
találni: úgy embert is lehet találni kettőt, a' kik
az ő gondolkozások módjára, vélekedésekre,
képzelődésekre, ítéletekre, kívánságokra, tes-
tek formájára nézve 's a' t. egymással tökéllete-
senn megeggyeznének. Azombann ezek között
a' végetetlen külömbségek között, tsak eggy
a' tökélletesség, mellyre mindnyájoknak igye-
kezni kell, t. i. a' Szeretet, mellybenn áll
a' Szenttség vagy az Erkőltsi-Jóság;
eggy az örökség, mellynek reménységére hí-
vattattak, t. i. a' Jövendő Ditsősségnek
várása.

o) 1 Kór. 12: 4—27. p) Ján. 13: 35.

Adjatok népeknek Nemzettségi! adjatok ajándékokat, áldozatokat az Úrnak! A' régi tulkokkal és más állatokkal tett áldozatok, a' többek között azt is ábrázolták, hogy a' ki erkőltsi tökélletességre igyekezik; szükség hogy feláldozza az állati természetet, azaz, fojtsa meg, öldökölje meg *q)* a' testnek és vérnek kívánságit, mellyek tusakodnak a' lélek ellen, azaz, az erkőlts áhatlansága és szépsége ellen. *Ditsősség és szépség vagyon az Úr előtt;* nem állhatnak hát meg ő előtte a' gyalázatos indúlatok, az igasságtalan és szeretetlen tselekedetek. A' ki ezeket szereti és gyakorolja, nints annak, nem lehet annak vallása, bár akármely felekezetnek tagja légyen külsőképenn, bár akármint hipókritáskodjon annak a' vallásnak, külső gyakorlásival, a' mellynek külső társaságába belé született. Gyűlöli az a' világosságot, a' kinek tselekedetei gonoszok. *r)* Adjátok hát népeknek Nemzettségi! ti magatokat adjátok áldozatúl *s)* az Úrnak! Lemondván a' testnek kívánságáról, szemnek bujaságáról, és az életnek kevélységéről; engedjétek magatokat vezéreltetni az erkőltsi tökélletességre a' Vallás által; fogadjátok el a' ditsősséget és szépséget, mellyet az Úr ád.

Jertek el népeknek Nemzettségi! jertek menjünk be az Úrnak pitva-

ri-

q) Kolos. 3: 5. *r)* Ján. 3: 19—21. *s)* Róm. 12: 1.

·iba; imádjuk őtet az ő szent Hajlékának ékességébenn! Éljünk a' külső Isenitiszteletnek azon eszközivel, mellyek az erkőltsi tökélletességre vezetnek: de ne gondoljuk, hogy magokból ezekből a' Szent gyakorlásokból állana a' Vallás; azok a' vallásnak tsak eszközi. A' földi Templomok, tulajdonképenn nem is az Istennek temploma, mert ő kézzel tsinált templomokbann nem lakozik; *t)* emberek templomi azok, mellyekbenn az emberek készíttetnek arra, hogy légyenek az Istennek szent temploma. *u)* Légyünk hát mi magunk a' Szent Léleknek templomivá, és ebbenn *az* ő Hajlékának ékességébenn imádjuk az Urat. Tartsuk ditsősségünknek a' Hitnek tudományát, melly által Atyánknak esmérjük az Istent, és túl látunk a' síronn; tartsuk élkességünknek a' mi szívünkbe béírott lelkies meret törvényeit, mellyeknek a' Vallás ád erőt, mert a' *Ditsősség és szépség az Úr előtt van.* A' vallásbeli külső gyakorlások által, erősséttsük magunkat a' Hitbenn és szeretetbenn; tanúljuk érezni és betsűlni azt a' méltóságot, hogy mi Isten Fijai vagyunk, mert *Erősség és Méltóság vagyon az ő szent Hajlékábann.*

Ennek a' Ditsősségnek és Szépségnek, ennek az Erősségnek és Méltóságnak légyen szenteltetve ez a' Ház, mely

t) É'sa. 66: 1. *u)* 1 Kór. 3: 16.

be most ide gyültünk. Prédikáltassék ebbenn az Istennek életadó beszéde, mellyből bőltsességet tanúljanak az ő hívatalosi. Hírdettessenek ebbenn az Istennek parantsolati, mellyekbenn örök élet vagyon. *x)* Jelentessék ki ebbenn az Idvezítő Kegyelem, melly a' Krisztusbann megjelent, mellybenn vigasztalást és bűnbotsánatot találjanak az ő megváltottai. Zengedezzenek itt éneklésekkel, buzogjanak könyörgésekkel és hálaadásokkal az áhítatos hívek. Szolgáltassanak ki a' Szent Sákramentomok, az Isten ígéreteinek megpetsételésére. Mindenkor örömmel, és lelki haszonnal gyülekezzenek ide, a' kik szeretik az Istent, és a' jótselekedetekbenn való állhatatossággal keresik a' Ditsősséget, Tisztességet, és Halhatatlanságot.

Te pedig óh ÖRÖKKÉVALÓ! ATYA, FIÚ, SZENTLÉLEK EGGY ISTEN! áld meg a' Te Híveidnek Gyülekezetét, tégyed foganatossá a' Te beszédedet, hogy a' Te hívatalosid, légyenek a' Szent Léleknek tiszta templomivá; lássák a' Ditsősséget és Szépséget, melly Te előtted vagyon; érezzék az Erősséget és Méltóságot, melly vagyon a' Te Szent Hajlékodbann. Ámen.

x) Ján. 12: 50.

Vége az utólsó Darabnak.

LAISTROM.

ELSŐ DARAB.

Lap.

I. Az Oskolai nevelés. - - - 11

Péld. 27: 11. *Böltselkedjél szerelmes fiam és vídámítsd meg az én elmémet, hogy megfelelhessek annak a' ki énnékem valamit szemeimre vetne.*

II. A' Házi nevelés. - - - - 29

Péld. 6: 20. *Őrizd meg szerelmes fiam a' te Atyádnak parantsolatját, és a' te Anyádnak tanítását el ne hagyjad.*

III. Az ember Kis Világ. - - - 49

Jób. 26: 7. 10. *Az Úr kiterjesztette az Égnek kerekségét az üregenn, és a' földet a' semminn függesztette fel. — A' vizeknek színét megtzirkalmazta a' világosságnak és sötétségnek határával.*

IV. A' Törvény a' szívbenn. - - 73

5 Móz. 30: 11—14. *Monda Mózes az Izraelnek: E' Parantsalat mellyet parantsolok én ma tenéked, nem titkoltatott el te tőled sem távol nintsen. — — — Hanem felette közel vagyon te hozzád az Ige, a' te szádbann és a' te szívedbenn, hogy bétellyesítsed azt.*

V. Az Öregek megbetsűlése. - - 96

3 Móz. 19: 32. *A' vén ember előtt felkelj, és a' vén embernek orczáját megbetsűljed.*

VI. Tisztaság, Szemérmetesség. - - 116

Jób. 31: 1, 2, 4. *Az én szemeimmel erőss szövetséget tettem vala; miért is vetettem vólna magamat valamely szűz utánn. Mert mitsoda jutalmam lett vólna onnan fellyül az Istentől? — — avagy nem látja é' az én útaimat, és minden lépéseimet nem számlálja é' meg.*

VII.

Lap.

VII. A' Házassági élet. . . . 139

Préd. 9: 11. *Élj a' te Feleségeddel a' kit szeretsz, a' te hijábavaló életednek minden napjaibann, ——— Ez a' te részed a' te életedbenn, és a' te munkádbann, mellyel e' világonn munkálkodol.*

VIII. Kártévő Szeretet. . . . 158

Péld. 27: 14. *A' ki áldja az ő barátjját beszédével reggel jó ízejénn felkelvénn, átkozás gyanánt vagyon annak.*

IX. Egymást intenünk kell. . . 176

3 Móz. 19: 17. *Ne gyűlöljed a' te Atyádfijját szívedbenn, hanem megfeddjed bátorsággal a' te felebarátodat, és el ne tűrjed ő benne a' bűnt.*

X. Keresztyéni Szeretet. . . . 193

Ján. 13: 34, 35. *Új Parantsolatot adok néktek, hogy egymást szeressétek. ——— Erről esmérik meg mindenek hogy én tanítványim vagytok: ha eggymást szereténeditek.*

MÁSODIK DARAB.

XI. A' Világi jók. 3

Préd. 3: 12. *Megesmértem hogy nintsen az emberéknek hatalmokbann a' jó, hanem hogy örvendezzen kiki és hogy jót tselekedjen.*

XII. Eszesség, Tudomány, Bőltsesség. 21

Péld. 23: 23. *Szerezd meg az Igasságot, és el ne add, t. i. a' Bőltsességet, a' Tudományt, és az Eszességet.*

XIII. Adás-vevés, Kereskedés. . . 39

Péld. 20: 14 *Igen hitvén a' jószág, azt mondja a' vevő: de mikor elmenénd vele, akkor ditsekedik.*

XIV. Igaz Keresmény. 56

Jób. 31: 5, 6, 7. *Ha én tsalárdsággal jártam, avagy az én lábom álnokságra sietett: az Isten az Ő Igasságának serpenyőjével mérjen meg engemet, 's a' t.*

Lap.

XV. Kinek nehéz idvezűlni? - - 75

Luk. 18: 24—27. *Monda Jézus: Nehezenn mennek be az Isten Országába a' kiknek pénzek vagyon; mert könnyebb a' tevének a' tónek fokánn általmenni, hogynem a' gazdagnak az Isten Országába bémenni.* 's a' t.

XVI. Világi Bóldogság, és Kegyesség. - 94

Krón. 4: 10. *Jábes az Izraelnek Istenét hívá segíttségül, mondvánn: Ha engemet igen megáldándaszsz, ——— hogy bút ne lássak:* szolgálok Tenéked. *És megadá Isten néki a' mit kért vala.*

XVII. Borital, Részegség. - - - 114

Móz. 9: 20—25. *Kezde Nóé szőlőt plántálni, mivelhogy a' földnek mivelésére adta vala magát. És minekutánna ivott vólna annak borában; megrészegedék, ——— Felserkevénn pedig Nóé a' borból,* 's a' t.

XVIII. Szolgaság, és Fiúság. - - 132

Luk. 16; 10. *Ha mind azokat megtselekedéndítek is, a' mellyek néktek parantsoltattak; ezt mondjátok: Haszontalan szolgák vagyunk, mert a' mit kellett tselekednünk, azt tselekedtük.*

XIX. Az Isten létele, a' Természetből. 147

Tsel. 17: 26—28. *Az Isten az egész emberi nemzettséget egy vérből teremtette, hogy lakoznának a' földnek egész színénn ——— hogy az Istent megkeresnék,* 's a' t.

XX. Mezei Liliomok. - - - - 166

Mát. 6: 28, 29. *Vegyétek eszetekbe a' mezei liliomokat, mimódonn nevelkednek; nem munkálkodnak és nem fonnak. Mindazáltal mondom néktek, hogy Salamon minden ditsősségébenn nem öltözött úgy, mint ezek közzül egy.*

XXI. Az ember féreg. - - - 184

Jób. 25: 6. *A' halandó ember féreg, az embernek fija ollyann mint a' féreg.*

Lap.

XXII. Bújdosó madarak. - - - 201

Jérém. 8 : 7. *Még a' gólya is az égbenn tudja az ő idejét; és a' gerlitze, és a' daru, és a' fetske tudják mikor el kell menni: az én népem pedig nem esméri az Urnak ítéletit!*

XXIII. Mindenek változnak. - - 219

Jób. 38 : 31. *Nemde megtartóztathatod é te a' Fiastyúknak gyönyörűségét, és a' Kaszárcsillagnak kötelétt megoldhadd é?*

XXIV. A' Lélek is változik. - - 237

1Kór. 13 : 11. *Mikor gyermek vólnék úgy szólltam mint gyermek; úgy gondolkodtam mint gyermek; úgy értettem mint gyermek: minekutánna pedig emberkorra jutottam, elhagytam a' gyermekhez illendő dolgokat.*

XXV. Megtérés halogatása. - - 255

Péld. 1 : 23—26. *Ezt mondja a' Fő Böltsesség: Térjetek meg az én dorgálásomra, ímé kiadom tinéktek az én lelkemet, tudtotokra adom az én beszédemet néktek. Mivelhogy hívlak titeket, és nem akarjátok, ——— és az én feddésemmel nem gondoltok: Én is a' ti nyomorúságtokonn nevetek, megtsúfollak, mikoron eljövénd az a' mitől féltek.*

XXVI. A' Halál jótétemény. - - 273

1Móz. 3 : 19. *Por vagy, és porrá kell lenned.*

XXVII. A' Vallás Ditsősséges. - - 293

2Sólt. 96 : 6—9. *Ditsősség és Szépség vagyon az Ur előtt, Erősség és Méltóság az ő Szent Hajlékábann. Adjatok az Urnak, népeknek nemzetségi! adjatok az Urnak ditsősséget és erősséget. Tulajdonítsatok az Ur Nevének ditsősséget, adjatok ajándékot, és menjetek bé az ő pitvariba. Imádjátok az Urat az ő Szent Hajlékának ékességébenn.*

BX1756.D56
Erkoltsi tanitasok predikatzi
Andover-Harvard
000000506
3 2044 077 904 35

1 2 3 4 5 6 7 8 9

AUTHOR
DIÓSZEGI, Sámuel.

TITLE
Erkóltsi tanítások prédikátziókbann.

Call Number
BX
1756
.D56
v.1